

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

ÜNİVERSİTE SINAVINA GİRECEK ÖĞRENCİLERİN MESLEK
SEÇİMİNİ ETKİLEYEN SOSYO-KÜLTÜREL FAKTÖRLER
(MALATYA'DAKİ LİSE SON SINIF ÖĞRENCİLERİ UYGULAMASI)

HAZIRLAYAN
Veysi ÇURĞATAY

DANIŞMAN
Yrd. Doç.Dr. Vehbi BAYHAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MALATYA 2010

ÜNİVERSİTE SINAVINA GİRECEK ÖĞRENCİLERİN MESLEK
SEÇİMİNİ ETKİLEYEN SOSYO-KÜLTÜREL FAKTÖRLER
(MALATYA'DAKİ LİSE SON SINIF ÖĞRENCİLERİ UYGULAMASI)

HAZIRLAYAN
Veysi ÇURĞATAY

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİMDALI

DANIŞMAN
Yrd. Doç.Dr. Vehbi BAYHAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MALATYA 2010

ÖZET
ÜNİVERSİTE SINAVINA GİRECEK ÖĞRENCİLERİN MESLEK SEÇİMİNİ ETKİLEYEN
SOSYO-KÜLTÜREL FAKTÖRLER
(MALATYA'DAKİ LİSE SON SINIF ÖĞRENCİLERİ UYGULAMASI)

Veysi ÇURĞATAY
İnönü Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Bölümü, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Vehbi BAYHAN

Temmuz-2010, xiv + 147 Sayfa

Bu tezin hazırlanmasındaki amaç, Malatya ilindeki lise son sınıf öğrencilerinin, meslek seçimini etkileyen faktörlerin(sosyo-ekonomik ve kültürel) neler olduğunu ortaya çıkarmaktır.

Günümüz dünyasında, ortaya çıkan baş döndürücü değişimden dolayı, gelecekle ilgili verilecek kararın önemi oldukça artmıştır. Bu anlamda, meslek tercihi yapacak olan gençlerin, kendisini ve yaşadığı toplumu çok iyi tahlil edip karar vermesi gerekmektedir. Genç bireyler tarafından verilecek olan yanlış karar, kendilerini telafisi mümkün olmayan bir durumla karşı karşıya bırakabilir. Bu nedenle meslek tercihini yapacak olan genç bireyle birlikte, bu süreçte bulunan ve etkili olan, öğretmenler, anne-babalar ve bu süreçte bulunan diğer kişiler, meslek seçimini etkileyen faktörleri iyi kavrayarak, meslek seçimini sağlıklı yapılmasına yardım etmelidir.

Bu amaç doğrultusunda, konuyla ilgili, öğrencilerle, öğretmenlerle, anne-babayla yapılan görüşme, gözlem, bununla birlikte yapılan kaynak taraması ve daha önceden yapılmış olan tez çalışmaları incelenerek, tezin hipotezi oluşturuldu. Meslek seçimini etkileyen faktörlerden, ailenin kültürel yapısı, anne-babanın mesleği ve eğitim durumu, ailenin ekonomik yapısı, cinsiyet, yaşanan yerin demografik özellikleri, okunulan lise türü ve üniversiteye hazırlanılan alanla, meslek seçimi arasındaki ilişkiyi araştırmada elde edilen bulgularla objektif bir şekilde açıklanmaya çalışıldı.

Malatya ilinde, farklı türden ve farklı sosyo-ekonomik ve kültürel bölgelerden belirlenen liselerin son sınıfında okuyan öğrencilerine, hazırlanan anket uygulandı. Uygulanan anketlerin değerlendirmesinde elde edilen bulgular, tezin hipotezine uygun bulgular olarak ortaya çıkmıştır.

Bu araştırmada elde edilen bulgular, sosyo-ekonomik ve kültürel faktörlerin öğrencinin meslek seçimini etkilediğini ve bu bulguların, birey ve toplum için yaşamsal fonksiyon taşıyan mesleğin, doğru bir şekilde tercih edilmesinde, öğrenci, öğretmenler ve anne-babalar için önemli bulgular olduğu düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Üniversite Sınavı, Gençlik, Sosyalleşme, Meslek, Meslek Seçimi

ABSTRACT
THE SOCIO-CULTURAL FACTORS EFFECTING PROFESSION CHOISE OF THE
STUDENTS GOING TO ENTER UNIVERSTY EXAM
(APLICATIONS FOR HIGH SCHOOL STUDENTS IN MALATYA)

Veysi ÇURĞATAY

University of İnönü,
Institute of Social Sciences,
Sociology Department
Post- Graduate Study

Danışman: Yrd. Doç.Dr. Vehbi BAYHAN

July-2010, xiv + 147 pages

The aim of this thesis is to work out the social-economical and cultural factors effecting profession choice of the last grade high school students in Malatya.

In today's world, due to the duzzling change in living standarts, the importance of decesions about future has become increasingly important. With respect to this point, teenagers who are going to make a choice about their profession should deeply examine themselves and the society in which they live before making a decesion. Wrong decision about it makes the teenager oppose with a situaton that is hard to handle. So, along with the teenager himself, teachers, parents and anybody included in the process should truely understand/grasp the factors effecting the profession choice and give necesarry help for a healthy choice

In order to attain this goal, the thesis' hypothesis is made through conversetion with related students, teachers and parents and through observation, investigation of sources and study of previously prepared thesis works. The relation between the profession choice and the factors effecting profession choice, such as family's cultural state, profession and education level of parents, family's economişcal condition, gender, demographic features ov surrounding, the type of the high school and of the field in which the student is preparing for university is tried to be explained in view of the findings obtained in the course of investigation.

A public survey is conducted with the last grade students from different background in Malatya city. It has become apperent that the results from the survey are consistent with the thesis' hypothesis.

The findings of this study tell us that socio-economical and cultural factors effect the student's profession choice; and these findings also tell us that student himself, teachers and parents are very important for a healthy choice of a profession which has a great function for the individual and society.;

Key words: University Entrance Exam, Youth, Socializing, Profession, Profession Choice

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	x
TABLolar DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK ÇERÇEVE

GENÇLİK, SOSYALLEŞME VE MESLEK SEÇİMİ

1- GENÇLİK

1.1.Gençliğin Tanımı.....	4
1.2.Gençlik Sorunları.....	6
2.SOSYALLEŞME.....	10
2.1.Sosyalleşme Araçları.....	11
2.2.Sosyalleşme ve Aile.....	13
2.3.Sosyalleşme ve Eğitim.....	14
2.3.1.Sosyalleşme ve Okul.....	15
2.3.1.1.Ortaöğretim.....	16
2.3.1.1.1.Ortaöğretim Dönemindeki Gençlerin Gelişim Görevleri	16
2.3.1.1.2.Ortaöğretimin İşlevi	17
2.3.1.1.3.Orta Öğretim Kurumları	17
2.3.1.1.3.1. Genel Liseler	17
2.3.1.1.3.2.Anadolu Liseleri.....	18
2.3.1.1.3.3.Fen Liseleri.....	19
2.3.1.1.3.4.Anadolu Teknik Liseleri.....	19
2.3.1.1.3.5.Anadolu Meslek Liseleri.....	20
2.3.1.1.3.6.Anadolu Öğretmen Liseleri.....	20
2.3.1.1.3.7.Anadolu İmam Hatip Liseleri.....	21
2.3.1.1.4.Alan Seçimi.....	22
2.3.1.1.4.1.Alan Belirlenmesi ve Seçimi.....	23
2.3.1.2.Yükseköğretim	25

2.3.1.2.1. Türkiye’de Üniversite Sınavının Kısa Tarihçesi.....	25
3-MESLEK, MESLEK SEÇİMİ VE MESLEK SEÇİMİNİ ETKİLEYEN	
FAKTÖRLER	
3.1. Meslek.....	29
3.2- Meslek Seçimi.....	30
3.3. Geçmişten Günümüze Mesleklerin Toplumdaki Yeri.....	34
3.4. Meslek seçiminde Ailelerin Tutumları.....	38
3.5. Sağlıklı Meslek Seçim Süreci Aşamaları.....	39
3.5.1- Kendini Tanıma.....	39
3.5.2- Seçenekleri Araştırma.....	40
3.5.3- Karar Verme.....	41
3.6- Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler.....	41
3.6.1- Bireysel Özellikler.....	42
3.6.1.1. Yetenek.....	42
3.6.1.2. İlgi.....	42
3.6.1.3. Cinsiyet.....	43
3.6.2- Sosyo-Ekonomik Faktörler.....	44
3.6.2.1. Aile Yapısı.....	44
3.6.2.2. Gelir Düzeyi.....	45
3.6.2.3. İtibar.....	46
4-MESLEKİ OLGUNLUK VE MESLEKİ GELİŞİM KURAMLARI	
4.1. Mesleki Olgunluk.....	46
4.2. Mesleki Gelişim Süreci.....	47
4.3. Mesleki Gelişim Kuramları.....	48
4.3.1. Ginzberg ve Arkadaşlarının Gelişim Kuramları.....	49
4.3.2. Super’in Kuramı(Kavramsal Model).....	50
4.3.3. Holland’ın Kişilik Kuramı.....	51
4.3.4. Roe’nin İhtiyaç Kuramı.....	52

İKİNCİ BÖLÜM
ÜNİVERSİTE SINAVINA GİRECEK ÖĞRENCİLERİN MESLEK SEÇİMİNİ
ETKİLEYEN SOSYO-KÜLTÜREL FAKTÖRLER
“MALATYA’DAKİ LİSE SON SINIF ÖĞRENCİLERİ UYGULAMASI”

1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1-Araştırmanın Konusu.....	54
1.2-Araştırmanın Amacı.....	54
1.3-Araştırmanın Önemi.....	55
1.4-Araştırmanın Yöntemi.....	55
1.5-Araştırmanın Temel Problemi.....	56
1.6-Araştırmanın Alt Problemleri.....	56
1.7-Araştırmanın Temel Hipotezi.....	56
1.8-Araştırmanın Alt Hipotezleri.....	56
1.9-Araştırmanın Sınırlılıkları.....	57
1.10-Araştırmanın Modeli.....	57
1.11-Araştırmanın Evreni.....	58
1.12-Araştırmanın Örneklemi.....	58

2. BULGULAR ve YORUMLAR

2.1. Demografik, Sosyal ve Ekonomik Özellikler.....	60
2.1.1. Örneklem Cinsiyet Dağılımı.....	60
2.1.2. Örneklem Yaş Dağılımı.....	60
2.1.3. Örneklem Aile Tipi.....	60
2.1.4. Örneklem Kardeş Sayısı.....	61
2.1.5. Örneklem Annelerinin Eğitim Durumu.....	61
2.1.6. Örneklem Babalarının Eğitim Durumu.....	61
2.1.7. Örneklem Anne Mesleği.....	62
2.1.8. Örneklem Baba Mesleği.....	63
2.1.9. Örneklem Ailelerin Aylık Ortalama Geliri.....	63
2.1.10. Örneklem Hayatlarını En Fazla Geçirdiği Yer.....	64
2.1.11. Örneklem Okuduğu Lise Türü.....	64
2.1.12. Örneklem Ailesinde Fakülte veya Y.okul Okumuş Kişi Durumu.....	65
2.1.13. Örneklem Göre Gençliğin En Önemli Problemi.....	65
2.1.14. Örneklem Tercih Edeceği Meslekler.....	66
2.2. Örneklem Mesleki Bilinçlilik Durumu.....	67

2.2.1. Seçilecek Mesleğin Toplumdaki Statüsü ve Rolü.....	67
2.2.2. Seçilecek Mesleğin Yeteneklere ve ilgilere uygun Olması.....	67
2.2.3. Meslek Seçiminde Büyüklerin fikirlerinin Önemi.....	68
2.2.4. Üniversite Sınavını Kazanma Amacı.....	68
2.2.5. Meslek seçiminin Önemi.....	69
2.2.6. İdeal ve Hayallerin Meslek Seçimindeki Önemi.....	69
2.3. Sosyal-Kültürel Özelliklere Göre Meslek Seçimi.....	71
2.3.1. Cinsiyet ile Meslek Seçimi.....	71
2.3.1.1. Cinsiyete Göre Sınava Hazırlandıkları Alan.....	71
2.3.1.2. Cinsiyete Göre Lisede Seçilen Alandan Memnuniyeti.....	71
2.3.1.3 Cinsiyete Göre Alan-Bölüm Seçiminde Yardım Alınan Kişiler.....	72
2.3.1.4. Cinsiyete Göre Meslek Tercihinin Yapılıp Yapılmaması arasındaki ilişki.....	73
2.3.1.5. Cinsiyete Göre Meslek Seçiminde Etkili Olan Unsur.....	74
2.3.1.6. Cinsiyet İle Seçilecek Mesleğin Netleşme Dönemi.....	74
2.3.1.7. Cinsiyet ile Meslek Seçiminde Belirleyici Faktör.....	75
2.3.1.8. Cinsiyetin meslek seçimi üzerindeki etkisi.....	76
2.3.1.9. Cinsiyet ile Meslek Seçiminde Rehberlik Servisinden Yararlanma.....	77
2.3.1.10 Cinsiyeti ile Yeni Üniversite Sınav Sistemi Hakkındaki Bilgi Sahibi Olma.....	78
2.3.1.11. Cinsiyet ile Üniversitenin Okunmak İstendiği Yer.....	78
2.3.1.12. Cinsiyet İle Seçilecek Mesleğin Ailenin Ekonomik Durumu Arasındaki İlişki.....	79
2.3.1.13 Cinsiyet ile Gençliğin En Önemli Sorunu.....	80
2.3.1.14. Cinsiyeti İle Meslek Seçiminde Mesleğin Ekonomik Getirisinin Önemi.....	81
2.3.1.15. Cinsiyet İle Toplumdaki En Saygın Meslek	82
2.3.1.16. Cinsiyet ile Seçilmek İstenen Meslek.....	83
2.3.2 Anne-Babanın Meslek ve Eğitim Durumu İle Meslek Seçimi.....	85
2.3.2.1 Annenin Eğitim Durumuna Göre Okul Türü.....	85
2.3.2.2. Babanın Eğitim Durumuna Göre Okul Türü	86
2.3.2.3. Anne Eğitim Durumu İle Lisede Seçilen Alan-Bölüm Seçimine Etki Eden Faktör.....	87
2.3.2.4. Annenin Eğitim Durumu İle Lisede Seçilen Alan-Bölüm.....	88

2.3.2.5. Annenin Eğitim Durumu İle Lisede Seçilen Alan-Bölüm Memnuniyeti.....	89
2.3.2.6. Annenin Eğitim Durumu İle Değişen Üniversite sınavı Sistemi Hakkında Bilgi Sahibi Olma.....	90
2.3.2.7. Annenin Eğitim Durumu İle Kız Çocuklarının İl Dışında Okumasına Karşı Tutum.....	90
2.3.2.8. Babanın Eğitim Durumu İle Meslek Seçiminde Büyüklerin(Ebeveynlerin) Fikirlerinin Önemi.....	91
2.3.2.9. Babanın Eğitim Durumu İle Kız Çocuklarının İl Dışında Okumasına Karşı Olan Tutum.....	92
2.3.2.10. Babanın Eğitim Durumu İle Üniversiteye Sınavına Hazırlıkta Dershane Kaç Yıl Gidildiği.....	93
2.3.2.11. Babanın Eğitim Durumu İle Lisede Seçilen Alan-Bölüm.....	94
2.3.2.12. Babanın Eğitim Durumu İle Lisede Seçilen Alan-Bölümün Nasıl Seçildiği	95
2.3.3. Ailenin Ekonomik Durumu İle Meslek Seçimi.....	96
2.3.3.1. Ailenin Ekonomik Durumu İle Üniversiteye Hazırlanılan Alanın Seçilmesine Etki Eden Faktör.....	96
2.3.3.2. Ailenin Ekonomik Durumu İle Lisede Eğitim Görülen Alan-Bölü.....	97
2.3.3.3. Ailenin Ekonomik Durumu İle Özel Ders Alma.....	98
2.3.3.4. Ailenin Ekonomik Durumu İle Paralı Üniversitede Okuma Düşüncesi.....	98
2.3.3.5. Ailenin Ekonomik Durumu İle Kız Çocuklarının İl Dışında Okumasına Karşı Tutum.....	99
2.3.3.6. Ailenin Ekonomik Durumunun Meslek Seçimi Üzerindeki Etkisi.....	100
2.3.3.7. Ailenin Ekonomik Durumu İle Aylık Eğitim Masrafı	101
2.3.3.8. Ailenin Ekonomik Durumu İle Ailede Fakülte veya Y.Okul Okuma Durumu	101
2.3.3.9. Ailenin Ekonomik Durumu İle Evde Çalışma Odasının bulunması.....	102
2.3.3.10. Ailenin Ekonomik Durumu İle Okunan Lise Türü.....	103
2.3.3.11. Ailenin Ekonomik Durumu İle Yaşanılan Yerleşim Yeri.....	104
2.3.3.12. Ailenin Ekonomik Durumu İle Üniversiteyi Paralı Üniversitede Okuma İsteği.....	104

2.3.4. Örneklemin Hayatını En Fazla Geçirildiği Yerleşim Yeri İle Meslek Seçimi.....	105
2.3.4.1. Örneklemin Hayatını En Fazla Geçirdiği Yerleşim Yeri İle Kız Çocuklarının İl Dışında Okumasına Yönelik Tutum.....	105
2.3.4.2. Örneklemin Hayatını En Fazla Geçirdiği Yerleşim Yeri İle Seçilecek Meslek Hakkında Bilgi Sahibi Olma	106
2.3.5. Örneklemin Ailesinde Üniversite Okumuş Kişilerin Meslek Seçimi.....	107
2.3.5.1. Örneklemin Ailesinde Üniversite Okumuş Kişilerin, Üniversite Sınavına Hazırlanılan Alan Seçiminde Etki Eden Faktörler.....	107
2.3.5.2 Örneklemin Ailesinde Üniversite Okumuş Kişilerin Üniversite Sınavına Hazırlanılan Alan-Bölüm.....	107
2.3.5.3. Örneklemin Ailesinde Üniversite Okumuş Kişilerin Seçecekleri Meslek Hakkında Bilgi Sahibi Olması.....	108
2.3.5.4. Örneklemin Ailesinde Üniversite Okumuş Kişilerin Meslek Seçiminde Yardım İhtiyacı Hissetmesi.....	109
2.3.5.5. Örneklemin Ailesinde Üniversite Okumuş Kişilerin Kız Çocuklarını İl Dışında Okutma Tutumu.....	109
2.3.5.6. Örneklemin Ailesinde Üniversite Okumuş Kişilerin Okudukları Lise Türü.....	110
2.3.6. Lise Türü ile Meslek Seçimi.....	111
2.3.6.1 Örneklemin Lise Türü İle Kardeş Sayısı Arasındaki İlişki.....	111
2.3.6.2. Örneklemin Lise Türü İle Gelecek İle İlgili Düşünceleri.....	112
2.3.6.3. Örneklemin Lise Türü İle Yeni Sınav Sistemi Hakkında Bilgi Sahibi Olma.....	113
2.3.6.4. Örneklemin Lise Türü İle Sınava Hazırlık İçin Dershaneye Kaç Yıl Gidildiği.....	114
2.3.6.5. Örneklemin Lise Türü İle Sınava Hazırlanılan Alan-Bölümden Memnun Olma	115
2.3.6.6. Örneklemin Lise Türü İle Seçilecek Mesleğin Hangi Dönemde Netleştiği	116
2.3.6.7. Örneklemin Lise Türü İle Meslek Seçiminde Aile İle Çatışması.....	117
2.3.6.8. Örneklemin Lise Türü İle Meslek Seçiminde Dini İnançların Etkisi.....	118

2.3.6.9 Örneklemin Lise Türü İle Seçilen Mesleğin Ailede veya Yakın Çevrede Olmasının Etkisi.....	119
2.3.6.10. Örneklemin Lise Türü İle Meslek Seçiminde Ailenin Ekonomik Durumu arasındaki ilişki.....	120
2.3.6.11 Örneklemin Lise Türü İle Seçilecek Mesleğin Yapılması İle İlgili İnanç.....	121
2.3.6.12 Örneklemin Lise Türü İle Üniversite Sınavını Kazanma Beklentisi.....	122
2.3.7. Lisede Okunulan Alan-Bölüm İle Meslek Seçimi.....	123
2.3.7.1. Lisede Okunulan Alan-Bölüm	123
2.3.7.2. Lisede Okunulan Alan-Bölümden Memnun Olma.....	124
2.3.7.3. Lisede Okunulan Alan-Bölümün Nasıl Seçildiği.....	124
2.3.7.4. Lisede Okunulan Alan-Bölüm Dershaneye Kaç Yıl Gidildiği	125
2.3.7.5. Lisede Okunulan Alan-Bölüm İle Gelecek Hakkındaki Düşünceler.....	126
2.3.7.6. Lisede Okunulan Alan-Bölüm İle Meslek Seçiminde Anne-Babanın Etkisi	127
2.3.7.7. Lisede Okunulan Alan-Bölüm İle Yeni Sınav Sistemi Hakkında Bilgi Sahibi Olma.....	128
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	130
BİBLİYOGRAFYA.....	138
EK: ANKET FORMU.....	142

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
A.L.	Anadolu Lisesi
A.İ.H.L.	Anadolu İmam Hatip Lisesi
A.M.ve M.L	Anadolu Meslek ve Meslek Lisesi
AOBP.	Ağırlıklandırılmış Orta Öğretim Puanı
Çev.	Çeviri
Dr.	Doktor
E.A	Eşit Ağırlık
LGS	Lisans Yerleştirme Sınavı
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
İ.H.L.	İmam Hatip Lisesi
İTÜ	İstanbul Teknik Üniversitesi
KPSS	Kamu Personeli Seçme Sınavı
OBP	Orta Öğretim Başarı Puanı
ODTÜ	Ortadoğu Teknik Üniversitesi
OKS	Ortaöğretim Kurumları Sınavı
ÖSS	Öğrenci Seçme Sınavı
ÖSYM	Öğrenci Seçme Yerleştirme Merkezi
ÖYS	Öğrenci Yerleştirme Sınavı
Prof.	Profesör
s.	Sayfa
SAY.	Sayısal
SBS	Seviye Belirleme Sınavı
SED	Sosyo-Ekonomik Düzey
SÖZ.	Sözel
SPSS	Statistical Package for Social Sciences
Ş.K.Ö.A.M.L.	Şehit Kemal Özalper Anadolu Meslek Lisesi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
YGS	Yüksek Öğretime Geçiş Sınavı
YÖK	Yüksek Öğretim Kurulu
vb.	Ve benzeri
yay.	Yayınları

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Malatya İlinin Ortaöğretim Kurumları ve Ortaöğretim Öğrenci Sayıları İle İlgili Sayısal Veriler(2009).....	58
Tablo 2. Örneklem Gurubunu Oluşturan Okullar ve Öğrenci Sayıları.....	59
Tablo 3. Örneklem Cinsiyet Dağılımı	60
Tablo 4.Örneklem Yaş Dağılımı.....	60
Tablo 5. Örneklem Aile Tipi	60
Tablo 6. Örneklem Kardeş Sayısı	61
Tablo 7. Örneklem Annelerinin Öğrenim Durumu.....	61
Tablo 8. Örneklem Babalarının Öğrenim Durumu.....	61
Tablo 9.Örneklem Anne Mesleği	62
Tablo 10. Örneklem Baba Mesleği.....	63
Tablo 11. Örneklem Ailelerin Aylık Ortalama Geliri.....	63
Tablo 12. Örneklem Hayatlarını En Fazla Geçirdiği Yer	64
Tablo 13. Örneklem Okuduğu Lise Türü.....	64
Tablo 14. Örneklem Ailesinde Fakülte veya Y.okul Okumuş Kişi Durumu.....	65
Tablo 15. Örneklem Göre Gençliğin En Önemli Problemi.....	65
Tablo 16. Örneklem Tercih Edeceği Meslekler.....	66
Tablo 17.Seçilecek Mesleğin Toplumdaki Statüsü ve Rolü.....	67
Tablo 18.Seçilecek Mesleğin Yeteneklere ve ilgilere uygun Olması.....	67
Tablo 19.Meslek Seçiminde Büyüklerin fikirlerinin Önemi.....	68
Tablo 20.Üniversite Sınavını Kazanma Amacı.....	68
Tablo 21.Meslek Seçiminin Önemi.....	69
Tablo 22.İdeal ve Hayallerin Meslek Seçimindeki Önemi.....	69
Tablo 23.Cinsiyete Göre Sınava Hazırlanılan Alan.....	71
Tablo 24. Cinsiyete Göre Lisede Seçilen Alandan Memnuniyeti	71
Tablo 25. Cinsiyete Göre Alan-Bölüm Seçiminde Yardım Alınan Kişiler.....	72
Tablo 26.Cinsiyete Göre Meslek Tercihinin Yapılıp Yapılmaması arasındaki ilişki	73
Tablo 27. Cinsiyete Göre Meslek Seçiminde Etkili Olan Unsur.....	74
Tablo 28. Cinsiyet İle Seçilecek Mesleğin Netleşme Dönemi.....	74
Tablo 29. Cinsiyet ile Meslek Seçiminde Belirleyici Faktör	75
Tablo 30. Cinsiyetin Meslek Seçimi Üzerindeki Etkisi.....	76
Tablo 31. Cinsiyet ile Meslek Seçiminde Rehberlik Servisinden Yararlanma.....	77

Tablo 32. Cinsiyeti ile Yeni Üniversite Sınav Sistemi Hakkındaki Bilgi Sahibi Olma.....	78
Tablo 33. Cinsiyet ile Üniversitenin Okunmak İstendiği Yer	78
Tablo 34. Cinsiyet İle Seçilecek Mesleğin Ailenin Ekonomik Durumu Arasındaki İlişki.....	79
Tablo 35. Cinsiyet ile Gençliğin En Önemli Sorunu.....	80
Tablo 36. Cinsiyeti İle Meslek Seçiminde Mesleğin Ekonomik Getirisinin Önemi.....	81
Tablo 37. Cinsiyet İle Toplumdaki En Saygın Meslek	82
Tablo 38. Örneklem Gurubundaki Öğrencilerin Cinsiyeti İle Seçilecek Meslek Arasındaki İlişki.....	83
Tablo 39. Annenin Eğitim Durumuna Göre Okul Türü.....	85
Tablo 40. Babanın Eğitim Durumuna Göre Okul Türü.....	86
Tablo 41. Anne Eğitim Durumu İle Lisede Seçilen Alan-Bölüm Seçimine Etki Eden Faktör.....	87
Tablo 42. Annenin Eğitim Durumu İle Lisede Seçilen Alan-Bölüm.....	88
Tablo 43. Annenin Eğitim Durumu İle Lise 2. Sınıfta Seçilen Alan-Bölüm Memnuniyeti.....	89
Tablo 44. Annenin Eğitim Durumu İle Değişen Üniversite sınavı Sistemi Hakkında Bilgi Sahibi Olma.....	90
Tablo 45. Annenin Eğitim Durumu İle Kız Çocuklarının İl Dışında Okumasına Karşı Tutum.....	90
Tablo 46. Babanın Eğitim Durumu İle Meslek Seçiminde Büyüklerin(Ebeveynlerin) Fikirlerinin Önemi.....	91
Tablo 47. Babanın Eğitim Durumu İle Kız Çocuklarının İl Dışında Okumasına Karşı Olan Tutu.....	92
Tablo 48. Babanın Eğitim Durumu İle Üniversiteye Sınavına Hazırlıkta Dershane Kaç Yıl Gidildiği	93
Tablo 49. Babanın Eğitim Durumu İle Lisede Seçilen Alan-Bölüm.....	94
Tablo 50. Babanın Eğitim Durumu İle Lisede Seçilen Alan-Bölümün Nasıl Seçildiği.....	95
Tablo 51. Ailenin Ekonomik Durumu İle Üniversiteye Hazırlanılan Alanın Seçilmesine Etki Eden Faktör.....	96
Tablo 52. Ailenin Ekonomik Durumu İle Lisede Eğitim Görülen Alan-Bölüm	97

Tablo 53. Ailenin Ekonomik Durumu İle Özel Ders Alma	98
Tablo 54. Ailenin Ekonomik Durumu İle Paralı Üniversitede Okuma Düşüncesi.....	98
Tablo 55. Ailenin Ekonomik Durumu İle Kız Çocuklarının İl Dışında Okumasına Karşı Tutum	99
Tablo 56. Ailenin Ekonomik Durumunun Meslek Seçimi Üzerindeki Etkisi	100
Tablo 57. Ailenin Ekonomik Durumu İle Aylık Eğitim Masrafı	101
Tablo 58. Ailenin Ekonomik Durumu İle Ailede Fakülte veya Y.Okul Okuma Durumu.....	101
Tablo 59. Ailenin Ekonomik Durumu İle Evde Çalışma Odasının bulunması.....	102
Tablo 60. Ailenin Ekonomik Durumu İle Okunan Lise Türü.....	103
Tablo 61. Ailenin Ekonomik Durumu İle Yaşanılan Yerleşim Yeri.....	104
Tablo 62. Ailenin Ekonomik Durumu İle Üniversiteyi Paralı Üniversitede Okuma İsteği	104
Tablo 63. Örneklemin Hayatını En Fazla Geçirdiği Yerleşim Yeri İle Kız Çocuklarının İl Dışında Okumasına Yönelik Tutum.....	105
Tablo 64. Örneklemin Hayatını En Fazla Geçirdiği Yerleşim Yeri İle Seçilecek Meslek Hakkında Bilgi Sahibi Olma	106
Tablo 65. Örneklemin Ailesinde Üniversite Okumuş Kişilerin, Üniversite Sınavına Hazırlanılan Alan Seçiminde Etki Eden Faktörler	107
Tablo 66. Örneklemin Ailesinde Üniversite Okumuş Kişilerin Üniversite Sınavına Hazırlanılan Alan-Bölüm	107
Tablo 67. Örneklemin Ailesinde Üniversite Okumuş Kişilerin Seçecekleri Meslek Hakkında Bilgi Sahibi Olması.....	108
Tablo 68. Örneklemin Ailesinde Üniversite Okumuş Kişilerin Meslek Seçiminde Yardım İhtiyacı Hissetmesi.....	109
Tablo 69. Örneklemin Ailesinde Üniversite Okumuş Kişilerin Kız Çocuklarını İl Dışında Okutma Tutumu	109
Tablo 70. Örneklemin Ailesinde Üniversite Okumuş Kişilerin Okudukları Lise Türü	110
Tablo 71. Üniversite Sınavında Türkiye Geneli Okul Türleri Başarı Sırası(2009 Yılı)	111
Tablo 72. Örneklemin Lise Türü İle Kardeş Sayısı Arasındaki İlişki.....	111
Tablo 73. Örneklemin Lise Türü İle Gelecek İle İlgili Düşünceleri.....	112

Tablo 74. Örneklemin Lise Türü İle Yeni Sınav Sistemi Hakkında Bilgi Sahibi Olma	113
Tablo 75.Örneklemin Lise Türü İle Sınava Hazırlık İçin Dershaneye Kaç Yıl Gidildiği	114
Tablo 76.Örneklemin Lise Türü İle Sınava Hazırlanılan Alan-Bölümden Memnun Olma	115
Tablo 77.Örneklemin Lise Türü İle Seçilecek Mesleğin Hangi Dönemde Netleştiği	116
Tablo 78. Örneklemin Lise Türü İle Meslek Seçiminde Aile İle Çatışması.....	117
Tablo 79.Örneklemin Lise Türü İle Meslek Seçiminde Dini İnançların Etkisi.....	118
Tablo 80.Örneklemin Lise Türü İle Seçilen Mesleğin Ailede veya Yakın Çevrede Olmasının Etkisi	119
Tablo 81. Örneklemin Lise Türü İle Meslek Seçiminde Ailenin Ekonomik Durumu arasındaki ilişki.....	120
Tablo 82.Örneklemin Lise Türü İle Seçilecek Mesleğin Yapılması İle İlgili İnanç	121
Tablo 83.Örneklemin Lise Türü İle Üniversite Sınavını Kazanma Beklentisi.....	122
Tablo 84. Lisede Okunulan Alan-Bölüm	123
Tablo 85. 2009 ÖSS’de Toplam Kontenjan Tablosu.....	123
Tablo 86. Lisede Okunulan Alan-Bölümden Memnun Olma.....	124
Tablo 87. Lisede Okunulan Alan-Bölümün Nasıl Seçildiği.....	124
Tablo 88. Lisede Okunulan Alan-Bölüm Dershaneye Kaç Yıl Gidildiği	125
Tablo 89.Lisede Okunulan Alan-Bölüm İle Gelecek Hakkındaki Düşünceler.....	126
Tablo 90.Lisede Okunulan Alan-Bölüm İle Meslek Seçiminde Anne-Babanın Etkisi	127
Tablo 91.Lisede Okunulan Alan-Bölüm İle Yeni Sınav Sistemi Hakkında Bilgi Sahibi Olma	128

GİRİŞ

Üniversite sınavına girecek olan gençler için, meslek seçimi kararı, tüm hayatlarını etkileyecek kritik karar olarak değerlendirilir. Meslek seçimi, insanların yaşantılarında çok önemli bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Bir genç mesleğini seçmekle, ömrünün geri kalan kısmının standartlarını ve yaşam biçimini de seçmiş olur.

Gencin kendini algılayışı, benlik algısı, beklentileri, yaşamı algılayış tarzı, sosyal çevresi, gelişim basamaklarında doyurulmamış ihtiyaçları, sahip olduğu kültürel değerler, genç için nasıl bir yaşam tarzı oluşturmakta ise, genç bu oluşturacağı yaşam tarzına da uygun meslek edinecektir.

Dünyada meydana gelen ekonomik ve teknolojik anlamdaki büyük yapısal değişimler meslek seçimini, karmaşık bir süreç içine çekmiştir. Meslek seçimi kararında bulunacak olan genç birey değişen bu yapı içerisinde kendine uygun mesleği seçmekte zorlanmaktadır. Gerek gencin kendisinden kaynaklanan nedenlerden, gerekse seçilecek mesleki anlamda kaynaklanan nedenlerden dolayı, meslek seçimi zor bir seçim olarak gencin karşısına çıkarmaktadır.

Yaşadığı dönem itibarıyla ergenlik döneminde bulunan genç birey, ergenlik dönemi özelliklerinin kendi üzerinde yarattığı fiziksel, ruhsal ve toplumsal değişimlerle birlikte geleceğiyle ilgili vereceği meslek seçimi kararı, önemini daha da artırmaktadır. Bu dönemde genç kendini tanımak, kendinde meydana gelen değişikliklere alışmak zorundadır. Kısacası genç bu değişiklikler içinde bocalarken, hayatının en önemli kararlarından olan ve geleceğini şekillendirecek olan meslek kararını da vermek zorundadır.

Meslek, zamanla ve içinde icra edildiği toplumdaki değişimlerle birlikte sürekli bir değişim içindedir. Toplumsal hayatta meydana gelen değişimlerle birlikte, mesleklerin çeşidinde, fonksiyonunda, özelliklerinde, sosyal değerlerinde, itibarlarında da değişimler meydana gelir.

Günümüz dünyasında meslek çeşidi sayıca çok artmıştır ve artmaya da devam etmektedir. Bugün ismini bilmediğimiz birçok meslek bulunmaktadır. Bu süreç içerisinde meslek seçiminde bulunacak gencin işi daha da zorlaşmıştır. Bu zor süreç içerisinde mesleki yönlendirmenin önemi artmıştır. Bu sürecin doğru bir şekilde yürütülmesi, gencin doğru meslek seçimi kararını vermesini sağlayacaktır.

Bu çalışmada lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörlerin neler olduğu ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın örneklem gurubunu oluşturan lise son sınıf öğrencilerinin, meslek gelişim süreci bakımından sıkıntılı ve karmaşık bir dönemi yaşadıkları gözlenmiştir. Meslek seçimi kararı geniş bir dönem içerisinde verilmesi gereken bir karar iken, örneklem gurubumuzu oluşturan lise son sınıf öğrencilerinin bu kararı genelde lise son sınıfta verdikleri gözlenmiştir. Bu durum gençlerin mesleki gelişim sürecini sağlıklı bir şekilde yaşamadığını göstermektedir.

Meslek seçimini etkileyen faktörler bireysel anlamda olduğu kadar, toplumsal anlamda da çok çeşitli faktörlerden oluşmaktadır. Bu faktörlerden olan, toplumsal faktörler, sosyolojinin ilgi alanına girmesi nedeniyle, konuyu araştırma ihtiyacı hissettik. Meslek seçimini etkileyen toplumsal faktörleri incelerken, bireysel faktörleri görmezden gelmek olmayacağından, bu çalışmada genel anlamda meslek seçimini etkileyen toplumsal faktörler incelendiği gibi, bireysel faktörler de incelendi. Sonuçta bireyin kişilik özellikleri, benlik algısı, ilgileri, yetenekleri, bulunduğu çevrenin özelliklerinden etkilenmektedir.

Bu anlamda bireyin meslek seçimini etkileyen faktörler birden çok ve çeşitlidir. Bu araştırmada meslek seçimini etkileyen bu faktörden daha çok sosyo-kültürel faktörleri ön plana çıkararak varsayımlarımızın sınanması doğrultusunda gerekli bulgulara ulaşma amacı güdülmüştür.

Tezin teorik kısmında, örneklem gurubunu oluşturan lise son sınıf öğrencilerinin, yaşadıkları dönem olan gençlik dönemini, gençliğin tanımını, gençliğin sorunlarını, gençliğin sosyalleşmesi açıklanmaya çalışıldı. Bununla birlikte örneklem gurubunu oluşturan lise son sınıf öğrencilerinin okudukları ortaöğretim kurumlarını ve ortaöğretimden sonra eğitim görecekları yükseköğretime girmek için girecekleri üniversite sınavında geçmişten günümüze yapılan değişikliklerle ilgili bilgi verilerek incelenmeye çalışıldı. Teorik kısımda ayrıca meslek kavramı, meslek seçimi, meslek seçimi süreci, meslek seçimine etki eden bireysel ve sosyo-kültürel faktörlerle birlikte mesleki olgunluk ve mesleki gelişim kuramları açıklanmaya çalışıldı.

Araştırmamızın bulgular kısmında da meslek seçimiyle, örneklemin cinsiyeti, anne-baba mesleği ve eğitim durumu, ailenin ekonomik durumu, örneklemin hayatını en fazla geçirdiği yer, örneklemin ailesinde üniversite okumuş kişilerin bulunmuşluk durumu, örneklemin lise türü ve örneklemin lisede seçtiği alan-bölüm arasındaki ilişki incelenmeye çalışılarak tezin hipotezleri sınanmaya çalışılmıştır.

Bu araştırmanın yapılmasında en önemli avantaj, araştırmacının resmi bir kurumda 4,5 yıl rehber öğretmen olarak çalışmasından kaynaklanan bilgi birikimi ve tecrübeye sahip olmasıdır. Bu bilgi birikimi ve tecrübe, meslek seçiminde bulunacak gençlerle ve bu sürecin içinde bulunulan diğer kişilerle yapılan birebir görüşme ve gözlemlerden oluşmaktadır. Araştırmanın varsayımlarının oluşturulmasında ve çıkan sonuçların değerlendirilmesinde yapılan görüşmeler ve gözlemler çok faydalı olmuştur. Bu durum araştırmacının konuyla ilgili öngörude bulunmasını ve araştırma üstünde bir hâkimiyet sağlamasına yardımcı olmuştur.

Yapılan bu çalışmanın her bölümünde, yardımlarını esirgemeyen İnönü Üniversitesi Sosyoloji Bölümü hocalarından, başta tez hocam olan Yrd.Doç.Dr.Vehbi BAYHAN'a, Doç.Dr. Taner TATAR'a, Yrd.Doç.Dr.Ersan ERSOY'a ve Arş.Gör. Arif ÇİÇEK ve Ahmet ÇETİNTAŞ'a çok teşekkür ederim. Ayrıca anketin uygulandığı okul müdürlerine ve bu okullarda bize yardımcı olan öğretmenlere ve özellikle Dr.Aziz PAŞAHAN'a çok teşekkür ederim.

Veysi ÇURĞATAY

Malatya 2010

BİRİNCİ BÖLÜM

GENÇLİK, SOSYALLEŞME VE MESLEK SEÇİMİ

1- GENÇLİK

1.1.Gençliğin Tanımı

Araştırmamıza konu olan lise son sınıf öğrencileri, içinde bulundukları dönem itibarıyla “gençlik” dediğimiz dönemi yaşamaktadırlar. Lise son sınıf öğrencileri genel olarak 17–18 yaş dilimini kapsamaktadırlar. Bu yaş aralığına giren bireyler de genç olarak tanımlanmaktadırlar.

“Genç” kelimesini sözlükler genelde “hayatta, büyümede, gelişmede çok ilerlemiş olan”, “başlangıcına hala yakın olan”, “herhangi bir şeyde az bir pratik veya tecrübe sahibi olan” şeklinde tanımlanmaktadır.

Genç, bebeklik, çocukluk, olgunluk ve yaşlılık kategorilerinin sıralanmasında, çocukluk ile olgunluk arasında kalan kategorinin adıdır. Genç, çocuk değildir ama henüz olgun ve yetişkin de değildir.¹

Çocuklukla erişkinlik arasında gençlik çağı vardır. Bedensel, ruhsal ve toplumsal değişme ve gelişme süreçlerinin yaşandığı gençlik çağını kapsayan yaş dilimleri ülkeden ülkeye, yayından yayına farklıdır. UNESCO gençlik çağı olarak 12-24 yaş dilimlerini kabul etmiştir. Gençlik çağı, geçmiş çocukluk çağının bedensel ve ruhsal özellikleri, bilgi, deney ve yaşantı birikimi ile insan yaşamının gelecek erişkinlik, olgunluk çağlarını etkiler. Gençlik çağı bedensel değişme ve gelişmeyle başlar. Bunu ruhsal ve toplumsal değişme ve gelişme izler.²

Genellikle ilk ergenlik belirtileriyle başlayan gençlik çağı, büyümenin durmasına kadar sürer. Bu çağa Batı dillerinde büyüme anlamına gelen “Adolescence” adı verilir. İngilizcedeki “Teenage” sözü de 13-19 yaşları arasında gençlik dönemini belirtir. Gençlik çağının tanımı bedensel ve cinsel gelişmeye göre yapılırken başlangıcı da bitişi de belirsiz olmaktadır. Çünkü ergenliğe giriş erken veya daha geç olabilmektedir. Genellikle 12–15 yaş arası, ergenlik gelişmesini içine alan ilk gençlik dönemi olarak tanımlanır. 15 ile 21 yaş arası asıl gençlik dönemidir, 21–25 yaş arası da uzamış gençlik olarak bilinir. Birleşmiş Milletler Örgütü’nün tanımına göre “Genç, 15–25 yaşları arasında, öğrenim gören, hayatını kazanmak için çalışmayan ve ayrı bir

¹ Nilgün Çelebi: “Genç Sosyalleşmesi, Sosyal ve Kültürel Yapı”, Aile Yazıları 3, Derleyen: Beylül Dikeçligil, Ahmet Çiğdem; Aile Araştırma Kurumu Yay., Ankara, 1990, s.295

² Özcan Köknel: Ergenlik Dönemi, Ana-Baba Okulu, 5. Basım, İstanbul, 1995, s.85

konutu bulunmayan kişidir.” Gerçekten de gençlik hem biyolojik ve ruhsal hem de toplumsal bir kavramdır. Kişi üretici duruma geçtiği veya yuva kurup çalışmaya başladığı zaman gençlik çağı bitmekte, erişkinlik başlamaktadır.³

Bu çerçevede gençlik çağının özellikleri üç ayrı grupta incelenebilir: (1) Fiziki gelişme, (2) ruhsal gelişme ve (3) sosyal gelişme. Ancak bu gelişmeler birbirinden bağımsız olmadığı gibi sırasıyla fiziki gelişmenin, ruhsal ve sosyal gelişmeyi etkilediği ve aralarında sürekli bir etkileşimin varlığı da söz konusudur.

1. Fiziki Gelişme: Çocukluktan gençliğe geçişte hormonal değişimler, ikinci cinsiyet belirtilerinin ortaya çıkışı, kemiklerin gelişmesi, bedenin süratle büyümesi ve benzeri fizyolojik değişiklikler çocuğun kendi bedenine karşı yabancılaşması duygusunu oluşturur.

2. Ruhsal Gelişme: Beden için bir olgunlaşmanın söz konusu olduğu bu dönemde, ruhsal bakımdan düşünce, duygu ve davranış biçimlerinde de bir karmaşıklıkla görülmektedir.

3. Sosyal Gelişme: Bu dönemde çocuklar bir taraftan kendilerini yetişken sayarak, tutum ve davranışlarını çevrelerindeki büyüklere göre ayarlarken, diğer taraftan çocukluklarına devam ederler.⁴

Toplum açısından genç bir birey ve bütünüyle gençlik, içinde dünyaya geldiği, yetiştiği, eğitilmekte olduğu sosyal bünyeyi ve o bünyeye ait temel özellikleri hem koruyacak, hem de çağın gereklerine göre zenginleştirip geliştirerek kendisinden sonra geleceklere aktaracak bir sosyal potansiyeldir. Toplum, tek tek her insanın ölümsüzlüğü özlemesi ve araması gibi, geleceğe dönük bütün zamanlarda var olmayı özler ve bekler. Bu şekildeki bir bekleme toplumdaki bütün -sağlıklı- bireylerin toplum için ortak isteğidir ve bu anlamda kollektif bilincin toplu bir ürünüdür. İşte bu sosyal ve psikolojik nedenden dolayı, toplum içinde genç birey ve gençlik, bir toplumun üyelerinin içinde yaşadığı şimdi ile içinde biyolojik olarak yaşanması mümkün olmayacak bütün gelecek zamanlar arasındaki tek gerçek köprüdür.⁵

Gençlik her yerde ve her zaman coşkulu, atılgan ve çalkantılı bir çağ olarak görülmüştür. Kabına sığmayan bir beden gücünün, yürekliliğin, kaynayan kanın ve uyanan cinsel isteklerin davranışa egemen olduğu çağdır. UNESCO’nun tanımına göre

³ Atalay Yörükoğlu: Gençlik Çağı, 12. Baskı, İst., Mart 2004, s.13-14

⁴ Birsen Gökçe: Şehirleşme Sürecinin Gençlik Üzerindeki Etkileri, (Doçentlik Tezi), Hacettepe Univ., Ankara, 1973, Zikreden: Vehbi Bayhan: Genç Kimliği, İnönü Univ., Malatya, 2003, s.20,

⁵ Vehbi Bayhan: Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma, 1. Baskı, Ankara, 1997, s.208

gençlik: “Cesaretin çekingenliğe, serüven isteğinin rahata üstün geldiği çağdır.” Gençlik bir bakıma uçarılık, haylazlık ve gözü karalık demektir. Şakacı bir yazarın dediği gibi “Gençlik çağı gençlere bırakılamayacak kadar değerlidir”. Evet, değeri geçtikten sonra bilinen, eski kuşakların “özlemle andığı bir çağdır” gençlik. Yaşlılar gençlik çağını yüceltirler ama gençleri genellikle küçümserler. Onlar için genç demek sorumsuz, burnunun doğrultusunda giden, büyük sözüne aldırmayan, saygısız ve asi kişi demektir. Bu da gerçeğin bir yüzüdür. Gerçekten gençlik çağı bunalımlar, öfkeler, çatışmalar ve kaygılar dönemidir. Kendi kendisiyle sürtüşme ve savaşıma dönemidir. Kısacası olumlu olumsuz tüm duyguların yoğun, bütün tepkilerin aşırı olduğu dönemdir.

Bununla birlikte gençlik yalnız olumsuzlukların toplandığı bir çağ değildir. Gençlik tatlı hayallerin, tutkuların ve idealizmin filizlendiği, sıkı arkadaşlıkların, ilk sevgilerin yaşandığı dönemdir. Yeniliğe ve ileriye doğru atılımların yapıldığı, kendini kanıtlama ve kendi kimliğini arayıp bulma çabalarının yoğunlaştığı dönemdir.⁶

Gençlik çağının başlangıcına hızla ilerleyen bedensel değişme ve gelişme zamanla yavaşlar ve durur. Bunu ruhsal ve toplumsal değişme izler. Önce bedensel değişimin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak yarattığı ruhsal değişimler görülür. Mutlu, uysal, dengeli çocuğun yerini, kaygılı, tedirgin, dengesiz, uyumsuz genç alır. Genç, bocalama ve kararsızlık içindedir, duyguları, ilgileri çabuk değişir. Coşkuları ölçsüz, sınırsız ve dengesizdir. Kısacası gençlik çağının başlangıcı ruhsal bakımdan duyguların egemen olduğu çelişkili düşüncelerin ve davranışların bulunduğu bir geçiş dönemidir. Kimisinde hafif, kimisinde gürültülü geçer.⁷

1.2.Gençlik Sorunları

Biyolojik, psikolojik ve toplumsal değişimlerin en hassas evresinde bulunan gençlik dönemi bütün bu değişim ve dönüşümlerle birlikte çok boyutlu sorunların da yaşandığı bir dönemi kapsar. Genç birey ve gençlik sorunları, sosyolojik bir gerçeklik olarak çağdan çağa, toplumdan topluma ve toplum içerisinde de gruptan gruba değişmektedir. Dolayısıyla, gençlik sorunları çok nedensel ilişkili ve karşılıklı etkileşim içerisinde meydana geldiği için araştırılması ve incelenmesi de çok boyutlu ve kuşatıcı bir analizi gerektirmektedir.

Genel olarak gençlik sorunlarını iki ana kategoride toplamak mümkündür:

1. Genel-Geçer / Geleneksel Gençlik Sorunları

⁶ Atalay Yörükoğlu: a.g.e., 2004, s.18-19

⁷ Özcan Köknel; a.g.e., s.90

Geleneksel Sorunlar: Psiko-fizyolojik, cinsel, ekonomik, eğitim, aile içi ve kuşaklar arası çatışma, uyuşturucu madde bağımlılığı, ideolojik sapma, işsizlik ve istihdam, barınma, beslenme ve sağlık.

2. Güncel Sorunlar:

a) Toplumsal değişmeye bağlı olarak gelişen sorunlar: Değerlerdeki değişimler, kültür bencilliği, statükoya karşı oluş, yeni dünya düzeni özlemi, gelecek korkusu, yabancılaşma, kimlik bunalımı, tüketim ve tüketim çalışmaları, anomi, özgürlük, işsizlik, sıkıntı vs.

b) Sosyo-psikolojik sorunlar: Güven bunalımı, kaygı, stres, kendini yararsız hissetme, yalnızlık, iletişim kopukluğu.

c) Çağdaş iletişim araçlarıyla gelen tehditler: Hedef kitle oluş, şartlandırılma, kültürsüzleştirme, boş zamanlar, yozlaşma ve yozlaştırılma, kültürel yabancılaşma.⁸

Gençlerin yaşıyor oldukları bu sorunları birbirinden ayırmak mümkün değildir. Bu anlamda geleneksel sorunlar her çağda ve dönemde görüldüğü gibi, güncel sorunlar da sosyal değişimle birlikte meydana gelen sorunları içermektedir.

Gençliğin günümüz toplumlarındaki konumu geçen yüzyıllardaki toplumsal ve ekonomik dönüşümler sonucu ortaya çıkmıştır. Hızlı endüstrileşme süreci ile birlikte iş bölümünün ve uzlaşmanın gelişmesi, bireyin yetişkin bir üye olarak topluma kabul ediliş süresini uzatmıştır. Önceki toplum biçimleriyle kıyaslandığında günümüzde iş bölümü ve uzmanlaşmanın son derece karmaşık ve farklılaşmış yapısı, modern toplumdaki bireyin daha uzun bir eğitim süreci geçirmesini zorunlu kılmıştır. Bu eğitim süreci ise, günümüzde gençlik adını alan yaşam diliminin sınırlarının çizilmesinde önemli olmaktadır. Cinsel olgunlaşma, kişilik oluşumu, politik kalıtım ve diğer toplumsal sorumlulukların yanı sıra gençten öğretimin gerekli koşullarını tamamlayarak belirli bir mesleğe sahip olması beklenmektedir.⁹

Ergenlik çağı gencinin karşılaştığı bir başka mesele de büyüdüğü zaman tutunacağı iş veya meslektir. Ergenlik çağının sonlarına doğru hemen hemen bütün

⁸ İsmail Doğan: “Gençlik ve Gençlik Sorunları”, Türk Aile Ansiklopedisi, Cilt: 2, Ankara, 1991, s.566, Zikreden: Vehbi Bayhan; a.g.e., 2003, s.27-28

⁹ Birsen Gökçen: Ortaöğretim Gençliğinin Beklenti ve Sorunları, Ankara, 1984, s.86

erkek çocukların, kız çocukların da çoğunun, hangi meslek veya işe gireceklerine veya bunlar için hazırlığa girişmek hususlarına dair bir karara varmaları beklenmektedir.¹⁰

Bu dönemde genç, meslek seçimi gibi hayatının en önemli kararını vermek zorundadır. Hayatının bu en önemli kararını verirken, gencin üzerinde aile ve çevre baskısının da olduğunu düşünürsek genç için işler daha da zorlaşır. Bu baskıların üstüne bir de üniversite sınavını kazanamama kaygısı eklenince gencin yaşadığı bu dönem gerçekten yaşanması zor bir dönem olarak ortaya çıkar.

Gençlik deyince kiminin aklına kötü alışkanlıklar gelir ki yanlış değildir. Sigara, içki ve uyuşturucularla ilk tanışma gençlik çağına başlar ve sürer gider. Kimine göre gençlik denince akla haylazlık, serserilik, kavgacılık, şiddet ve terör gelir. Bu da belli bir ölçüde doğru bir gözlemdir.

Özellikle gelişmiş ülkelerde gençler arasında serbest cinsel ilişkiler hızla yayılmakta ve daha küçük yaşlara inmektedir. Bunun sonucu ortaya istenmeyen gebelikler, evlilik dışı doğumlar, cinsel hastalıklar, artan düşükler ya da zoraki evlilikler çıkıyor. Sigara ve alkol tüketimi gençler arasında hızla artıyor. İşsiz gençler arasında toplu suçlar, çeteleşme ya da topluma sırt çevirmiş hippy, punk, ağır metalciler gibi sorumsuz topluluklar türüyor.

Ülkemiz gençliği bu bakımdan sorunsuz bir gençlik olarak nitelendirilebilir. Çünkü varlıklı toplumların gençlerine özgü hastalıklarına daha tutulmadı.

Bununla birlikte Türk gençliğinin de pek çok sorunu vardır; ancak en başta gelen sorunu eğitimsizlik ve işsizliktir. Gençliğin genel nüfus içindeki büyük oranı göz önüne alınınca ortaya büyük bir toplumsal sorun çıkmaktadır. Beslenecek, sağlığı korunacak, iş bulunacak 15 milyon tüketici demektirler. Bir bakıma gençlik sorunu başlı başına sorun değil, toplumun asıl kendi sorunudur. Besleyebileceğimizden ve eğitebileceğimizden çok çocuk ve genç nüfus toplumun gücü değil, yükü olmaktadır.¹¹

Türkiye genç nüfusu ile her zaman Avrupa'da dikkat çekmiş kalabalık bir millettir. Elbette bir ülke için genç nüfusu sahip olmak, iyi değerlendirilirse bir güç olur. Ancak unutulmamalıdır ki eğer bu nüfusa gereken ilgi gösterilmez, ihtiyaçları karşılanmazsa durum ne yazık ki aksine döner. Yaşayan bu gençlerin eğitimi, sosyal hakları, kültürel faaliyetleri, çevreleri, kendilerini ve toplumu tanımazlar, bunlar tam

¹⁰ Arthur T. Jersild: *Gençlik Psikolojisi*, Çev.:İbrahim N. Özgür, 3. Basım, İstanbul, 1978, s.12

¹¹ Atalay Yörükoğlu: a.g.e., 2004, s.16-18

manasıyla yapıldığı takdirde sağlıklı gençlerden söz edebiliriz. Yoksa her bir yanımız eksik kalır ve bu mevcut nüfus yoğunluğu adeta bir külfet haline gelir.

Gençlerin sorunları nedir acaba dersek? Çok öncelerden ilkokul öncesinden başlanabilir. Eğitimin ilk safhalarından temel atılmalı ki, geleceğe sağlam ve emin adımlarla ilerlensin. Bugün her ne kadar önemi fark edilemese de okul öncesi eğitim ilkokul çağına gelen çocuklarda önemli bir faktördür. Okul ile tanışmayan çocuklar, kendilerini bir anda böyle bir eğitim sürecinde buldukları zaman bir yadırgama haline giriyorlar ve bu yaşlarda daha okuldan soğuma, bıkkınlık başlıyor. Gelecek toplumumuzun şu andaki tohumları olan bu gençler ve çocuklarımıza, doğru yönlendirme ile okul yaşantısı en iyi ve doğru şekilde aktarılmalı ve bu yöndeki çalışmalar hız kazanmalı.

İlköğretim çağlarında yaşanan bu sorunlar, sekiz yıllık eğitimin sonlarında ve lise yılları başlangıcında da devam etmekte. Kendi bilgi ve beceri düzeyinde yönlendirilmeyen yüzlerce öğrenci adeta rüzgarın savurduğu yapraklar gibi nereye çarpar, konarsak, burada kalırız der gibi her şeyi kadercilikle karşılamaktadır. Mesleki yeteneği olanlar, akademik kariyer düşünenler, çok zoraki okula devam edenler, herkes bir payda da bulunmakta hiçbir ayırım yapılmamaktadır. Dolayısıyla Türkiye’de yaşayan ve 20’li yaşların üstüne çıkmış her gencin yaşadığı o büyük sınav maratonu da her daim korkulu rüya olarak algılanmıştır.¹²

Son yıllarda, ortaöğretim döneminde bulunan gençler arasında yapılan anket araştırmalarının sonucu ve okullarda gençlerle söyleşiler sırasında alınan cevaplardan anlaşıldığı kadarıyla gençlerin üzerinde durdukları konu ve sorunları önem sırasına göre şöyle sıralanabilir:

Büyüklerin anlayışsızlığı ve baskısı; onur kırıcı konuşmaları; arkadaş edinmekte zorluk; kız-erkek arkadaşlığının olmaması; kız-erkek arkadaşlığının aile ve çevre tarafından anlaşılmaması ve karşı çıkılması; boş zamanları etkin biçimde değerlendirecek olanakların olmaması; yoğun yüklü ve ezbere dayanan derslerin okutulması; ders yükü nedeniyle kültüre, spora zaman ayıramamak; yükseköğretim ya da meslek seçimi konusunda endişeler; geleceğe güvensizlik; eğitim sisteminde aşırı baskı ve disiplinin geçerli olması; dinlenme ve eğlence için zaman bulamamak; kişiliğine güvensizlik; yalnızlık; sorunlarına yardımcı olabilecek kişiler ya da kuruluşların olmayışı.

¹²“Türkiye’de İşsizlik”, www.blog.milliyet.com, 18.9.2007

Dikkat edilirse, gençlerin dile getirdikleri, yakındıkları konu ve sorunların hemen hepsi, onların toplum içinde durumlarını belirleyememiş, gerçek rollerini ve yerlerini alamamış olmalarından kaynaklanmaktadır. Gerçekte gençlik çağı, toplumsal olarak gencin durumunu arayıp bulma, saptama çabasının ortaya çıktığı süreçtir.¹³

2.SOSYALLEŞME

Sosyalleşme kavramını ilk kullanan Emile Durkheim olmuştur. Durkheim eğitimi “Yetişkin kuşakların, yetişmekte olan kuşakları sosyalleştirmesi, toplumsal hayata alıştırmayı, ruhsal, zihinsel ve ahlaki yönden yetiştirilmesi” olarak açıklamıştır. Durkheim eğitime “metodlu sosyalleşme”, toplum içinde bilinçsiz, plansız kendiliğinden gerçekleşen yaygın eğitime de “metodsuz sosyalleşme” demiştir.¹⁴

Sosyalleşme insan yavrusunun toplumun bir üyesi haline gelmesidir; yani ailesinin, akraba ve komşuluk çevresinin, kent ve köylünün ve nihayet ulusunun bir parçası olduğunu öğrenmesidir.¹⁵

Sosyalleşme, bireyin bir sosyal gruba katılması olgusudur. Birey bir gruba girerken o grupta geçerli olan sosyal normları o grup içinde girişte ve ilerde alacağı rolleri, ulaşacağı sosyal mevkileri, bu rol ve yerlerin kendisinden beklediği davranış, beceri ve yetenekleri, grubun kültürünü oluşturan değerleri, inançları öğrenip benimsemek durumundadır. Kişi eğer içinde yaşadığı sosyal-kültürel kural ve değerleri iyice benimser, kendi iç kontrol mekanizmaları ile toplumsal kontrol mekanizmalarını aynileştirirse buna içleştirme, özelleştirme denir. Bu durumda sosyalleştirmeyi oluşturur.¹⁶ O halde sosyalleşme genel olarak kültürel unsurların öğrenilmesi sürecidir.¹⁷

Yaşayan her insan için toplumsallaşma kaçınılmazdır. Bu bakımdan toplumsallığın içgüdüsel olduğu bile düşünülmüştür. İnsanoğlu doğduğu andan itibaren kendini bir topluluk içinde bulur. Bir ailesi vardır. İnsanların bir arada yaşamalarından doğan topluluklara toplum adı verilir. Toplum insanı insan yapan, inandığı değerleri belirleyen davranış ve düşüncesini etkileyen bir gerçekliktir. Psikologlara göre toplumsallaşma: toplumda var olan davranış kalıplarının toplumu oluşturanlar tarafından benimsenmesi; antropologlara göre toplumda var olan kültürün öğrenilmesi;

¹³ Özcan Köknel: a.g.e., s.90

¹⁴ Mehmet Silah: Sosyal Psikoloji - Davranış Bilimleri, 2.Baskı, İstanbul, 2005, s.261

¹⁵ Çiğdem Kağıtçıbaşı: Yeni İnsan ve İnsanlar, İstanbul, 2005, s.325-327

¹⁶ Mustafa Ergün: Eğitim ve Toplum, 2.Baskı, Ankara,1992, s.37

¹⁷ Taner Tatar: Siyaset Sosyolojisi, İstanbul, 1997, s.67

sosyologlara göre ise, bir insanın tüm yaşamı boyunca, ortamının sosyo-kültürel öğelerini öğrenmesi, içselleştirmesi, deneyimlerin ve anlamlı toplumsal ajanların (aile, okul gibi) etkisi altında, kişilik yapısıyla bunları bütünleştirmesi ve bu yolla da yaşamak zorunda olduğu toplumsal çevresine uymasındır.¹⁸

Bazı araştırmalara göre sosyalleşme sosyo-kültürel kişiliğin oluşmasıdır. Bilinçli ya da bilinçsiz olarak devam eden eğitim süreci ile birlikte gençlik döneminin bitişi ile sınırlıdır. Ancak hangi yaşta olursa olsun toplumda üstlenilen ve öğrenilen her yeni davranış sosyal rol, yeni bir gruba katılma, yeni bir mesleğe girme bir sosyalleşme sayılabilir. Bu nedenle sosyalleşme hayat boyunca devam eden bir süreç olarak kabul edilmektedir.¹⁹

Aslında bu sürecin bir sonu yoktur; her zaman özgürlükle bağımlılığı birbirleriyle karmaşık bir etkileşime sokan bu sosyalleşme hayat boyu sürer. Sosyologlar çocuklukta asli sosyal becerilerin içselleştirilmesinden hayatın daha sonraki bölümünde meydana gelen sürekli benlik dönüşümlerini ayırmak için bazen ikincil sosyalleşme terimini kullanırlar. Dikkatlerini ilk, yani birincil sosyalleşmenin yetersizliği ya da eksikliğinin çarpıcı bir biçimde acze dönüşerek açığa çıktığı durumlarda yoğunlaştırırlar. Belki en iyisi sosyalleşmeyi iki ayrı sürece ayırmak yerine bitimsiz bir süreç olarak düşünmektir.²⁰

2.1.Sosyalleşme Araçları

Bir çocuğun toplumsallaşabilmesi için üç ön koşula gereksinim vardır. Bunlardan birincisi; içinde toplumsallaşabileceği süregelen bir toplumun, bir dünyanın varlığıdır. İkincisi, çocuğun yeterli ve gerekli biyolojik ve kalıtsal özelliklere sahip olmasıdır. Sözelimi önemli bir zihinsel bozukluğu olan bir çocuğun yeterli ölçüde toplumsallaşabilmesi ya son derece güçtür ya da tümüyle olanaksızdır. Üçüncü olarak çocuğun, öteki insanlarla, doğası gereği bir takım ilişkiler kurma isteği içinde bulunması, sevgi, merhamet, utangaçlık, kıskançlık, acıma, beğenilme vb. duygusal bir takım deneyimler kazanması gerekir. Bunların her biri toplumsal bilincin kazanılmasının temelini oluşturan gerekli ön koşullardır.²¹

¹⁸ Müzeyyen Gönüllü: “Lise Öğrencilerinin Bulundukları Liseye Göre Gösterdiği Toplumsal Farklılıklar”, Çukurova Üniv., Sosyoloji Tartışmaları Dergisi, Sayı: 1, Adana, 2003, s.32

¹⁹ Mehmet Silah: a.g.e., s.328

²⁰ Zygmunt Bauman: Sosyolojik Düşünmek, Çev. Abdullah Yılmaz, 3. Basım, İstanbul, 2002, s.44,45

²¹ Frederick Elkin: Çocuk ve Toplum Çocuğun Toplumsallaşması, Çev.: Nazife Güngör, 1. Basım, Ankara, 1995, s.15

Toplumsallaştırıcı araç bütünüyle toplumdur. Bunun içinde bireyin ilişki durumunda olduğu diğer kimseler ve gruplar toplumsallaşmayı gerçekleştirirler. Toplumsallaşma durgun ve yeknesak bir süreç değildir. Birey birçok araçlarla toplumsallaşır. Belli başlı toplumsallaşma kurumları: aile, akran grubu, kitle iletişim araçları, dinsel kurumlar, gençlik hizmetleri örgütleri, iş örgütleri, siyasal ve ekonomik kurumlardır.²²

Aile ve okul gibi çevrelerde olgunlaşan ve yavaş yavaş sosyalleşme süreci içinde ilerleyen fert daha sonra işyeri içinde de kendi şahsiyetini bulur ve geliştirir. Çalışma hayatı, akran grubu ve kitle haberleşme araçları, okul ve aile ferdi saran bir başka sosyal çevredir.²³

Sanat, eğitim ve teknoloji, sosyalleştirme araçlarının başında yer alır. Bu unsurlar aynı zamanda bilgi üretmeyi ve sosyal yapının şekillendirilmesini sağlamaktadır.

Bugün ulaştığı noktada televizyon için sosyal kişiyi doğuran, kişiyi sosyal sürece kazandıran ve bu süreç içinde değerleri, kuralları, yargıları bizzat kendisi belirleyen araçtır demek fazla abartılı olmayacaktır. Televizyon ve izleyici ilişkisinin sonuçları derinlemesine tahlil edildiğinde, bu belirlemeyi doğrulayıcı bulgular tespit edilmektedir.²⁴

Sosyalleşmede gencin yandaşlarından oluşan akran grupları da önemlidir. Günümüz toplumlarında arkadaş grupları, gencin tutumu ve davranışlarını geniş ölçüde etkilemektedir. Çağdaş toplumlarda çocuk ya da genç, zamanını daha çok arkadaş gruplarında geçirmektedir. Bu nedenle de akran grupları genci aileden daha fazla etkilemektedir.²⁵

²² Mahmut Tezcan: Sosyolojiye Giriş, Ankara, 1995, s.43-44

²³ Mustafa Erkal: Sosyoloji, İstanbul., 1999, s.93

²⁴ Sedat Cebeci: Televizyonun Sosyolojik Boyutu, İstanbul, 1996, s.45

²⁵ Mahmut Tezcan; a.g.e., 1995, s.44

2.2.Sosyalleşme ve Aile

Aile çocukların hayatındaki ilk ve en önemli sosyalleşme yeridir. Sosyalleşmede ailenin önemi o kadar büyüktür ki, birçok araştırmacı sosyalleşmeyi ailedeki ve aile dışındaki olarak ikiye ayırır; bu, birincil ve ikincil sosyalleşme olarak da söylenir. Birincil sosyalleşme genellikle küçük çocukların aile içindeki sosyalleşmesi olarak ele alınırken, ikincil sosyalleşmenin büyük çocukluk ve gençlik dönemi arkadaş grupları içinde, okulda, meslekte, kitle iletişim araçlarının etkisindeki sosyalleşme olarak alt bölümlere ayrıldığı görülmektedir.

Aile yapısı özellikle sanayileşme devriminden bu yana değişiklikler göstermiş olmasına rağmen aile bugün hala toplumsal yapının temelini teşkil etmekte; birçok faaliyet alanını kaybetmiş olmasına karşın çocuk yapma, bakma, büyütme, eğitme ve sosyalleştirme fonksiyonunu sürdürmektedir.²⁶

Aile, çocuğun ilişki kurduğu ilk toplumsallaşma ajanıdır / gücüdür / kurumudur. İlk toplumsal etkileşimi yaşadığı ebeveyn ilişkisi kişiliğinin de temellerinin atıldığı ilk toplumsal ortamdır. “Genç bağımlı ve çocuksu olmaktan özgür bir erişkin olmaya doğru geçiş yaparken sosyalleşme süreci büyük oranda içinde yaşadığı ailenin yapısına bağlı olarak yönelir.”²⁷

Bireyin yetiştiği aile ortamı ve aile fertleri ile olan ilişkiler kişiliğin oluşmasında çok önemli rol oynar.

Anne-babanın değişik davranış kalıplarına sahip olması, çocukların da zamanla bilerek veya bilmeyerek bu kalıpları benimsemelerine yol açar.

Annenin çocuğuna olan tutumu, onun tüm yaşamını etkilemektedir. Çocuğun annesiyle kuracağı ilişki, onun ömrü boyunca kuracağı insan ilişkilerinin temelini oluşturur. Yapılan araştırmalar bir çocuğun bu dönemde aldığı eğitimin, ondan sonraki eğitimine temel ettiğini ortaya koymuştur.²⁸

Bebeklik ve çocukluk dönemlerinde ailede sorumluluklar ve işlevler oldukça belirgindir: bakım, korunma ve toplumsallaşma. Bu roller ergenlikte önemlerini korumayı sürdürseler bile, ergenler bakımından çok desteklenme, korunmadan çok rehberlik ve toplumsallaşmadan çok yönlendirme gereksinimi duyarlar. Çocukluk

²⁶ Mustafa Ergün; a.g.e., s.41

²⁷ Haluk Özbay, Emine Öztürk: Gençlik, İstanbul, 1995,s.75

²⁸ Orhan Çiftçi; “Çocuğun Sosyalleşmesinde Ailenin rolü”, Aile ve Toplum Dergisi, Sayı: 2, Cilt: 1, Yıl: 1, Eylül, Ankara,1991, s.1

dönemi aile işlevlerinden, ergenlik dönemi işlevlerine geçiş yapmak her zaman kolay olmaz. Çünkü bu geçiş genellikle çocukluk döneminde kurulan dengeyi bozar. Üstelik bu geçiş, bir zamanlar aile tarafından yapılan ergenliğin belli başlı ödevlerinden olan “yetişkinliğe hazırlığın” giderek okul gibi diğer kurumlarca yapılmaya başlandığı günümüz toplumunda daha da karmaşık bir hale bürünmüştür.²⁹

2.3.Sosyalleşme ve Eğitim

Sosyal kurumlar arasında yer alan eğitim, her devirde “topluma yeni katılanların eğitilmesi, özellik ve yeteneklerinin geliştirilmesi, toplumsal yapıya uyumlarının sağlanması için yeni bilgilerle donatılmasını” içermektedir. Modern toplumlarda eğitimin amaçları arasında, “yeni nesillere kültürel kalıtımın aktarılması, bireylere bazı temel veya özel ilgileri vererek onların toplumsal yapı içerisinde kendilerine özgü rolleri gerçekleştirmelerinin sağlanması” da yer almaktadır. Genel eğitim, toplumun tüm fertlerinin tabi olacağı temel bilgileri almaya olanak veren eğitim olup, bu eğitim amacı “bireyi genel olarak geleceğe hazırlamak, toplumsal yapının geçmişteki özelliklerini gelecek kuşaklara aktarmaktadır”. Özel eğitim ise, “kişiye istenen özellik ve yeteneklerin kazandırılmasını amaçlamaktadır”; ve eğitimin bu yönü ailenin yetiştirme fonksiyonunu tamamlayıcı bir özellik taşımaktadır.³⁰

Sosyalleşme, çeşitli sosyal çevre etkileri ile kişinin bazı tutum ve davranışları öğrenmesi, benimsemesi, çevresine uyum yapmasıdır. Her canlı varlık gibi insan da yaşayabilmek için çevresindeki fiziki ve sosyal çevreye uyum yapmak zorundadır. Bu genel uyum eğitiminde sosyal çevresi de insana yardım eder. Hatta bu yardımdan daha öte, amaçlı ve planlı bir takım etkileme ve yönlendirmelerle çocuklar ve gençler istenilen şekilde yetiştirilmek, kalıplandırılmak istenir ki bunun adı sosyalleştirme veya eğitimidir.³¹

Sosyalleşme nasıl her insan için kaçınılmaz bir süreç ise onun gibi eğitim de yaşamın her döneminde yer alan sosyal bir süreçtir. Formel, informel; planlı-plansız nasıl yapılırsa yapılsın, eğitim sonunda bir davranış değişikliği gerçekleştirmesi amaçlanır.³²

²⁹ Lourence Steinberg: Ergenlik, Çev.:Figen Çok, 1. Baskı, Ankara, 2007, s.154

³⁰ Mahmut Oktay: Davranış Bilimlerine Giriş, İstanbul, 2000, s. 138

³¹ Mustafa Ergün: a.g.e.,s.41

³² Müzeyyen Gönüllü: a.g.m., s.34

Eğitim her toplum için geçerli davranış kalıplarının sosyalleşme ve sosyal denetim aracılığıyla gerçekleştirilmesidir.³³

Eğitim belli amaçlara göre insanların davranışlarının planlı olarak değiştirilmesi ve geliştirilmesinin yasa ve ilkelerini bulmaya çalışmaktır.³⁴

Eğitim yürürlükteki değerlerin, bilgilerin ve hünelerlerin yetişen kuşaklara iletilmesi ve kazandırılmasıdır.³⁵

Toplumsallaştırma ve kişilik kazandırma işlevini yerine getiren eğitim, yetişkin neslin, yetişmekte olanları hayata hazırlamak için onların üzerinde tatbik ettiği eylemlerin tümüdür; gayesi genel olarak siyasal çevrenin ve özellikle yönetilmesi istenen ortamın kendisinden beklediği ahlakın, bedensel ve entelektüel tarafların çocukta yetiştirilmesidir. Şu halde eğitim genç neslin toplumsallaştırılmasıdır.³⁶

2.3.1.Sosyalleşme ve Okul

Her toplum, kendi toplumsal kurumları olan eğitim-öğretim sistemi ve okullarıyla, kendisinin o andaki durumuna ve gelecekteki amaçlarına uygun bireyler yetiştirmeyi ister. Yetiştirilecek kişilerde hangi özelliklerin yeteneklerin geliştireceğini, toplumun norm ve değerleri, yasaları, politik güçleri belirler.³⁷

Sosyalleşme yerleri olarak okullar, kültürü aktaran temel araçlardandır. Okullar formel toplumsallaşma kurumlarıdır. Okulun kurallarına göre toplumsallaşan genç, toplumun kurallarına da uyum gösterir.³⁸

İşbölümünün alabildiğine arttığı sanayileşmiş toplumlarda kişileri vasıflı yapmanın ve sosyalleştirmenin en önemli vasıtası okul olmuştur. Okulun örgütlü yapısı, eğitim amaçları ve vasıtaları, öğrencilerden istedikleri ailelerden oldukça farklıdır. Okul sisteminin en başta gelen görevlerinden birisi, içinde yer aldığı toplumun yenileşmesini ve devamlılığını sağlamaktır. Okuldaki sosyalleşme bir taraftan kişilerde çalışma iş yapabilme, yetenek ve becerisini geliştiriyor; bir taraftan da sosyal bütünleşmeyi sağlayacak bir toplumsal bilinç kazandırıyor. Okulun, kendisine verilen öğrencileri belirli bilgi ve meslek dallarında yetiştirmesi, toplumun ekonomik yapısının canlı ve güçlü tutulması için şarttır. Okullarda bununla birlikte meslek derslerinin ve bilgilerinin

³³ Mahmut Tezcan: Eğitim Sosyolojisi, Ankara, 1997, s.57

³⁴ M.Erden , Y.Akman : Eğitim Psikolojisi, Ankara, 1995, s.14

³⁵ Özer Ozankaya: Toplum Bilime Giriş, 4. Baskı, Ankara, 1982, s.299

³⁶ S.Bilhan: Eğitim Sosyolojisi, Ankara, 1986, s.13

³⁷ Mehmet Silah: a.g.e., s.327

³⁸ Mahmut Tezcan: a.g.e. 1997,s.44

dışında ve üstünde bazı dersler, bilgi ve yönlendirmeler de verilir. Mesela dil, sosyal normlar, meşhur ve örnek bazı kişilerin çeşitli toplumsal rolleri yorumlama örnekleri, toplumdaki sosyal ve politik ilişkiler vs. Okulun topluma uyum yaptırma ve sosyalleştirme görevlerinden genellikle bu anlamda bahsedilmektedir.³⁹

2.3.1.1.Ortaöğretim

Bu tez çalışmasında; bir alan çalışması olarak, lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörleri belirlenmesi amacıyla anket tekniğini uygulandı.

Bu çalışmanın, örneklem gurubunu oluşturan öğrencilerin, öğrenim gördükleri eğitim kurumlarının genel özelliklerini ve amaçlarını bilmemiz tezin sonuçlarının doğru değerlendirilmesi açısından önemli görülmektedir. Bu amaçla örneklem gurubumuzu oluşturan lise öğrencilerin eğitim gördükleri okulların amaçlarını ve özelliklerini aşağıdaki şekilde açıklanmaya çalışıldı:

Ortaöğretim 15–18 yaş grubunu kapsayan, öğrencilere bir meslek kazandırmayı ve bu öğrencileri yükseköğretim kurumlarına hazırlamayı amaçlayan eğitim dönemidir. Ortaöğretim okulları, ilköğretime dayalı, en az dört yıllık eğitim veren genel, mesleki ve teknik eğitim kurumlarıdır.

Milli eğitimin temel kanununa göre, ortaöğretimin amaç ve görevleri, milli eğitimin amaçlarına ve ilkelerine uygun olarak şöyle belirlenmiştir(madde:28)

1.Bütün öğrencilere ortaöğretim seviyesinde asgari ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanıtmak, çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak

2.Öğrencileri, çeşitli program ve okullara, ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yüksek öğretime veya hem mesleğe hem de yüksek öğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır.

Bu görevler yerine getirilirken, öğrencilerin istekleri ve kabiliyetleri ile toplum ihtiyaçları arasında denge sağlanır⁴⁰

2.3.1.1.1.Ortaöğretim Dönemindeki Gençlerin Gelişim Görevleri

15–18 yaşlarının kapsadığı lise çağında gencin başlıca gelişim görevleri şunlardır:

1.Hızla gelişen ve oranları değişen bedene uyum sağlama

2.Yaşlıtları çevresinde bir yer edinme

³⁹ Mustafa Ergün: a.g.e., 1992, s.61

⁴⁰ Binnur Yeşilyaprak; Eğitimde Rehberlik Hizmetleri, Ankara, 2000, s.46

- 3.Bir meslek seçme ve buna hazırlanma
- 4.Ekonomik bağımsızlık kazanma. Gerekli geliri sağlayabilecek, yetenek ve ilgilerine uygun meslek sahibi olma yoluna girme
- 5.Aileden bağımsız olabilme
- 6.Yetişkin toplumsal statüsüne erişme
- 7.Evlenmeye ve aile kurmaya hazırlanma
- 8.Uygun bir yaşam felsefesi ile birlikte kişisel değer duygusu oluşturma ⁴¹

2.3.1.1.2.Ortaöğretimin İşlevi

- 1.Öğrencilerin ulusal ve milli çerçevede bütünleşmesini sağlamak
- 2.Öğrencilerin bireysel ve yeteneklerini azami düzeye kadar geliştirmek
- 3.Ülkenin iş ve çalışma yaşamına orta nitelikli insan gücü yetiştirmek
- 4.Toplumda yapıcı-yaratıcı-uyumlu ve girişimci yurttaşlar yetiştirmek
- 5.Öğrencilerin bilim ve teknolojide derinleşmelerini sağlamak ve yüksek öğretime hazırlamak
- 6.İş yaşamı ile ilgili olarak sanayi ve yaygın eğitim ile ilişkiler kurmalarını sağlamak
- 7.Uluslararası ilişkiler, girişimcilik bilgi ve becerilerini artırmak ve yabancı dillerini geliştirmek⁴²

2.3.1.1.3.Orta Öğretim Kurumları

2.3.1.1.3.1.Genel Liseler

Genel liseler; Türk Millî Eğitiminin amaçları doğrultusunda, öğrencilere ortaöğretim seviyesinde asgari genel kültür veren ve yüksek öğretime öğrenci hazırlayan öğretim kurumlarıdır.

Bu okulların öğretim süresi ilköğretim üzerine 4 yıl olup, sınavsız öğrenci alınmaktadır.

Genel liselerde öğrenciler; Fen Bilimleri, Türkçe-Matematik, Sosyal Bilimler ve Yabancı Dil Alanlarında öğrenim görebilmektedirler. Bu okullarda birinci yabancı dil olarak İngilizce okutulmaktadır.

Derslerin öğretimi Türkçe yapılır. Bu okullardan mezun olan öğrenciler, Üniversite sınavını kazanmaları halinde mezun oldukları alanları ile ilgili yükseköğretim programlarına devam edebilmektedir.

⁴¹ Rasim Bakırcıoğlu; Ortaöğretimde Rehberlik, Ankara, 1994,s.272-273; Zikreden: Cengiz Karagözoğlu,İsmet Kemertaş ;”Psikolojik Danışma ve Rehberlik”,İstanbul;2004;s.159

⁴² İbrahim Ethem Özgüven:”Psikolojik Danışma ve Rehberlik”, Ankara, 2007, s.64

2.3.1.1.3.2. Anadolu Liseleri

Anadolu liselerinin amacı öğrencilerin; İlgi, yetenek ve başarılarına göre yüksek öğretim programlarına hazırlanmalarını ve yabancı dili, dünyadaki bilimsel ve teknolojik gelişmeleri izleyebilecek düzeyde öğrenmelerini sağlamaktır. İlköğretimin 8 inci sınıfındaki isteyen her öğrenci bu okullar için müracaat edebilir. Hazırlık sınıfı bulunan okullarda hazırlık sınıflarına, hazırlık sınıfı bulunmayan okullarda 9 uncu sınıflara her yıl alınacak öğrenci ve şube sayısı, okulun fizikî imkân ve donanımı ile öğretmen sayısı dikkate alınarak her şube için 30 öğrenci olmak üzere komisyonca yapılacak inceleme sonunda tutanakla tespit edilir.

Okullara, merkezî sistemle yapılan seviye belirleme sınavlarında alınan puanlar ile öğrencinin yılsonu başarı puanlarına göre belirlenen ortaöğretime geçiş puanı ve tercihlerine göre öğrenci alınır. Anadolu liseleri, ilköğretim üzerine hazırlık sınıfı bulunan veya bulunmayan ve hazırlık sınıfı dışında en az 4 yıl öğrenim veren karma okullardır. Ülkemizde 10 Anadolu lisesinde hazırlık sınıfı bulunup, diğer Anadolu liselerinde bulunmamaktadır.

Anadolu liselerinde öğrenciler; Fen Bilimleri, Türkçe-Matematik, Sosyal Bilimler ve Yabancı Dil Alanlarında öğrenim görebilmektedirler. Bu okullarda Bakanlıkça uygun görülen haftalık ders çizelgeleri ve öğretim programları uygulanır. Derslerin öğretimi Türkçe yapılır. Ancak, matematik ve fen bilimleri (Fizik, Kimya, Biyoloji) derslerini birinci yabancı dille okutabilecek öğretmen bulunması ve en az 12 öğrencinin istemesi hâlinde bu derslerin öğretimi, birinci yabancı dille de yapılabilir. Bu okullarda birinci yabancı dil olarak İngilizce, Almanca veya Fransızca eğitim verilmektedir. Bu okullar arasında öğrenci nakilleri; açık kontenjan bulunması, öğrencinin yerleştirmeye esas puanının, naklen gitmek istediği okulun kendi sınıf seviyesindeki öğrenciler için uygulanan yerleştirmeye esas taban puanından az olmaması ve puan üstünlüğü esaslarına göre yapılır. Bu okullardan mezun olan öğrenciler, Üniversite sınavını kazanmaları halinde mezun oldukları alanları ile ilgili yükseköğretim programlarına devam edebilmektedir.

2.3.1.1.3.3.Fen Liseleri

Fen liselerinin amacı; zeka düzeyleri ile fen ve matematik alanlarındaki yetenekleri yüksek olan öğrencileri, matematik ve fen bilimleri alanında yüksek öğrenime hazırlamayı, matematik ve fen bilimleri alanlarında gereksinim duyulan üstün nitelikli bilim adamlarının yetiştirilmesine kaynaklık etmeyi, öğrencileri araştırmaya yöneltmeyi, bilimsel ve teknolojik gelişmeler ile yeni buluşlara ilgi duyanların çalışacakları ortamı ve koşulları hazırlamayı, yeni teknolojileri kullanabilen, yeni bilgiler üretebilen ve projeler hazırlayabilen bireyler yetiştirmeyi, öğrencilerin bilimsel araştırma yapmalarına, bilimsel ve teknolojik gelişmeleri izlemelerine yardımcı olacak şekilde yabancı dilde iyi yetiştirmelerini sağlamayı amaçlar.

Bu okullara her yıl alınacak öğrenci sayısı 96'yı, bir sınıftaki öğrenci sayısı ise 24'ü geçemez.

İlköğretimin 8 inci sınıfındaki isteyen her öğrenci bu okullar için müracaat edebilir. Okullara, merkezî sistemle yapılan seviye belirleme sınavlarında alınan puanlar ile öğrencinin yılsonu başarı puanlarına göre belirlenen ortaöğretime geçiş puanı ve tercihlerine göre öğrenci alınır.

Fen liseleri; eğitim-öğretim süresi 4 yıl olan yatılı ve karma okullardır. Fen liselerinde, Bakanlıkça uygun görülen ders çizelgeleri ve öğretim programları uygulanır. Fen programlarında laboratuvar ve uygulama çalışmalarına ağırlık verilir. Eğitim-öğretim Türkçe yapılır. Matematik ve fen grubu derslerindeki teknik terimlerin yabancı dildeki karşılıkları da öğretilir. Bu okullarda birinci yabancı dil olarak İngilizce okutulmaktadır. Bu okullardan mezun olan öğrenciler, Üniversite sınavını kazanmaları halinde mezun oldukları alanları ile ilgili yükseköğretim programlarına devam edebilmektedir.⁴³

2.3.1.1.3.4.Anadolu Teknik Liseleri

İlköğretim okulu üzerine dört yıl öğretim süreli okullardır. Bu okullarda öğrencilere; orta öğretim düzeyinde asgarî ortak genel kültür vermek, toplum sorunlarına duyarlı, yurdun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunma bilincini ve gücünü kazandırma amacına yönelik ortak genel kültür dersleri ile birlikte endüstriyel teknik alanlarda mesleki formasyon kazandıran, hem yüksek öğretime hem

⁴³ <http://ogm.meb.gov.tr/12.11.2009>

mesleğe hazırlayan, aynı zamanda bir yabancı dil öğretilmesini amaçlayan, fen bilimleri ağırlıklı programlar uygulanmaktadır.

2.3.1.1.3.5. Anadolu Meslek Liseleri

İlköğretim okulu üzerine dört yıl öğretim süreli okullardır. Anadolu meslek liselerinde öğrencilere; orta öğretim düzeyinde asgarî ortak genel kültür vermek, toplum sorunlarına duyarlı, yurdun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunma bilincini ve gücünü kazandırma amacına yönelik ortak genel kültür dersleri ile birlikte, öğrencileri; hayata, iş alanlarına ve yüksek öğretime hazırlayan, endüstriyel teknik alanlarda mesleki formasyon kazandıran ve aynı zamanda bir yabancı dilin öğretilmesini amaçlayan programlar uygulanmaktadır.⁴⁴

2.3.1.1.3.6. Anadolu Öğretmen Liseleri:

Millî Eğitimin genel amaç ve temel ilkelerine uygun olarak; öğretmen yetiştiren yüksek öğretim kurumlarına öğrenci hazırlamak, öğrencilerine; öğretmenlik mesleğini sevdirmek, öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği bilgi, beceri, tutum ve davranışları kazandırmak, orta öğretim düzeyinde ortak bir genel kültür vermek, ülke kalkınmasına sosyal, kültürel ve ekonomik yönden katkıda bulunma bilincini ve gücünü kazandırmak, dünyadaki gelişme ve değişimleri izleyebilecek düzeyde yabancı dil öğrenmelerini sağlamak amacıyla kurulmuştur.

İlköğretimden sonra öğrenim süresi dört yıl olan paralı-parasız yatılı ve gündüzlü ortaöğretim kurumlarıdır.

Bu okullarda Bakanlıkça uygun görülen haftalık ders çizelgesi ve öğretim programları uygulanır.

Öğretim Programları; ortak genel kültür derslerinden, öğrencilerin bireysel ilgi ve yeteneklerini tanıyıp anlamalarına, geliştirmelerine ve yöneldikleri alanlarda derinleşmelerine imkân sağlayan derslerden, öğretmenlik mesleği ile ilgili derslerden oluşur. Öğretim programlarının, öğrencilerin ilgi, istek, yetenek, gelişim seviyeleri ve bireysel farklılıkları ile bilimsel gelişmeler ve ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak sürekli geliştirilmesi esastır.

⁴⁴<http://etogm.meb.gov.tr/07.10.2009>

Bu okulları tercih edecek öğrencilerin seçimi, öğrenim gördükleri ilköğretim okullarının 8 inci sınıf şube öğretmenler kurulunca yapılır. Aday seçiminde öğrencinin;

Çalışkanlığı, öğretmenlik mesleğine karşı ilgisi ve yatkınlığı, konuşma, kavrama ve ifade yeteneği, kendine olan güven duygusu,ahlâkî durumu gibi hususlar göz önünde bulundurulur.

Kontenjan, başvuru, tercih, yerleştirme ve kayıt-kabule ilişkin hususlara, Bakanlıkça her yıl yayımlanacak kılavuz/kılavuzlarda yer verilir.⁴⁵

2.3.1.1.3.7.İmam-Hatip Liseleri

Millî Eğitim Bakanlığınca açılan ortaöğretim sistemi içinde hem mesleğe hem yükseköğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan imam-hatip liseleri, ilköğretimden sonra dört yıl öğretim veren, bölge şartlarına ve imkânlarına göre gündüzlü veya yatılı ve gündüzlü olarak karma eğitim ve öğretim yapan okullardır.

İmam-Hatip Liselerinin amacı, öğrencilerin:

Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin millî, ahlakî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirilmesini, beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirilmesini, ilgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak üzere hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını, zihninde; insana, düşünceye, özgürlüğe, ahlaka ve kültürel mirasa saygıya dayanan bir anlayışın oluşmasını, imamlık, hatiplik ve Kur'an kursu öğreticiliği gibi dinî hizmetlerin yerine getirilmesi için gerekli olan bilgi ve becerilerin kazandırılmasını, ilgi, istek, yetenek ve

⁴⁵ <http://mevzuat.meb.gov.tr/15.10.2009>

başarılarına göre hem mesleğe hem de yükseköğretim programlarına hazırlanmalarını, yabancı dil öğrenerek alanlarında araştırmacılığa yönelmelerini sağlamaktır.⁴⁶

2.3.1.1.4. Alan seçimi

1999 yılından itibaren uygulanan öğrenci seçme sınavı adaylarının tercihinde liseden mezun oldukları alanın önemini artırmıştır. 1999 yılından öncesinde yapılan tercihlerde aday Fen çıkışlı olmasına rağmen hukuk fakültesini tercih edebiliyordu ve ortaöğretim başarı puanının katsayısında bir düşme olmuyordu. Ancak 1999 yılından sonra ÖSYM, lise alanlarının hazırladığı yükseköğretim programlarını belirlemiştir.

Üniversite sınavına hazırlanan aday kendi programının dışında bir tercih yaptığında ortaöğretim başarı puanının katsayısı düşürüldüğünden önemli ölçüde puan kaybına uğramaktadır. Bundan dolayı lise birinci sınıfın sonunda seçilen alan önemli ölçüde de meslek seçimi anlamına gelmektedir.

Fakat 2010 üniversite sınavında, değişen sistemle birlikte öğrencilerin alan dışında seçecekleri bölümler için önceden belirlenen katsayılarla değişime gidilmiştir. Yükseköğretim Kurumu YÖK, 2010 üniversite sınav sisteminde katsayılar üzerinde değişikliğe gitmiş, öğrencilerin alanının dışında seçeceği bölüm için de katsayı farklılığını ortadan kaldırmıştır. Yani bu durum öğrencilerin kendi bölümlerinin dışında bir bölüm seçtiklerinde ortaöğretim başarı puanı düşürülmeyeceği anlamına gelmektedir. Daha sonra bu durumun Danıştay'a taşınmasıyla birlikte Yükseköğretimin Kurumunun bu uygulaması yürürlükten kaldırılmıştır.

Orta öğretim kurumlarında; yüksek öğretime, hem mesleğe hem yüksek öğretime, hayata ve iş alanlarına hazırlayan programlar uygulanır.

Öğretim programları, öğrencilerin ilgi, istek ve yeteneklerine göre bireysel farklılıklarına ve yönelecekleri alan/dalın özelliklerine uygun olarak ortak dersler, alan/dal dersleri ile seçmeli derslerden oluşur.

Ortak dersler ile alan/dal dersleri ve seçmeli derslerin her birinin haftalık ders saatleri, hangi sınıf ve yıllarda okutulacağı kurul kararına bağlı olarak belirlenir.

⁴⁶ <http://dogm.meb.gov.tr/22.11.2009>

Ortak dersler, öğrencilerin okulu bitinceye kadar almakla yükümlü olduğu derslerdir.

Bu dersler, bütün öğrencilere asgarî ortak genel kültür vermek, toplum sorunlarına duyarlı, yurdun ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunma bilincini ve gücünü kazandırma amacına yöneliktir.

Alan/dal dersleri, öğrenciyi hedeflediği yüksek öğrenim programlarına veya mesleğe, iş alanlarına yönelten ve ona bu yönde gelişme imkânı sağlayan derslerdir.

2.3.1.1.4.1. Alanların Belirlenmesi ve Seçimi

Okul türlerine göre öğretim programlarında yer alacak alan/dallar ile bu alan/dalların hangi sınıflarda seçileceği ve alanlara kaynaklık eden dersler, okulların haftalık ders çizelgelerinde belirtilir.

Öğrenciler, ilköğretimdeki yöneltme esas ve ölçütleri de dikkate alınarak kendisinin ve velisinin görüşü doğrultusunda ilgili müdür yardımcısı, sınıf rehber öğretmeni ve rehber öğretmen tarafından ilgi, istek, yetenek ve derslerdeki başarı durumlarına göre alanlara yönlendirilir.

Yönelme veya yönlendirmede, alanlara kaynaklık eden derslerin yıl sonu notları ya da yıl sonu notlarının ağırlıklı ortalaması esas alınır.

Öğrencilerden;

- a) Alana kaynaklık eden derslerin her birinden başarılı olanlar istediği alana,
- b) Alana kaynaklık eden derslerden başarısız dersi bulunup bu derslerin yıl sonu notlarının ağırlıklı ortalaması en az 2.50 olanlar o alana,
- c) (a) ve (b) bentlerindeki şartları taşımayanlar, alana kaynaklık eden derslerin yılsonu notlarının ağırlıklı ortalamasının yüksek olduğu alana yönlendirilir.

Alan seçimi, ders kesiminden itibaren Ortalama Yükseltme ve Sorumluluk Sınavlarının bitimini izleyen 10 iş günü içinde yapılır. Ancak, okul yönetimince kabul edilen zorunlu ve bu Yönetmelikte belirtilen özre dayalı hâllerde yeni ders yılının

başlamasına kadar geçen sürede de şartları taşıyan öğrenciler alan seçimi ve değişikliği yapabilirler.

10 uncu sınıf sonunda; bir üst sınıfa geçen öğrenciler, ders kesiminden itibaren Ortalama Yükseltme ve Sorumluluk Sınavlarının bitimini izleyen 10 iş günü içinde not şartı aranmaksızın alanını değiştirebilir. Ancak, alanını değiştiren öğrenci, yöneldiği yeni alana ait alt sınıfın görmediği alan dersleri ile gördüğü hâlde haftalık ders saati sayısı farkı bir ders saatinden fazla olan alan derslerinden sorumlu tutulur ve bu derslerden sorumluluk sınavları döneminde sınava alınır. Öğrenci, yeni alanında okutulmayan önceki alanına ait sorumlu olduğu alan derslerinden muaf tutulur. Ancak, sorumlu olduğu diğer derslerin sorumluluğu devam eder. Bu maddenin sekizinci fıkrasında belirtilen hâller dışında alan değişikliği öğrenim süresince bir defa yapılır.

Sınıf tekrarına kalan öğrenciler, Ortalama Yükseltme ve Sorumluluk Sınavlarının bitimini izleyen 10 iş günü içinde not şartı aranmaksızın aynı sınıfı tekrar etmek şartıyla alanını değiştirebilir.

Mesleki ve teknik ortaöğretimde, alan/dal seçimi ve değiştirilmesiyle ilgili iş ve işlemler 03/07/2002 tarihli ve 24804 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Mesleki ve Teknik Eğitim Yönetmeliği hükümlerine göre yapılır.

Okulda alan açılmaması veya bir alana yönelen öğrenci sayısının 8'den az olması durumunda il/ilçe millî eğitim müdürlüğünce önlem alınarak kayıtları okullarında kalmak kaydıyla öğrencilerin alan açılan okullarda öğrenim görmeleri sağlanır. Bu uygulamanın mümkün olmaması durumunda ise sayıya bakılmaksızın istenilen alan açılır veya öğrenciler istedikleri alanlardan birine yönlendirilir.

Nakli yapılan öğrencilerden geldiği okulda alanı bulunmayanlar, kendisinin ve velisinin isteği de dikkate alınarak uygun bir alana yönlendirilir. Bu şekilde alan değiştiren öğrenciler, yöneldiği yeni alana ait alt sınıf veya sınıflarda görmediği alan dersleri ile gördüğü hâlde haftalık ders saati sayısı farkı bir ders saatinden fazla olan alan derslerinden sorumlu tutulur. Yeni alanında okutulmayan önceki alanına ait

sorumlu olduğu alan derslerinden muaf tutulur. Ancak, sorumlu olduğu diğerk derslerden sorumluluğu devam eder.⁴⁷

Alanlara Yönelik Dersler

<u>ALANLAR</u>	<u>KAYNAK DERSLERİ</u>
-Fen Bilimleri:	Fizik, Kimya, Biyoloji, Matematik
-Sosyal Bilimler:	Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih, Coğrafya
-Türkçe-Matematik:	Türk Dili ve Edebiyatı, Matematik
-Yabancı Dil:	Türk Dili ve Edebiyatı, Yabancı Dil
-Sanat ve Spor:	Şartları uygun olan okullarda açılır.

2.3.1.2.Yükseköğretim

2.3.1.2.1.Türkiye'de Üniversite Sınavının Kısa Tarihçesi

Ülkemizde Üniversite sınavının yapılış nedeni, mevcut yer ve ihtiyaca göre öğrenci almak, kontenjan ve yüksek öğrenime hazır ve muhtemelen en başarılı olacak adayları seçmek “yeterlik” olmak üzere başlıca iki temel nedene dayanmaktadır. Bu nedenlerden bazen biri, bazen diğeri giriş sınavlarında ağırlığını hissettirmiş fakat çoğunlukla da her ikisi de dikkate alınmıştır.

Cumhuriyet döneminde, 1960’lı yıllara gelinceye kadar lise mezunları az olduğundan pek çok fakülte, kendisine başvuran bu mezunları sınavsız kabul etmiştir. Bundan sonra kontenjanlarını aşan bir taleple karşılaşan fakülteler seçme işini, genellikle şu yolların birini izleyerek yapmıştır:

(a) Başvuru sırasını dikkate alma ve ihtiyaç kadar adayı kabul ettikten sonra kayıtları durdurma, (b) Fakültede verilen eğitimin niteliğini dikkate alarak liselerin fen ya da edebiyat kolu mezunlarını kabul etme, (c) Başvuranları lise bitirme derecesine göre sıralayarak bu sıraya göre öğrenci alma.

Lise mezunlarının artması ve lise dengi okul mezunlarına da yükseköğretime başvurma hakkı verilmesiyle, yukarıda özetlenen öğrenci seçme yöntemleri ihtiyaca cevap veremez duruma gelmiş; fakülteler kendi amaçlarına uygun giriş sınavları düzenlemeye başlamıştır. Bu son durumda öğrenciler, sınavlara katılabilmek için ülke içerisinde şehirden şehre koşuşturmak zorunda kalmışlar; aynı gün ve saatlere rastlayan sınavlardan birine katılıp diğeri katılamama durumlarıyla karşı karşıya kalmışlardır.

⁴⁷ <http://mevzuat.meb.gov.tr/02.11.2009>

1960'lı yıllarda, önce bazı üniversiteler kendileri için giriş sınavı düzenlemeye başlamışlar; sonra bazı üniversiteler bu amaçla, birlikte hareket etme yoluna gitmişlerdir.

1974 yılında, Üniversitelerarası Kurul, üniversiteye giriş sınavlarının tek merkezden yapılmasını uygun bulmuş ve 1750 sayılı Üniversiteler Kanunu'nun 52. maddesine dayanarak 19 Kasım 1974 tarihinde Üniversitelerarası Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi'ni (ÖSYM) kurmuştur. Üniversitelere öğrenci seçme ve yerleştirme işlemleri, 1981 yılına kadar bu merkez tarafından yürütülmüştür.

1981 yılında, Merkez 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 19. ve 45. Maddeleriyle Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) adı ile Yükseköğretim Kurulu'nun bir alt kuruluşu haline gelmiştir. Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı, 1974 ve 1975 yıllarında aynı gün sabah ve öğleden sonra birer defa olmak üzere iki oturumda, 1976–1980 yıllarında aynı günde ve bir oturumda uygulanmış; 1981 yılından itibaren iki basamaklı bir sınav haline getirilmiştir. İki basamaklı sınav sisteminde ilk basamağı oluşturan Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS) Nisan, ikinci basamağı oluşturan Öğrenci Yerleştirme Sınavı (ÖYS) ise Haziran ayı içinde uygulanmıştır.

1974 yılından itibaren adaylardan yükseköğretim programlarına ilişkin tercihleri de toplanmış ve adaylar puanlarına ve tercihlerine göre yükseköğretim programlarına merkezi olarak yerleştirilmiştir. 1982 yılından itibaren de ortaöğretim kurumlarından adayların diploma notları toplanmaya başlanmış ve bu notlar Ortaöğretim Başarı Puanı (OBP) adı altında belli ağırlıklarla sınav puanlarına katılmıştır.

1987 yılından itibaren, yükseköğretim programları ile ilgili tercihlerini belli alanlarda toplayan adaylara, sınavda belli testleri cevaplama, diğerlerini cevaplamama olanağı tanınmıştır.

1999 yılında iki basamaklı sınavın ikinci basamağı kaldırılmış, sınav ÖSS adı altında tek basamaklı bir sınav haline getirilmiştir. Aynı yıl ayrıca ortaöğretimdeki alanlardan mezun olanların aynı alandaki yükseköğretim programlarına yerleştirilmelerinde OBP'nin daha yüksek bir katsayı ile çarpılması uygulanmasına geçilmiştir.

1999 yılındaki değişiklikte önceki yıllarda uygulanan ÖSS'de herhangi bir değişiklik yapılmamış, sınavda sorulara teşkil eden bilgilerde temel öğretim müfredatının üstüne çıkılmamıştır.

2006 ÖSS’de yapılan değişiklikle sınavın bir basamakta uygulanmasına devam edilmiş, ancak soruların bir kısmı önceki yıllarda olduğu gibi ÖSS tipinde sorulmuş, bir kısmı ise tüm lise müfredatı göz önünde tutularak hazırlanmıştır.⁴⁸

2010 üniversite sınav sistemi bir kez daha değiştirilmiştir. 2010 üniversite sınavına girmek isteyen öğrencilere, geçen seneye göre farklı sınav sistem uygulanacaktır. Öğrenciler üniversiteye iki aşamalı sınavla girilecek. Bu sınavlardan birincisi olan Yükseköğretime Geçiş Sınavı (YGS) daha sonra öğrencilerin gireceği Lisans Yerleştirme Sınavlarına (LGS) girilecek. Sınavın içeriğinde, eski sisteme göre değişen bir şey olmamıştır. Bu yeni sınav sisteminde de sorulacak sorular öğrencilerin lisede, dört yıl boyunca gördükleri derslerden çıkacaktır.

1964 yılından itibaren uygulanan üniversite giriş sınavına kayıt olan öğrenci sayısı 33.701 olmasına rağmen, sınav sonucu 9.724 öğrenci üniversitelere girebilmiştir. İTÜ ve ODTÜ’yü dahil edildiğinde toplam 12.000 öğrenci üniversitelere yerleşebilmiştir. O dönemde başlayan sıkıntılara zamanında çözüm bulunamamış ve üniversite sınavına başvuranlarla kabul edilenler arasındaki fark gün geçtikçe artmış, günümüzde bir milyonu geçmiş, iki milyona dayanmıştır.⁴⁹

Çözüm yolları olarak üniversite sayılarını artırma, üniversitelerin kapasite kullanımını zorlama (2. eğitim gibi), açık öğretim kontenjanlarını artırma görülmüş ama yeterli olmamıştır. Üniversite ve yeni bölüm açmada ciddi planlama yapılmadığı için mezununa iş alanı olmayan birçok bölüm ve fakültenin mezunu hızla artmış ve mezun işsizliği sorunu ortaya çıkmıştır. Öte yandan ortaöğretimde öğrencilerin yarısından fazlası düz liselere gittiğinden üniversite kapılarında bir beceri kazanamamış tek umudu üniversiteye girmek olan ancak başaramayan yüz binlerce işsiz lise mezunu birikmiştir. Çoğumuz haklı olarak bir ülkede tüm gençlerin üniversiteye girmesinin şart olmadığını söyler ve savunuruz. Ülkenin her meslekten, her tür hizmetleri yerine getirecek eleman ve iş gücüne ihtiyacı vardır. Ülkemizde bugün tek amacı üniversiteye öğrenci hazırlamak olan liselere bu kadar çok sayıda öğrenci alır ve bunların sadece %15’i üniversiteye girebilirse bu normal bir durum değildir. Asıl değişmesi gereken bu

⁴⁸ “Üniversite Sınavının Tarihsel Gelişimi”, www.osym.gov.tr, 12.10.2007

⁴⁹ Nevin ÇOLAK;Eğitim Sosyolojisi Bakımından Derşaneler ve Eğitim:Üniversite Sınavına Hazırlanan Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Sosyo-Kültürel Durum Analizleri;Bursa Örneği, Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2006, s.55, www.yok.gov.tr, 10.09.2009

durumdur. Yeni ÷lke ağ n÷fusu d÷z lise yerine bir meslek, beceri kazanacak şekilde y÷nlendirilmelidir.⁵⁰

⁵⁰ Mehmet Doğan: “÷niversiteye Giriş Sistemi” ,Cumhuriyet Bilim Teknik Dergisi, 31 Ekim 1998,s.34

3.MESLEK, MESLEK SEÇİMİ VE MESLEK SEÇİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

3.1.Meslek

Meslek, Arapça bir kavramdır. “Sulûk” kelimesinden türetilmiştir. Köküne bağlı olarak “yol, gidiş, geçim için tutan yol, sistem” gibi anlamlara gelmektedir.⁵¹

Meslek bir kimsenin hayatını kazanmak için yaptığı, kuralları toplumca belirlenmiş ve belli bir eğitimle kazanılan sistemli etkinlikler bütünüdür. Meslek belli bir alanda etkinlikte bulunabilme gücüdür.⁵²

Günümüzde meslek psikolojik, sosyo-ekonomik ve kültürel değerleri olan önemli bir sosyal olgu olarak görülmektedir. Psikolojik açıdan bireyle ilgili özellikleri; ilgi, yetenek ve başarısını meslek hayatına yansıtması bakımından; sosyo-ekonomik açıdan toplum içerisindeki statüsü, prestiji, geliri ve yaşantısını etkilemesi bakımından önemlidir.⁵³

Meslek, kazanç elde etmek amacı ile yürütülen etkinlikler bütünü olarak tanımlanmışsa da, sadece para kazanma aracı değildir. Çünkü biz sadece para kazanmak için iş sahibi olmayız. Bir meslek edinmenin temelinde para kazanarak fizyolojik ihtiyaçları karşılamamanın dışında sosyal ve psikolojik ihtiyaçların doyumu söz konusudur.

İnsanın doğuştan getirdiği yetenekleri, potansiyeli, gizilgüçleri vardır. Biz yaşam içinde bunları ortaya koyma, kullanma ve geliştirmek isteriz. İşte sahip olduğumuz bu yetenekleri kullanma ve geliştirme olanağı sağlayacak olan, meslek alanlarıdır, işimizdir. Biz çalışırken aynı zamanda bu yetenekleri ifade etme, güçlerimizi artırma fırsatı elde ederiz. Böylece birey varoluşunun anlamını yakalar. Kendini bir iş yaptığı, üretken olduğu için de daha değerli ve önemli görür. Toplum içinde yararlı olma, hizmet verme yoluyla toplumsal saygınlık kazanma söz konusudur. O halde çalışmanın temelinde bireyin çok yönlü psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılanması söz konusudur.⁵⁴

⁵¹ Ferit Devellioğlu: Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, 19.Baskı, Ankara, 2002, s.627

⁵² Yıldız Kuzgun: “Mesleki Rehberliğin Bireylerin Yetenek ve İlgiilerine Uygun Meslekleri Tanımalarına Etkisi”, Ankara, 1982, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimler Fakültesi Dergisi, s.13

⁵³ Bahadır Köksalan: Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler, İnönü Üniv. Sos. Bil. Enst. Yayınlanmış Doktora Tezi, Malatya, Nisan 1999, s.3

⁵⁴ Binnur Yeşilyaprak: Eğitimde Rehberlik Hizmetleri, Ankara, Eylül 2000, s.205.

Çalışmanın üç temel amacı vardır; ekonomik, toplumsal, psikolojik. Çalışmanın ekonomik işlevi fiziksel gereksinimleri karşılamaktır. Çalışmanın toplumsal amacı toplumsal etkileşim fırsatlarının yaratılmasıdır. Çalışmak kişiye statü ve yetki sağlar, böylece önemli olma ve aranma duygusu verir. Çalışmanın psikolojik amacı ise, toplumsal amacıyla bağlantılı olarak kendine güveni ve benlik saygısını geliştirmektir. Kimliğin önemli yönleri çalışma sayesinde kazanılır. Başka bir deyişle “biz ne yapıyorsak oyuz” diyebiliriz.⁵⁵

Meslek ve aile yaşamındaki başarı bireyin kimlik duygusunu güçlendirdiği gibi, bu kimliğe toplumsal bir temel de sağlar. Bireyin işi onun kimliğinin belirgin bir parçasıdır ve adı, cinsiyeti ve uyruğuyla birlikte kimliğini belirtmede önemli bir rol oynar. Kimlikle meslek arasındaki bu sıkı bağ özellikle “doktorum, “avukatım”, “polisim”, “sanatçiyım” gibi anlatımlarda daha da belirgindir. Meslek aynı zamanda toplumsal sınıfı ve eğitim düzeyini de gösterir.⁵⁶

Benlik kavramının gelişmesi kısmen bireyin işiyle belirlenmektedir. Asya ülkelerinde diğer insanlara sadece adınızla değil fakat yaptığınız işle tanıtılırsınız. Çünkü işiniz statünüzü etkilemektedir. Birçok toplum mesleklere değişen derecelerde saygınlık yüklemektedir. Bazen ünvandaki küçük bir değişiklik statüyü güçlendirir; kapıcıların bekçi, bahçıvanların çevreyi güzelleştirme yetkilisi olduğunda görüldüğü gibi.⁵⁷

Mesleklerin şahsiyet üzerindeki etkileri, bireylerin meslekleri ile şahsiyetlerini bütünleştirmeleri gereği üzerinde öteden beri durulmaktadır. Gerçekten de kişinin mesleği, şahsiyetinin en önemli boyutudur. Kişinin kimliği sorulduğunda, mesleği de en az ismi kadar ve hatta bazen isimden de önce öğrenilmek istenmektedir. Eskiden beri mesleğin toplum hayatında bir kutsallığı vardır; bugün de uzun süren eğitim çabalarının hemen hepsi toplumun gençlerine birer meslek kazandırmayı amaçlamaktadır.⁵⁸

3.2.Meslek Seçimi

Çağdaş bir toplumda özgür bir bireyin önemli gelişim görevlerinden biri de mesleğini seçmesidir. Bir kimsenin herhangi bir konuda doğru bir seçme işlemi yapabilmesi ya da başka bir deyişle sağlıklı bir karar verebilmesi için ne gibi olanaklara

⁵⁵ Bekir Onur: Gelişim Psikolojisi, 6. Baskı, Ankara, 1995, s.159

⁵⁶ Bekir Onur: a.g.e., s.160

⁵⁷ Marj J. Gander, Harry W. Gardiner: Çocuk ve Ergen Gelişimi, Çev.:Ali Dönmez vd., 5.Baskı, Ankara, 2004, s.501

⁵⁸ Mustafa Ergün; a.g.e., 1992, s.70

sahip olduğunu bilmesi gerekir. Bu işlemden sonra, bununla beraber yapacağı işlem, çeşitli seçenekleri inceleyip, her birinin isteklerine ve koşullarına ne derecede uygun olduğunu değerlendirmektir. Çarşıya çıkmadan önce alacağı şeylerin listesini yapan ve bunlar için yeterli parası olup olmadığını yoklayan, çarşıdaki malların kalite ve fiyatlarını inceleyerek, gereksinimlerine ve parasına uygun bulduklarını alan bir kimsenin davranışı buna örnek olarak gösterilebilir. Bu işlemleri dikkatli ve özenli bir şekilde yapmayan kimselerin hayal kırıklığı ile karşılaşmaları kaçınılmazdır.⁵⁹

Meslek seçimi bireyin tercih ettiği yani girmek istediği meslekler arasından birinde karar kılması ve buna hazırlanmak için çaba göstermesi şeklinde adlandırılır. Bu durumda meslek seçimi, beğenilen mesleklerden birine hazırlanmaya karar vermiş olmaktır.⁶⁰

Özgüven'e göre Meslek seçimi: Olası meslekler, seçenekler arasından bireyin kendisine uygun ve istenilir olan mesleği belirlemesidir. Bir süreç olarak, meslek seçiminde birey kendisine açık meslekleri çeşitli yönleri ile değerlendirip, kendi gereksinimleri yönünden istenilir yönleri daha çok olan birine yönelmektir.⁶¹

Lise son sınıf öğrencileri, bir yetişkin gibi çeşitli mesleklerden birini, hemen seçme durumunda değildir. Dolayısıyla lise son sınıf öğrencisinin yaptığı aslında bir "tercih" gibi görünmektedir. "Tercih" bir mesleği olumlu değerlendirmektir, "seçme" bir aksiyon için serbest karar verme süresi olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlara göre bir lise son sınıf öğrencisinin meslek tercihi, ileride bir aksiyon haline gelirse "seçim" olmaktadır.⁶²

Meslek seçerken birey kendine bir çalışma ortamı belli bir yaşam biçimi seçmiş olur. Seçtiği bu yolda da başarıyla kendini kanıtlamaya çalışır. Birey; yetenek, ilgi ve istekleri doğrultusunda meslek seçtiği oranda başarılı, verimli ve mutlu olur. Özelliklerini göz önünde tutmadan rastgele seçim yaptığında başarısız, verimsiz ve mutsuz olur. Bu nedenle birey meslek seçerken, kendi özellikleriyle seçeceği mesleğin nitelikleri arasında uygunluk olmasına dikkat etmelidir.⁶³

⁵⁹ Yıldız Kuzgun, "Meslek Seçiminde Bilinmesi Gerekenler" www.osym.gov.tr. 6.06.2007

⁶⁰ Yıldız Kuzgun: a.g.e., 2003, s.5

⁶¹ İbrahim Ethem Özgüven: a.g.e. s.128

⁶² Şefik Uysal: Bireysel ve Toplumsal Faklılıklara Göre Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimleri; A.Ü.E.Y., Ankara, 1970, s.16 Zikreden: Kamil Yelken, Ortaöğretim Son Sınıf Öğrencilerinin Üniversite Tercihlerini ve Meslek Seçimini etkileyen Faktörler Sakarya İl Merkezi Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eylül 2008, s.35 www.yok.gov.tr. 02.09.2009

⁶³ Norma Razon, "Bir Gencin Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler", www.dersisteyen.com, 04.05.2007

Bir kimsenin seçtiği meslek onun işinde başarılı olup olamayacağı yanında, ileride iş bulup bulamayacağını, nerede oturup kiminle evleneceğini ve kimlerle etkileşimde bulunacağını belirler. Ayrıca meslek, kişinin değer yargılarını, dünya görüşünü, günlük yaşama tarzını ve alışkanlıklarını belli biçime sokan etkilere de sahiptir. Kişinin hayatına böylesine çok yönlü etkileri olan bir çalışma alanının seçilmesi, günümüzde giderek güçleşen ve karmaşılaşan bir olay haline gelmiştir. Bunun sebeplerinden biri, kişinin kendi hayat tarzını kendisinin seçmesi ve kararlarının sorumluluğunu taşıması gerektiği görüşünün yaygınlaşmasıdır. Gelecekteki işsizlik sorunlarında, meslekteki başarıda fertlerin mesleklerinden memnun olmalarında, toplumdaki insan gücünün planlanmasında bugünkü lise öğrencilerinin meslek seçimindeki rollerinin çok önemli olduğu bilinmektedir.⁶⁴

Meslek seçiminin önemini artıran bir diğer faktör ise demokratik toplum yaşamı gereği bireylere tanınan seçme özgürlüğüdür. Kendi geleceğini belirleme özgürlüğü, bireye aynı zamanda kararın sonuçlarını kabullenme sorumluluğu da yüklemektedir.⁶⁵

Bireyin yaşamına böylesine çok yönlü etkileri olan meslek seçimi, bireysel açıdan olduğu kadar, toplumsal açıdan da son derece önemlidir. Toplumun gelişmesine hizmet edecek insan gücünün planlanmasında, bireyi, hem toplumsal ihtiyaçlara hem de kendi ilgi ve yeteneklerine göre dengeli bir şekilde kullanmak ve böylece insan kaynaklarından en olumlu ve en verimli bir şekilde yararlanmak için meslek seçimine önem vermek ve gençlere bu konuda gerekli rehberlik hizmetlerini sunmak kaçınılmazdır.⁶⁶

Meslek seçimi, özellikle çağımızda yaşanan baş döndürücü teknolojik gelişmeyle birlikte daha büyük bir önem kazanmıştır. Endüstrileşme döneminden önceki feodal toplumlarda aile başlı başına ekonomik bir birim olduğundan, ailenin çocukları büyürken anne-babalarının çalışmalarını takip etmişlerdir. Bu doğrultuda anne-babalarının, ailenin ekonomik durumuyla ilgili yapmış oldukları faaliyete katılıp anne-babalarının yapmış oldukları mesleği sürdürürlerdi. Anne-baba bu doğrultuda çocuğu hem hayata hem de yapacakları mesleğe hazırlarlardı. Bu dönemde çocuğun

⁶⁴ Zülhani Kaya; Lise son Sınıf Öğrencilerin Meslek Seçiminde Sosyo Ekonomik Faktörler; İstanbul; 1988; s.10 Zikreden: Kamil Yelken; a.g.e. www.yok.gov.tr, 02.09.2009

⁶⁵ Yıldız Kuzgun; “Çağdaş İnsanın En Önemli Kararı Meslek Seçimi”, *Bilim ve Teknik Dergisi*; 1994; Sayı:325 s.51 Zikreden:Kamil Yelken; a.g.e. s.35, www.yok.gov.tr, 02.09.2009

⁶⁶ Binnur Yeşilyaprak; “Gençlere Meslek Seçiminde Yapılacak Yardımlar”, *Eğitim ve Bilim Dergisi*, Sayı: 59, 1986, Cilt.10, s.31

anne-babanın yapmış oldukları meslekten başka bir meslek yaptıkları görülmezdi. Bununla birlikte bu dönemde çocuğun farklı meslek seçebilmesi için gereken meslek çeşidi de çok azdı. Günümüzde ise hem meslek çeşitlerinin artması, hem insan ihtiyaçlarının artması, hem de özgürlüklerin gelişmesiyle kişi kendi kararlarını kendi vermeye başlamış, feodal toplumda olduğu gibi aileden gördüğü mesleği devam ettirme dönemi sona ermiştir.

İdeal meslek seçimi, bireyin, mutlu, başarılı ve iyi bir yaşam sürdürmesine, toplumun insan gücü kaynaklarının en iyi bir şekilde kullanılmasına ve toplumsal alanda toplumun belli ihtiyacını karşılamasına imkân vermelidir.

Meslek seçiminin çocukluktan itibaren yaşama “hedef ve anlam” katan bir yönü vardır. Bu anlam doğrultusunda harekete geçen genci karar verme aşamasında bazı sıkıntılar beklemektedir. Genç bir yandan ergenlik problemleriyle meşgul olurken, bir yandan da geleceği ile ilgili bir seçim yapması gerekir.⁶⁷ Lise dönemi, gencin psikolojik ve fiziksel gelişimi, aynı zamanda mesleki gelişim süreci açısından sıkıntılı ve karmaşık bir dönemdir. Gençler değişim ve uyum sürecine sağlıklı bir uyum gösterebildiği ölçüde gelecekteki yaşamını planlayarak gerçekçi mesleki kararlar alabilecekler. Bu dönemde mesleki yönlendirme çok önemli olmaktadır.⁶⁸ Bu doğrultuda gencin içinde bulunduğu bu zor dönemde sağlıklı meslek seçimi yapabilmesi için mesleki rehberliğin küçük yaşlardan yapılması gerekmektedir. Bu yapılmadığı takdirde meslek seçme kararı çok gecikmiş ya da rastgele yapılmış olabilir. Üniversite sınıflarında bile hala meslek seçimini yapmamış olan öğrenciler vardır. Özellikle üniversite seçme ve yerleştirme sistemi iyi çalışmazsa, birçok öğrenciler arzu ettikleri, ilgi duydukları ve eğilim gösterdikleri meslekler dışında fakültelerde okur durumda olabilirler.⁶⁹

Lise yılları öğrencilerin meslekler hakkında araştırma ve inceleme yaptıkları bir dönemdir. Bu dönemde genç kendi kişilik özellikleri hakkında daha çok bilinçlenir. Hangi alanların ilgisini çektiğini, hangi alanlarda daha başarılı olduğunu düşünmeye başlar. Meslek seçimi için diğer toplumsal faktörlerin önemli olduğunu anlamaya

⁶⁷ Cavidan Telman: Başarıya Giden Yolda Meslek Seçimi, İstanbul, 2000, s.35

⁶⁸ Arif Aytekin: Meslek seçimini Etkileyen Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Faktörler Isparta Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi; Isparta; 2005; s.73 www.yok.gov.tr

⁶⁹ Hasan Tan: Psikolojik Danışma ve Rehberlik, İstanbul; 1992;s.133

başlar. Lise 1.sınıfın sonlarına doğru genel bir tercih alanını belirlemeye başlar. Sonra giderek daralır ve ilerleyen yıllarda net bir meslek alanı belirlenir.⁷⁰

Birey vereceği bu önemli kararda son sözü söyleme hakkına sahipken, bu kararı tek başına aldığını da söylemek doğru olmaz. Bir kimse seçeceği mesleği belirlerken farklı faktörler, kişinin vereceği meslek seçimi kararı üzerinde etkili olmaktadır. Bu faktörlerden anne-baların arzuları, beğenilen, sevilen kişilerin mesleklerine özenme, günümüzde popüler olan mesleği seçme, çok para kazandıran mesleğe yönelme, mesleğin getireceği statüye bakarak meslek seçme, iş bulması kolay olan mesleği seçme gibi faktörler bireyin objektif yönlendirmesini olanaksız kılar. Bu tür seçim, sonuçta bireye zarar verir. Bireyin sevmeden, yapmaktan hoşlanmayacağı mesleği yapmak zorunda bırakır ki bu bireyde olumsuz duygular, stres ve bunların yol açtığı performans düşüklüğü ile hata yapma olasılığı, bunun yanı sıra psikosomatik hastalıklar göz önüne alınırsa, insanın kişilik yapısına, ilgilerine uygun olmayan bir mesleği seçmenin faturasının oldukça yüksek olduğu görülür.⁷¹

Bu doğrultuda bireyin meslek seçiminde profesyonel bir yönlendirmeye ihtiyacı vardır. Ülkemizde öğrenciye profesyonel yönlendirme yardımını yapacak kişilerde okuldaki rehber öğretmenlerdir. Birey bu yönlendirmeden sadece lise döneminde yararlanmamalı, ilköğretim döneminde de yararlanmalıdır. İlkokuldaki ve lisedeki rehber öğretmenler bireyin ilgilerini ve yeteneklerini iyi bilmeli, bu doğrultuda ülkenin ve çağın mesleki anlamda yapısını doğru tespit edip bu doğrultuda yönlendirme yapmalıdır.

“Günümüzde hiçbir toplum, meslek seçiminde ve mesleğe girişte yapılacak yanlışlara bigane kalamaz. Çünkü toplumun varlığını idame ettirmesi ve kalkınması, fertlerin istidat ve kabiliyetlerine en uygun mesleklere girmesiyle çok yakından ilgilidir”⁷²

3.3.Geçmişten Günümüze Mesleklerin Toplumdaki Yeri

Meslek insan hayatında, hem bireysel anlamda, hem de toplumsal anlamda yaşamsal fonksiyona sahiptir. Birey, mesleği aracılığıyla çevresi ve diğer kültürlerle iletişim kurar. Kendini aşar, daha iyiye, daha güzeli bulma çabası içinde kendine ait olduğu kültürün bir parçası hisseder.

⁷⁰ Kamil Yelken;a.g.e. s.21

⁷¹ Cavidan Telman;a.g.e. s.31

⁷² Osman Özcan: “Ülkemiz İçin İsaetli Olabilecek Bir Mesleğe Yönelme Denemesi”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay., İstanbul, 1985, s.19, Zikreden: Arif Aytekin: a.g.e., s.71

Meslek; sadece insanın yaşam tarzını etkilemekle kalmaz, onun toplum içindeki itibarını da etkiler. İnsanın toplum içindeki yerini, icra ettiği mesleğin statüsü belirler. Günün ihtiyaçlarına ve şartlarına göre mesleklerin statülerine bir değer biçilir.

Bir mesleği icra eden kişi sadece bu meslekle geçimini temin etmekle kalmaz; onunla yaşar, onunla yaşamını şekillendirir⁷³

Toplumsal yapının kurucu ögesi olan “meslek”, toplumun işleyişinde hayati rol oynar. Toplumun yapılaşmasında, örgütlenmesinde, işbölümünün oluşmasında ve biçimlenmesinde belirleyici etkiye sahip olması, toplumsal uzlaşmaya ve istikrara olan katkıları mesleği toplumsal açıdan önemli kılar. Sosyo-kültürel/ekonomik boyutları ve fonksiyonları açısından meslek, toplumsal etkileşimin temel bir belirleyeni olarak öne çıkar ve maddi kazanç sunumlu işlerden/uğraşlardan tümüyle farklılaşır.

Bu bağlamda meslek, genel olarak yaşam tarzının önemli bir tayin edicisidir. Bireysel yaşamı sadece ekonomik yönden değil, diğer yönlerden de derinlikli olarak etkiler. Gerçekte, ekonomik sunumlarının yanı sıra; statü kaynağı olması, bireyin bedensel ve zihinsel gelişimini etkilemesi, anlam üretiminin temel bir mekanizması olması, hayata bakış açısını, tutum ve davranışlarını biçimlendirmesi, topluma katılımını ve ona entegre olmasını sağlayıcı işlev görmesi vs. mesleğin merkezi niteliğine göndermede bulunur. Bu bakımdan meslek, bireysel yaşamların da, etrafında örgütlediği ağırlık merkezi konumundadır.⁷⁴

Sosyolojik anlamda meslek, belirli alanlar etrafında yoğunlaşmış ve biçimlenmiş insani ilişkiler bütünüdür.⁷⁵ Bu bakımdan meslek, teknik muhtevasına, icra üslubuna ve ekonomik boyutuna ek olarak, etrafında ürettiği düşünceler, inançlar, tutumlar, değerler, normlar ve etik ilkeler bütünüyle toplumsal bağlamda kendini somutlar. Meslek çevresinde oluşan ortak anlamlar, kurumsallaşmış karşılıklı beklentiler, paylaşılan anlatılar; meslektaşlar topluluğu, müşteriler, başka meslek mensupları gibi çeşitli kesimler arasında görece kalıcı ilişkilerin oluşmasında ve güçlü bağların kurulmasında etkin rol oynar. Denilebilir ki, meslek genel olarak toplumsal gerçekliğin önemli bir bölümüne tekabül eder ve genellikle yanıltıcı biçimde özdeşleştirile geldiği salt geçim amaçlı ekonomik aktiviteler toplamının çok ötesinde konumlanır.

⁷³ Cavidan Telman; a.g.e. s.24

⁷⁴ Süleyman İlhan; “Yeni Kapitalizm ve Meslek Olgusunun Değişen Anlamları Üzerine” Dumlupınar Üniv. Sos. Bil. Dergisi, Sayı.21 , Ağustos 2008 s:314

⁷⁵ Eyüp Kemerlioğlu: Toplumsal Tabakalaşma ve Hareketlilik; Atatürk Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Yay.,Erzurum, 1990 s.29, Zikreden:Süleyman İlhan, a.g.e., s.315

Toplumsal anlamda özel bileşeni olan meslek, işbölümü, toplumsal istikrar, bütünleşme, toplumsallaşma, ekonomik, kültürel vs. açılardan da hayati fonksiyonlara sahiptir. Meslek bir taraftan insanları birbirine bağlarken, bir taraftan da onları ayırıştırır, toplumsal farklılaşma/hiyerarşi üretir. Aynı zamanda toplumsal hareketlilik yoluyla konum değiştirmeyi mümkün kılar, tabakalaşma yapısını şekillendirerek toplumsal sistemin işleyişine katkı sağlar. Öte yandan, meslekler; üyeleri açısından paylaşılan normlar, değerler, tutumlar, anlam bütünleri, meslek ahlakı, yerleşik teamüller/gelenekler, simgeler geliştirmeleri, üyeleri arasında benzer yaşam tarzına temel oluşturmaları ve üyeleri üzerinde çeşitli biçimlerde sosyal kontrol kurmaları bakımından alt kültür oluştururlar. Bu oluşum, meslektaşlar arasındaki iletişim ağları, meleğin özel jargonu, nişan rozet, özel giysiler, yemin gibi törensel unsurlar ile somutlaşır.

Meslek, bireyi geniş topluma bağlayan temel bağıdır. Kişinin topluma eklemlenişi ve onunla bütünleşmesi mesleği üzerinden gerçekleşir. Kamusal alandaki görünürlüğü de yine en çok mesleği aracılığıyla mümkün olur. Zira kişinin geliri, dini veya evinin ederi özel ve gizli sayılabilir, fakat mesleği toplumsal yaşamının kamuya açık yönünü oluşturur. Toplum bireyi mesleği üzerinden algılar, mesleğine referansla onu statülendirir. Dolayısıyla meslek, bireyin toplumsal konumunu yansıtan gerçekçi bir göstergedir. Bireyin mesleğinden hareketle sosyo-ekonomik durumunun, ait olduğu sosyo-demografik kökenin ve toplumsal katmanın saptanması mümkündür.⁷⁶

Toplumsal anlamda insan hayatında bu denli önemli yeri olan mesleğin tarihsel süreçteki değişimine bakacak olursak; eski çağlardan bu yana mesleklerin niteliğinde ve sayısında çok önemli farklılıklar olmuştur. İnsanlığın ilkel olarak yaşadığı toplumlarda meslek sayısı azdı. Daha sonra özellikle teknolojik gelişmelerin hızla artarak gelişmesi ve bu durumun da sanayi toplumunu ortaya çıkarması, mesleklerin hem niteliğinde önemli farklılıklar oluşturmuş, hem de sayısında büyük bir artış göstermiştir. Teknolojik gelişmelerin artmasıyla sanayileşme dönemine girilmiş, bu da yeni mesleklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sanayileşmeden önce toplumların sosyo-ekonomik yapısı tarım kültürüne dayalı bir yapıydı. Tarım toplumlarında kişilerin yapmış oldukları iş için özel bir yetenek ve ihtisaslaşma gerekmiyordu. Kişiler geleneksel yapı içerisinde, içinde büyüdükleri toplumun kendilerine biçtiği rol çerçevesinde mesleklerini icra ederlerdi. Bu dönemde meslek seçimi gibi bir problem bulunmamaktaydı.

⁷⁶ Süleyman İlhan; a.g.e. s.315,316

Tarım toplumundan sonra yaşanan sanayi toplumunda, ekonomik sistem büyük bir değişim yaşamıştır. Sanayi toplumuna geçişle birlikte yeni yeni meslekler ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte ortaya çıkan yeni mesleklerle birlikte, yeni gelişmelere ayak uyduramayan meslekler ise yok olmaya yüz tutuştur. Sanayileşme süreci, birçok nedene bağlı olarak mesleklerin kapsamlarının genişlemesine ve mesleklerin ihtisaslaşmasına neden olmuştur. Özellikle günümüzde iletişim ve bilgisayar alanında meydana gelen teknolojik yenilikler, bu alanlarla ilgili yeni mesleklerin oluşmasını sağlamıştır. Bu alandaki meydana gelen teknolojik gelişmelere paralel olarak bireyler bu alanlarla ilgili mesleklere yönelmişlerdir.

Toplumların sanayi çağını yaşamaları ile birlikte sosyo-ekonomik yapılarında da önemli değişimler meydana gelmiştir. Özellikle bilim alanında ortaya çıkan yeni gelişmelerin teknolojik gelişmelere etkisiyle birlikte yeni ekonomik kuruluşlar ortaya çıkmıştır. Bu gelişmelere paralel olarak yeni meslekler ortaya çıkmıştır. Bu gelişmelerin ortaya çıkardığı yeni mesleklerin önemli özelliklerinden biri ihtisaslaşma olmuştur. Bireyler seçtikleri bu yeni mesleklerle ilgili bilgi ve tekniği donanımına sahip olmak zorundalar. Bununla birlikte seçilen bu mesleklerle ilgili, teknolojik gelişmelerle birlikte ortaya çıkan yenilikleri takip etmeleri ve bunu mesleklerine uygulamaları gerekmektedir.

Bilimdeki ve teknolojideki gelişmeler toplumların sosyal yapılarının ve dolayısıyla mesleklerin biçim ve içeriklerini değiştirmiştir. Bu değişim içinde toplumda işlevini yitiren meslekler teker teker ortadan kalkmıştır. Bununla birlikte bu gelişmelere paralel olarak sanayileşmeyle birlikte yeni meslekler ortaya çıkmıştır. Bu durumun ortaya çıkardığı yeni mesleklerin çeşidinin çokluğu, bunların yaşantı yoluyla tanınması bir yana, ortaya çıkan yeni mesleklerin isimlerinin tam olarak bilinmesini bile mümkün kılmamıştır. Örneğin sanayileşme sürecinin başlangıcı kabul edilen 1850 yılında İngiltere’de 431 meslek adı sayılırken bu sayı giderek artış göstermiş ve 1920 yılında 20.000, günümüzde bu sayı yaklaşık 45.000 meslek çeşidine ulaşmıştır.⁷⁷

Günümüzde meslek ve meslek seçimi ile ilgili kavramlar endüstri öncesi ve sonrası terimleri ile açıklamak artık günümüz bireyleri için çok açıklayıcı olmamaktadır. Çünkü dünya endüstri devrimindeki süreçten çok daha hızlı değişmektedir. Küreselleşme dediğimiz fenomen önceki dönemlerle kıyaslanamayacak kadar çok ve daha hızlı gelişmelere sebep olmaktadır. Sosyoloji biliminin incelediği

⁷⁷ Osman Özsoy; Değişen Dünyada Meslek Seçimi Geleceğin Meslekleri, İstanbul, 2004,s.47

temel kurumlar devlet, aile vb. kavramlar çok ciddi yapısal değişimlere uğramaktadır. Aynı kürede meydana gelen bu olaylar devletlerin istihdam politikalarını ve bireylerin meslek seçimini etkilemektedir.

Meslek seçimi üzerinde çalışan uzmanların çoğu meslek seçimi sorununun teknolojiye ilerlemiş, eğitim ve uzmanlaşmanın arttığı toplumlarda ortaya çıktığı üzerinde hemfikirdir.⁷⁸

Modern toplumlarda meslek kişinin statüsünü belirlemiş, kişinin aile ve genel hayatında önemli bir alanı oluşturmuştur. Bununla birlikte kişinin sosyal yaşam ve onu belirleyen gelir, yaşam stiline belirlenmesinde en önemli faktör olmuştur. İnsanların yaşadıkları toplumda başarılı olma durumları meslekleri ile ifade edilmeye başlanmış, toplum içindeki sınıflandırılmaları ve sosyal statüleri mesleklerine göre şekillenmiştir. İnsanın kişiliğini tanımlama ve geliştirme durumu da direk mesleği ile mümkün duruma gelmiştir. Kısacası insanın toplum içindeki yeri mesleği ile belirlenmiştir.

3.4.Meslek Seçiminde Ailelerin Tutumu

Sağlıklı bir meslek seçiminde genç birey, kendi istek ve yeteneklerini iyi değerlendirmeden, mesleklerle ilgili yeterince bilgi almadan kendisince doğru mesleği bulması çok zor olacaktır. Gençlerin bu önemli kararı verecekleri dönemde anne ve babalarına çok önemli iş düşmektedir. Anne-baba çocuklarının ilgi ve yetenekleri doğrultusunda günümüz koşullarında mesleklerin özelliklerini iyi analiz edip çocuklarının geleceklerine ışık tutmalılardır.

Günümüzde aileler bu konuda çocuklarını çok iyi anlayamamakta ve genellikle yanlış yönlendirmelerde bulunmaktadır. Bu süreçte anne-baba çocuk üzerinde genelde baskı unsuru olarak ortaya çıkmaktadırlar. Bununla birlikte çocuklarının yeteneği ve ilgisi doğrultusunda meslek seçmesini isteyen aileler de vardır. Çocuğun meslek seçimiyle ilgili bu farklı anne-baba tutumu; ailenin ekonomik durumuyla, anne-babanın eğitim durumuyla, aile içindeki fertlerin konumlarıyla, kardeş sayısı, ailenin yaşadığı yer itibarıyla, anne-babanın meslekleriyle, anne-babanın geçmiş yaşantılarıyla ilgili olarak değişmektedir.

Ekonomik ve kültürel düzeyi yüksek olan ailelerin çocukları yetenek ve ilgileri doğrultusunda meslek seçme şansına sahip olabilmektedirler. Ekonomik ve kültürel olanakları elverişsiz olan ailelerde genellikle kısa zamanda para getirecek veya mevki sağlayacak bir iş tercih edilmektedir.

⁷⁸ Arif Aytekin; a.g.e. s.27

Baba otoritesinin egemen olduğu ve baba mesleğini sürdürme çabası içinde olan ailelerde çocukların başarısı ve mutluluğundan çok baba mesleğini desteklemesi ve sürdürmesi istenir ve küçük yaştan itibaren mesleğini seçecek şekilde koşullandırılır.

Bazı aileler ise kendi yaşantılarında gerçekleştiremedikleri arzularını çocuklarının yaşamında gerçekleştirme isterler. Baba ve anne gençliğinde giremediği bir iş alanında çalışması ya da okuyamadığı çocuklarının okuyup meslek sahibi olması yönünde baskı yapar ve zorlarlar. Gencin ilgi ve yetenekleri bu koşulda pek göz önünde bulundurulmaz.

Bazı ailelerde erken yaşlardan başlayarak ya kendi mesleklerinin veya bazı işlerin önemli ve itibarlı olduğu yönünde çocuklarını etkilerler. Bu şekilde aile dolaylı bir biçimde gencin meslek seçimini etkiler. Oysa meslek seçiminde göz önünde tutulması gereken ölçüt sadece mesleğin toplumsal saygınlığı değil temelde bireyin niteliklerine uygunluk derecesidir.

Bazı aileler ise liberal bir tutumla meslek seçiminde çocuklarını tamamen serbest bırakırlar. Aile meslek konusunda çocuğunu yönlendirmekten kaçınarak sorumluluktan da kurtulduklarını düşünürler. Halbuki çocuğun aile desteğine de gereksinimi vardır.

Meslek seçimi konusunda çocuğuna yardımcı olmaya çalışan çocuğun yetenek, beceri ve ilgilerini göz önünde tutarak yol gösteren meslek seçimi konusunda onu uyaran fedakârlıktan kaçınmayan aileler de çoktur⁷⁹

3.5.Sağlıklı Meslek Seçim Süreci Aşamaları

3.5.1.Kendini Tanıma

Bir insanın kendine uygun mesleği seçebilmesi için önce kişisel özellikleri ve mesleklerin özellikleri konusunda ayrıntılı bilgi sahibi olması gerekir.

Ergenlik dönemindeki genç bireyler, fiziksel büyümelerinin vücutlarında meydana getirdiği değişikliklerle ilgili ruhsal ve davranışsal adaptasyon sorunlarıyla dolu olduklarından, kendilerine çok uzak görünen geleceğe ait karar vermek durumunda kaldıklarında zorlanırlar. Çünkü bu dönemde gençler, çevrelerine güven duygularını geliştirmekle meşguldürler.⁸⁰

Bu konuda özellikle anne-babalara önemli bir görev düşmektedir. Anne-baba gencin kişisel özelliklerini keşfetmesi konusunda yardımcı olmalıdır. Bununla birlikte

⁷⁹ İbrahim Ethem Özgüven; a.g.e., s.160

⁸⁰ Cavidan Telman: a.g.e., s.28

okullardaki öğretmenler de, özellikle de okul rehber öğretmenlerinin gencin bu döneminde kendine uygun mesleği seçebilmesi için gence bu karar verme sürecinde yardım etmelidir. Özellikle rehber öğretmen bu süreçte yapacağı görüşmeler, tanıtacağı meslekler, yapacağı ilgi ve yetenek testleriyle bu konuda genci, ilgisi ve yeteneği doğrultusunda meslek seçmesinde yardımcı olabilir.

3.5.2.Seçenekleri Araştırma

Sağlıklı bir meslek kararı verebilmenin diğer bir koşulu seçenekler konusunda bilgi sahibi olmaktır. Oysa gençlerin eğitim ve meslek seçenekleri hakkında bilgilerinin yetersiz ve çok kere de yanlış olduğu gözlenmektedir. Gözlemler ve araştırmalar üniversiteye gelen öğrencilerin ilk aylarda yarıdan fazlasının bulundukları bölümden memnun olmadıklarını göstermektedir. Bunların bir kısmı, hakkında bilgi sahibi olmadıkları bölümleri tercih etmek zorunda kaldıklarını, bir kısmı ise isteyerek geldikleri bölümde aradıklarını bulamadıklarını ifade etmekte ve bir sonraki yıl alan değiştirme planları yapmaktadırlar.⁸¹

Günümüzde, endüstrileşmiş toplumlarda, artık gençlerin görerek, yaşayarak meslekleri tanıma olasılığı çok sınırlıdır. Bununla birlikte okullarda ve dershanelerde kurulan Rehberlik Servisi'nin artması, bilgisayar ve internet olanaklarının yaygınlaşması meslek bilgilerinin güncel ve kapsamlı olarak kullanıcılara ulaşmasını, kişisel bilgilerle mesleklere ilişkin bilgilerin kısa sürede eşleştirilip uygun meslek seçeneklerinin elde edilmesini kolaylaştırmıştır.⁸²

Günümüzde meslek çeşitlerinin adının sayılamayacak kadar artması, bununla birlikte yeni yeni mesleklerin ortaya çıkmasıyla, bazı mesleklerin öneminin azalması ve ortadan kalkması, gencin kendisine uygun mesleği seçmesinde önemli bir problemi ortaya çıkarmıştır. Bu durumda genç kendisine uygun meslek seçerken önündeki seçenekleri iyi bilmesi gerekmektedir. Kendi ilgi ve yeteneğine uygun hangi mesleklerin olduğunu, bununla birlikte günümüzde ve gelecekte hangi mesleklerin önemli olduğunu, hangi mesleklerin önemini yitireceğini bilmesi gerekmektedir. Bunun içinde bu konuyla ilgili görsel basın takip edilmeli, okul rehber öğretmenlerinden ve uzman kişilerden yardım alınmalıdır.

⁸¹ Yıldız Kuzgun; "Meslek Seçiminde Bilinmesi Gerekenler", www.osym.gov.tr, 6.3.2007

⁸² Yıldız Kuzgun: a.g.e., 2003, s.13

3.5.3.Karar Verme

Karar verme, bir gereksinimi gidereceği düşünülen bir objeye götürecek birden fazla yol olduğu ya da bir gereksinimi gidereceği kesin olan belli bir tek hedef bulunmadığında, yaşanan sıkıntıyı gidermek amacıyla seçeneklerden birine yönelik olarak tanımlanabilir. İnsan yaşamının hemen her aşamasında karar verme yaşantısı geçirmekte ise de çok kere bunun farkında olmayabilir. Ancak, okul veya meslek seçimi gibi, insanın yaşamını önemli ölçüde etkileyecek kararların verilmesi sırasında genellikle kaygı ve gerginlik yaşanır. Çünkü bu tür kararlar etraflı düşünmeyi, uzun ve sistemli bir araştırmayı gerektirir.

Karar vermeden önce seçenekleri araştırmak ve bunları ayrıntılı olarak değerlendirmek yani karar verirken planlı, sistematik davranmak istenebilir bir davranıştır. Ancak bu karar biçimini her birey, her karar durumunda uygulayamamaktadır.⁸³

İlgileri, yetenekleri, değerleri konusunda kendini, çalışma alanları, çalışma ortamı, mesleğin gerektirdiği özellikler başlıklarında meslekleri tanıyan gencin yapması gereken, kendi özellikleri ile mesleklerin özelliklerini karşılaştırmak ve bir karar vermektir.

Gencin kendi istek ve yeteneklerini değerlendirememesi, gideceği yönü bulabilmesini de olanaksız kılar. Bu dönemde anne babaların çocuklarını ilgi alanları ve yetenekleriyle değerlendirebilmeleri, ileride seçilecek mesleğe de ışık tutar. Onların ileride başarılı ve mutlu olmalarını sağlar.⁸⁴

Ülkemizde yapılan araştırma sonucunda liseli gençlerin yüzde 70'i meslek tercihinde kararı aileye bırakıyor. “Şartlar tarafından sürüklendiğini hissediyorum” diyen liseli gençlerin oranı %47 iken bu oran üniversiteli gençlerde yüzde 61'e çıkıyor.⁸⁵

3.6.Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler

Gençliğin mesleki beklentilerinin belirlenmesinde birbirinden farklı fakat birbiriyle ilişkili pek çok etkenin rolü vardır. Aile, arkadaş grubu, okul çevresi, yaşadığı bölge, bireyin kendi özellikleri (yaş, cinsiyet, yetenek gibi) ve daha da genelde içinde bulunulan toplumsal yapının bir bütün olarak etkisi söz konusudur. Dolayısıyla meslek

⁸³ Yıldız Kuzgun; a.g.e., 2003, s.77-78

⁸⁴ Cavidan Telman; a.g.e., s.35

⁸⁵ Yaşar Süngü, “Gençlik Meslek Seçemiyor”, www.yenisafak.com.tr, 03.10.2007

hakkında karar vermek, kişisel ve toplumsal etkilerin karmaşık bir sonucu olup doğrudan veya dolaylı olarak bu seçimi belirler. Ailenin sosyo-ekonomik düzeyi (anne-baba eğitimi, meslekleri ve buna bağlı olarak gelir düzeyi) mesleki beklentinin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır.⁸⁶

3.6.1. Bireysel Özellikler

3.6.1.1.Yetenek

Sağlıklı bir meslek seçimini belirleyen etmenlerden biri olan yetenek, belirli bir alandaki öğrenme gücü olarak ifade edilebilir. Bireyler arasında yetenek farklılığı olduğu gibi bireyin sahip olduğu yetenek düzeyleri arasında da önemli farklar vardır. Meslekler genel zeka, sayısal, sözel, soyut, mekanik ve görsel algılama (uzay ilişkileri) yetenekleri açısından üst, orta ve alt düzeyde farklılık gösterirler. Önemli olan bireyin bu farklı yeteneklerden hangisinde üst, orta ve alt düzeyde olduğunun farkına varması; bir başka deyişle kendini tanımasıdır. Ancak bireyin sadece sahip olduğu yetenekleri tanıması sağlıklı bir seçim için yeterli değildir. Yönelmeyi düşündüğü mesleklerde ne tür ve ne düzeyde yetenek gerektirdiğini bilmesi ve kendi yetenekleri ve mesleğin gerektirdiği yetenekleri uzlaştırabilmesi gerekir.⁸⁷

Kuzgun'a göre yetenek: öğrenme gücü, belli bir eğitimden yararlanma gücü olarak tanımlanır. Kalıtımla getirilen gizil gücün eğitim ve çevre etkisiyle geliştirilmiş kısmını ifade eder. Bir kimsenin belli bir yaşa kadar geliştirdiği becerilere bakarak onun daha sonra göreceği eğitimden ne ölçüde yararlanabileceği hakkında bir tahminde bulunabilmektedir. Bu yönüyle gizil güç bireyin o güne kadar edindiği bilgi ve becerileri de kapsamaktadır.⁸⁸

3.6.1.2.İlgi

İnsanları niteliklerine uygun işlere yerleştirmek amacıyla başlatılan mesleki rehberlik hizmetlerinin etkili bir biçimde yürütülebilmesi için, her bireyin çeşitli işleri yapabilme gücünün (yeteneklerinin) ölçülmesi kadar, meslek görevlerini yapmaktan hoşlanma derecesinin yani ilgilerinin ölçülmesi gereği de hissedilmeye başlanmıştır. Bu acil ihtiyaç üzerine ilginin ne olduğu konusunda kapsamlı ve doyurucu bir kuram geliştirilmeden ölçülmesine girişilmiş ve ölçme yöntemleriyle tutarlı ilgi tanımları oluşturulmuştur.

⁸⁶ Birsen Gökçe: a.g.e., s.86

⁸⁷ Gonca Kızıltan, "Meslek Seçimi", www.eğitim.com.gençlik, 12.04.2007

⁸⁸ Yıldız Kuzgun: a.g.e., 2003 s.23

İlgi bir kimsenin bir kişiye, nesneye olay ya da olguya karşı gösterdiği hoşlanma, hoşlanmama, kayıtsız kalma, tepki göstermeme gibi takındığı tavır olarak tanımlanabilir. Strong'a göre: ilgi davranışın yönünü belirleyen bir iç uyarıcıdır. Guilford ise ilginin doyum sağlayıcı görünen bir dış uyarıcının harekete geçirdiği bir dürtüdür. Roe'ya göre ise ilgi, bir kimsenin özel bir gayret sarf etmeden dikkat ettiği, gözlemlediği, üzerinde durup düşündüğü ve zevk alarak yaptığı işlerdir.⁸⁹

Meslek seçiminde, ilgilerinde göz önünde bulundurulması önemlidir. İlgi bir kimsenin özel bir çaba harcamadan hatta kısıtlayıcı koşullar altında dahi dikkat ettiği gözlemlediği ve zevk alarak yaptığı faaliyetlerdir. Ekonomik kazanç ve ihtiyaçların meslek yoluyla karşılanması kadar ilgiler de mesleki doyumda rol oynar.⁹⁰

3.6.1.3.Cinsiyet

Belirli bir sosyal sistemin üyeleri değer sistemleri bakımından, diğer sistemlerden farklılık gösterir. Ancak, belirli bir toplumda veya sosyal sistemde kadınlar ve erkekler bazı ortak değerleri paylaşımlarına rağmen kültürel olarak tanımlanmış sosyal cinsiyet rollerine uygun tutum ve uygulamaların sonucu olarak farklı benlik geliştirme süreçlerine maruz kalmaktadırlar. Bu bakımdan, büyüme çağlarında veya yetiştirilirken öğretilen farklı değerlerin ve varsayımların etkisiyle erkeklerin ve kadınların farklı beklentilere ve ihtiyaçlara sahip olmaları dolayısıyla da farklı tutum ve davranışlar göstermeleri beklenir.⁹¹

Ergenlik döneminde kız ve erkek çocukların ilgi alanlarının ayrıştığı ve meslek tercihleri halinde ifade edildiği gözlenmektedir. Erkekler matematik, teknik, yönetim ve ticaret alanlarına kızlardan, kızlar ise dil-edebiyat, sosyal hizmet ve büro işlerine erkeklerden daha fazla ilgi duymaktadırlar.

Kızlar genellikle oturarak yapılan, değişik insanlar tanımaya olanak veren, sorumluluğu az olan ve yarışma gerektirmeyen iş güvencesi olan meslekleri tercih etmekte ve ailenin geçiminden sorumlu olmayacakları için, kazanca pek önem vermemektedirler. Buna karşılık erkek çocuklar iyi kazanç getiren, riski olan ve ilerlemeye olanak veren mesleklere yönelmektedirler. Başkalarını yönetme, yetki ve

⁸⁹ Yıldız Kuzgun: a.g.e., 2003,s.31-32

⁹⁰ Gonca Kızıltan: "Meslek Seçimi", www.egitim.com.genclik, 12.04.2007

⁹¹ Nermin Uyguç: "Cinsiyet, Bireysel Değerler ve Meslek Seçimi", Dokuz Eylül Üniv. İktisadi ve İdari Bilimler Fak. Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 1, Yıl: 2003, s.93-94

sorumluluk sahibi olma ve başkaları ile yarışma erkek çocuklarda gözlenen başlıca meslek değerleridir.⁹²

Bununla birlikte yapılan bir araştırmada cinsiyet ile mesleki tercihler arasında farklılık ortaya konmaya çalışılmıştır. Toplumun attığı role istinaden kız çocuklarına göre erkek çocuklar da girişimcilik ruhunun, diğer bir ifade ile kendi işini kurma eğiliminin daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Erkek öğrencilerin kendi işlerini kurmayı, kız öğrencilerinin de özel sektörde bir iş bulup çalışmayı tercih ettiği görülmüştür.⁹³

3.6.2.Sosyo-Ekonomik Faktörler

3.6.2.1.Aile Yapısı

Bir ailenin sosyo-ekonomik düzeyi (SED), aile reisinin mesleği, geliri, taşınmaz mallar, evin bulunduğu muhit, aile üyelerinin yaşadığı sosyal çevre, toplum içerisindeki sosyal statüleri ile anne babanın eğitim düzeyince belirlenmektedir. Sık olarak kullanılan tek gösterge babanın mesleğidir. Leon tarafından geliştirilen eğitimsel tercih teorisine göre ailenin geliri düzenli ve istikrarlı olan bir çocuğun eğitim konusunda uzun vadeli hedefler oluşturması son derece doğaldır. Aksine babasının ve ailesinin geliri düzenli olmayan bu bakımdan yarın kavgası içinde olan bir çocuğun kısa yoldan hayata atılma isteği baskın bir duygu ve tercih olmaktadır.⁹⁴

Yüksek öğretimdeki öğrencilerin aile durumları araştırıldığında ise Ankara'daki yüksek öğrenim kurumlarında okuyan öğrencilerin % 73-83'ü kentli ailelerin, % 11-13'ü kasabalardan, % 6-12'sinin köylerden geldiği ve genel olarak yüksek öğrenim kurumlarında okuyan çocukların aile gelirlerinin de çoğunlukla Türkiye ortalamasının üstünde olduğu görülmüştür.⁹⁵

Anne-babaların mesleksel düzeyleri ne kadar düşükse, çocuklarına sağladıkları eğitim de o derece azdır. Bunun yanı sıra anne-babanın eğitim düzeyi yükseldikçe eğitime bakış açısı ve tutumları farklılaşmaktadır. Çocuğun okulla ilgili her türlü sorunuyla yakından ilgilenmektedir. Ev ödevleri, okul tercihleri, arkadaş çevresi, ergenlik sorunları gibi pek çok durumda çocuğuna daha fazla yardımcı

⁹² Yıldız Kuzgun: 1988, a.g.e., s.65

⁹³ Kahraman Arslan: "Üniversiteli Gençlerde Mesleki Tercihler ve Girişimcilik Eğilimleri", Doğuş Üniv. Dergisi, 2002/6, s.5

⁹⁴ Veysel Sönmez: Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Ankara, 2000, s.17

⁹⁵ Atalay Yörükoğlu: Değişen Toplumda Aile ve Çocuk, 1997, İstanbul, s.128

olabilmektedirler. Diğer yandan anne-babalar davranışlarıyla, eğitim düzeyleriyle, sahip oldukları meslekleriyle çocukları için bir modeldir.⁹⁶

Türkiye’de eğitimsel ve mesleksel arzu ve beklentilerin belirlenmesi ile ilgili sınırlı sayıda çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmaların ortak sonuçlarına göre, devlet liselerinde okuyan son sınıf öğrencilerin eğitimsel ve mesleksel arzu ve beklentilerini açıklayan en önemli değişken olarak “ailenin arzusu” bulunmuştur. Ailenin arzusu, sosyo-ekonomik yapı, cinsiyet ve diğer değişkenlerden bağımsız olarak daha anlamlı halde bulunduğu sonucundan yola çıkarak çocuğun aileyi memnun etme, aile tarafından kabul görülecek bir eğitim olma ve mesleğe sahip olma arzusu aslında onun değil ailesinin arzusu olduğu yargısına varılmaktadır.⁹⁷

3.6.2.2.Gelir Düzeyi

Her toplumda ekonomik ve eğitim düzeyleri, benimsedikleri değer sistemleri ve yaşam biçimleri birbirinden farklı olan ve sosyal sınıflar olarak adlandırılan gruplar vardır. Sosyal sınıfları birbirinden ayırt eden çeşitli göstergelerden en önemlisi ekonomik durum ve buna bağlı olan meslektir. Meslek edinmenin yolu eğitimden geçer. Eğitim de her şeyden önce parasal olanaklarla elde edilir. Bir ülkede eğitim parasız olsa ve hatta eğitim masrafları devlet tarafından karşılanırsa bile bir gencin uzun süre okulda kalması, çalışma hayatına atılıp üretken olamamasına yoksul bir ailenin katlanabilme olasılığı çok zayıftır.⁹⁸

Ailenin ekonomik durumu çocuğa verilecek eğitim olanaklarının türünü ve süresini belirlemektedir.⁹⁹

Ailedeki çocuk sayısına göre ailenin büyüklüğü gelir ile orantılıdır. Genellikle gelir ne kadar düşükse doğurganlık oranı da o kadar yüksektir. Gelir düşüklüğü eğitim olanaklarını kısıtlayan bir etken durumundayken çocuk sayısındaki fazlalık bu durumu daha da pekiştirmektedir.¹⁰⁰

Bununla birlikte aile gelir seviyesi yüksek gelir grubunda yer alan çocukların girişimcilik eğilimi yani kendi işini kurma eğilimi görülmektedir. Gelir seviyesi düşük

⁹⁶ Mahmut Tezcan: a.g.e., 1997, s.99

⁹⁷ Veysel Sönmez:a.g.e., s.172

⁹⁸ Yıldız Kuzgun;a.g.e., 2003, s.58

⁹⁹ Tuncer Elmacıoğlu: Hayatın Bütününde Başarı, İstanbul, 1998, s.45

¹⁰⁰ Mahmut Tezcan: a.g.e. 1997, s.139

olan ailelerin çocuklarının da daha çok sabit gelirli ve genellikle kamudan iş bulma beklentisini göstermektedir.¹⁰¹

Bundan da anlaşılacağı gibi üst gelir seviyesinde bulunan ailenin çocuğu fazla gelecek kaygısı taşımadan meslek tercihi yapabilmektedir. Bununla birlikte alt gelir seviyesindeki ailenin çocukları da daha çok gelecek kaygısını göz önünde bulundurup, geleceğini güvence altına alma içgüdüleriyle hareket etmekte ve böylece sabit ve düzenli bir işte, genellikle de kamu sektöründe çalışmak istemektedirler.¹⁰²

3.6.2.3.İtibar

Meslek; sadece insanların yaşam tarzını etkilemekle kalmaz, onun toplum içindeki itibarında da etkisini gösterir. İnsanın toplum içindeki yerini, icra ettiği mesleğin statüsü belirler. Günün ihtiyaçlarına ve şartlarına göre mesleklerin statülerine bir değer biçilir.¹⁰³

Zamanımızda eğitim ve kültür faaliyetlerinin meslekleri belirlemedeki önemine işaret eden birçok sosyolog ve fikir adamlarının çalışmaları dikkati çekmektedir. Mesleki prestijin tabakalaşmadaki yerini belirlemek için çeşitli listeler yapılmıştır. Bunlar çeşitli ülkelerin sosyal yapısı itibariyle değişik özellikler göstermekle beraber, hepsinde benimsenen ortak özellik meslekler ve kültürel değişmelerin tabaka ve sınıfların teşekkülüne meydan verdiği görüşüdür. Mesleklerin sosyal sınıfları belirleyen önemli bir faktör olduğu ortaya çıkmaktadır. Hatta mesleklerin statü tayin etmedeki özelliklerinin erkek ve kadınlara göre nasıl değişmeler gösterdiği sıralamadaki yerlerinin ve önemlerinin ne olduğuna dair listeler düzenlendiğini görmekteyiz.¹⁰⁴

4.MESLEKİ OLGUNLUK VE MESLEKİ GELİŞİM KURAMLARI

4.1.Mesleki Olgunluk

Meslek gelişimi ve meslek gelişimi görevleri kavramları doğal olarak meslek olgunluğu kavramını ortaya çıkarmıştır. Toplum, belli yaş düzeyindeki bireylerden belli bazı davranışlar beklemektedir.

Meslek seçimine ilişkin en önemli gelişme görevleri şunlardır:

- Giderek artan ölçüde kendini tanıma ve olumlu, gerçekçi bir öz kavramı geliştirme.

¹⁰¹ Kahraman Arslan, a.g.e. ,s.6

¹⁰² Kahraman Arslan: a.g.e., s.3

¹⁰³ Cavidan Telman: a.g.e.,s.24

¹⁰⁴ Abdullah Korkmaz: Sosyal Tabakalaşma Ders Notları,Güz Dönemi,2000, s.28

- Çalışmaya ve çeşitli mesleklere karşı olumlu tutum geliştirme.
- İş dünyası hakkında doğru ve ayrıntılı bilgi sahibi olma.
- Doğru tercihler yapma.

Eğer meslek gelişimi sistemli, birbirine bağlı, belli aşamalardan oluşan bir süreç ise, bireyin nasıl bir olgunlaşma süreci izlediğini, belli bir anda meslek olgunluğunun hangi basamağında bulunduğunu saptamak olanaklı olacaktır.¹⁰⁵

Mesleki olgunluk, King tarafından bireyin kendisine uygun gerçekçi meslek seçebilme yeteneği olarak tanımlanmıştır. Diğer bir tanım ise, mesleki olgunluk, bireyin akılcı ve gerçekçi meslek seçimi için gerekli bilgi ve beceriyi kazanmasıdır. Savickas ise mesleki olgunluğu bireyin yaşına uygun karar vermeye ve mesleki gelişim görevleri ile baş etmeye hazır olması olarak tanımlanmaktadır. Yapılan bu tanımlar doğrultusunda mesleki olgunluk, bireyin ilgi, yetenek, değer, kişilik özellikleri ve beklentilerine uygun mesleğe karar vermesidir.¹⁰⁶

4.2.Mesleki Gelişim Süreci

Mesleki gelişim süreci, çocuklukta bir meslek fikrinin oluşmaya başlamasından itibaren, yetişkinlikte bir meslek sahibi oluncaya kadar geçen evrelerini kapsar. Artık günümüzde, bireyin bir meslek seçmesinin bir anda verilen bir karar olmadığı, mesleki gelişim süreci içinde biçimlenip ortaya çıktığı kabul edilen bir anlayıştır.

“Gelişme” derece ve aşamalar şeklinde açılma, genişleme ve olgunlaşma demektir. Gelişme zaman almakta ve birbirini izleyen aşamalardan oluşmaktadır. Her gelişim aşaması kendisinden sonra gelen gelişim aşamasını etkiler. Her gelişim dönemi, daha önceki gelişim aşamaları ve bireyin bu dönemlerden geçerken etkileşimde bulunduğu çevresel faktörler tarafından belirlenir.

İşte bütün etkenlerin birbirini ve bireyi etkilemesiyle oluşan mesleki gelişim süreci 5 aşamada yaşanır:

1. Uyanış ve Farkında Olma (Awareness)

Bu dönem çocukta meslek bilincinin oluşmaya başladığı dönemdir. Okul öncesi dönemden başlayarak ilkökul dönemini kapsar (5–12 yaş arası). Çocuk bu

¹⁰⁵ Yıldız Kuzgun: a.g.e., 2003, s.89-90

¹⁰⁶ Aysel Esen Çoban: “Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerinin Yordayıcı bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi”, İnönü Üniv. Eğitim Fak. Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 10, Güz 2005, s.40

dönemde, çevresindeki insanların farklı uğraşları olduğunu, çeşitli mesleklerin varlığını görmeye ve anlamaya başlar. İlkokulun son yıllarında ise çocuk, kendisi ve diğer insanlar arasında ilgiler, yetenekler, amaçlar ve motivasyon yönünden farklılıkların ve benzerliklerin farkına varmaya başlar.

2. Meslekleri Keşfetme ve Araştırma (Exploration)

Bu dönem ortaokul yılları olan 12–15 yıllarını kapsar. Çocuk bu dönemde kişilerin ve mesleklerin ortak olan yönlerini ve farklı nitelikleri üzerinde daha çok bilgi sahibi olmaya, yeni yönleri keşfetmeye ve anlamaya başlar. Meslekleri keşfetme, inceleme ve araştırma dönemi bir bakıma çoğumuz için ömür boyu sürer.

3. Karar Verme (Decision Making)

Gencin lise yıllarını, 15-18 yaşları kapsayan bu dönemde birey artık kendisi ve meslekler hakkında oluşturduğu algılara dayanarak, bilgileri değerlendirerek eşleştirmeye, birbirine uydurmaya ve geleceğe ilişkin idealler oluşturmaya başlar. Bu ideal ve düşünceler başlangıçta geçici olabilir ancak giderek daha açık ve temel bir plan yapmaya başlar ve genç mesleki kararını oluştur.

4. Hazırlık (Pereparation)

18–23 yaşları arasını kapsayan bu dönemde birey, seçtiği alan, okul veya yaptığı etkinliklerle mesleğe hazırlanmaya başlar. Meslekle ilgili beceriler geliştirmeye, bilgi birikimi oluşturmaya ve o alanda mesleki tutumlar geliştirerek mesleği icra etmeye hazır duruma gelir. Aynı zamanda o meslek alanında iş araştırmaya başlar ve hazırlık dönemini uzatarak sürdürebilir.

5. İşe Yerleştirme (Employment)

Bireyin iş dünyasında yerini alarak çalışmaya başladığı dönemdir. Bu dönemde birey kazandığı bilgi ve becerileri uygulama alanına koyar. Mesleği icra ederken bir yandan da mesleki gelişimini sürdürür.¹⁰⁷

4.3.Mesleki Gelişim Kuramları

Mesleki gelişim kuramları; bireylerde meslek fikrinin nasıl doğup geliştiği, mesleki kararın veya seçimin nasıl yapıldığı, bu seçimi etkileyen etmenlerle birlikte bu oluşumu açıklamaya çalışan görüşlerdir. Bu amaçla bu konu hakkında genel bir görüş kazandırmak amacıyla önemli görülen bazı kuramlardan söz edeceğiz.

¹⁰⁷ Binnur Yeşilyaprak; a.g.e., 2000, s.206,207

4.3.1.Ginzberg ve Arkadaşlarının Gelişim Kuramı

Meslek seçiminin yalnızca belirli bir anda gerçekleşen bir olay değil, çocukluktan ergenliğe, oradan da erken yetişkinliğe kadar uzanan dönemi kapsayan bir gelişim süreci olduğunu ileri süren ilk kuramcılar Ginzberg, Ginsburg, Axelrad ve Herma'dır. Bir ekonomist, bir psikiyatrist, bir sosyolog ve bir psikologdan oluşan bu takım, ergenlerin meslek seçimlerini nasıl ve neden yaptıklarına ilişkin bir gelişimsel meslek seçimi kuramı biçimlendirdiler. Bu kuram üç temel unsuru vurgular. Bunlar;

- Meslek seçimi bir süreçtir.
- Bu süreç, büyük ölçüde geri dönülmezdir.
- Seçim süreci daima bir “uzlaşma”yı içerir.

Ginzberg, mesleki karar verme sürecinin “fantezi”, “geçici” ve “gerçekçi” olmak üzere 3 dönem olarak analiz edebileceğini belirtir. Bu dönemler, bireyin çocukluktan itibaren dürtülerini ve ihtiyaçlarını bir meslek seçimine dönüştürme sürecinin parçalarıdır. Fantezi dönemindeki seçimlerde, çocuk bir yetişkin olduğu zaman isteyeceği bir mesleği düşünür, keyfi-hayali seçimlerde bulunur ve bunu gerçekleri hesaba katmadan yapar.

Geçici seçimler dönemi ilgi, kapasite (yetenek) değerler ve geçiş aşamalarına ayrılmaktadır. Buluş çağındaki kızlar ve erkekler o dönemde hoşlandıkları şeyler ve ilgileri bakımından mesleki seçimler yaparlar. “Kapasite” aşamasındaki çocuklar bir meslek için kendi yeteneklerini ve o mesleğe uygunluklarını daha fazla dikkate alır. 15–16 yaşındaki gençler “değer” aşamasına girerler ve ilk kez meslek seçiminde amaç ve değer etmenlerin farkına varırlar. Kendi değerleri nelerdir, yaşamdan neler bekliyorlar? Bu gibi sorular değer aşamasında mesleğe yönlendirici etmenlerdir. “Geçiş” aşamasında ise (liseden üniversiteye geçme dönemi) genç, ilgi, yetenek ve değer gibi birey içi etkenlerden çalışma koşulları, mesleğe hazırlanma süresi ve kazanç durumu gibi çalışma hayatındaki gerçeklere odaklanır. Bu dönemde seçimler seçici ve deneyseldir.

Gerçekçi dönem ise “keşfetme”, “billurlaşma” ve “belirleme” aşamalarına ayrılmaktadır. Keşfetme aşamasında genç üniversitenin ilk yılında eğitim ve eğitim sonrası iş olanaklarını öğrenmek için bilgi alır, araştırır. “Billurlaşma” döneminde genç, çok kesin olmamakla birlikte birey-içi ve dışsal faktörlerin bir değerlendirmesini yapar

ve belirli bir mesleki amaca bağlanır. “Belirleme” aşamasında kararın kesinleşmesi ve özel planlamayı kapsar. Bazı ayrıntılar açıklığa kavuşur.¹⁰⁸

4.3.2.Super’in Kuramı (Kavramsal Model)

Super’e göre meslek seçimi belli bir gelişim süreci içinde birey ile çevrenin etkileşimi sonucu oluşan benlik tasarımının bir mesleğe yansması ve ifadesidir. “Benlik Kuramı” veya “Rol Kuramı” olarak da tanımlanabilen kavramsal bir modeldir. Bu kuramın önemli bir yönü, meslek seçiminde çeşitli kişilik özelliklerine dikkat çekerek, bireyin tüm yaşamı boyunca süren kişilik gelişiminde benlik kavramının meslek seçimindeki önemi üzerinde odaklaşmıştır. Bu bakımdan Super, meslek seçimine gelişim açısından bakan kuramcılar arasında yer alır.

İnsanlar, bebeklikten itibaren kendilerine ilişkin bir benlik kavramı oluşturmaya başlar ve bu süreç yaşam boyu sürer. Benlik kavramının oluşmasında, insanların kullandığı yollardan biri keşfetmedir. Kişi çeşitli etkinlikler, çabalar arasında neler yapabildiğini, yetenek ve özelliklerini keşfeder. Yaptıklarına başkalarının tepkilerini değerlendirir ve kendisi hakkında bir algı geliştirmeye başlar. Ailedeki veya tanıdık kişilerle özdeşleşme bu algının gelişmesinde başka bir yoldur. Çeşitli roller içinde (ister hayali, isterse davranışsal olsun) kendini sına ve görme de insanların benlik kavramlarını geliştirmelerine yardımcı olur.

Super’e göre bir mesleğin seçilmesi, bireyin yaşamında onun benlik kavramını oldukça kesin bir biçimde belirttiği bir noktadır. Birey meslek tercihi ifade ederken “ben şu ya da bu biçimde bir insanım” demektedir. Super, benlik kavramının oluşması ve bir meslek tercihinin dönüşmesinin, gelişim süreci boyunca gerçekleştiğini belirtmekte ve mesleki gelişim sürecini 5 evreye ayırmaktadır.

- Büyüme Evresi (Doğumdan 14 yaşa kadar)

Büyüme aşamasında çocuğun mesleki benlik kavramı daha önce söz edildiği gibi özdeşleşme gibi süreçlerde oluşmaya başlar. Bu dönemin başında fantezi (hayali) ihtiyaçlar önemli olmakla beraber giderek ilgiler ve kapasite (yetenekler) daha önemli olmaya başlar.

¹⁰⁸ Binnur Yeşilyaprak, vd.; Öğretmenler İçin Eğitsel ve Mesleki Rehberlik Ders Notu, Ankara, 1996, s.118-119

- Araştırma (Keşfetme) Evresi (12-24 yaşlar)

Araştırma aşaması, ergenlikten ilk yetişkinliğe kadar sürer. Genç bu aşamada kendi özelliklerini, başkalarının mesleki rollerini ve iş dünyasını keşfetmektedir. Kısaca bu evre, kendini tanıma, rol denemeleri, meslek incelemeleri ve sınama gibi etkinliklerin sürdürüldüğü bir dönemdir.

- Yerleşme Evresi (25-44 yaşlar)

Bu evreler genç yetişkinlik ve olgunluk dönemlerini kapsar. Artık denemeler azalmıştır, işe bağlanma artar. Artık bir uzlaşma sağlamaya ve işinde yerleşmeye başlar. Sosyal yaşamını da işine göre düzenlemeye çalışır.

- Koruma Evresi (45-64 yaş)

Birey artık olgunlaşmıştır ve bu aşamada kendinden beklenen, artık yeni bir temel oluşturmaktan çok var olan benlik kavramını başarılı bir şekilde korumaktır. Bu aşamada genel olarak bireyin umutlarını gerçekleştirmesi ve doyuma ulaşması mümkündür.

- Çöküş Evresi (65 yaş ve sonrası)

Fiziksel ve zihinsel süreçlerin yavaşlaması ve enerjinin azalması nedeniyle çalışma etkinlikleri değişime uğrar. Bu evrede yapılması gereken görev, bir yaşam boyu oluşan ve uzun bir süre sabit kalan benlik kavramını çalışma alışkanlıkları bakımından değiştirerek yeni bir benliğe uyum sağlamasıdır. Çöküş aşamasında birey daha az yük alabilir ve çalışma alışkanlıklarını, çeşitli şekilde, azalan kapasitesine göre ayarlamaya başlar.¹⁰⁹

4.3.3.Holland'ın Kişilik Kuramı

Holland'a göre meslek seçimi; kişiliğin, iş dünyasında ifade bulan bir yansımadır. Holland, insanların tanımladığı 6 kişilik tipinden birine sahip olduğunu ve ona uygun mesleklerden birini seçtiğini savunur. Mesleki doyum bireyin kişilik tipi içinde yer alan özelliklerin, bu tiplere uygun olarak tanımlanan iç çevresi ile pozitif ilişkilidir.

Holland kavramının 4 temel varsayımı vardır.

¹⁰⁹ Binnur Yeşilyaprak, vd.: a.g.e., s.120-122

1- Birçok insan, benzerlikler dikkate alındığında, altı kişilik tipinden birine yerleştirilebilir. Bunlar; gerçekçi, araştırmacı, artistik, sosyal, girişimci ve geleneksel tiplerdir.

2- Altı kişilik tipinin karşılığı olan altı tür mesleki çevre vardır.

3- İnsanlar sahip oldukları beceri, yetenek, tutum ve değerleri kullanmalarına olanak sağlayacak çevreleri ararlar.

4- Bireyin meslek seçimi davranışını, kişilik tipi ve çevrenin özellikleri arasındaki etkileşimi belirler.¹¹⁰

4.3.4.Roe'nun İhtiyaç Kuramı

Gerek Holland'ın gerekse Roe'nun kavramı kişilik temelli yaklaşımlar kategorisinde yer almaktadır; her ikisi de meslek seçiminin kişiliğin bir ifadesi olduğunu kabul eder. Roe'ya göre meslekler, psikolojik ihtiyaçları karşılamak üzere seçilirler. Bireyin çocukluk döneminde, evde ihtiyaçlarını karşılama derecesi ve yöntemleri onun ileride meslek seçiminde belirleyici rol oynayan iç uyarıcıları oluşturur.

Roe kavramını, Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine dayandırmıştır. Roe, bu ihtiyaç hiyerarşisine esas olarak bazı hipotezler ileri sürmüştür. Hayatın ilk yıllarındaki yaşantılar, hangi ihtiyacın öncelik kazanacağını veya hangisinin değerine göre daha güçlü olacağını belirler.

Roe, çocukluk yaşantıları incelerken özellikle, ana-babaların çocuklara karşı tutumlarını esas belirleyici olarak almış ve ana-baba ile çocuk ilişkilerinin farklı mesleki seçimlere neden olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre ana-baba tutumları 3 boyutta incelenebilir.

1- Çocuğun üzerine aşırı derecede düşme: Aşırı istekçi aileler sürekli üstün başarı ve mükemmellik bekler. Statüye prestije çok önem verirler. Ana-baba çocuğu, kendilerinin standartlarına göre almaya zorlar, kendilerine bağımlı tutmak ister. Onun kendi başına yaşantı kazanmasını ve bağımsız bir kişilik geliştirmesini engeller.

2- Çocuğa soğuk davranma: Reddedici ana-babaların çocukları, sevgisiz bir ortamda yetiştikleri için başkalarına karşı savunucu bir tutum ya da saldırgan eğilimleri geliştirebilir. Meslek seçerken doyurulmamış olumsuz eğilimleri toplumca kabul edilebilir bir ifade yolu ararlar. Böylece ya insanları tümüyle red edecek ya da insanlarla uğraşmayı gerektiren mesleklere girecekler ama insanları obje yerine koyacaklardır.

¹¹⁰ Binnur Yeşilyaprak, vd.: a.g.e., s.122-124

3- Ana-baba tutumu, çocuğu kabul etme: Bu tutum da iki şekilde görülür. Birincisi, çocuğun ihtiyaçlarını karşılayan ve onun gelişimine müdahale etmeyenlerdir. Yeterince vakit ayıramadıkları için çocuğu serbest bırakan ana-babalardır. İkinci grup ise çocuğun temel fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarını sağlıklı bir şekilde doyuran, onun doğal gelişimine ve bağımsızlığını kazanmasına izin veren ve bunu bilinçli olarak destekleyen ana-babalardır¹¹¹

¹¹¹ Binnur Yeşilyaprak, vd.: a.g.e., s.125-126

İKİNCİ BÖLÜM
ÜNİVERSİTE SINAVINA GİRECEK ÖĞRENCİLERİN MESLEK SEÇİMİNİ
ETKİLEYEN SOSYO-KÜLTÜREL FAKTÖRLER
“MALATYA'DAKİ LİSE SON SINIF ÖĞRENCİLERİ UYGULAMASI”

1.ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1. Araştırmanın Konusu

Bu araştırmada, lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörlerin neler olduğu incelenmeye çalışılmıştır. Meslek seçimini etkileyen faktörlerin belirlenmesi için hazırlanan anketi, Malatya ilinde seçilen, sosyo-ekonomik ve kültürel bölgedeki farklı okul ve okul türlerindeki lise son sınıf öğrencilerine uygulayarak, gençlerin meslek tercihinde; anne ve babasının mesleklerinin, eğitim durumlarının, yaşadıkları yerin, cinsiyetlerinin, ekonomik durumlarının, okudukları okul türünün, lisede seçtikleri alanın etkileri araştırılmaya çalışılmıştır

1.2.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, lise son sınıfta okuyan öğrencilerin meslek seçimini etkileyen faktörlerin neler olduğunu incelenmeye çalışıldı. Meslek seçimi, bireysel anlamda incelenmesi gereken bir konu olmasıyla birlikte, toplumsal anlamda da incelenmesi gereken bir konudur. Meslek seçimi sadece bireysel faktörler göz önüne alınarak açıklanmaya çalışıldığı zaman tam olarak anlaşılamayacağını düşünmekteyiz. Bu nedenle, bu araştırmada meslek seçimini etkileyen bireysel faktörlerle birlikte, sosyo-ekonomik ve kültürel faktörlerin neler olduğunu incelenmeye çalışıldı.

Meslek seçimi günümüz koşullarında, meslek seçimi yapacak gençler için, gençlerin anne-babaları için, öğretmenler için ve konuyla ilgili kişiler için önemli bir konu olarak ortaya çıkmıştır. Meslek seçiminin zamanı, gencin kimlik kazanmakla meşgul olduğu ve kendisini hayata hazırladığı bir döneme denk geldiği için, daha da önemli bir konu olarak ortaya çıkmıştır. Genç, yaşadığı bu dönemin zorluklarıyla karşı karşıya olmasıyla birlikte, hayatının en önemli kararlarından biri olan meslek tercihinin yapması zor bir durum olarak ortaya çıkmıştır.

Dünyada yaşanan küreselleşme süreciyle birlikte, bilim ve teknolojinin baş döndürücü gelişimi, toplumsal ve ekonomik yaşamın değişmesine neden olmuştur. Toplumsal ve ekonomik yaşamda yaşanan bu değişim, meslekleri de etkilemiştir. Meslekler çeşitlilik ve değişim göstermiş, yaşanan değişimle birlikte farklı meslek

kolları ortaya çıkmış, hâlihazırdaki mesleklerin bazıları da eski önemini kaybetmiş, bazıları da icra edilemez duruma gelmiştir. Yaşanılan bu gelişmeler meslek seçimini önemli bir konu olarak karşımıza çıkarmıştır.

Genç için, hayatının bundan sonra geri kalan kısmını önemli bir şekilde etkileyecek olan meslek tercihinin yaparken, kendisi için en doğru kararı vermesi çok önemlidir. İşte bu amaç doğrultusunda yola çıkarak, bu çalışmada meslek seçimini etkileyen faktörlerin neler olduğunun belirlenmesi, gençlerin meslek seçimini sağlıklı bir şekilde yapmalarına katkı sağlayacağını düşünüyoruz.

1.3.Araştırmanın Önemi

Üniversite sınavına girecek olan gençlerin tercih edecekleri meslek konusu, hem bireysel anlamda, hem de toplumsal anlamda önemli bir yere sahiptir. Kişinin hayatının büyük bir kısmını etkileyecek olan meslek seçimi, sağlıklı bir şekilde yapılmadığı takdirde, kişinin mutsuz olmasına sebep olmaktadır. Bununla birlikte kişinin yapacağı yanlış meslek seçimi, toplumsal anlamda, mesleğini istemeyerek yapan bireylerin ortaya çıkmasına neden olacak, bu da ülkemizin ekonomik gelişmesine ve üretimine olumsuz bir şekilde yansıyacaktır. Mesleğini istemeyerek yapan kişilerin, çalıştığı işyerlerindeki üretim ve verim hiçbir zaman, mesleğini isteyerek ve severek yapan kişilerin çalıştığı işyerindeki üretim ve verim kadar olamaz. Yanlış meslek seçimi yaparak öğretmen olmuş bir bireyin, yetiştireceği öğrenci ile, öğretmenlik mesleğini severek yapan bir bireyin yetiştireceği öğrencinin başarısı arasında farklılık olacağı düşünülmektedir. İşini severek yapan öğretmen, daha başarılı ve hayata daha iyi hazırlanmış öğrenciler yetiştirir. Meslek seçimiyle ilgili verilen bu örnekten de anlaşılacağı üzere, yapılan yanlış meslek seçimi sadece mesleği seçen bireyi etkilememekte, içinde yaşadığı toplumu da birebir etkilemektedir.

Meslek seçimi, değişimin hızlı yaşandığı günümüz dünyasında önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda yapılan bu çalışma, gençlerin doğru meslek tercihleri yapabilmelerine, bu süreçte mesleki yöneltme anlamında gençlere yol gösterecek anne-babalara, öğretmenlere, rehber öğretmenlere ve konuyla ilgili olan diğer kişilere yardımcı olacağını ümit ediyoruz.

1.4.Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın teorik kısmı literatür taraması yapılarak betimleme yöntemiyle hazırlanmıştır. Çalışmamızda anket tekniği kullanılmış, anketin sonucunda elde edilen bulgular, bu konuyla ilgili yapılan gözlem ve görüşmelerden elde edilen bilgiler doğrultusunda ve sosyolojik bakış açısıyla değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Malatya ilinden seçtiğimiz, sosyo-ekonomik ve kültürel bölgeleri ve lise türleri farklı olan 663 lise son sınıf öğrencisine, hazırlanan 68 soruluk anket uygulanmıştır. Anket, 68 tane kapalı uçlu sorudan oluşmaktadır. Belirlenen temel problem ve alt problemler ışığında hazırlanan anket sorularının değerlendirilmesi, SPSS 12,0 istatistik programında analiz edilmiştir. Anket sorularından, belirlenen bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki nedensel ilişkiler incelenerek tezin hipotezleri sınanmaya çalışılmıştır. İstatiksel teknik olarak ki-kare uygulanmıştır.

1.5.Araştırmanın Temel Problemi

Üniversite sınavına girecek olan lise son sınıf öğrencilerinin sosyo-kültürel özellikleri ile meslek seçimi arasında bir ilişki var mıdır?

1.6.Araştırmanın Alt Problemleri

- Öğrencinin cinsiyeti, meslek tercihinin etkilemekte midir?
- Öğrencinin anne-babasının meslekleri, lisede seçilen alan-bölümü etkilemekte midir?
- Öğrencinin anne-babasının eğitim durumu, meslek tercihinin etkilemekte midir?
- Öğrencinin anne-babasının eğitim durumu, lisede seçilen alan-bölümü etkilemekte midir?
- Öğrencinin anne-babasının eğitim durumu, okul türünü etkilemekte midir?
- Öğrencinin anne-babasının eğitim durumu, üniversite sınavına hazırlanmada etkili midir?
- Öğrencinin ailesinin aylık ortalama geliri eğitime harcanan aylık masrafi etkilemekte midir?
- Öğrencinin ailesinin aylık ortalama geliri, lisede seçilen alan-bölüm seçimi üzerinde etkili midir?
- Öğrencinin ailesinin aylık ortalama geliri, meslek seçimi üzerinde etkili midir?
- Öğrencinin ailesinin aylık ortalama geliri üniversite sınavına hazırlanmada etkili midir?
- Öğrencinin hayatını en fazla geçirdiği yerleşim yeri, meslek seçimini etkilemekte midir?
- Öğrencinin ailesinde üniversite okumuş kişilerin varlığı lise türünü ve lisede seçilen alanı etkilemekte midir?

1.7.Araştırmanın Temel Hipotezi

Üniversite sınavına girecek olan lise son sınıf öğrencilerinin sosyo-kültürel özellikleri ile meslek seçimi arasında bir ilişki vardır.

1.8.Araştırmanın Alt Hipotezleri

- Öğrencilerin anne –babasının eğitim düzeyi, meslek seçiminde etkili bir faktördür.

- Öğrencilerin anne –babasının eğitim düzeyi, okunulan okul türü üzerinde etkili bir faktördür.
- Öğrencinin anne-babasının eğitim düzeyi, lisede seçilen alan-bölüm üzerinde etkili bir faktördür.
- Cinsiyet, meslek seçimi üzerinde etkili bir faktördür.
- Ailenin aylık ortalama geliri, üniversite sınavına hazırlanmada etkili bir faktördür.
- Ailenin aylık ortalama geliri, okunulan lise türü üzerinde etkili bir faktördür.
- Ailenin aylık ortalama geliri, lisede seçilen alan-bölüm üzerinde etkili bir faktördür.
- Ailede üniversite okumuş kişilerin varlığı, meslek seçimi üzerinde önemli bir faktördür.
- Öğrenciler meslek seçiminde, mesleğin ilgi ve yeteneklere uygun olması faktörünü önemsemektedir.
- Öğrenciler, meslek seçiminde rehber öğretmenlerden yeterince faydalanmamaktadırlar
- Öğrenciler meslek seçiminde, mesleğin ekonomik getirisini önemsemektedirler.
- Öğrenciler meslek seçiminde, anne-babalarının yaptıkları meslekleri örnek almamaktadırlar.
- Öğrencilerin meslek liselerine sağlıklı bir şekilde yönlendirilmeleri yapılmamaktadır
- Öğrencinin lisede sözel alana yönlendirilmeleri sağlıklı bir şekilde yapılmamaktadır.
- Öğrenciler seçeceği meslekle ilgili yeterli bilgiye sahip değildir.

1.9.Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmada, Malatya ilinden seçilen liselerde okuyan son sınıf öğrencileri ile sınırlandırılmıştır. Araştırmaya katılan öğrenciler, Malatya ilinde bulunan farklı okul türlerinden ve farklı sosyo-ekonomik ve kültürel yapıya sahip bölgelerdeki okullardan seçilmiştir.

Araştırma lise son sınıf öğrencilerine uygulanan Anket formunun ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

1.10.Araştırmanın Modeli

Araştırma tarama modelinde olup, ilk başta teorik kısmı oluşturmak için kaynak taraması yapıldı. Daha sonra belirlenen örneklem gurubuna hazırlanan anket uygulanıp amaçlanan bulgulara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu bulgulardan lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörlerin neler olduğu saptanmaya çalışılmıştır.

1.11.Araştırmanın Evreni

Araştırmanın ana evrenini Türkiye’deki lise son sınıf okuyan öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışma evrenini de Malatya’daki lise son sınıf öğrencileri oluşturmaktadır.

1.12.Araştırmanın Örneklemi

Araştırma alanı Malatya Merkez-ilçede bulunan Lise son sınıf öğrencileridir. Malatya Milli Eğitim Müdürlüğünden alınan verilere göre, Malatya Merkez ilçedeki lise son sınıf öğrencilerinin sayısı 2009-2010 eğitim-öğretim yılı itibarıyla 8890’dır.¹¹²

Bu çerçevede araştırmamızın evreni 8890 öğrenci olarak belirlenmiştir.

Çalışmamızın güvenilirliği-geçerliliğinin sağlanması amacıyla örneklem sayımız 663 olarak belirlenmiştir. Bu sayı %99 güven düzeyi ve + - 5 göz yumulabilir yanılma payı aralığında yer almaktadır.¹¹³

Tablo 1. Malatya İlinin Ortaöğretim Kurumları ve Ortaöğretim Öğrenci Sayıları İle İlgili Sayısal Veriler(2009 Yılı)

OKUL TÜRLERİ	Okul Sayısı	Erkek	Kız	Toplam
GENEL TOPLAM	124	25373	20951	46324
GENEL LİSELER TOPLAMI	64	15098	14726	29824
Düz Lise	46	12282	12506	24788
Anadolu Lisesi	10	1799	1624	3423
Fen Lisesi	1	206	139	345
Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	1	85	109	194
Spor Lisesi	1	138	24	165
Anadolu Öğretmen Lisesi	4	588	321	909
Meslek ve Tek. Lis. Top.	52	9620	5772	15392
Erkek Teknikler Toplamı	20	6260	824	7084
Kız Teknikler Toplamı	11	619	2173	2792
Din Öğretimi	11	1588	1528	3116
Anadolu İmam Hatip Lisesi	4	342	387	729
İmam Hatip Lisesi	7	1246	1141	2387

Kaynak:malatyameb.gov.tr

Bu tabloda da Malatya ilindeki ortaöğretim kurumlarının ve öğrencilerinin sayısal bilgileri verilmiştir.¹¹⁴Bu bilgiler Malatya Milli Eğitim Müdürlüğünün sitesinde güncellenmiş şekliyle alınmıştır. Bu istatistikî veriler doğrultusunda örneklem gurubumuzu oluşturduk.

Bu araştırmada lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçimi etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla, hazırlanan anketi, Malatya ilinde belirlenen liselerden: Malatya Fen Lisesi, Malatya Beydağı Abdulkadir Eriş Anadolu Lisesi, Malatya Akçadağ Anadolu Öğretmen Lisesi, Malatya Anadolu İmam Hatip Lisesi, Malatya Ş.K.Ö.

¹¹² www.malatyameb.gov.tr , 12.11.2009

¹¹³ Muzaffer Sencer; *Toplum Bilimlerinde Yöntem*, İstanbul, 1989, s.610

¹¹⁴ www.malatyameb.gov.tr , 20.12.2009

Anadolu Endüstri Meslek ve Teknik Lisesi, Malatya Fatih Lisesi, Malatya Kubilay Lisesi, Malatya lisesi, Malatya Sadiye Ünsalan Lisesi Öğrencilerine uygulandı. Tezde, üniversite sınavına girecek olan öğrencilerin meslek seçimini etkileyen faktörlerin neler olduğunu ortaya çıkarmak için, Malatya ilinde mevcut olan farklı lise türlerindeki öğrencileri örneklem olarak alındı. Bununla birlikte belirlenen farklı lise türlerinin yanında, aynı tür lise olan 4 genel lise de Malatya ilinin farklı sosyo-ekonomik ve kültürel yapısını temsil eden liselerden seçildi. Seçilen bu liselerde anket uygulanan kişilerin sayısı liselerine ve cinsiyetlerine göre aşağıdaki tablo-2’de belirtilmiştir.

Tablo 2. Örneklem Gurubunu Oluşturan Okullar ve Öğrenci Sayıları (2009 Eğitim-Öğretim Yılı)

LİSE ADI	12.Sınıf kız öğrenci say.	12.Sınıf erkek öğrenci say.	Toplam
Fen Lisesi	27	54	81
Abdulkadir Eriş A.Lisesi	143	153	296
Sadiye Ünsalan Lisesi	31	31	62
Fatih Lisesi	189	317	506
Kubilay Lisesi	129	120	249
Malatya Lisesi	164	213	377
Akçadağ A.Ö.Lisesi	12	81	93
Ş.K.Ö. Anadolu Meslek Lisesi		69	69
A.İ.H.L.	57	25	82
Toplam	752	1063	1815

Kaynak:malatyameb.gov.tr

2.BULGULAR ve YORUMLAR

2.1.Demografik, Sosyal ve Ekonomik Özellikler

2.1.1.Cinsiyet Dağılımı

Tablo 3. Örneklemen Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	n	%
Erkek	383	57,8
Kız	280	42,2
Toplam	663	100,0

Ankete katılan örneklem gurubundaki erkek öğrencilerin oranı %57,8, kız öğrencilerin oranı %42,2'dir.

2.1.2.Yaş Dağılımı

Tablo 4. Örneklemen Yaş Dağılımı

Yaş durumu	n	%
15 yaşındayım	1	,2
16 yaşındayım	16	2,4
17 yaşındayım	378	57,0
18 ve üzeri yaşındayım	268	40,4
Toplam	663	100,0

Ankete katılan öğrencilerin yaş dağılımı: %57,0'ı 17 yaşında, %40,4'ü 18 ve üstü yaşta, %2,4'ü 16 yaşında, %0,2'si 15 yaşındadır. Öğrencilerin yaklaşık %97'si 17 ve üstü yaştadır.

2.1.3. Aile Tipi

Tablo 5.Örneklemen Aile Tipi

Aile tipi	n	%
Çekirdek aile	581	87,6
Geleneksel aile	60	9,0
Boşanma sonucu parçalanmış aile	8	1,2
Anne veya babanın vefatıyla parçalanmış aile	12	1,8
Anne veya babanın yurt dışında bulunduğu aile	2	,3
Toplam	663	100,0

Örneklem gurubunun aile tipine bakacak olursak; %87,6'sı çekirdek aileye sahip, %9,0'ı geleneksel aileye sahip, %1,2'si boşanma sonucu parçalanmış aileye sahip, %1,8'i anne veya babanın ölümüyle parçalanmış aileye sahip, %0,3'ü de anne veya babanın yurt dışında bulunduğu aileye sahip olduğu bulgulanmıştır.

2.1.4. Kardeş Sayısı

Tablo 6. Örneklemen Kardeş Sayısı

Kaç kardeşsiniz?	n	%
1 kardeş	3	,5
2 kardeş	126	19,0
3 kardeş	197	29,7
4 kardeş ve üstü	322	48,6
Kardeşim yok	15	2,3
Toplam	663	100,0

Ankete katılan öğrencilerin, %48,6'sının 4 ve daha fazla kardeşi, %29,7'sinin 3 kardeşi, %19,0'ının 2 kardeşi, %0,5'inin bir kardeşi olduğu ve örneklemen %2,3'nün ise hiç kardeşi olmadığı bulgulanmıştır.

2.1.5. Annenin Eğitim Durumu

Tablo 7. Örneklemen Annelerinin Eğitim Durumu

Annenin öğrenim durumu	n	%
Okuryazar değil	93	14,0
Okuryazar	51	7,7
İlkokul mezunu	281	42,4
Ortaokul mezunu	105	15,8
Lise mezunu	88	13,3
Fakülte veya Y.Okul mezunu	43	6,5
Yüksek lisans-Doktora mezunu	2	0,3
Toplam	663	100,0

Ankete katılan öğrencilerin annelerinden okur-yazar olmayanların oranı %14,0, okur-yazar olanların oranı %7,7, ilkokul mezunu olanların oranı %42,4, ortaokul mezunu olanların oranı %15,8, lise mezunu olanların oranı %13,3, fakülte-y.okul mezunu olanların oranı %6,5, yüksek lisans-doktora mezunu olanların oranı %0,3'dür,

2.1.6. Babanın Eğitim Durumu

Tablo 8. Örneklemen Babalarının Eğitim Durumu

Babanın Eğitim durumu	n	%
Okur yazar değil	23	3,5
Okur yazar	20	3,0
İlkokul mezunu	185	27,9
Ortaokul mezunu	121	18,3
Lise mezunu	167	25,2
Fakülte veya Y.Okul mezunu	137	20,7
Yüksek lisans-Doktora mezunu	10	1,5
Toplam	663	100,0

Örneklemdaki öğrencilerin babalarının eğitim durumu şu şekildedir; ankete katılan öğrencilerden babaları okur-yazar olmayanların oranı %3,5, okur-yazar olanların oranı %3,0, ilkokul mezunu olanların oranı %27,9, ortaokul mezunu olanların oranı %18,3, lise mezunu olanların oranı %25,2, fakülte-y.okul mezunu olanların oranı %20,7, yüksek lisans-doktora mezunu olanların oranı %1,5 olarak bulgulanmıştır. Öğrencilerin babaların eğitim durumu genel anlamda annenin eğitim durumundan daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgular bize, toplumumuzda, erkeğin eğitim olanaklarından daha çok yararlandığını göstermektedir.

2.1.7. Annenin Mesleği

Tablo 9.Örneklemin Anne Mesleği

Anne Mesleği	n	%
Ev hanımı	588	88,7
Memur	12	1,8
Öğretmen	19	2,9
İşçi	10	1,5
Doktor, avukat, mühendis, mimar	4	0,6
Hemşire	11	1,7
Emekli	14	2,1
Diğer	5	0,8
Toplam	663	100,0

Ankete katılan öğrencilerin annelerinin meslekleri şu şekildedir; %88,7'sinin annesinin ev hanımı, %2,9'unun annesi öğretmen, %2,1'i emekli, %1,8'i memur, %1,7'si hemşire, %1,5'u işçi, %0,6'sının annesi doktor, avukat, mühendis, mimar, %0,8'nin annesi de diğer işlerde çalışan kişilerden olduğu görülmektedir. Örneklem gurubundaki öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun annesi, ev hanımıdır. Bu bulgular bize, ankete katılan öğrencilerin genelinin annelerinin ekonomik hayata fazla müdahil olmadığını, geleneksel aile yapısının özelliklerini sürdürdüğünü göstermektedir.

2.1.8. Babanın Mesleği

Tablo 10. Örneklemenin Baba Mesleği

Baba Mesleği	n	%
Memur	101	15,2
İşçi	119	17,9
Çiftçi	101	15,2
Doktor, Avukat, Mühendis, Mimar	19	2,9
Küçük Esnaf/Sanatkar	102	15,4
Sanayici/Büyük Tüccar	21	3,2
Subay, Astsubay	11	1,7
Öğretim Elemanı	10	1,5
Emekli	86	13,0
İşsiz	13	2,0
Öğretmen	27	4,1
Diğer	53	8,0
Toplam	663	100,0

Ankete katılan öğrencilerden, babaları işçi olanların oranı %17,9, babaları küçük esnaf olanların oranı %15,4, babaları memur olanların oranı %15,2, babaları çiftçi olanların oranı %15,2, babaları emekli olanların oranı 13,0, babaları öğretmen olanların oranı %4,1, babaları sanayici-büyük tüccar olanların oranı %3,2, babaları doktor, avukat, mühendis, mimar olanların oranı %2,9, babaları subay-astsubay olanların oranı %1,7, babaları öğretim elemanı olanların oranı %1,5, babaları işsiz olanların oranı %2,0, babaları diğer işlerde çalışanların oranı %8,0'dir.

2.1.9. Ailenin Aylık Ortalama Geliri

Tablo 11. Örneklemenin Ailelerin Aylık Ortalama Geliri

Ailelerinin ortalama aylık geliri	n	%
550 tl ve aşağısı	76	11,5
551-750 tl arası	119	17,9
751-1000 tl arası	166	25,0
1001-2000 tl arası	223	33,6
2001-4000 tl arası	71	10,7
4000 tl ve üstü	8	1,2
Toplam	663	100,0

Bu tabloda örneklem grubundaki öğrencilerin ailelerinin aylık ortalama geliri görülmektedir. Ailelerinin aylık ortalama geliri 550 tl ve aşağısında olanların oranı %11,5, 551-750 tl arasında olanların oranı %17,9, 751-1000 tl olanların oranı %25,0, 1001-2000 tl olanların oranı %33,6, 2001-4000 tl olanların oranı %10,7, 4000 tl ve üstü olanların oranı %1,2'dir. Aylık gelir düzeyini ülke şartlarına göre değerlendirecek olursak, 1001-2000 tl arası orta gelir grubunu; 2001 tl ve üstü, üst gelir grubunu;

1000 tl ve altı, gelir gurubu alt gelir gurubu diye sınıflandırılabilir. Bu doğrultuda, ankete katılan öğrencilerin ailelerinin yarısından fazlası alt gelir gurubunu oluşturduğu söylenebilir. Ankete katılan öğrencilerden yaklaşık üçte biri Orta gelir gurubunda olduğu söyleyebilir. Ankete katılan öğrencilerin yaklaşık onda biri de üst gelir gurubunu oluşturduğu görülmektedir.

2.1.10. Hayatın En Fazla Geçtiği Yer

Tablo 12. Örneklemin Hayatlarını En Fazla Geçirdiği Yer

Hayatın en fazla geçirildiği yer	n	%
Köy	77	11,6
Kasaba	35	5,3
İlçe	49	7,4
Şehir	457	68,9
Büyükşehir	35	5,3
Yurtdışı	10	1,5
Toplam	663	100,0

Örneklem gurubunun hayatlarını en fazla geçirdikleri yerleşim yerine göre; hayatının büyük kısmını köyde geçirenlerin oranı %11,6, hayatının büyük kısmını kasabada geçirenlerin oranı %5,3, hayatının büyük kısmını ilçede geçirenlerin oranı %7,4, hayatının büyük kısmını şehirde geçirenlerin oranı %68,9, hayatının büyük kısmını büyükşehirde geçirenlerin oranı %5,3, hayatının büyük kısmını yurt dışında geçirenlerin oranı da %1,5'dir. Örneklem gurubunun yaklaşık dörtte biri hayatının büyük kısmını şehir, büyükşehir ve yurt dışında geçirdiği bulgulanmıştır. Bu bulgular, örneklem gurubumuzun tablo-5'deki aile tipinin bulgularıyla paralellik göstermektedir. Çekirdek aile yapısı ile şehirleşme arasında nedensel bir ilişkinin olduğu söylenebilir.

2.1.11. Lise Türü

Tablo 13. Örneklemin Okuduğu Lise Türü

Lise türü	n	%
Düz lise	315	47,5
Anadolu Öğretmen lisesi	63	9,5
Anadolu Lisesi	86	13,0
Anadolu İmam Hatip lisesi	76	11,5
Anadolu Meslek Lise ve Teknik lise	48	7,2
Fen lisesi	75	11,3
Toplam	663	100,0

Anketi uyguladığımız öğrencilerden 663 öğrenciden %47,5'i düz lisede, %9,5'i Anadolu Öğretmen lisesinde, %13,0'ı Anadolu lisesinde, %11,5'i Anadolu İmam Hatip

lisesinde, %7,2'si Mesleki ve teknik lisede, %11,3'de fen lisesinde okumaktadır. Anketi uyguladığımız okullardan düz lise öğrencileri, örneklem gurubumuzun yaklaşık yarısını oluşturmaktadır. Bu okullarda okuyan öğrencilerin sayılarını belirlerken araştırma evreninin verileri göz önüne alınmaya çalışılmıştır.

2.1.12. Ailede Fakülte veya Y.Okul Okuma Durumu

Tablo 14. Örneklem Ailesinde Fakülte veya Y.Okul Okumuş Kişi Durumu

Ailenizde fakülte veya y.okul okuyan var mı?	n	%
Evet	436	65,8
Hayır	227	34,2
Toplam	663	100,0

Örneklem gurubumuzun ailesinde Fakülte-Y.okul okumuş veya okuyan kişilerin durumuna göre, %65,8'öğrencinin ailesinde Fakülte-Y.okul okuyan veya okumuş kişi olduğu bulgulanmıştır. Ailesinde Fakülte-Y.okul okumamış veya okumayanların oranı %34,2'dir. Ailesinde Fakülte-Y.okul okumuş veya okuyan öğrencilerin örneklem gurubunun yaklaşık üçte ikisini oluşturduğu görülmektedir.

2.1.13. Gençliğin En Önemli Problemi

Tablo 15. Örneklem Gurubuna Göre Gençliğin En Önemli Problemi

Gençliğin en önemli problemi	n	%
İşsizlik	240	36,2
Toplumsal baskı	149	22,5
Psikolojik Sorunlar	225	33,9
Katsayı ve başörtüsü problemi	48	7,2
Katsayı problemi	1	,2
Toplam	663	100,0

Bu tabloda, ankete katılan öğrencilerin, gençliğin en önemli probleminin ne olduğu sorusuna verdikleri cevapların sonuçları görülmektedir. Öğrencilerin%36,2'si gençliğin en önemli probleminin işsizlik olduğunu, %33,9'u psikolojik sorunların olduğunu, %22,5'i toplumsal baskıların olduğunu, %7,2'si katsayı ve başörtüsü sorunun olduğunu belirtmişlerdir. İşsizlik problemi ankete katılan öğrenciler göre, gençliğin en önemli problemi olarak bulgulanmıştır. Katsayı ve başörtüsü problemi de özellikle İmam Hatip Liseli kız öğrencilerinin belirttiği gençliğin en önemli problemi olarak bulgulanmıştır

2.1.14. Tercih Edilecek Meslekler

Tablo 16. Örneklemen Tercih Edeceği Meslekler

Tercih edilecek meslekler	n	%
Doktor	130	19,6
Mühendis	67	10,1
Avukat	49	7,4
Öğretmen	158	23,8
İşletmeci	14	2,1
Kamu yönetimi-Siyaset	18	2,7
Polislik	61	9,2
Subay-Astsubay	14	2,1
Reklamcılık-Halkla ilişkiler	9	1,4
Sanatçı	6	,9
Eczacılık	20	3,0
Diş hekimliği	15	2,3
Mimarlık	13	2,0
Psikolog-Sosyolog	12	1,8
İlahiyat	24	3,6
Akademisyenlik	2	,3
Arkeolog	3	,5
Pdr	16	2,4
Gazeteci	7	1,1
İş adamı	13	2,0
Mütercimlik-Yabancı dil öğretmenliği	2	,3
Radyo ve televizyonculuk	2	,3
Diğer	8	1,2
Toplam	663	100,0

Bu tabloda ankete katılan lise son sınıf öğrencilerinin tercih etmek istedikleri meslekler görülmektedir. Öğretmenlik mesleği en fazla tercih edilmek istenen meslek olarak görülmektedir. Öğretmenlik mesleğini tercih edecek olan öğrencilerin oranı %23,8'dir. Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin öğretmenlik mesleğinden sonra, en fazla tercih etmek istedikleri meslek %19,6'lık oranla doktorluk mesleğidir. Mühendislik mesleğini tercih edecek olan öğrencilerin oranı da %10,1'dir. Öğretmenlik ve doktorluk mesleğinin diğer mesleklere göre daha fazla tercih edilmek istenmesindeki neden, iş imkanı sağlaması ve toplumdaki prestijinin ve statüsünün durumuyla yakından ilgili olduğu düşünülmektedir.

2.2. Mesleki Bilinçlilik Durumu

2.2.1. Mesleğin Toplumdaki Statüsü ve Rolü

Tablo 17. Seçilecek Mesleğin Toplumdaki Statüsü ve Rolü

Seçeceğim Mesleğin Toplumdaki Statüsüne ve Rolüne Dikkat Ederim	n	%
Evet	591	89,1
Hayır	72	10,9
Toplam	663	100,0

Yukarıdaki tabloda, seçilecek mesleğin toplumdaki statüsüne ve rolüne dikkat edecek olan örneklemdaki öğrencilerin oranı %89,1'dir. Mesleğin, kişinin hayatında sağlayacağı statü ve rol, o kişinin toplum içindeki yerin belirler. Mesleğin, insan hayatında sağlayacağı bu değerler kişinin meslek seçiminde önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Meslek; sadece insanın yaşam tarzını etkilemekle kalmaz, onun toplum içindeki itibarında da etkisini gösterir. İnsanın toplum içindeki yerini, icra ettiği mesleğin statüsü belirler. Günün ihtiyaçlarına ve şartlarına göre mesleklerin statülerine bir değer biçilir¹¹⁵. Öğrencilerin meslek seçerken toplumsal saygınlık değerine dikkat ettikleri bu tabloda net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bu durum örneklem grubunun mesleki bilinçliliğin yüksek olduğunu göstermektedir.

2.2.2. Mesleğin Yeteneklere ve İlgilere Uygunluğu

Tablo 18. Seçilecek Mesleğin Yeteneklere ve İlgilere Uygun Olması

Seçeceğim Mesleğin Yeteneklere Ve ilgilerine Uygun Olmasına Dikkat Ederim	n	%
Evet	619	93,4
Hayır	44	6,6
Toplam	663	100,0

Bu tabloda öğrencilerin, seçecekleri mesleklerin ilgi ve yeteneklerine uygunluk durumu ölçülmeye çalışılmıştır. Örneklem grubunun % 93,2'si ilgi ve yeteneklerin meslek seçerken dikkat edeceğini belirtmişlerdir. Kişinin sahip olduğu meslekteki performansı ile yetenekleri arasında korelasyon vardır ¹¹⁶Bir kimsenin sahip olduğu meslekle ilgili yeteneği ve mesleğe karşı ilgisi yoksa, o kişinin mesleğini icra etmesi zordur. Kişinin yaptığı meslekle ilgili yeteneği olmadığında, iş verimi düşük olacaktır. Hayatının büyük kısmını kapsayacak olan meslek hayatında mutsuz olacaktır. Bu

¹¹⁵ Cavidan Telman; a.g.e.,s.24

¹¹⁶ Cavidan Telman; a.g.e. s.51

nedenle meslek seçiminde ilgi ve yeteneklerin önemi çok büyüktür. Birey meslek seçiminde ilgi ve yeteneklerini dikkate alarak tercihini yapmalıdır.

Bu bağlamda örneklem gurubunun meslek seçiminde ilgi ve yeteneklere dikkat ederek seçimini yapacak olanların %93,2 gibi bir oranda çıkmış olması, mesleki bilinçliliğin yerleştiğini göstermektedir.

2.2.3. Meslek Seçiminde Büyüklerin Fikirlerinin Önemi

Tablo 19.Meslek Seçiminde Büyüklerin fikirlerinin Önemi

Meslek Seçiminde Büyüklerimin Fikirleri Benim İçin Önemlidir	n	%
Evet	438	66,1
Hayır	225	33,9
Toplam	663	100,0

Bu tabloda örneklem gurubunun, meslek seçiminde, büyüklerin fikirlerine verdikleri önem görülmektedir. Örneklem gurubunun %66,1'i meslek seçiminde büyüklerin fikirlerinin kendileri için önemli olduğunu ifade etmiştir. Meslek seçimi, günümüzde gerek mesleklerin sayılarının sayılamayacak kadar çok olması, gerekse kişinin kendisine uygun mesleği bulması açısından çok önemli bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Kişi için meslek seçimi bu durumdan dolayı zor bir süreç olmaktadır. İlerde yapılacak olan yanlış meslek seçimi birey için telafisi olamayan sonuçlar doğurabilmektedir. Bu durumda kişinin meslek seçimiyle ilgili yardım alması şart olmaktadır.

Bu bağlamda meslek seçiminde öğrencilerin, büyüklerinden yardım alması mesleki bilinçlilik adına olumlu bir durumdur. Örneklem gurubunun yaklaşık üçte biri bu anlamda mesleki bilinçliliğe sahip olduğunu söyleyebiliriz.

2.2.4. Üniversite Sınavını Kazanma Amacı

Tablo 20.Üniversite Sınavını Kazanma Amacı

Benim İçin Önemli Olan Üniversiteyi kazanmaktır Kazanacağım bölüm O kadar Önemli Değildir	n	%
Evet	76	11,5
Hayır	587	88,5
Toplam	663	100,0

Örneklem gurubuna mesleki bilinçlilikle ilgili sordüğumuz bir başka soru da, üniversite sınavını kazanma amacının okunmak istenilen bölüm mü, yoksa kazanılan

bölümün önemli görülmeyip, sadece üniversite okumak mı? Olduğu sorusuna %88,5 oranında okunmak istenilen bölümün, üniversite sınavının amacı olduğu belirtilmiştir.

Üniversiteler ülkemizde, öğrencilerin meslek sahibi olmaları için eğitim gördükleri yükseköğretim programlarıdır. Üniversitelerde okunulan bölüm öğrencinin yapacağı mesleği belirlemektedir. Bu durumda öğrencinin, meslek seçiminde üniversitede okuyacağı bölüm hayati önem taşımaktadır. Öğrenci üniversite sınavında, tercih edeceği mesleği düşünerek, o mesleğin eğitimini veren bölümü seçmelidir. Bundan dolayı, üniversite sınavına giriş amacı seçilecek mesleğin eğitimini veren bölümü kazanmak olmalıdır. Bu sonuçta, örneklem grubunun % 88,5'inin bu doğrultuda düşünceleri mesleki bilinçliliğin yüksek olduğunu göstermektedir.

2.2.5. Meslek Seçiminin Önemi

Tablo 21.Meslek seçiminin Önemi

Meslek Seçimi Benim İçin Önemli değildir Gelecekte Ne İş Olsa Yaparım	n	%
Evet	47	7,1
Hayır	616	92,9
Toplam	663	100,0

Bu tabloda örneklem grubumuz için meslek seçiminin önemiyle ilgili veriler ortaya çıkmıştır. Gelecekte ne iş olursa yaparım, meslek seçimi benim için önemli değildir diye düşünenlerin oranı % 7,1'dir. Bu anlamda meslek seçiminin önemini anlayanların oranı da %92,9 olarak çıkmıştır.

Bu tablodaki veriler tablo 20'deki verilerin anlamlılığını ortaya çıkaran veriler olarak karşımıza çıkmaktadır. Meslek seçiminin önemsenmesi, üniversite sınavının ne amaçla okunduğuyla doğru orantılıdır. Sonuçta seçilecek olan mesleğe gidecek yol, üniversitede okunulacak ve eğitim görülecek bölümden geçmektedir. Bu doğrultuda örneklem grubundaki öğrencilerden, meslek seçiminin önemli bir konu olduğunu belirtenlerin %92,9 oranında çıkması, mesleki bilinçliliğin yüksek olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

2.2.6. İdeal ve Hayallerin Meslek Seçiminde Önemi

Tablo 22.İdeal ve Hayallerin Meslek Seçimindeki Önemi

İdeal ve Hayallerim Meslek Seçimimde Önemli Bir Rol Oynar	n	%
Evet	592	89,3
Hayır	71	10,7
Toplam	663	100,0

Yukarıdaki tabloları meslek seçiminin, ideal ve hayallere uygunluğu arasında ilişki incelenmiştir. Örneklem gurubunun % 89,3'ü meslek seçiminde ideal ve hayallere dikkat ettiğini belirtmişlerdir. Kişinin gelecekle ilgili düşünceleri, ideal ve hayalleri doğrultusunda gerçekleştiği takdirde, kişi kendisini gerçekleştirme anlamında önemli bir adım atmış olur.

Bu doğrultuda örneklem gurubundaki öğrencilerin meslek seçiminde, ideal ve hayallerin önemli olduğunu belirtenlerin oranın % 89,3 çıkması, örneklem gurubundaki öğrencilerin mesleki bilinçlilik düzeylerinin yüksek olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

2.3. Sosyo-Kültürel Özelliklere Göre Meslek Seçimi

2.3.1. Cinsiyete Göre Meslek Seçimi

2.3.1.1. Cinsiyete Göre Sınava Hazırlanılan Alan

Tablo 23.Cinsiyete Göre Sınava Hazırlanılan Alan

		Seçilen Alan					Toplam
Cinsiyet		Sayısal	Sözel	Eşit ağırlık	Yabancı dil	Mesleki Alan(meslek liseliler için)	
	Erkek	159	66	85	7	66	383
		41,5%	17,2%	22,2%	1,8%	17,2%	100,0%
		84	54	86	6	50	280
	Kız	30,0%	19,3%	30,7%	2,1%	17,9%	100,0%
	Toplam	243	120	171	13	116	663
		36,7%	18,1%	25,8%	2,0%	17,5%	100,0%

Person χ^2 :10,899 /SD: 4 / P< 0,028

Bu tabloda örneklem gurubunu oluşturan lise son sınıf öğrencilerin cinsiyetlerine göre lise ikinci sınıfta seçtikleri alan-bölümler şu şekildedir: Örneklemin %37'si sayısal, % 26'sı eşit ağırlık, % 18'i sözel, % 17'si mesleki alan ve % 2'si de yabancı dil alanını seçmiştir. Bu bulgu, örneklemin tercih etmek istedikleri mesleklerle örtüşmektedir. En fazla öğretmen, doktor ve mühendis mesleğini tercih eden örneklemdaki öğrencilerin, bu alanlarda eğitim görmeleri için gerekli olan puan türü sayısal ve eşit ağırlık puan türüdür.

Cinsiyete göre tercih edilen alanlarda, erkekler en fazla sayısal alanı tercih etmişken, kız öğrenciler en fazla eşit ağırlık ve sayısal alanı tercih etmişlerdir.(Kızlar genellikle öğretmenlik mesleğini tercih ederken, erkek öğrenciler başta doktorluk mesleği olmak üzere öğretmenlik mesleğini tercih etmektedir)Bu meslekler de sayısal ve eşit ağırlık puan türünü öncelikle gerektirmektedir. Bu bulgu, toplumda öğretmenlik ve doktorluk mesleğinin statüsü prestiji ve iş bulma imkanları ile yakından ilgilidir.

2.3.1.2. Cinsiyete Göre Lisede Seçilen Alandan Memnuniyet

Tablo 24. Cinsiyete Göre Lisede Seçilen Alandan Memnuniyeti

		Lisede Seçtiğiniz alan-bölümden memnun musunuz?		Toplam
Cinsiyet		Evet	Hayır	
	Erkek	313	70	383
		81,7%	18,3%	100,0%
	Kız	235	45	280
		83,9%	16,1%	100,0%
	Toplam	548	115	663
		82,7%	17,3%	100,0%

Person χ^2 :0,549 SD: 1 P< 0,459

Bu tabloda örneklem gurubunun, cinsiyet ile lise 2. sınıfta seçilen alan-bölüm memnuniyeti arasındaki ilişkiyi incelendi. Ankete katılan öğrencilerden, seçtikleri alan-bölümden memnun olan öğrencilerin oranı % 82,7'dir. Seçtiği alan-bölümden memnun olmayan öğrencilerin oranı da %17,3'dür. Lise 2. Sınıfta seçilen alan-bölüm, öğrencinin meslek tercihinin çok önemli ölçüde etkilemektedir. Seçtikleri alan-bölümden memnun olmayanların bu oranda çıkması, bu öğrencilerin lise 2. Sınıfta alan-bölüme yönlendirilmelerinde, okullarda eksiklikler yaşandığı göstermektedir. Bununla birlikte seçilen alan-bölümden memnun olan kız ve erkek öğrencilerin durumuna göre, kız ve erkek öğrencilerin memnuniyet durumları birbirlerine yakın olmakla birlikte, kız öğrencilerin seçtikleri alan-bölüm memnuniyetlik durumu erkek öğrencilere göre fazla oranda çıkmıştır. Bunun nedenini de kız öğrencilerin bu konuda, erkek öğrencilere göre, daha fazla bilgi ve yardım almalarıyla açıklanabilir.

2.3.1.3. Cinsiyete Göre Alan-Bölüm Seçiminde Yardım Alınan Kişiler

Tablo 25. Cinsiyete Göre Alan-Bölüm Seçiminde Yardım Alınan Kişiler

		Alan-bölüm seçiminde yardım alınan kişiler						Toplam
Cinsiyet		Arkadaşlarımdan	Ailemden	Yakın hissettiğim öğrt.	Okul rehber öğrt.	Dershane rehber öğrt.	Kimseden yardım almadım	Diğer
Erkek		26	70	23	17	4	240	3
		6,8%	18,3%	6,0%	4,4%	1,0%	62,7%	0,8%
Kız		11	68	23	12	1	164	1
		3,9%	24,3%	8,2%	4,3%	0,4%	58,6%	0,4%
Topla		37	138	46	29	5	404	4
		5,6%	20,8%	6,9%	4,4%	,8%	60,9%	,6%

Person^{x²}:8,267 / SD: 6 / P< 0,219

Bu tabloda, örneklem gurubunun, cinsiyete göre öğrencilerin, alan-bölüm seçerken yardım aldıkları kişilerin kimler olduğu ortaya araştırılmaya çalışıldı. Bu verilerde en fazla dikkat çeken, kız-erkek öğrenci fark etmeksizin, öğrencilerin ortalama %60'ı alan-bölüm seçerken kimseden yardım almadım seçeneğini işaretlemeleridir. En fazla yardım alınan kişiler anne-babalar olarak görülmektedir. Bu oran erkeklerde %18,3, kızlarda ise %24,3'tür. Bununla birlikte okuldaki ve dershanedeki rehber öğretmenin bu yönlendirmede payları çok düşüktür. Anketin uyguladığı öğrencilerin hepsinin okullarında rehber öğretmen olmasına rağmen, okuldaki rehber öğretmenden yardım alan erkek ve kız öğrencilerin oranı çok düşük kalmaktadır. Kimseden yardım almayan erkek öğrencilerin oranı %62,7 iken, kız öğrencilerde bu oran %58,6'dır. Bu

veriler bize, öğrencilerin alan-bölüm seçerken yönlendirilmelerinde önemli eksikliklerin olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte bu veriler, yukarıdaki tablomuzda da belirttiğimiz gibi, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre alan-bölüm seçiminde daha fazla yardım aldığını ve bu yardım sayesinde daha sağlıklı alan-bölüm seçimi yaptıklarını göstermektedir.

2.3.1.4. Cinsiyete Göre Meslek Tercihinin Yapılıp Yapılmaması arasındaki ilişki

Tablo 26. Cinsiyete Göre Meslek Tercihinin Yapılıp Yapılmaması arasındaki ilişki

	Meslek tercihi yaptınız mı?		Toplam
Cinsiyet	Evet	Hayır	
Erkek	323	60	383
	84,3%	15,7%	100,0%
Kız	256	24	280
	91,4%	8,6%	100,0%
Toplam	579	84	663
	87,3%	12,7%	100,0%

Person χ^2 : 7,358 SD: 1 P<0,007

Bu tabloda, örneklem gurubunun cinsiyet ile meslek tercihinin yapılıp yapılmaması arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır. Ankete katılan kız öğrencilerden %91,4'ü meslek tercihinin belirlediği bulgusuna ulaşılmıştır; erkek öğrencilerin de %84,3'ü meslek tercihinin belirlediği bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bulgulardan çıkan sonuç: Kız öğrencilerin, erkek öğrencilere göre mesleki olgunluk düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Nitekim mesleki olgunlukla ilgili daha önce yapılan çalışmalarda da bu durum saptanmıştır. Akay ve Çakar, lise öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada kız öğrencilerin, erkek öğrencilere göre mesleki olgunluk düzeylerinin daha yüksek olduğunu, kız öğrencilerin mesleki bilgi toplama ve plan yapma davranışını erkeklere göre daha fazla gösterdiklerini saptamıştır.¹¹⁷

Ayrıca bu tablodaki bulgular, yukarıdaki tabloların bulgularını doğrular niteliktedir. Kız öğrencilerin alan-bölüm memnuniyetinin erkek öğrencilere göre daha fazla olması ve bu doğrultuda tercih edilecek olan mesleğin de alan-bölümle doğrudan ilgili olması bu bulguları doğrulamaktadır.

¹¹⁷ Aysel Esen ÇOBAN, a.g.m., s.49

2.3.1.5. Cinsiyete Göre Meslek Seçiminde Etkili Olan Unsur

Tablo 27. Cinsiyete Göre Meslek Seçiminde Etkili Olan Unsur

	Meslek seçerken sizce hangisi daha etkili olmuştur		
Cinsiyet	Hayallerim ve ideallerim	Garantili bir iş	Toplam
Erkek	201	182	383
	52,5%	47,5%	100,0%
Kız	180	100	280
	64,3%	35,7%	100,0%
Toplam	381	282	663
	57,5%	42,5%	100,0%

Person χ^2 :9,223 SD: 1 P<0,002

Bu tabloda örneklem gurubunun cinsiyet durumu ile meslek seçiminde, hayaller ve ideallerle, garantili iş olma durumunun etkisi arasındaki ilişki incelenmiştir. Örneklem gurubundaki kız öğrencilerden, meslek tercihi yaparken hayallerim ve ideallerim etkili olmuştur diyenlerin oranı %64,3; erkek öğrencilerden meslek tercihi yaparken hayallerim ve ideallerim etkili olmuştur diyenlerin oranı %52,5'tir. Meslek seçimi yaparken, sadece ekonomik yönden mesleği düşünüp, bu doğrultuda bir seçim yapmak, bireylerin meslek hayatına atıldıktan sonra bir takım sorunları ortaya çıkarmaktadır. Tezin teorik kısmında da değinildiği gibi, birey bir meslek tercihi yaparken aslında bir hayat tarzını seçmiş oluyor. Eğer seçilen hayat tarzında hayallere ve ideallere yer verilmiyorsa, mutsuz ve sıkıntılı bir dönem kaçınılmaz oluyor. Günümüz ülke şartlarında ekonomik durum çok önemli faktör olmakla birlikte, bir meslek tercihi yaparken sadece bu faktörü göz önünde tutmak yanlış olur. Bu doğrultuda kız öğrencilerinin, meslek seçerken hayallerinin ve ideallerinin, erkek öğrencilere göre daha etkili olması bir önceki tabloda belirtildiği gibi, kız öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin daha yüksek olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

2.3.1.6. Cinsiyet İle Seçilecek Mesleğin Netleşme Dönemi

Tablo 28. Cinsiyet İle Seçilecek Mesleğin Netleşme Dönemi

	Meslek tercihi hangi dönemde yapıldı?			Toplam
Cinsiyet durumu	İlköğretimde	Lisede	Henüz netleşmedi	
Erkek	45	281	57	383
	11,7%	73,4%	14,9%	100,0%
Kız	47	201	32	280
	16,8%	71,8%	11,4%	100,0%
Toplam	92	482	89	663
	13,9%	72,7%	13,4%	100,0%

Person χ^2 :4,450 / SD: 2 / P<0,108

Bu tabloda örneklem gurubunu oluşturan öğrencilerin cinsiyeti ile seçilecek mesleğin hangi dönemde netleştiği ile ilgili ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Kız öğrencilerin % 16,8'i seçecekleri meslekleri ilköğretim döneminde belirlemişlerdir. Erkek öğrencilerde, ilköğretim döneminde mesleklerini belirleyenlerin oranı % 11,7'dir. İlköğretim döneminde kız öğrencilerde meslek tercihlerini netleştirenlerin oranının erkek öğrencilere oranla yüksek çıkmasının nedeni, kızların erkeklere göre erken ergenlik dönemine daha önce girmelerinden kaynaklandığı düşünülebilir. Kızlar ergenlik dönemine 12-13 yaşında, erkekler ise 13-14 yaşında girmektedirler.¹¹⁸ Mesleklerin araştırma aşaması, ergenlikten ilk yetişkinliğe kadar sürer¹¹⁹. Bu aşamaya erkeklerden önce giren kızların mesleklerini erkeklere oranla daha erken yaşta belirledikleri söylenebilir. Bununla birlikte kız öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin de erkek öğrencilere oranla yüksek olmasının da etkisinin olduğu düşünülebilir.

2.3.1.7. Cinsiyet ile Meslek Seçiminde Belirleyici Faktör

Tablo 29. Cinsiyet ile Meslek Seçiminde Belirleyici Faktör

	Meslek seçiminde belirleyici nedenler							Toplam
Cinsiyet	Ailenin isteği	Ücretinin yüksek olması	İlgi ve yeteneklere uygun olması	Sağlayacağı prestij yüksek olması	Mezun olduğunda iş buma imkanının kolaylığı	Meslekte çalışan yakınların teşviki	Diğer	
Erkek	15	43	169	30	114	6	6	383
	3,9%	11,2%	44,1%	7,8%	29,8%	1,6%	1,6%	100,0%
Kız	3	17	145	28	85	2	0	280
	1,1%	6,1%	51,8%	10,0%	30,4%	,7%	,0%	100,0%
Toplam	18	60	314	58	199	8	6	663
	2,7%	9,0%	47,4%	8,7%	30,0%	1,2%	,9%	100,0%

Person χ^2 : 17,825 /SD: 6 /P<0,007

Bu tabloda örneklem gurubunun cinsiyeti ile meslek seçimini belirleyici faktörler arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır. Bu tablodaki bulgulardan anlaşılacağı üzere, meslek seçimine en fazla etkisi olan faktör, ilgi ve yeteneklere uygun olma faktörüdür. Kız öğrencilerde, meslek seçimine etki eden faktörlerden, ilgi ve yeteneklerin etkisinin oranı %51,8 iken, erkeklerde ise bu oran %44,1'dir. Meslek seçiminde, seçilecek mesleğin ilgi ve yeteneklere uygun olması, doğru meslek

¹¹⁸ Ömer Baldık, *Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Rehberi*, Timaş yay., İstanbul, 2004, s.345

¹¹⁹ Binnur Yeşilyaprak, vd.,: a.g.e. s.120

seçiminin gerekliliğindendir. Bireyler, ilgi ve yeteneklerine uygun olmayan meslek tercihleri yaptıklarında, iş verimi düşük, mutsuz bir hayat sürmeyle karşı karşıya kalacaklardır. Bu nedenle tezin teorik kısmında da belirtildiği gibi, bireylerin meslek tercihi yaparken ilgi ve yetenekleri uygun tercih yapma gerekliliği vardır. Bu anlamda yukarıdaki tabloya göre, meslek seçiminde kız öğrenciler ilgi ve yetenek faktörünü daha çok önemsedikleri görülmüştür. Bu durum, yukarıda da belirttiğimiz gibi kız öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin, erkek öğrencilere oranla daha yüksek olmasından kaynaklandığını göstermektedir. Bununla birlikte, meslek tercihi yaparken mesleğin sağlayacağı ücretin yüksek olması faktörünün etkili olacağını belirten erkek öğrencilerin oranı, kız öğrencilerinkinin oranına göre daha yüksektir. Bu oran erkek öğrencilerde %11,2 iken, kız öğrencilerde ise %6,1'dir. Mesleğin sağlayacağı ücretin, erkek öğrenciler tarafından kız öğrencilere göre daha çok önemsemesinin nedeni, toplumumuzda erkeklere yüklenen, ailenin ekonomik ihtiyacını karşılayan geleneksel rol faktöründen kaynaklandığı düşünülebilir.

2.3.1.8. Cinsiyetin Meslek Seçimi Üzerindeki Etkisi

Tablo 30. Cinsiyetin Meslek Seçimi Üzerindeki Etkisi

		Cinsiyetinizin Meslek tercihi üzerinde etkisi var mıdır?		Toplam
Cinsiyet Durumu		Evet	Hayır	
Erkek		93	290	383
		24,3%	75,7%	100,0%
Kız		81	199	280
		28,9%	71,1%	100,0%
Toplam		174	489	663
		26,2%	73,8%	100,0%

Person χ^2 : 1,804 / SD: 1 / P< 0,179

Bu tabloda cinsiyet ile meslek seçimi arasındaki ilişki incelenmiştir. Örneklem gurubundaki kız öğrencilerin % 28,9'u meslek seçiminde cinsiyetinin etkili olduğunu belirtmişlerdir. Erkek öğrencilerde de cinsiyetin meslek seçiminde etkili olduğunu belirtenlerin oranı % 24,3'tür. Kız öğrencilerde meslek seçiminde cinsiyetin, erkek öğrencilere göre daha etkili olmasının nedeni, çalışma hayatındaki rollerin daha çok erkeklere göre düzenlenmesi olarak düşünülebilir. Çalışma hayatındaki rollerin daha çok erkeklere göre düzenlenmesi ve toplumumuzun erkeklere, kızlara göre, çalışma hayatında daha etkin bir şekilde belirlediği rollerden dolayı, erkekler için meslek seçiminde cinsiyetin etkisi kızlara göre daha az olarak bulgulanmıştır. TÜİK'in

ülkemizdeki cinsiyete göre istihdam verilerine göre 2007 ve 2008 yıllarında istihdam edilen erkeklerin oranı, kadınlarına oranından yaklaşık üç katıdır¹²⁰. Bu istatistik bize çalışma hayatındaki erkeklerin rollerinin kızlara göre daha fazla olduğunu göstermektedir.

2.3.1.9. Cinsiyet ile Meslek Seçiminde Rehberlik Servisinden Yararlanma

Tablo 31. Cinsiyet ile Meslek Seçiminde Rehberlik Servisinden Yararlanma

Cinsiyet	Meslek seçimiyle ilgili rehberlik servisi ile görüşme sıklığı				Toplam
	Her zaman	Sık sık	Ara sıra	Hiçbir zaman	
Erkek	9	8	104	262	383
	2,3%	2,1%	27,2%	68,4%	100,0%
Kız	6	8	104	162	280
	2,1%	2,9%	37,1%	57,9%	100,0%
Toplam	15	16	208	424	663
	2,3%	2,4%	31,4%	64,0%	100,0%

Person χ^2 :8,386 / SD:3 / P<0,039

Bu tabloda örneklem gurubunun meslek seçiminde, cinsiyet ile okuldaki rehberlik servisinden yararlanma durumu arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır. Ankete katılan öğrencilerin meslek seçiminde, rehberlik servislerinden fazla yararlanmadıkları bulgusuna rastlanmıştır. Öğrenciler, lisedeki hem alan-bölüm seçiminde, hem de meslek tercihlerinde, yardım alınması gereken yer olan rehberlik servisiyle fazla görüşmemektedirler. Erkek öğrencilerle kız öğrencilerin rehberlik servisi ile her zaman ve sık sık görüşme oranları hemen hemen aynı olmakla birlikte, ara sıra rehberlik servisiyle görüşen kız öğrencilerin oranı %37,1 iken, erkek öğrencilerin ara sıra rehberlik servisiyle görüşme oranı %27,2'dir. Bununla birlikte rehberlik servisiyle hiç görüşmeyen öğrencilerden kızların oranı %57,9 iken, erkeklerde bu oran %68,4'dür. Bu durum bize kız öğrencilerin meslek seçimi yaparken, erkeklere oranla daha bilinçli hareket ettiklerini göstermektedir. Yine bu durum yukarıdaki tablolarda bahsettiğimiz gibi, kız öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin erkeklere oranla daha yüksek olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Örneklem gurubumuzdaki öğrencilerin meslek seçiminde, okuldaki rehber öğretmenden bu kadar az yararlanması, okuldaki rehberlik servislerinin tam olarak işlevsellik kazanmadığının göstergesi olarak da düşünülebilir.

¹²⁰ "Tüik İstatistikleri" 2006-2008(Eylül), www.tuik.gov.tr 18.06.2010

2.3.1.10. Cinsiyeti ile Yeni Üniversite Sınav Sistemi Hakkındaki Bilgi Sahibi Olma
Tablo 32. Cinsiyeti ile Yeni Üniversite Sınav Sistemi Hakkındaki Bilgi Sahibi Olma

	Üniversite sınavı hakkında bilgi sahibi misiniz?		Toplam
Cinsiyet	Evet	Hayır	
Erkek	243	140	383
	63,4%	36,6%	100,0%
Kız	187	93	280
	66,8%	33,2%	100,0%
Toplam	430	233	663
	64,9%	35,1%	100,0%

Person χ^2 :0,791 /SD:1 / P<0,374

Bu tabloda cinsiyet ile değişen üniversite sınav sistemi hakkında bilgi sahibi olma arasında ilişki incelenmeye çalışıldı. Değişen üniversite sınav sistemini bilen kız öğrencilerinin oranı %66,8 iken, erkeklerde bu oran %63,4'dür. Bu tablodaki bulguların yeni sınav sistemi hakkında, kız öğrencilerin, erkek öğrencilere oranla, daha fazla bilgi sahibi olduğunu göstermiştir. Ayrıca, tablodaki bulgular, bize örneklem gurubumuzdaki öğrencilerin %35,1'inin, yeni sınav sistemiyle ilgili bilgisi olmadığını göstermiştir. Yani örneklem gurubumuzun yaklaşık üçte biri yeni sınav sistemi hakkında bilgi sahibi değildir. Bu oran azımsanacak bir oran değildir. Okullardaki rehberlik servislerinin tam olarak işlevsellik kazanmaması ve öğrencilerin rehberlik servisinden yeterince yararlanmamaları böyle bir sonucun ortaya çıkmasına neden olmuştur denilebilir. Yeni sınav sistemini hakkında bilgi sahibi olmayan erkek öğrencilerin oranı %36,6 iken, kız öğrencilerden sınav sistemini bilmeyenlerin oranı ise %33,2'dir.

2.3.1.11. Cinsiyet ile Üniversitenin Okunmak İstendiği Yer

Tablo 33. Cinsiyet ile Üniversitenin Okunmak İstendiği Yer

					Toplam
Cinsiyet	Kendi şehrimde	Başka şehirde	Yabancı ülkede	Fark Etmez	
Erkek	38	235	33	77	383
	9,9%	61,4%	8,6%	20,1%	100,0%
Kız	47	167	23	43	280
	16,8%	59,6%	8,2%	15,4%	100,0%
Toplam	85	402	56	120	663
	12,8%	60,6%	8,4%	18,1%	100,0%

Person χ^2 :8,068 /SD:3 / P<0,045

Bu tabloda cinsiyet ile üniversitenin nerede okunulmak istendiği ile ilgili ilişki kurulmaya çalışıldı. Bu tabloda dikkatimizi çeken en önemli bulgu, kendi şehrinde okumak isteyen kız öğrencilerin oranı % 16,8 iken, erkek öğrencilerde bu oran % 9,9 ‘dur. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla kendi şehirlerinde daha fazla okuma istekleri, ailelerin kız öğrencilerini başka şehirde okumalarına karşı olan bakış açılarıyla doğru orantılıdır. Toplumumuzdaki kızlara karşı olan korumacı bakış açısı, kendisini aile düzeyinde de göstermektedir. Anne-baba için, kızların erkeklere göre başka bir şehirde üniversiteyi okumaları daha zor ve kaygı verici bir durum olarak görülmektedir. Örneklem gurubuna uygulanan ankette, ailelerin erkek çocuklarının başka şehirde okumalarına olumsuz bakanların oranı %9,0 iken, ailelerin kız öğrencilerini başka şehirde okumalarına olumsuz bakanların oranı % 38,2’dir.

2.3.1.12. Cinsiyet İle Seçilecek Mesleğin Ailenin Ekonomik Durumu Arasındaki İlişki

Tablo 34. Cinsiyet İle Seçilecek Mesleğin Ailenin Ekonomik Durumu Arasındaki İlişki

		Ailemin Ekonomik Durumu Meslek seçiminde etkilidir		Toplam
Cinsiyet		Evet	Hayır	
Erkek		167	216	383
		43,6%	56,4%	100,0%
Kız		102	178	280
		36,4%	63,6%	100,0%
Toplam		269	394	663
		40,6%	59,4%	100,0%

Person χ^2 :3,453 /SD:1 /P<0,063

Bu tabloda cinsiyet ile seçilecek mesleğin ailenin ekonomik durumuna uygunluğu arasındaki ilişki incelenmiştir. Örneklem gurubumuzdaki erkek öğrencilerin % 43,6’sı ailenin ekonomik durumunun meslek seçiminde etkili olduğunu dile getirirken, kız öğrencilerden %36,4’ ü meslek seçiminde ailenin ekonomik durumunun etkili olduğunu belirtmişlerdir. Toplumumuzda erkeklerin, ailenin ekonomik durumunun öznesi olarak görülmeleri ve bu rolü benimsemeleri, örneklem gurubundaki erkek öğrencilerde de kendini göstermiştir. Bundan dolayı erkek öğrencilerin meslek seçiminde, kız öğrencilere oranla ailelerinin ekonomik durumunu daha fazla düşündükleri ortaya çıkmaktadır.

2.3.1.13. Cinsiyet ile Gençliğin En Önemli Sorunu

Tablo 35. Cinsiyet ile Gençliğin En Önemli Sorunu

	Gençliğin en önemli sorunu nedir?					Toplam
Cinsiyet	İşsizlik	Toplumsal baskı	Psikolojik Sorunlar	Katsayı ve başörtüsü problemi	Katsayı problemi	
Erkek	158	95	115	11	4	383
	41,3%	24,8%	30,0%	2,9%	1,0%	100,0%
Kız	83	52	114	31	0	280
	29,6%	18,6%	40,7%	11,1%	,0%	100,0%
Toplam	241	147	229	42	4	663
	36,3%	22,2%	34,5%	6,3%	,6%	100,0%

Person χ^2 :34,272 /SD:4/ P<0,000

Bu tabloda örneklem gurubunun cinsiyeti ile gençliğin en önemli sorunu arasındaki ilişki incelenmiştir. Gençliğin en önemli sorununa erkek öğrencilerden %41,3'ü işsizlik, %30,0'ı psikolojik sorunlar, %2,9'u katsayı ve başörtüsü %24,8'i toplumsal baskılar, %1,0' ise sadece katsayı problemi olduğunu belirtmişlerdir. Kız öğrencilerden ise %40,7'si psikolojik sorunlar, %29,6'sı işsizlik, %18,6'sı toplumsal baskılar, %11,1'i de katsayı ve başörtüsü problemi olduğunu belirtmişlerdir. Tablodaki bulgular, erkek öğrencilere göre, işsizlik ve toplumsal baskı probleminin, kız öğrencilere göre daha büyük oranda olduğu görülmektedir. İşsizlik, özellikle de genç işsizliği Türkiye'nin en önemli problemlerinden biridir. İki milyona yakın öğrencinin üniversite eğitimi almak için yarıştığı, ancak üniversiteyi bitirince hemen iş bulamadığı bir yapıda gençlerin en önemli sorunu işsizlik olmaktadır. Bayhan(2003) araştırmasında da gençliğin en önemli sorunu olarak işsizlik ifade edilmiştir.

Erkeklerin, toplumumuzda geleneksel rolü itibarıyla ailenin ekonomik durumunda aktif rol alan ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılayan birey olarak görülmesi işsizlik sorununu daha çok hissetmelerine sebep olmuştur. Toplumumuzda işsiz olan bir erkeğe bakış açısıyla, işsiz kadına olan bakış açısı çok farklıdır. Bu nedenle genel anlamda erkekler işsizlik problemini, kadınlardan daha büyük problem olarak görmektedirler. Bundan dolayı üniversite sınavı kazanma durumu, erkek öğrencilerde daha fazla bir baskı yaratmaktadır. Toplumun beklentileri doğrultusunda, erkek öğrencilerin ileride iş sahibi olma gerekliliği daha çok kendisini göstermektedir. Bu durum da kendisini toplumsal baskı olarak erkek öğrencilerde göstermektedir. Bununla birlikte örneklem gurubundaki kız öğrencilerin gençliğin en önemli sorunun %40,7

oranla psikolojik sorunlar olduğunu belirtmeleri, kız öğrencilerin lise döneminde, erkek öğrencilere oranla daha fazla psikolojik sorun yaşadıklarından kaynaklandığı söylenebilir. Lise öğrencileriyle ilgili yapılan çalışmalarda, kız öğrencilerin, erkek öğrencilere göre bu dönemde daha fazla psikolojik sorun yaşadıkları tespit edilmiştir.

Tablodaki bulgulara, kız öğrenciler için önemli bir problem olarak da, katsayı ve başörtüsü problemi görülmektedir. Bu problemi belirten kız öğrencilerinin çok büyük çoğunluğu A.İ.H.L. kız öğrencileridir. Ülkemizde çok tartışılan başörtüsü ve katsayı konusu daha çok İ.H.L. ile ilişkilendirildiği için, bu problemin İ.H.L.İyesi öğrencileri tarafından belirtilmesi de bize şaşırtıcı gelmemektedir.

2.3.1.14. Cinsiyeti İle Meslek Seçiminde Mesleğin Ekonomik Getirisinin Önemi

Tablo 36. Cinsiyeti İle Meslek Seçiminde Mesleğin Ekonomik Getirisinin Önemi

Cinsiyet	Mesleğin ekonomik getirisi önemli midir?		Toplam
	Evet	Hayır	
Erkek	332	51	383
	86,7%	13,3%	100,0%
Kız	231	49	280
	82,5%	17,5%	100,0%
Toplam	563	100	663
	84,9%	15,1%	100,0%

Person χ^2 :2,211 / SD:1 / P<0,137

Bu tabloda meslek seçimiyle, mesleğin ekonomik getirisi arasındaki ilişki incelenmiştir. Örneklem gurubundaki erkek öğrencilerin, kız öğrencilere oranla, meslek seçiminde, mesleğin ekonomik getirisine daha çok önem verdikleri bulgulanmıştır. Erkeklerin, evi geçindiren, evin ekonomik durumunu düzenleyen toplumdaki geleneksel rolünden dolayı meslek seçiminde, mesleğin ekonomik getirisine kızlardan daha çok önem vermeleri, anlamlı bulgu olarak görülmüştür. Kız öğrenciler için de erkek öğrenciler kadar olmasa da, meslek seçiminde mesleğin ekonomi getirisi önemli bir faktör olarak kendini göstermektedir. Erkek öğrencilerde, meslek seçiminde mesleğin ekonomik getirisinin önemli bir faktör olduğunu söyleyenlerin oranı %86,7 iken, kız öğrencilerde bu oran %82,5'tir. Genel olarak bu tablodaki bulguların yorumunu yapılacak olursa, meslek seçiminde mesleğin ekonomik getirisi örneklem gurubundaki öğrenciler için önemli bir faktördür.

2.3.1.15. Cinsiyet İle Toplumdaki En Saygın Meslek

Tablo 37. Cinsiyet İle Toplumdaki En Saygın Meslek

		Sizce Toplumdaki En saygın Meslek Aşağıdaki Mesleklerden Hangisidir?								Toplam
Cinsiyet		Doktor	Mühendis	Avukat	Öğretmen	İş adamı	Futbolcu	Manken	Şarkıcı	Diğer
Erkek		139	27	19	72	63	26	9	9	19
		36,3%	7,0%	5,0%	18,8%	16,4%	6,8%	2,3%	2,3%	5,0%
Kız		117	10	25	81	33	1	1	0	12
		41,8%	3,6%	8,9%	28,9%	11,8%	,4%	,4%	,0%	4,3%
Toplam		256	37	44	153	96	27	10	9	31
		38,6%	5,6%	6,6%	23,1%	14,5%	4,1%	1,5%	1,4%	4,7%

Person χ^2 :45,653 /SD:8 /P<0,000

Bu tabloda örneklem gurubunun cinsiyeti ile toplumdaki en saygın mesleğin ne olduğu arasındaki ilişki incelenmeye çalışıldı. Örneklem gurubundaki kız öğrencilerin % 41,8'si doktorluk mesleğinin, %28,9'u öğretmenlik mesleğinin saygın meslek olduğunu düşünürken; erkek öğrencilerin ise % 36,3'ü doktorluk mesleğinin, % 18,8'i öğretmenlik mesleğinin saygın meslekler olduğunu belirtmişlerdir. Örneklem gurubuna katılan öğrencilerin % 61,7' sine göre toplumdaki en saygın meslek, doktorluk ve öğretmenlik olarak ortaya çıkmıştır. Örneklem gurubuna katılan öğrencilerin toplumdaki en saygın meslek sorusuna verdikleri cevabın en fazla doktorluk ve öğretmenlik çıkmasındaki en önemli sebeplerden biri, bu mesleklerin gelecekte iş imkanı sağlama durumlarından kaynaklandığı düşünülebilir. Öğrenci için, bir mesleğin değerliliği, o mesleğin iş imkanı sağlamasıyla eş değer olmuştur. Özellikle de mesleğin, devlet müesseselerinde istihdam sağlaması öğrenci için o mesleği değerli kılmaktadır. Doktorluk ve öğretmenlik mesleğinin de devlet kurumlarında fazla istihdam edilen meslekler olması, bu meslekleri öğrencilerin gözünde saygın kılmıştır.

2.3.1.6.Cinsiyete Göre Seçilecek Meslek Tablo 39.Cinsiyete Göre Seçilecek Meslek

	Seçmek İstedığınız meslek hangisidir?																							
Cinsiyet	Doktor	Mühendis	Avukat	Öğretmen	İşletme İktisat	Kamu Yönetimi -siyaset	Polis	Subay- Astsubay	Reklamcılık Halkla İlişkiler	Sanatçı	Eczacı	Diş Hekimi	Mimar	Psikolog Sosyolog	ilahiyat	Akademisyen	Arkeolog	Pdr	Gazeteci	İş adamı	Mütercim	Radyo ve Tv.	Başka	Toplam
Erkek	64	58	26	77	12	15	46	10	3	6	12	7	6	1	9	1	3	3	4	13	1	0	6	383
	16,7%	15,1%	6,8%	20,1%	3,1%	3,9%	12,0%	2,6%	0,8%	1,6%	3,1%	1,8%	1,6%	0,3%	2,3%	0,3%	0,8%	0,8%	1,0%	3,4%	0,3%	0,0%	1,6%	100,0%
Kız	66	9	23	81	2	3	15	4	6	0	8	8	7	11	15	1	0	13	3	0	1	2	2	280
	23,6%	3,2%	8,2%	28,9%	0,7%	1,1%	5,4%	1,4%	2,1%	0,0%	2,9%	2,9%	2,5%	3,9%	5,4%	0,4%	0,0%	4,6%	1,1%	0,0%	0,4%	0,7%	0,7%	100,0%
Toplam	130	67	49	158	14	18	61	14	9	6	20	15	13	12	24	2	3	16	7	13	2	2	8	663
	19,6%	10,1%	7,4%	23,8%	2,1%	2,7%	9,2%	2,1%	1,4%	0,9%	3,0%	2,3%	2,0%	1,8%	3,6%	0,3%	0,5%	2,4%	1,1%	2,0%	0,3%	0,3%	1,2%	100,0%

Person^{1,2}:100,207 / SD:22 / P<0,00

Bu tabloda, örneklem gurubundaki öğrencilerin cinsiyeti ile seçilecek meslek arasındaki ilişki incelendi. Örneklem gurubundaki öğrencilerin % 23,8'i öğretmen, % 19,6'sı doktor, %10,1'i mühendis, %9,2'si ise polislik mesleklerini tercih edeceklerini belirtmişlerdir. Örneklem gurubunun yaklaşık %60'ı bu meslekleri tercih edeceklerini belirtmişlerdir. Örneklem gurubundaki kız öğrencilerin % 28,9'u öğretmenliği, % 23,6'sı doktorluğu, %5,4'ü polisliği, %3,2'si ise mühendislik mesleğini tercih edeceklerini belirtmişlerdir. Örneklem gurubundaki erkek öğrencilerin ise % 20,1'i öğretmenliği, % 16,7'si doktorluğu, % 15,1'i mühendisliği, %12,0'ı ise polislik mesleğini tercih edeceklerini belirtmişlerdir.

Örneklem gurubundaki öğrencilerin en fazla öğretmenlik ve doktorluk mesleklerini tercih etmek istemelerindeki en önemli sebep, bu mesleklerin iş imkanı sağlamalarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca bu mesleklerin statü ve prestijlerinin toplumda yüksek olması da bu mesleklerin tercih edilmesinde önemli bir faktör olarak düşünülebilir. Ayrıca bu veriler, tablo 38'deki cinsiyet ile toplumdaki en saygın meslek ile ilgili verileri de doğrular niteliktedir. Bununla birlikte mühendislik ve polislik mesleğinin, örneklem gurubundaki kız öğrencilere oranla erkek öğrencilerin daha fazla tercih etmesinin en önemli sebebi, bu mesleklerin toplum tarafından, daha çok erkeklerle özdeşleştirilmesinden kaynaklandığı düşünülebilir.

2.3.2 Anne-Babanın Meslek ve Eğitim Durumu İle Meslek Seçimi

2.3.2.1. Annenin Eğitim Durumuna Göre Okul Türü

Tablo 39. Annenin Eğitim Durumuna Göre Okul Türü

		Okul türü						Toplam
Annenin eğitim durumu		Düz lise	Anadolu Öğretmen lisesi	Anadolu Lisesi	Anadolu İmam Hatip lisesi	Meslek Lise ve Teknik lise	Fen lisesi	
	Okur yazar değil	59	14	5	10	4	1	93
		63,4%	15,1%	5,4%	10,8%	4,3%	1,1%	100,0%
	Okur yazar	27	6	5	5	4	4	51
		52,9%	11,8%	9,8%	9,8%	7,8%	7,8%	100,0%
	İlkokul mezunu	144	24	31	40	24	18	281
		51,2%	8,5%	11,0%	14,2%	8,5%	6,4%	100,0%
	Ortaokul mezunu	51	10	10	13	13	8	105
		48,6%	9,5%	9,5%	12,4%	12,4%	7,6%	100,0%
	Lise mezunu	30	4	25	7	3	19	88
		34,1%	4,5%	28,4%	8,0%	3,4%	21,6%	100,0%
	Fakülte veya Y.Okul mezunu	4	5	9	1	0	24	43
		9,3%	11,6%	20,9%	2,3%	,0%	55,8%	100,0%
	Yüksek lisans-Doktora mezunu	0	0	1	0	0	1	2
		,0%	,0%	50,0%	,0%	,0%	50,0%	100,0%
Toplam		315	63	86	76	48	75	663
		47,5%	9,5%	13,0%	11,5%	7,2%	11,3%	100,0%

Person χ^2 :176,201 / SD:30 / P<0,000

Bu tabloda örneklem gurubundaki öğrencilerin annelerinin eğitim durumu ile eğitim görülen okul türü arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır. Annesi okur-yazar olmayan öğrencilerin %63,4'ü, annesi okur-yazar olan öğrencilerin %52,9'u, annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin %48,6'sı, annesi lise mezunu olan öğrencilerin %34,1', annesi fakülte-y.okul okuyan öğrencilerin %9,3'ünün, düz liseye gittiği saptanmıştır. Annesi yüksek lisans-doktora mezunu olan öğrencilerden düz liseye giden öğrenci bulgulanmamıştır. Meslek lisesine giden öğrencilerin annelerinin eğitim durumuna bakılacak olursa, annesi fakülte-y.okul mezunu ve yüksek lisans-doktora mezunu olan öğrencilerden, bu okullara giden öğrenci tablodaki bulgulara görülmemiştir. Üniversite sınavlarında en yüksek başarıyı gösteren fen lisesine giden öğrencilerin annelerinin eğitim durumunda ise, annesi okur-yazar olmayan öğrencilerden %1,1'i, annesi okur-yazar olan öğrencilerden %7,8'i, annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerden %8,5'i, annesi lise mezunu olan öğrencilerden %3,4%'ü, annesi fakülte-y.okul mezunu olan öğrencilerden %55,8'i, annesi yüksek lisans-doktora mezunu olan öğrencilerden %50,0'ı fen lisesine gitmektedir. Fen lisesine giden

öğrenciler ile annelerinin eğitim durumu arasında anlamlı ilişki görülmektedir. Annenin eğitim durumu yükseldikçe, çocuğunun akademik başarısı artmaktadır. Akademik başarı düzeyleri düşük olan öğrencilerin yönlendirildikleri düz lise ve meslek liselerine giden öğrencilerin annelerinin eğitim durumunun düşük olduğu bulgulanmıştır. Annenin eğitim düzeyi düştükçe de, öğrencinin akademik başarısı buna paralel olarak düştüğü bulgulanmıştır.

2.3.2.2. Babanın Eğitim Durumuna Göre Okul Türü

Tablo 40. Babanın Eğitim Durumuna Göre Okul Türü

		Okul türü						
Babanın Eğitim Durumu		Düz lise	Anadolu Öğretmen lisesi	Anadolu Lisesi	Anadolu İmam Hatip lisesi	Meslek Lise ve Teknik lise	Fen lisesi	Toplam
	Okur yazar değil	13	3	4	1	2	0	23
		56,5%	13,0%	17,4%	4,3%	8,7%	,0%	100,0%
	Okur yazar	10	4	1	3	1	1	20
		50,0%	20,0%	5,0%	15,0%	5,0%	5,0%	100,0%
	İlkokul mezunu	114	26	10	16	12	7	185
		61,6%	14,1%	5,4%	8,6%	6,5%	3,8%	100,0%
	Ortaokul mezunu	73	10	6	19	10	3	121
		60,3%	8,3%	5,0%	15,7%	8,3%	2,5%	100,0%
	Lise mezunu	77	12	31	18	19	10	167
		46,1%	7,2%	18,6%	10,8%	11,4%	6,0%	100,0%
	Fak. veya Y.Okul mezunu	27	7	34	19	4	46	137
		19,7%	5,1%	24,8%	13,9%	2,9%	33,6%	100,0%
	Yüksek lisans-Doktora	1	1	0	0	0	8	10
		10,0%	10,0%	,0%	,0%	,0%	80,0%	100,0%
Toplam		315	63	86	76	48	75	663
		47,5%	9,5%	13,0%	11,5%	7,2%	11,3%	100,0%

Person χ^2 :225,774 / SD:30 / P<0,000

Bu tabloda örneklem gurubunun babalarının eğitim durumu ile öğrencilerin okudukları lise türü arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır. Akademik başarısı yüksek olan, Fen lisesi ve Anadolu lisesini tercih eden öğrencilerin babalarının eğitim durumuna bakıldığında, yüksek eğitim seviyeli kişiler olduğu tablodaki bulgularda görülmektedir. Fen lisesine giden öğrencilerin %33,6'sının babası, fakülte-y.okul mezunudur. Bununla birlikte ankete katılan öğrencilerden, babası yüksek lisans-doktora mezunu olan öğrencilerin 10'nundan 8'i fen lisesinde okumaktadır. Anadolu öğretmen lisesinin akademik başarı düzeyi yüksek olmasına rağmen, bu okulu tercih eden öğrencilerin babalarının eğitim durumu, Fen lisesini ve Anadolu lisesini tercih eden öğrencilerin babalarının eğitim durumundan düşük olduğu tablodaki bulgulardan

görülmektedir. Anadolu öğretmen liseleri, babalarının eğitim durumu düşük olup da, başarılı olan öğrencilerin tercih edebilecekleri uygun bir okuldur. Anketin uygulandığı Akçadağ Anadolu öğretmen lisesi pansiyonu olan bir okuldur. Bu bakımdan başarılı olup da, şehirde ikamet etmeyip, köyde, kasabada, ilçede, oturan öğrencilerin tercih edecekleri uygun bir okuldur. Bununla birlikte, öğretmen liselerinde okuyan öğrencilerin, üniversite sınavında, öğretmenlik bölümünü tercih etmeleri durumunda ek puan almaları da, bu öğrencilerin bu okulu tercih etmelerine neden olan bir diğer faktör olarak düşünülebilir. Sonuçta öğretmenlik mesleği ülkemizde, KPSS’de gerekli puan alındığında, iş garantisi yüksek olan bir meslek olarak görülmektedir.

Babasının eğitim durumu düşük olan öğrencilerin çoğunluğu düz liseye gitmektedir. Düz liseye giden öğrencilerin %56,5’nin babası okur-yazar değildir. Bu durum babanın eğitim durumu ile çocuğun akademik başarısının paralel bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir, tıpkı annenin eğitim durumu ile çocuğun başarı durumu arasındaki ilişkide olduğu gibi sonuç çıkmıştır.

2.3.2.3. Annenin Eğitim Durumu İle Lisede Seçilen Alan-Bölüm Seçimine Etki Eden Faktör

Tablo 41. Annenin Eğitim Durumu İle Lisede Seçilen Alan-Bölüm Seçimine Etki Eden Faktör

Annenin eğitim durumu	Lisede tercih edilen alan-bölümü nasıl seçtiniz				Toplam
	Notlarının en yüksek olduğu derslere bakarak seçtim	Sevdiğim derslere bakarak seçtim	Üniversitede okumak istediğim bölüme uygun tercih yaptım	Ailemin isteğine uygun tercih yaptım	
Okur-yazar değil	14	29	45	5	93
	15,1%	31,2%	48,4%	5,4%	100,0%
Okur-yazar	6	17	25	3	51
	11,8%	33,3%	49,0%	5,9%	100,0%
İlkokul mezunu	50	63	158	10	281
	17,8%	22,4%	56,2%	3,6%	100,0%
Ortaokul mezunu	7	26	68	4	105
	6,7%	24,8%	64,8%	3,8%	100,0%
Lise mezunu	12	23	51	2	88
	13,6%	26,1%	58,0%	2,3%	100,0%
Fak. veya Y.Okul mez.	2	7	32	2	43
	4,7%	16,3%	74,4%	4,7%	100,0%
Yüksek lisans-Doktora mez.	0	0	2	0	2
	,0%	,0%	100,0%	,0%	100,0%
Toplam	91	165	381	26	663
	13,7%	24,9%	57,5%	3,9%	100,0%

Person χ^2 :23,426 /SD:18 /P<0,175

Bu tabloda örneklem gurubunun annelerinin eğitim durumu ile lise 2. sınıfta alan-bölüm seçimine etki eden faktör arasındaki ilişki incelenmiştir. Seçilen lise türü ile lise 2. sınıfta seçilen alan-bölümün seçimi, öğrencinin üniversite sınavında tercih edeceği meslekleri belirlemektedir. Bu nedenle seçilen lise türü ve lise 2. sınıfta seçilen alan-bölüm, üniversitede tercih edilecek bölümü etkilemektedir. Dolayısıyla lise 2.sınıfta alan-bölüm seçerken, üniversitede okumak istenilen bölüm göz önünde bulundurulmalıdır. Lisede alan-bölüm seçerken, üniversite okumak istenen bölüm faktörünü göz önüne alarak, tercih yapan öğrencilerden, annesi yüksek lisans-doktora mezunu olanların hepsi bu faktörü göz önüne alarak işaretlemişlerdir. Annesi fakülte-y.okul mezunu olan öğrencilerden bu faktörü göz önüne alarak lisede alan-bölüm seçenlerin oranı %74,4'tür. Annesi okur-yazar olan öğrencilerde bu faktörü göz önüne alarak lisede alan-bölüm seçenlerin oranı %49,0. Annesi okur-yazar olmayan öğrencilerin bu faktörü göz önüne alarak lisede seçilen alan-bölüm seçenlerin oranı %48,4'tür. Bu verilerden de anlaşılacağı üzere, annenin eğitim durumu yükseldikçe, öğrencinin meslek tercihinde önemli bir yeri olan lise 2. Sınıfta alan-bölüm seçimi daha sağlıklı bir şekilde yapılmaktadır.

2.3.2.4. Annenin Eğitim Durumu İle Lisede Seçilen Alan-Bölüm

Tablo 42.Annenin Eğitim Durumu İle Lisede Seçilen Alan-Bölüm

		Lise 2.Sınıfta Seçilen alan-bölüm					
Annenin eğitim durumu		Sayısal	Sözel	Eşit ağırlık	Yabancı dil	Mesleki Alan(meslek liseliler için)	Toplam
	Okur yazar değil	20	32	26	3	12	93
		21,5%	34,4%	28,0%	3,2%	12,9%	100,0%
	Okur yazar	18	12	13	0	8	51
		35,3%	23,5%	25,5%	,0%	15,7%	100,0%
	İlkokul mezunu	83	53	78	5	62	281
		29,5%	18,9%	27,8%	1,8%	22,1%	100,0%
	Ortaokul mezunu	36	15	29	2	23	105
		34,3%	14,3%	27,6%	1,9%	21,9%	100,0%
	Lise mezunu	51	8	19	0	10	88
		58,0%	9,1%	21,6%	,0%	11,4%	100,0%
	Fak. veya Y.Okul mez.	34	0	6	2	1	43
		79,1%	,0%	14,0%	4,7%	2,3%	100,0%
	Yük. lisans-Doktora mez.	1	0	0	1	0	2
		50,0%	,0%	,0%	50,0%	,0%	100,0%
Toplam		243	120	171	13	116	663
		36,7%	18,1%	25,8%	2,0%	17,5%	100,0%

Person χ^2 :115,987 / SD:24 / P<0,000

Bu tabloda örneklem gurubunun annelerinin eğitim durumu ile lisede seçilen alan-bölüm arasındaki ilişki incelenmiştir. Annelerin eğitimi durumu düştükçe, sayısal alanı seçen öğrencilerin oranının da düştüğü görülmektedir. Bununla birlikte, annenin eğitim durumunun yükselmesiyle birlikte, sözel bölümünü seçen öğrencilerin oranının da düşme olduğu görülmektedir. Örneklem gurubundaki öğrencilerin annelerinin eğitim durumu yükseldikçe meslek lisesini tercih eden öğrenci sayısında da bir azalma görülmektedir. Ülkemizde, öğrencilerin meslek lisesine yönlendirilmesi ve lisede 2. sınıfta yapılan alan-bölüm seçimi çok sağlıklı bir şekilde yapılmamaktadır. Ders başarısı düşük olup, ilköğretimi bitiren öğrenci ya meslek liselerine, ya da düz liseye gönderilip, düz liselerde sözel bölümüne yönlendirilmektedirler. Ders başarısı yüksek olan ilköğretim mezunu olan öğrenciler de, lisede sayısal alana yönlendirilmektedirler. Bu bulgulardan yola çıkarak şunu söyleyebiliriz: Annenin eğitim durumu yükseldikçe, buna paralel olarak öğrencinin de ders başarısı artmaktadır.

2.3.2.5. Annenin Eğitim Durumu İle Lise 2. Sınıfta Seçilen Alan-Bölüm Memnuniyeti

Tablo 43. Annenin Eğitim Durumu İle Lise 2. Sınıfta Seçilen Alan-Bölüm Memnuniyeti

		Seçtiğiniz alandan memnun musunuz?		Toplam
Annenin eğitim durumu		Evet	Hayır	
	Okur yazar değil	71	22	93
		76,3%	23,7%	100,0%
	Okur yazar	38	13	51
		74,5%	25,5%	100,0%
	İlkokul mezunu	233	48	281
		82,9%	17,1%	100,0%
	Ortaokul mezunu	86	19	105
		81,9%	18,1%	100,0%
	Lise mezunu	78	10	88
		88,6%	11,4%	100,0%
	Fakülte veya Y.Okul mezunu	40	3	43
		93,0%	7,0%	100,0%
	Yüksek lisans-Doktora mezunu	2	0	2
		100,0%	,0%	100,0%
Toplam		548	115	663
		82,7%	17,3%	100,0%

Person χ^2 :10,838 / SD:6 / P<0,094

Bu tabloda örneklem gurubunda annenin eğitim durumu ile lisede seçilen alan-bölüm memnuniyeti arasındaki ilişkiyi incelenmeye çalışıldı. Bu tablodaki bulgular, annenin eğitim durumu yükseldikçe, öğrencinin lise 2. sınıfta seçtiği alan-bölümünden memnun olma oranları da buna paralel olarak yükselmektedir. Lisede seçilen alan-bölümünden memnun olma oranı, annenin eğitim seviyesi düştükçe azalmaktadır. Bu

bulgular bize, annenin eğitim durumunun, öğrencinin lisede sağlıklı alan-bölüm seçiminde etkili bir faktör olduğunu göstermektedir.

2.3.2.6. Annenin Eğitim Durumu İle Değişen Üniversite sınavı Sistemi Hakkında Bilgi Sahibi Olma

Tablo 44.Annenin Eğitim Durumu İle Değişen Üniversite sınavı Sistemi Hakkında Bilgi Sahibi Olma

		Yeni üniversite sınavı hakkında bilgi sahibiyim		Toplam
Annenin eğitim durumu		Evet	Hayır	
Okur yazar değil		52	41	93
		55,9%	44,1%	100,0%
Okur yazar		28	23	51
		54,9%	45,1%	100,0%
İlkokul mezunu		177	104	281
		63,0%	37,0%	100,0%
Ortaokul mezunu		72	33	105
		68,6%	31,4%	100,0%
Lise mezunu		65	23	88
		73,9%	26,1%	100,0%
Fakülte veya Y.Okul mezunu		35	8	43
		81,4%	18,6%	100,0%
Yüksek lisans-Doktora mezunu		1	1	2
		50,0%	50,0%	100,0%
Toplam		430	233	663
		64,9%	35,1%	100,0%

Person χ^2 :15,032 / SD:6 /P<0,20

Bu tabloda örneklem gurubunun annelerinin eğitim durumu ile öğrencinin yeni üniversite sınav sistemi hakkında bilgi sahibi olma arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu ilişki de, annenin eğitim durumu yükseldikçe öğrencinin yeni sınav sistemi hakkındaki bilgi sahibi olma oranının arttığı görülmüştür.

2.3.2.7. Annenin Eğitim Durumu İle Kız Çocuklarının İl Dışında Okumasına Karşı Tutum

Tablo 45.Annenin Eğitim Durumu İle Kız Çocuklarının İl Dışında Okumasına Karşı Tutum

		Kız çocuklarının il dışında okumasına karşı tutum		Toplam
Annenin eğitim durumu		Olumlu	Olumsuz	
Okur yazar değil		46	47	93
		49,5%	50,5%	100,0%
Okur yazar		25	26	51
		49,0%	51,0%	100,0%
İlkokul mezunu		162	119	281
		57,7%	42,3%	100,0%
Ortaokul mezunu		76	29	105
		72,4%	27,6%	100,0%
Lise mezunu		65	23	88
		73,9%	26,1%	100,0%
Fakülte veya Y.Okul mezunu		34	9	43
		79,1%	20,9%	100,0%
Yüksek lisans-Doktora mezunu		2	0	2
		100,0%	,0%	100,0%
Toplam		410	253	663
		61,8%	38,2%	100,0%

Person χ^2 :28,658 /SD:6 /P<0,000

Bu tabloda örneklem gurubunun annelerinin eğitim durumu ile ailedeki kız çocuklarının üniversiteyi il dışında okumasına karşı tutumları ilişkilendirmeye çalışıldı. Örneklem gurubundaki öğrencilerin annelerinin eğitim durumu yükseldikçe, kız çocuklarının il dışında okumasına karşı olumlu tutum da artmaktadır. Bununla birlikte annenin eğitim durumu düştükçe de kız çocuklarının üniversiteyi il dışında okumalarına karşı olan olumlu tutumda azalma gözlenmektedir.

2.3.2.8. Babanın Eğitim Durumu İle Meslek Seçiminde Büyüklerin(Ebeveynlerin) Fikirlerinin Önemi

Tablo 46.Babanın Eğitim Durumu İle Meslek Seçiminde Büyüklerin(Ebeveynlerin) Fikirlerinin Önemi

Babanın eğitim durumu	Büyüklerinin fikirleri benim için önemlidir		Toplam
	Evet	Hayır	
Okur-yazar değil	13	10	23
	56,5%	43,5%	100,0%
Okur-yazar	9	11	20
	45,0%	55,0%	100,0%
İlkokul mezunu	127	58	185
	68,6%	31,4%	100,0%
Ortaokul mezunu	77	44	121
	63,6%	36,4%	100,0%
Lise mezunu	100	67	167
	59,9%	40,1%	100,0%
Fakülte veya Y.Okul mezunu	104	33	137
	75,9%	24,1%	100,0%
Yüksek lisans-Doktora mezunu	8	2	10
	80,0%	20,0%	100,0%
Toplam	438	225	663
	66,1%	33,9%	100,0%

Person χ^2 :15,403 / SD:6 / P<0,017

Bu tabloda örneklem gurubunun babalarının eğitim durumu ile öğrencinin meslek seçiminde büyüklerin(ebeveynlerin) fikirlerinin önemi arasındaki ilişki incelenmiştir. Babanın eğitim durumu yükseldikçe, öğrencilerin meslek seçiminde büyüklerin fikirlerine verdikleri önemin de arttığı bulgulanmıştır. Buradan yola çıkarak şu söylenebilir: Babanın eğitim durumu yüksek olması, çocuğunun meslek seçimi üzerindeki etkisini artırmaktadır. Öğrenci için, babanın eğitim düzeyinin yüksek olması, öğrenci tarafından, meslek seçiminde yardım alınması gereken kişi olarak görülmesini sağlamaktadır.

2.3.2.9. Babanın Eğitim Durumu İle Kız Çocuklarının İl Dışında Okumasına Karşı Olan Tutum

Tablo 47. Babanın Eğitim Durumu İle Kız Çocuklarının İl Dışında Okumasına Karşı Olan Tutum

	Kız çocuklarının il dışında okumasına karşı tutum		Toplam
Babanın eğitim durumu	Olumlu	Olumsuz	
Okur-yazar değil	10	13	23
	43,5%	56,5%	100,0%
Okur-yazar	11	9	20
	55,0%	45,0%	100,0%
İlkokul mezunu	95	90	185
	51,4%	48,6%	100,0%
Ortaokul mezunu	70	51	121
	57,9%	42,1%	100,0%
Lise mezunu	112	55	167
	67,1%	32,9%	100,0%
Fakülte veya Y.Okul mezunu	105	32	137
	76,6%	23,4%	100,0%
Yüksek lisans-Doktora mezunu	7	3	10
	70,0%	30,0%	100,0%
Toplam	410	253	663
	61,8%	38,2%	100,0%

Person χ^2 :28,058 / SD:6 / P<0,000

Bu tabloda örneklem gurubunun babalarının eğitim durumu ile kız çocuklarının üniversiteyi il dışında okumalarına karşı olan tutumları incelemeye çalışıldı. Tablo 48'deki annenin eğitim durumuyla, kız çocuklarının üniversiteyi il dışında okumalarına karşı olan tutumlara paralel bulguların bu tabloda da ortaya çıktığı görülmektedir. Bu tabloda, örneklem gurubunun babalarının eğitim durumu yükseldikçe, kız çocuklarının il dışında okumalarına karşı olan olumlu tutumlarının arttığı bulgulanmıştır.

2.3.2.10. Babanın Eğitim Durumu İle Üniversiteye Sınavına Hazırlıkta Dershane Kaç Yıl Gidildiği
Tablo 48.Babanın Eğitim Durumu İle Üniversiteye Sınavına Hazırlıkta Dershane Kaç Yıl Gidildiği

		Dershaneye kaç yıl gittiniz?					Toplam
Babanın eğitim durumu		1 Yıl	2 Yıl	3 Yıl	4 Yıl	Hiç gitmedim	
	Okur -yazar değil	10	4	2	0	7	23
		43,5%	17,4%	8,7%	,0%	30,4%	100,0%
	Okur -yazar	10	5	0	0	5	20
		50,0%	25,0%	,0%	,0%	25,0%	100,0%
	İlkokul mezunu	78	46	11	7	43	185
		42,2%	24,9%	5,9%	3,8%	23,2%	100,0%
	Ortaokul mezunu	52	23	7	4	35	121
		43,0%	19,0%	5,8%	3,3%	28,9%	100,0%
	Lise mezunu	79	35	17	8	28	167
		47,3%	21,0%	10,2%	4,8%	16,8%	100,0%
	Fakülte veya Y.Okul mezunu	32	34	28	35	8	137
		23,4%	24,8%	20,4%	25,5%	5,8%	100,0%
	Yüksek lisans-Doktora mezunu	1	0	3	6	0	10
		10,0%	,0%	30,0%	60,0%	,0%	100,0%
Toplam		262	147	68	60	126	663
		39,5%	22,2%	10,3%	9,0%	19,0%	100,0%

Person χ^2 :156,865 / SD:24 / P<0,000

Bu tabloda örneklem gurubunun babalarının eğitim durumu ile çocukların üniversiteye hazırlık için kaç yıl dershaneye gittikleri arasındaki ilişki incelenmeye çalışıldı. Tablodaki bulgulara göre, babanın eğitim düzeyi düştükçe üniversite sınavına hazırlık için dershaneye hiç gitmeyen öğrencilerin oranı da artmaktadır. Babanın eğitim durumu da arttıkça, dershaneye hiç gitmeyen öğrencilerin oranı azalmaktadır. Bunun yanında dershaneye, lisenin bütün döneminde giden öğrencilerin oranı, babanın eğitim düzeyi ile paralel olarak artmaktadır. Dershaneye hiç gitmemiş olan öğrencilerin, babalarının eğitim düzeyi, okur-yazar olmayan ve okur-yazar olan olarak tespit edilmiştir.

2.3.2.11. Babanın Eğitim Durumu İle Lisede Seçilen Alan-Bölüm

Tablo 49.Babanın Eğitim Durumu İle Lisede Seçilen Alan-Bölüm

		Seçilen alan-bölüm					
Babanın eğitim durumu		Sayısal	Sözel	Eşit ağırlık	Yabancı dil	Mesleki Alan(meslek liseliler için)	Toplam
	Okur-yazar değil	4	8	7	2	2	23
		17,4%	34,8%	30,4%	8,7%	8,7%	100,0%
	Okur-yazar	7	4	4	1	4	20
		35,0%	20,0%	20,0%	5,0%	20,0%	100,0%
	İlkokul mezunu	56	47	50	5	27	185
		30,3%	25,4%	27,0%	2,7%	14,6%	100,0%
	Ortaokul mezunu	30	28	35	2	26	121
	<<	24,8%	23,1%	28,9%	1,7%	21,5%	100,0%
	Lise mezunu	56	26	50	1	34	167
		33,5%	15,6%	29,9%	,6%	20,4%	100,0%
	Fakülte veya Y.Okul mezunu.	80	7	25	2	23	137
		58,4%	5,1%	18,2%	1,5%	16,8%	100,0%
	Yüksek lisans-Doktora mezunu.	10	0	0	0	0	10
		100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
Toplam		243	120	171	13	116	663
		36,7%	18,1%	25,8%	2,0%	17,5%	100,0%

Person χ^2 :86,191 / SD:24 / P<0,000

Bu tabloda örneklem gurubunun babalarının eğitim durumu ile lisede seçilen alan-bölüm arasındaki ilişki incelenmeye çalışıldı. Tablodaki bulgular, annenin eğitim durumu ile lisede seçilen alan-bölüm arasındaki ilişkiyi gösteren tablodaki bulgulara yakın bulgular olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bu durumda, bu tablodaki bulguların anlamlı olduğunu söylenebilir. İlkokuldan sonra, ortaöğretime yönlendirmede ve ortaöğretimde alan seçiminde maalesef ülkemizde pek de sağlıklı bir yönlendirme yapılmamaktadır. Başarısı düşük olan öğrenciler genelde, meslek lisesine ve lisede de sözel bölümüne yönlendirilmektedir. Başarısı yüksek olan öğrencilerde ilkokulun sonunda SBS(seviye belirleme sınavı) ile fen liselerine ve Anadolu liselerine gitmektedirler. Fen liseleri ülkemizde başarısı en yüksek olan ve sayısal eğitim veren okullardır. Ülkemizde Fen liseleri üniversite sınavında en başarılı okullardır. Anadolu liseleri ve Anadolu öğretmen liseleri de, Fen liseleri gibi, üniversite sınavında başarı düzeyi yüksek olan liselerdir. Bu liselerde de öğrenciler daha çok sayısal, eşit ağırlık ve yabancı dil bölümlerini seçmektedirler. Sözel bölümü, Fen liselerinde olmamakla birlikte, Anadolu ve Anadolu öğretmen liselerinde de genelde öğrenciler tarafından seçilen alan değildir. Bu bilgiler ışığında, sayısal bölümünü okuyan öğrencilerin başarı düzeyleri yüksek, sözel bölüm ve meslek lisesini okuyan öğrenciler de genelde başarı

düzeyleri düşük öğrencilerden oluştuğu söylenebilir. Örneklem gurubunun babalarının eğitim düzeyi yükseldikçe, çocukların sayısal bölümünü seçme oranları da artmaktadır. Babaların eğitim düzeyi de düştükçe de sözel bölümünü seçen öğrencilerin oranı artmaktadır. Bu durum bize, babanın eğitim düzeyi ile çocuğun ders başarısı arasında paralel bir ilişki olduğunu göstermektedir.

2.3.2.12. Babanın Eğitim Durumu İle Lisede Seçilen Alan-Bölümün Nasıl Seçildiği
Tablo 50. Babanın Eğitim Durumu İle Lisede Seçilen Alan-Bölümün Nasıl Seçildiği

		Üniversite sınavına hazırlandığınız alan-bölümü nasıl seçtiniz?				Toplam
Babanın eğitim durumu		Notlarımın en yüksek olduğu derslere bakarak seçtim	Sevdiğim derslere bakarak seçtim	Üniversitede okumak istediğim bölüme uygun tercih yaptım	Ailemin isteğine uygun tercih yaptım	
	Okur-yazar değil	2	13	8	0	23
		8,7%	56,5%	34,8%	,0%	100,0%
	Okur-yazar	3	8	9	0	20
		15,0%	40,0%	45,0%	,0%	100,0%
	İlkokul mezunu	23	46	105	11	185
		12,4%	24,9%	56,8%	5,9%	100,0%
	Ortaokul mezunu	23	24	70	4	121
		19,0%	19,8%	57,9%	3,3%	100,0%
	Lise mezunu	28	39	94	6	167
		16,8%	23,4%	56,3%	3,6%	100,0%
	Fakülte veya Y.Okul mez.	11	34	87	5	137
		8,0%	24,8%	63,5%	3,6%	100,0%
	Yüksek lisans-Doktora mez.	1	1	8	0	10
		10,0%	10,0%	80,0%	,0%	100,0%
Toplam		91	165	381	26	663
		13,7%	24,9%	57,5%	3,9%	100,0%

Person χ^2 : 29,585 / SD: 18 / P<0,42

Bu tabloda örneklem gurubunun babalarının eğitim durumu ile üniversite sınavına hazırlanılan alan-bölümün nasıl seçildiği arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır. Lise öğrencisi için lisede okuduğu alan, üniversitede kazanmak istediği bölüm için çok önemlidir. Lisede seçeceği alan, üniversite sınavında, üniversitede girmek istediği bölümle ilgili testleri yapabileceği konuları görmede olsun, hem de üniversite sınavında puanın hesaplanmasında OÖBP'nin düşmemesi anlamında olsun, çok önemli bir seçim olarak gözükmektedir. Bunun için lisede yapılacak sağlıklı bölüm seçimi üniversitede okunacak bölüm düşünülerek yapılmalıdır. Babanın mesleği ile lisede alan seçiminde nelerin etkili olduğu arasındaki ilişkiye göre, elde edilen bulgular,

anneninin eğitim durumu ile üniversite sınavına hazırlanılan alanı seçmede etkili olan faktör arasındaki ilişkiyi gösteren tablodaki bulgularla aynı paralelliktedir. Babanın eğitim durumu da yükseldikçe, öğrencinin lisedeki alan-bölüm seçiminde etkili olan faktör, üniversitede okunacak bölümün olması oranı da artmaktadır. Bu veriler bize, babanın eğitimi yükseldikçe buna paralel olarak, doğru alan tercihinin de arttığını göstermektedir.

2.3.3. Ailenin Ekonomik Durumu İle Meslek Seçimi

2.3.3.1. Ailenin Ekonomik Durumu İle Üniversiteye Hazırlanılan Alanın Seçilmesine Etki Eden Faktör

Tablo 51. Ailenin Ekonomik Durumu İle Üniversiteye Hazırlanılan Alanın Seçilmesine Etki Eden Faktör

		Üniversiteye hazırlandığınız alanı nasıl seçtiniz?				Toplam
Ailenin aylık geliri		Notlarımın en yüksek olduğu derslere bakarak seçtim	Sevdiğim derslere bakarak seçtim	Üniversitede okumak istediğim bölüme uygun tercih yaptım	Ailemin isteğine uygun tercih yaptım	
	550 ve aşağısı	14	22	36	4	76
		18,4%	28,9%	47,4%	5,3%	100,0%
	551-750 tl arası	22	30	61	6	119
		18,5%	25,2%	51,3%	5,0%	100,0%
	751-1000 tl arası	26	48	86	6	166
		15,7%	28,9%	51,8%	3,6%	100,0%
	1001-2000 tl arası	25	49	142	7	223
		11,2%	22,0%	63,7%	3,1%	100,0%
	2001-4000 tl arası	4	15	49	3	71
		5,6%	21,1%	69,0%	4,2%	100,0%
	4000 tl üstü	0	1	7	0	8
		,0%	12,5%	87,5%	,0%	100,0%
Toplam		91	165	381	26	663
		13,7%	24,9%	57,5%	3,9%	100,0%

Person^{x²}:21,321 /SD:15 / P<0,127

Bu tabloda örneklem gurubunu oluşturan öğrencilerin ailelerinin ekonomik durumu ile üniversite sınavına hazırlanılan alan-bölüm seçiminin nasıl yapıldığı arasındaki ilişki incelenmiştir. Daha önceki tablolarımızda farklı bağımsız değişkenlerimizle, üniversite sınavına hazırlanılan alan-bölüm seçiminin nasıl yapılması gerektiğini ifade etmiştik. Lise 2. sınıfta, sağlıklı bir şekilde yapılacak olan alan-bölüm seçimi, üniversitede okunmak istenilen bölüm göz önüne alınarak yapılmalı. Bu doğrultuda bu tablodaki verileri inceleyecek olursak, ailenin aylık geliri yükseldikçe,

alan-bölüm seçiminde dikkate alınması gereken unsur olan, üniversitede okunmak istenilen bölümü düşünerek tercih yapan öğrencilerin de oranı artmaktadır. Tablodaki bulgular bize, ailenin ekonomik durumunun öğrencinin lisede seçtiği alan-bölüm seçimi üzerinde etkisi olduğunu göstermektedir.

2.3.3.2. Ailenin Ekonomik Durumu İle Lisede Eğitim Görülen Alan-Bölüm
Tablo 52. Ailenin Ekonomik Durumu İle Lisede Eğitim Görülen Alan-Bölüm

Lisede eğitim gördüğünüz alan aşağıdakilerden hangisidir?						Toplam
Ailenin aylık geliri	Sayısal	Sözel	Eşit ağırlık	Yabancı dil	Mesleki Alan(meslek liseliler için)	
550 ve aşağısı	18	13	26	1	18	76
	23,7%	17,1%	34,2%	1,3%	23,7%	100,0%
551-750 tl arası	40	29	24	5	21	119
	33,6%	24,4%	20,2%	4,2%	17,6%	100,0%
751-1000 tl arası	39	48	54	0	25	166
	23,5%	28,9%	32,5%	,0%	15,1%	100,0%
1001-2000 tl arası	94	25	58	4	42	223
	42,2%	11,2%	26,0%	1,8%	18,8%	100,0%
2001-4000 tl arası	46	5	8	2	10	71
	64,8%	7,0%	11,3%	2,8%	14,1%	100,0%
4000 tl arası	6	0	1	1	0	8
	75,0%	,0%	12,5%	12,5%	,0%	100,0%
Toplam	243	120	171	13	116	663
	36,7%	18,1%	25,8%	2,0%	17,5%	100,0%

Person χ^2 :85,912 /SD:20 / P<0,000

Bu tabloda örneklem gurubunun ailelerinin aylık ortalama geliri ile seçilen lise türü ve lisede seçilen alan arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır. Daha önceki alan-bölüm seçimi ile ilgili tablolardaki bulgulara belirttiğimiz gibi, ülkemizde seçilen lise türü ve lisede seçilen alanın seçiminin nasıl yapıldığı ile ilgili bilgiler vermişti. Bu tablodaki bulgular bize, sayısal alanı seçen öğrencilerin oranının, ailenin aylık gelirine paralel olarak arttığını göstermektedir. Bunun yanında meslek liselerini tercih eden öğrencilerin oranı da, ailenin geliri yükseldikçe düşmektedir. Üst düzey gelirli ailelerin çocukları lisede daha çok sayısal alanı seçerken, alt düzey gelirli ailelerin çocukları da meslek liselerini ve lisede de sözel ve eşit ağırlık bölümlerini seçmektedirler.

2.3.3.3. Ailenin Ekonomik Durumu İle Özel Ders Alma

Tablo 53. Ailenin Ekonomik Durumu İle Özel Ders Alma

Ailenin aylık geliri	Özel ders alıyor musunuz?		Toplam
	Evet	Hayır	
550 ve aşağısı	6	70	76
	7,9%	92,1%	100,0%
551-750 tl arası	8	111	119
	6,7%	93,3%	100,0%
751-1000 tl arası	15	151	166
	9,0%	91,0%	100,0%
1001-2000 tl arası	18	205	223
	8,1%	91,9%	100,0%
2001-4000 tl arası	11	60	71
	15,5%	84,5%	100,0%
4000 tl arası	2	6	8
	25,0%	75,0%	100,0%
Toplam	60	603	663
	9,0%	91,0%	100,0%

Person χ^2 :7,219 / SD:5 / P<0,205

Bu tabloda örneklem gurubunun ailesinin aylık ortalama geliri ile üniversiteye sınavına hazırlık için özel ders alma durumu arasındaki ilişki incelenmeye çalışıldı. Tablodaki bulgular, üst düzey gelirli ailelerin çocukları, daha yüksek bir oranda üniversite sınavına hazırlık için özel ders aldığı görülmüştür.

Ailenin ekonomik durumu yükseldikçe eğitim olanaklarından yararlanma da artmaktadır. Ailenin ekonomik durumunun yüksek olması, çocuğun eğitim olanaklarından daha çok yararlandığını göstermektedir.

2.3.3.4. Ailenin Ekonomik Durumu İle Paralı Üniversitede Okuma Düşüncesi

Tablo 54. Ailenin Ekonomik Durumu İle Paralı Üniversitede Okuma Düşüncesi

Ailenin aylık geliri	Paralı üniversite okumayı düşünüyor musunuz?		Toplam
	Evet	Hayır	
550 ve aşağısı	5	71	76
	6,6%	93,4%	100,0%
551-750 tl arası	9	110	119
	7,6%	92,4%	100,0%
751-1000 tl arası	19	147	166
	11,4%	88,6%	100,0%
1001-2000 tl arası	29	194	223
	13,0%	87,0%	100,0%
2001-4000 tl arası	15	56	71
	21,1%	78,9%	100,0%
4000 tl arası	4	4	8
	50,0%	50,0%	100,0%
Toplam	81	582	663
	12,2%	87,8%	100,0%

Person χ^2 :20,781 / SD:5 / P<0,001

Bu tabloda, örneklem gurubunun ailesinin ekonomik durumu ile özel üniversiteyi tercih etme arasındaki ilişki incelenmiştir. Özel üniversitelerin yıllık ortalama ücretleri 15.000–35.000 dolar arasında değişmektedir. Ekonomik durumu iyi olan aileler, çocuklarını, yıllık fiyatı yüksek olan bu üniversitelere gönderebilme imkanı bulurken, ekonomik durumu iyi olmayan düşük gelirli aileler de çocuklarını, ekonomik olanakların yetersizliğinden dolayı özel üniversitelere gönderemiyorlar. Tablodaki veriler de bu durumu doğrular niteliktedir.

2.3.3.5. Ailenin Ekonomik Durumu İle Kız Çocuklarının İl Dışında Okumasına Karşı Tutum

Tablo 55. Ailenin Ekonomik Durumu İle Kız Çocuklarının İl Dışında Okumasına Karşı Tutum

		Kız çocuklarının üniversiteyi il dışında okumasına karşı ailenizin tutumu nasıldır?		Toplam
Ailenin aylık geliri		Olumlu	Olumsuz	
	550 ve aşağısı	37	39	76
		48,7%	51,3%	100,0%
	551-750 tl arası	63	56	119
		52,9%	47,1%	100,0%
	751-1000 tl arası	88	78	166
		53,0%	47,0%	100,0%
	1001-2000 tl arası	157	66	223
		70,4%	29,6%	100,0%
	2001-4000 tl arası	58	13	71
		81,7%	18,3%	100,0%
	4000 tl arası	7	1	8
		87,5%	12,5%	100,0%
Toplam		410	253	663
		61,8%	38,2%	100,0%

Person χ^2 :36,067 /SD:5 / P<0,000

Bu tabloda örneklem gurubunun ailelerinin ekonomik durumu ile kız çocuklarını il dışında okumasına karşı tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Tabloda kız çocuklarının il dışında okumasına karşı olumlu tutumun, ailenin ekonomik gelirinin yükselmesiyle arttığı görülmektedir. Ailenin ekonomik geliri, çocuğun eğitim olanaklarından yararlanması için önemli bir faktördür. Ailenin ekonomik durumunun iyi olması, kız çocuğunun kendi ilinden başka ilde okutulmasıyla ilgili tutumun olumlu anlamda arttığı tablodaki bulgulara bakılarak söylenebilir. Ailesinin ekonomik durumu iyi olmayan çocuğun ailesinde, kız çocukların il dışında okuması, ailenin maddi

anlamda bütçesini zorlayacağından dolayı bu duruma karşı geliştirilen olumlu tutum, ailesinin ekonomik durumu iyi olanlara göre daha düşük seviyede bulgulanmıştır.

2.3.3.6. Ailenin Ekonomik Durumunun Meslek Seçimi Üzerindeki Etkisi

Tablo 56. Ailenin Ekonomik Durumunun Meslek Seçimi Üzerindeki Etkisi

	Ailemin ekonomik durumu meslek seçimi üzerinde etkilidir		Toplam
	Evet	Hayır	
Ailenin aylık geliri			
550 ve aşağısı	50	26	76
	65,8%	34,2%	100,0%
551-750 tl arası	58	61	119
	48,7%	51,3%	100,0%
751-1000 tl arası	72	94	166
	43,4%	56,6%	100,0%
1001-2000 tl arası	67	156	223
	30,0%	70,0%	100,0%
2001-4000 tl arası	21	50	71
	29,6%	70,4%	100,0%
4000 tl arası	1	7	8
	12,5%	87,5%	100,0%
Toplam	269	394	663
	40,6%	59,4%	100,0%

Person χ^2 :40,301 / SD:5 / P<0,000

Bu tabloda ailenin ekonomik durumunun, meslek seçiminin üzerindeki etkisi arasındaki ilişki incelenmiştir. Tablodaki bulgulara göre, ailenin ekonomik seviyesi düştükçe, ekonomik durumun çocuğun meslek seçimine olan etkisi de artmaktadır. Öğrencilerin ailelerinin ekonomik durumu, hangi mesleği seçeceği üzerinde önemli etken olarak tabloda bulgulanmıştır. Ailesinin ekonomik seviyesi düşük olan öğrenciler biran önce üniversiteyi bitirip iş sahibi olacağı mesleğe yönelmektedirler. Bununla birlikte yaşadığı ildeki üniversitede seçmek istediği bölüm yoksa başka bir şehirde okuma imkânı da ekonomik olarak yetersiz olduğu için mecburen öğrenci seçmek istediği bölümden vazgeçip, yaşadığı ildeki üniversitede, bitirdikten sonra kendisini ekonomik olarak ailesine yük olmaktan kurtaracak bölüme yönelmektedir. Bu durum, ekonomik durumu iyi olan öğrencilerde olmadığı için istediği üniversitede, istediği bölümü tercih edebilmektedirler.

2.3.3.7. Ailenin Ekonomik Durumu İle Aylık Eğitim Masrafı

Tablo 57. Ailenin Ekonomik Durumu İle Aylık Eğitim Masrafı

		Aylık eğitim masrafına ayrılan miktar ne kadardır?						Toplam
Ailenin aylık geliri		100 tl'den az	100-200 tl arası	200-300 tl arası	300-400 tl arası	400 tl'den fazla	Hiç para harcamıyor	
	550 ve aşağısı	40	25	3	0	2	6	76
		52,6%	32,9%	3,9%	,0%	2,6%	7,9%	100,0%
	551-750 tl arası	49	38	19	3	7	3	119
		41,2%	31,9%	16,0%	2,5%	5,9%	2,5%	100,0%
	751-1000 tl arası	54	65	28	13	3	3	166
		32,5%	39,2%	16,9%	7,8%	1,8%	1,8%	100,0%
	1001-2000 tl arası	37	75	75	27	8	1	223
		16,6%	33,6%	33,6%	12,1%	3,6%	,4%	100,0%
	2001-4000 tl arası	0	20	21	16	11	3	71
		,0%	28,2%	29,6%	22,5%	15,5%	4,2%	100,0%
	4000 tl arası	1	0	1	1	5	0	8
		12,5%	,0%	12,5%	12,5%	62,5%	,0%	100,0%
Toplam		181	223	147	59	36	17	663
		27,3%	33,6%	22,2%	8,9%	5,4%	2,6%	100,0%

Person χ^2 :207,964 / SD:25 / P<0,000

Bu tabloda örneklem gurubunun ailesinin ekonomik durumu ile öğrencinin eğitimine harcadığı aylık gelir arasındaki ilişki incelenmiştir. Ailenin aylık geliri ile öğrencinin eğitimine harcanan aylık masraf arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulgulanmıştır. Ailenin ekonomik seviyesi yükseldikçe, öğrencinin de eğitimi için harcanan masrafın arttığı tablodaki verilerde görülmektedir. Bu durum, ailelerinin ekonomik seviyesi iyi olan öğrencilerin, eğitim olanaklarından, ailelerinin ekonomik durumu düşük seviyede olan öğrencilere oranla daha çok yararlanacak maddi imkana sahip olduklarını göstermektedir.

2.3.3.8. Ailenin Ekonomik Durumu İle Ailede Fakülte veya Y.Okul Okuma Durumu

Tablo 58. Ailenin Ekonomik Durumu İle Ailede Fakülte veya Y.Okul Okuma Durumu

		Ailede üniversite veya y.okul okuyan kişi var mı?		Toplam
Ailenin aylık gelir durumu		Evet	Hayır	
	550 ve aşağısı	33	43	76
		43,4%	56,6%	100,0%
	551-750 tl arası	57	62	119
		47,9%	52,1%	100,0%
	751-1000 tl arası	101	65	166
		60,8%	39,2%	100,0%
	1001-2000 tl arası	177	46	223
		79,4%	20,6%	100,0%
	2001-4000 tl arası	62	9	71
		87,3%	12,7%	100,0%
	4000 tl arası	6	2	8
		75,0%	25,0%	100,0%
Toplam		436	227	663
		65,8%	34,2%	100,0%

Person χ^2 :68,805 /SD:5 / P<0,000

Bu tabloda örneklem gurubundaki öğrencilerin ailelerinin ekonomik durumu ile ailelerinde fakülte-y.okul okuma durumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Ailenin aylık gelirinin artmasıyla, ailede fakülte-y.okul okuyanların oranında anlamlı bir artış gözlenmektedir. Ailenin ekonomik durumunun iyi olması, çocuğun eğitime harcanan paranın miktarını artırmakta, bu durumda çocuğun eğitime olumlu bir şekilde yansımaktadır.

2.3.3.9. Ailenin Ekonomik Durumu İle Evde Çalışma Odasının bulunması

Tablo 59.Ailenin Ekonomik Durumu İle Evde Çalışma Odasının bulunması

		Evinizde kendinize ait oda var mı?		Toplam
Ailenin aylık gelir durumu		Evet	Hayır	
	550 ve aşağısı	31	45	76
		40,8%	59,2%	100,0%
	551-750 tl arası	60	59	119
		50,4%	49,6%	100,0%
	751-1000 tl arası	133	33	166
		80,1%	19,9%	100,0%
	1001-2000 tl arası	196	27	223
		87,9%	12,1%	100,0%
	2001-4000 tl arası	66	5	71
		93,0%	7,0%	100,0%
	4000 tl arası	7	1	8
		87,5%	12,5%	100,0%
Toplam		493	170	663
		74,4%	25,6%	100,0%

Person χ^2 :118,604 /SD:5 / P<0,000

Bu tabloda örneklem gurubunun ailelerinin ekonomik durumu ile öğrencinin evde kendisine ait çalışma odası olup olmaması arasındaki ilişki incelenmeye çalışıldı. Ailenin ekonomik durumu ile öğrencilerin çalışma odasına sahip olma arasında paralel ilişki vardır. Ailenin ekonomik durumu yükseldikçe, çalışma odasına sahip olan öğrencilerin oranının da arttığı bulgulanmıştır.

2.3.3.10. Ailenin Ekonomik Durumu İle Okunan Lise Türü

Tablo 60. Ailenin Ekonomik Durumu İle Okunan Lise Türü

		Okunulan Lise Türü Hangisidir?						Toplam
Ailenin Aylık Gelir Durumu		Düz Lise	Anadolu Öğretmen Lisesi	Anadolu Lisesi	Anadolu İmam Hatip Lisesi	Meslek Lise ve Teknik Lise	Fen Lisesi	
	550 ve aşağısı	43	7	5	13	7	1	76
		56,6%	9,2%	6,6%	17,1%	9,2%	1,3%	100,0%
	551-750 tl arası	71	17	3	6	18	4	119
		59,7%	14,3%	2,5%	5,0%	15,1%	3,4%	100,0%
	751-1000 tl arası	104	13	16	18	8	7	166
		62,7%	7,8%	9,6%	10,8%	4,8%	4,2%	100,0%
	1001-2000 tl arası	81	23	45	30	14	30	223
		36,3%	10,3%	20,2%	13,5%	6,3%	13,5%	100,0%
	2001-4000 tl arası	14	3	13	9	1	31	71
		19,7%	4,2%	18,3%	12,7%	1,4%	43,7%	100,0%
	4000 tl arası	2	0	4	0	0	2	8
		25,0%	,0%	50,0%	,0%	,0%	25,0%	100,0%
Toplam		315	63	86	76	48	75	663
		47,5%	9,5%	13,0%	11,5%	7,2%	11,3%	100,0%

Person^{x²}:183,493 / SD:25 / P<0,000

Bu tabloda, örneklem gurubunun ailelerinin ekonomik durumu ile okunulan lise türü arasındaki ilişki incelenmiştir. Anketin uygulandığı lise türlerinden, ilköğretim bittikten sonra daha önce OKS(Ortaöğretim Kurumlar Sınavı), şimdi SBS(Seviye Belirleme Sınavı) ile öğrenci alan liseler olan: Fen liseleri, Anadolu liseleri, Anadolu öğretmen liseleri, Anadolu meslek liseleri, Anadolu İmam Hatip liseleri ile sınavsız gidilebilecek düz liselerin hangi aylık gelir gurubu tarafından tercih edildiği tablodaki bulgulardan görülmüştür. Sınavsız girilen liseleri(düz liseleri) ve meslek liselerinin belli bölümleri daha çok düşük gelirli ailelerin çocukları tarafından tercih edildiği bulgulanmıştır. Ülkemizde en iyi üniversitelere ve bu üniversitelerin en iyi bölümlerine öğrenci yerleştiren Fen liseleri, Anadolu liseleri, aylık geliri yüksek olan ailelerin çocuklarının okudukları bulgulanmıştır. Anadolu Öğretmen Liselerinde okuyan öğrencilerin üniversite sınavında başarılı olmalarına rağmen, bu öğrencilerin ailelerinin ekonomik durumu düşük düzeyde çıkmıştır.

2.3.3.11. Ailenin Ekonomik Durumu İle Yaşanılan Yerleşim Yeri

Tablo 61. Ailenin Ekonomik Durumu İle Yaşanılan Yerleşim Yeri

		Hayatınızın büyük kısmını aşağıdaki hangi yerde geçirdiniz						Toplam
Ailenin aylık gelir durumu		Köy	Kasaba	İlçe	Şehir	Büyükşehir	Yurtdışı	
550 ve aşağısı		34	3	8	28	3	0	76
		44,7%	3,9%	10,5%	36,8%	3,9%	,0%	100,0%
551-750 tl arası		19	11	12	71	4	2	119
		16,0%	9,2%	10,1%	59,7%	3,4%	1,7%	100,0%
751-1000 tl arası		12	12	13	120	6	3	166
		7,2%	7,2%	7,8%	72,3%	3,6%	1,8%	100,0%
1001-2000 tl arası		9	7	14	172	17	4	223
		4,0%	3,1%	6,3%	77,1%	7,6%	1,8%	100,0%
2001-4000 tl arası		3	2	2	61	3	0	71
		4,2%	2,8%	2,8%	85,9%	4,2%	,0%	100,0%
4000 tl arası		0	0	0	5	2	1	8
		,0%	,0%	,0%	62,5%	25,0%	12,5%	100,0%
Toplam		77	35	49	457	35	10	663
		11,6%	5,3%	7,4%	68,9%	5,3%	1,5%	100,0%

Person χ^2 :142,630 / SD:25 / P<0,000

Bu tabloda örneklem gurubunun ailelerinin ekonomik durumu ile hayatlarının en çok hangi yerleşim yerinde geçtiği arasındaki ilişki incelenmiştir. Ekonomik seviyenin yükselmesi, şehirleşmeyle birlikte paralel olarak artan bir durumdur. Ekonomik geliri yüksek olan ailelerin çocukları genelde hayatlarının büyük bölümünü şehirde geçirdikleri bulgulanmıştır. Ailenin ekonomik seviyesi düştükçe, hayatını şehirde geçirenlerin oranının da düştüğü ortaya çıkmıştır.

2.3.3.12. Ailenin Ekonomik Durumu İle Üniversiteyi Paralı Üniversitede Okuma İsteği

Tablo 62. Ailenin Ekonomik Durumu İle Üniversiteyi Paralı Üniversitede Okuma İsteği

		Puanınız Yetmezse, Paralı Üniversitede Okumayı düşünür müsünüz?		Toplam
Aylık gelir		Evet	Hayır	
550 ve aşağısı		5	71	76
		6,6%	93,4%	100,0%
551-750 tl arası		9	110	119
		7,6%	92,4%	100,0%
751-1000 tl arası		19	147	166
		11,4%	88,6%	100,0%
1001-2000 tl arası		29	194	223
		13,0%	87,0%	100,0%
2001-4000 tl arası		15	56	71
		21,1%	78,9%	100,0%
4000 tl arası		4	4	8
		50,0%	50,0%	100,0%
Toplam		81	582	663
		12,2%	87,8%	100,0%

Person χ^2 :20,781 / SD:5 / P<0,001

Bu tabloda örneklem gurubunun ailelerinin aylık ortalama geliri ile üniversiteyi paralı üniversitede okuma isteği arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır. Ailelerinin aylık ortalama geliri 4000 tl ve üstü olan örneklem gurubundaki öğrencilerin %50'si üniversiteyi puanı yetmediği takdirde paralı üniversitede okumak istediklerini belirtmişlerdir. Ailelerinin aylık ortalama geliri 2001-4000 tl arası olan öğrencilerde bu oran %21,1'dir. Ailelerinin aylık ortalama geliri 550 tl ve altı olan öğrencilerde bu oran % 6,6'dır. Tablodaki bu veriler, örneklem gurubundaki öğrencilerin ailelerinin ekonomik durumu ile eğitim olanaklarını kullanma arasında doğru orantı olduğunu göstermiştir.

2.3.4. Örneklemin Hayatını En Fazla Geçirdiği Yerleşim Yeri İle Meslek Seçimi

2.3.4.1. Örneklemin Hayatını En Fazla Geçirdiği Yerleşim Yeri İle Kız Çocuklarının İl Dışında Okumasına Yönelik Tutum

Tablo 63.Örneklemin Hayatını En Fazla Geçirdiği Yerleşim Yeri İle Kız Çocuklarının İl Dışında Okumasına Yönelik Tutum

		Kız çocuklarının il dışında okumasına karşı tutum		Toplam
Hayatın en fazla geçirildiği yer		Olumlu	Olumsuz	
	Köy	36	41	77
		46,8%	53,2%	100,0%
	Kasaba	25	10	35
		71,4%	28,6%	100,0%
	İlçe	25	24	49
		51,0%	49,0%	100,0%
	Şehir	296	161	457
		64,8%	35,2%	100,0%
	Büyükşehir	23	12	35
		65,7%	34,3%	100,0%
	Yurtdışı	5	5	10
		50,0%	50,0%	100,0%
Toplam		410	253	663
		61,8%	38,2%	100,0%

Person^{x²}:13,701 / SD:5 / P<0,018

Bu tabloda örneklem gurubunun hayatının en fazla geçirdiği yer ile kız çocuklarının il dışında okutulmasına karşı tutum arasındaki ilişki incelenmiştir. Kız çocuklarını il dışında okumasına karşı olumlu tutum köyden şehre doğru gelindiğinde arttığı bulgulanmıştır. Fakat bununla birlikte, örneklem gurubunun hayatını daha çok kasabada geçirmiş olan öğrencilerin ailelerinde, kız çocuklarını şehir dışında okumasına karşı olumlu tutum en yüksek oranda çıkmıştır.

2.3.4.2. Örneklemin Hayatını En Fazla Geçirdiği Yerleşim Yeri İle Seçilecek Meslek Hakkında Bilgi Sahibi Olma
Tablo 64.Örneklemin Hayatını En Fazla Geçirdiği Yerleşim Yeri İle Seçilecek Meslek Hakkında Bilgi Sahibi Olma

	Seçeğiniz hakkında bilgi sahibi misiniz?		Toplam
Hayatın en fazla geçirildiği yer	Evet	Hayır	
Köy	31	46	77
	40,3%	59,7%	100,0%
Kasaba	17	18	35
	48,6%	51,4%	100,0%
İlçe	22	27	49
	44,9%	55,1%	100,0%
Şehir	237	220	457
	51,9%	48,1%	100,0%
Büyükşehir	22	13	35
	62,9%	37,1%	100,0%
Yurtdışı	5	5	10
	50,0%	50,0%	100,0%
Toplam	334	329	663
	50,4%	49,6%	100,0%

Person χ^2 :6,370 / SD:5 / P<0,272

Bu tabloda örneklem gurubunun hayatını en fazla geçirdiği yer ile seçilecek meslek hakkında bilgi sahibi olma arasındaki ilişki incelenmiştir. Tablodaki bulgulardan da anlaşılacağı üzere, örneklem gurubumuzun ortalama yarısı seçeceği meslek hakkında yeterli bilgiye sahip değildir. Bu sonuç, öğrencilerimizin mesleki rehberlik anlamında yardıma ihtiyaç hissettiklerini göstermektedir. Bununla birlikte önceki tablolarda da belirtildiği gibi, okul rehberlik servisinin okul içinde tam olarak işlevsellik kazanmadığı söylenebilir. Seçeceği meslek hakkında yeterli bilgiye sahip olan öğrencilerin oranı, hayatın en fazla geçirildiği yer olan köyden şehre doğru gidildikçe arttığı söylenebilir. Bununla birlikte, seçeceği meslek hakkında en fazla bilgiye sahip olan öğrenciler %62,9’la, hayatlarını büyükşehirde geçirmiş olan öğrencileridir. Seçecekleri meslek hakkında en aza bilgiye sahip olan öğrenciler de %40,3’le hayatlarını en fazla köyde geçirmiş olan öğrencilerdir. Şehir hayatının eğitim imkanları, köy, ilçe, kasabaya göre daha fazla olması tablodaki bulguları anlamlı kılmaktadır.

2.3.5. Örneklemin Ailesinde Üniversite Okumuş Kişilerin Meslek Seçimi

2.3.5.1. Örneklemin Ailesinde Üniversite Okumuş Kişilerin, Üniversite Sınavına Hazırlanılan Alan Seçiminde Etki Eden Faktörler

Tablo 65.Örneklemin Ailesinde Üniversite Okumuş Kişilerin, Üniversite Sınavına Hazırlanılan Alan Seçiminde Etki Eden Faktörler

Aileniz üniversite okumuş kişi var mı?	Notlarımın en yüksek olduğu derslere bakarak seçtim	Sevdiğim derslere bakarak seçtim	Üniversitede okumak istediğim bölüme uygun tercih yaptım	Ailemin isteğine uygun tercih yaptım	Toplam
Evet	47	98	272	19	436
	10,8%	22,5%	62,4%	4,4%	100,0%
Hayır	44	67	109	7	227
	19,4%	29,5%	48,0%	3,1%	100,0%
Toplam	91	165	381	26	663
	13,7%	24,9%	57,5%	3,9%	100,0%

Person χ^2 :17,002 / SD:3 / P<0,001

Bu tabloda örneklem gurubunda üniversite okumuş ailede, öğrencinin üniversiteye hazırlanılan alanı seçerken etkili olan faktör arasındaki ilişki incelenmiştir. Seçilen lise türü ve lisede seçilen alan belirlenirken, üniversitede okumak istenilen bölüm, yani tercih edilecek meslek dikkate alınarak yapılmalıdır. Sağlıklı alan-bölüm seçimi, bu faktör göz önüne alınarak yapılmalıdır. Tablodaki bulgular, üniversitede okumak istediğim bölüme uygun tercih yaptım diyenlerin %62,4'ünün ailesinde üniversite okumuş birey olduğu saptanmıştır. Ailesinde üniversite okumamış öğrencilerin, lisede, üniversitede okumak istenilen bölüme alan-bölüm tercihi yapanların oranı %48,0'dır. Tablodaki bu bulgular, ailesinde üniversite okumuş olan öğrencilerin, lisede alan seçiminde daha sağlıklı karar verdiklerini göstermiştir. Ailedeki eğitim düzeyi, çocuğun eğitim konusunda sağlıklı karar vermesiyle doğru orantılıdır.

2.3.5.2. Örneklemin Ailesinde Üniversite Okumuş Kişilerin Üniversite Sınavına Hazırlanılan Alan-Bölüm

Tablo 66.Örneklemin Ailesinde Üniversite Okumuş Kişilerin Üniversite Sınavına Hazırlanılan Alan-Bölüm

Aileniz üniversite okumuş kişi var mı?	Sayısal	Sözel	Eşit ağırlık	Yabancı dil	Mesleki Alan(meslek liseliler için)	Toplam
Evet	195	53	108	7	73	436
	44,7%	12,2%	24,8%	1,6%	16,7%	100,0%
Hayır	48	67	63	6	43	227
	21,1%	29,5%	27,8%	2,6%	18,9%	100,0%
Toplam	243	120	171	13	116	663
	36,7%	18,1%	25,8%	2,0%	17,5%	100,0%

Person χ^2 :49,247 / SD:4 / P<0,000

Bu tabloda örneklem gurubunda ailesinde üniversite okumuş olan kişi durumuyla, seçtiği lise türü ve lisede seçtiği alan arasındaki ilişki incelenmiştir. Ailesinde üniversite okumuş olan öğrencilerin %44,7'si lisede sayısal alanı seçtikleri bulgulanmıştır. Ailesinde üniversite okumamış olan öğrencilerin %29,5'i de sözel bölümünü seçtikleri bulgulanmıştır. Ailesinde üniversite okumuş öğrencilerin %16,7'si meslek liselerini tercih ederken, ailesinde üniversite okumamış olan öğrencilerin %18,9'u meslek lisesini tercih etmiştir. Lise türleri ile ve lisede seçilen alanın belirleyici unsurlarını önceki tablolarımızda belirtmiştik. Yineleyecek olursak, ülkemizde ilköğretimden sonra, öğrencinin yönlendirileceği lise türü ve lisede de seçeceği alan çok sağlıklı yapılmamaktadır. İlköğretimden sonra öğrenci, eğer başarısızsa meslek lisesine veya düz liselere, başarılıysa zaten SBS ile fen liselerine, Anadolu liselerine ve Anadolu öğretmen liselerine gitmektedir. Bununla birlikte düz liseye gidip derslerinde başarısız olan öğrenci lisede genelde sözel alanını tercih etmekte olduğu gözlenmiştir. Bununla birlikte fen liselerinde sadece sayısal alan, Anadolu liselerinde ve Anadolu öğretmen liselerinde sayısal alanla birlikte, eşit ağırlık ve sözel bölümler olduğu halde öğrenci, daha çok sayısal alanı ve eşit ağırlık bölümünü seçmektedir. Bu bilgilerden yola çıkarsak, ailesinde üniversite okuyan öğrencilerin akademik anlamda, ailesinde üniversite okumamış öğrencilere göre daha başarılı oldukları söylenebilir.

2.3.5.3. Örneklem Ailesinde Üniversite Okumuş Kişilerin Seçecekleri Meslek Hakkında Bilgi Sahibi Olması

Tablo 67.Örneklem Ailesinde Üniversite Okumuş Kişilerin Seçecekleri Meslek Hakkında Bilgi Sahibi Olması

Aileniz üniversite okumuş kişi var mı?	Tercih edeceğiniz meslek hakkında bilgi sahibi misiniz?		Toplam
	Evet	Hayır	
Evet	235	201	436
	53,9%	46,1%	100,0%
Hayır	99	128	227
	43,6%	56,4%	100,0%
Toplam	334	329	663
	50,4%	49,6%	100,0%

Person χ^2 :6,319 / SD:1 / P<0,012

Bu tabloda, örneklem gurubunun ailesinde üniversite okumuş olan kişi durumuyla, tercih edeceği meslek hakkında bilgi sahibi olma durumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Ailesinde üniversite okumuş olan öğrencilerin, tercih edecekleri meslekler hakkında bilgi sahibi olanların oranı %53,9 iken, ailesinde üniversite okumamış olan öğrencilerde tercih edecekleri meslek hakkında bilgi sahibi olma oran

%43,6'dır. Bu bulgular, kişinin ailesinin eğitim düzeyinin, sağlıklı meslek tercihi yapmasında etkili bir faktör olduğunu göstermektedir.

2.3.5.4. Örneklemin Ailesinde Üniversite Okumuş Kişilerin Meslek Seçiminde Yardım İhtiyacı Hissetmesi

Tablo 68.Örneklemin Ailesinde Üniversite Okumuş Kişilerin Meslek Seçiminde Yardım İhtiyacı Hissetmesi

		Yardıma ihtiyaç duyuyor musunuz?		Toplam
Aileniz üniversite okumuş kişi var mı?		Evet	Hayır	
	Evet	281	155	436
		64,4%	35,6%	100,0%
	Hayır	164	63	227
		72,2%	27,8%	100,0%
Toplam		445	218	663
		67,1%	32,9%	100,0%

Person χ^2 :4,112 / SD:1 / P<0,043

Bu tabloda, örneklem gurubunun ailesinde üniversite okumuş olan kişi durumuyla, meslek seçiminde yardıma ihtiyaç duyma arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu tablodaki bulgular Tablo 68'in verilerini doğrulayıcı niteliktedir. Öğrencinin, tercih edeceği meslek hakkında bilgisi varsa, bu konuda fazla yardıma ihtiyaç duymayacağı, fakat tercih edeceği meslek hakkında da bilgisi yoksa bu konuda yardıma ihtiyaç duyacağı düşünülmektedir. Tablo 67'de seçilecek meslek hakkında bilgiye sahip olma oranı, ailesinde üniversite okumuş olan öğrencilerde daha fazlaydı. Bu doğrultuda bu tabloda da seçilecek meslek hakkında bilgiye sahip olan kişilerin bu konuda yardıma ihtiyaç hissetmeleri, ailesinde üniversite okumamış öğrencilere göre daha az olmuştur. Ailesinde üniversite okumuş olan öğrencinin, seçeceği meslek hakkında yardıma ihtiyaç duyanların oranı %64,4 iken, ailesinde üniversite okumamış olan öğrencilerde bu oran %72,2'olarak saptanmıştır.

2.3.5.5. Örneklemin Ailesinde Üniversite Okumuş Kişilerin Kız Çocuklarını İl Dışında Okutma Tutumu

Tablo 69.Örneklemin Ailesinde Üniversite Okumuş Kişilerin Kız Çocuklarını İl Dışında Okutma Tutumu

Aileniz üniversite okumuş kişi var mı?		Kız çocuklarının il dışında okutulması karşı tutumunuz nasıldır?		Toplam
		Olumlu	Olumsuz	
	Evet	299	137	436
		68,6%	31,4%	100,0%
	Hayır	111	116	227
		48,9%	51,1%	100,0%
Toplam		410	253	663
		61,8%	38,2%	100,0%

Person χ^2 :24,499 / SD:1 / P<0,000

Bu tabloda, örneklem gurubunun ailesinde üniversite okumuş olan kişi durumuyla, kız çocuklarının il dışında okumasına karşı olan tutum arasındaki ilişki incelenmiştir. Tablodaki bulgular, ailesinde üniversite okumuş olan öğrencilerin aileleri, kız çocuklarını il dışında okumasına karşı olumlu tutum gösterenlerin oranı %68,9 iken, ailesinde üniversite okumamış olan öğrencilerde bu oran %48,9'dur. Bu bulgulara göre, ailenin eğitim durumunun, çocuklarının eğitimiyle ilgili konularda etkili olduğu söylenebilir.

2.3.5.6. Örneklem Ailesinde Üniversite Okumuş Kişilerin Okudukları Lise Türü
Tablo 70.Örneklem Ailesinde Üniversite Okumuş Kişilerin Okudukları Lise Türü

		Eğitim gördünüz okul türü hangisidir?						Toplam
Aileniz üniversite okumuş kişi var mı?		Düz lise	Anadolu Öğretmen lisesi	Anadolu Lisesi	Anadolu İ. Hatip lisesi	Meslek Lise ve Teknik lise	Fen lisesi	
	Evet	183	40	70	51	25	67	436
		42,0%	9,2%	16,1%	11,7%	5,7%	15,4%	100,0%
	Hayır	132	23	16	25	23	8	227
		58,1%	10,1%	7,0%	11,0%	10,1%	3,5%	100,0%
Toplam		315	63	86	76	48	75	663
		47,5%	9,5%	13,0%	11,5%	7,2%	11,3%	100,0%

Person^{x²}:40,260 / SD:5 / P<0,000

Bu tabloda, örneklem gurubunun ailesinde üniversite okumuş olan kişi durumuyla, okunulan lise türü arasındaki ilişki incelenmiştir. İlköğretimden sonra yapılan SBS'yi, okulların başarı düzeylerini anlamak için ölçek olarak alabiliriz. SBS'ye göre, anketin uygulandığı liselerin başarı düzeylerini değerlendirecek olursak, en başarılı lise Fen lisesidir. Başarı sıralamasında Anadolu liseleri ve Anadolu öğretmen liseleri, Fen liselerinin ardından gelmektedir. Başarı düzeyi düşük liseler de, düz liseler ve mesleki ve teknik liseler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda tablodaki bulgular bize, ailesinde üniversite okumuş kişi olan öğrencinin başarısının, ailesinde üniversite okumuş kişi olmayan öğrencilere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir.

2.3.6. Lise Türü ile Meslek Seçimi

Tablo71.Üniversite Sınavında Türkiye Geneli Okul Türleri Başarı Sırası(2009 Yılı)

2009-ÖSS Okul Türlerine Göre Sınav Başarısı	Sınavı Geçerli Aday Sayısı	145 ve üstünde Puan Alan		165 ve üstünde Puan Alan	
		Aday Sayısı	Yüzde	Aday Sayısı	Yüzde
LİSE	731.430	691.563	94,55	623.278	85,21
ANADOLU LİSESİ	148.493	148.321	99,88	148.008	99,67
FEN LİSESİ	6.584	6.576	99,88	6.575	99,86
ÖĞRETMEN LİSELERİ	19.013	18.909	99,45	18.775	98,75
İMAM HATİP LİSELERİ	35.271	32.305	91,59	27.989	
TEKNİK LİSELER	22.083	20.479	92,74	16.517	74,80
END. MESLEK LİSELERİ	98.719	73.685	74,64	45.873	46,47
MES.LİSESİ ÇIKIŞLILAR TOP.	305.545	254.015	83,14	183.784	60,15
GENEL TOPLAM	1.324.001	1.229.800	92,89	1.087.409	82,13

Kaynak:osym.gov.tr,12.11.2009

Bu tabloda 2009 ÖSS’de lise türlerinin başarısı ile ilgili sayısal veriler verilmiştir. Tablodaki verilere göre, 145 ve 165 puan barajlarını geçen öğrencilerin yüzdelik oranlarında en başarılı olan okul Fen lisesi olarak görülmektedir. Anadolu ve Anadolu Öğretmen liseleri de fen liseleri kadar başarılı olan okullar olarak göze çarpmaktadır. Tablodaki verilere göre düz liselerin başarı durumu Fen, Anadolu ve Anadolu öğretmen liselerinin gerisinde kalmıştır. Bununla birlikte bu okul türleri arasında 2009 ÖSS’de en başarısız olan okul ise Endüstri Meslek Lisesi olarak görülmektedir. Bu tabloda çıkan veriler, aşağıda meslek seçimi ile lise türleri arasında kuracağımız ilişkide, çıkan sonuçların yorumlanmasında bizlere yardımcı olacaktır.

2.3.6.1. Örneklemen Lise Türü İle Kardeş Sayısı Arasındaki İlişki

Tablo 72. Örneklemen Lise Türü İle Kardeş Sayısı Arasındaki İlişki

Lise türü	Kardeş sayısı					Toplam
	1 kardeş	2 kardeş	3 kardeş	4 kardeş ve üstü	Kardeşim yok	
Düz lise	2	46	83	176	8	315
	,6%	14,6%	26,3%	55,9%	2,5%	100,0%
Anadolu Öğretmen lisesi	0	9	20	31	3	63
	,0%	14,3%	31,7%	49,2%	4,8%	100,0%
Anadolu Lisesi	0	22	34	29	1	86
	,0%	25,6%	39,5%	33,7%	1,2%	100,0%
Anadolu İmam Hatip lisesi	0	4	15	56	1	76
	,0%	5,3%	19,7%	73,7%	1,3%	100,0%
Anadolu Meslek ve Teknik lise	0	14	18	16	0	48
	,0%	29,2%	37,5%	33,3%	,0%	100,0%
Fen lisesi	1	31	27	14	2	75
	1,3%	41,3%	36,0%	18,7%	2,7%	100,0%
Toplam	3	126	197	322	15	663
	,5%	19,0%	29,7%	48,6%	2,3%	100,0%

Person χ^2 :84,186 /SD:20 / P<0,000

Bu tabloda örneklem gurubunun devam ettiği lise türü ile kardeş sayısı arasındaki ilişki incelenmiştir. En fazla kardeşe(4 kardeş ve üstü) sahip olan öğrencilerin %73,7’si Anadolu İ.H. lisesini, %55,9’u düz liseyi, %49,2’si Anadolu

Öğretmen lisesini, %33,7'si Anadolu liselerini, %33,3'ü Meslek liselerini, %18,7'si de Fen liselerini tercih etmişlerdir. Bu bulgular, Anadolu İ.H.lisesini tercih eden öğrencilerin aileleri, örneklem gurubumuzdaki diğer okullarda okuyan öğrencilerin ailelerinden daha kalabalık olduğunu göstermektedir. En az kardeşe sahibi olan öğrenciler de Fen Lisesi öğrencileri olarak bulgulanmıştır.

Fen Lisesinde okuyan öğrencilerin, anne-babalarının eğitim durumu, meslek seviyesi ve gelirler daha üst düzeyde olduğu için aile planlaması daha çok uygulanmakta, dolayısıyla bu aileler fazla çocuk sahibi olmamaktadırlar.

2.3.6.2. Örneklemin Lise Türü İle Gelecek İle İlgili Düşünceleri

Tablo 73. Örneklemin Lise Türü İle Gelecek İle İlgili Düşünceleri

		Gelecekle ilgili düşünceleriniz					Toplam
Lise türü		Çok ümitliyim	Ümitliyim	Ümitsizim	İlgisizim	Fikrim yok	
	Düz lise	55	175	43	4	38	315
		17,5%	55,6%	13,7%	1,3%	12,1%	100,0%
	Anadolu Öğretmen Lisesi	11	41	6	0	5	63
		17,5%	65,1%	9,5%	,0%	7,9%	100,0%
	Anadolu Lisesi	14	50	8	3	11	86
		16,3%	58,1%	9,3%	3,5%	12,8%	100,0%
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	10	49	9	2	6	76
		13,2%	64,5%	11,8%	2,6%	7,9%	100,0%
	Meslek Lise ve Teknik Lise	6	21	16	0	5	48
		12,5%	43,8%	33,3%	,0%	10,4%	100,0%
	Fen Lisesi	14	43	7	3	8	75
		18,7%	57,3%	9,3%	4,0%	10,7%	100,0%
Toplam		110	379	89	12	73	663
		16,6%	57,2%	13,4%	1,8%	11,0%	100,0%

Person χ^2 :29,455 /SD:20 / P<0,079

Bu tabloda örneklem gurubunun lise türü ile bu liselerde okuyan öğrencilerin gelecekle ilgili düşünceleri arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır. Meslek lisesi öğrencilerinin %33,3 oranında gelecekte ümitsiz olmalarının en büyük nedeni üniversite sınavında uygulanan katsayı sistemi olduğu düşünülmektedir. Meslek lisesi öğrencileri, üniversite sınavında, lisede okuduğu bölümden farklı bir bölümü tercih etmesi halinde AOBP'nın düşmesine neden olmaktadır. Düz lise öğrencilerinin de gelecekte bu oranda ümitsiz olmalarının nedeni, diğer liselere (Fen, Anadolu, Anadolu öğretmen liseleri) oranla üniversite sınavını kazanamayacaklarına dair olan beklentilerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Üniversite sınavı ile ilgili okulların başarılarıyla ilgili İstatistikî bilgilerde, düz lise öğrencilerinin, üniversite sınavındaki başarılarının çok düşük olduğu saptanmıştır.

2.3.6.3. Örneklemin Lise Türü İle Yeni Sınav Sistemi Hakkında Bilgi Sahibi Olma
Tablo 74. Örneklemin Lise Türü İle Yeni Sınav Sistemi Hakkında Bilgi Sahibi Olma

Lise türü		Yeni sınav sistemi hakkında bilgi sahibi misiniz?		Toplam
		Evet	Hayır	
	Düz lise	190	125	315
		60,3%	39,7%	100,0%
	Anadolu Öğretmen lisesi	47	16	63
		74,6%	25,4%	100,0%
	Anadolu Lisesi	70	16	86
		81,4%	18,6%	100,0%
	Anadolu İmam Hatip lisesi	54	22	76
		71,1%	28,9%	100,0%
	Meslek Lise ve Teknik lise	9	39	48
		18,8%	81,3%	100,0%
	Fen lisesi	60	15	75
		80,0%	20,0%	100,0%
Toplam		430	233	663
		64,9%	35,1%	100,0%

Person χ^2 :69,388 / SD:5 / P<0,000

Bu tabloda örneklem gurubunun lise türü ile bu liselerde okuyan öğrencilerin yeni sınav sistemi hakkında bilgi sahibi olması arasındaki ilişki incelenmiştir. Tablodaki yeni üniversite sınavı hakkındaki bilgi sahibi olma ile ilgili bu bulgular, farklı lise türlerinde okuyan öğrencilerin, üniversite sınavını kazanacaklarına yönelik olan ümitleriyle paralel olduğu söylenebilir. Meslek lisesinde okuyan öğrencilerden yeni sınav sistemi hakkında en az oranda bilgi sahibi olmalarının nedeni, üniversite sınavını kazanamayacaklarına yönelik düşünceleridir. Diğer liselerin öğrencilerinin üniversiteyi kazanacaklarına yönelik düşünceleri, yeni sınav sistemi hakkında bilgi sahibi olmalarıyla doğru orantılıdır. Nitekim en fazla oranda, yeni sınav sistemi hakkında bilgi sahibi olan lise türlerinin, geçmiş yıllardaki üniversite sınavındaki başarı istatistiğine bakacak olursak, bu tablodaki bulguların anlamlı olduğunu görebiliriz.

2.3.6.4. Örneklemin Lise Türü İle Sınava Hazırlık İçin Dershaneye Kaç Yıl Gidildiği

Tablo 75.Örneklemin Lise Türü İle Sınava Hazırlık İçin Dershaneye Kaç Yıl Gidildiği

		Kaç yıl dershaneye gittiniz					Toplam
Lise türü		1 Yıl	2 Yıl	3 Yıl	4 Yıl	Hiç gitmedim	
Düz lise		150	67	8	4	86	315
		47,6%	21,3%	2,5%	1,3%	27,3%	100,0%
Anadolu Öğretmen lisesi		17	26	16	2	2	63
		27,0%	41,3%	25,4%	3,2%	3,2%	100,0%
Anadolu Lisesi		29	25	20	10	2	86
		33,7%	29,1%	23,3%	11,6%	2,3%	100,0%
Anadolu İmam Hatip lisesi		40	21	1	1	13	76
		52,6%	27,6%	1,3%	1,3%	17,1%	100,0%
Meslek Lise ve Teknik lise		23	2	0	0	23	48
		47,9%	4,2%	,0%	,0%	47,9%	100,0%
Fen lisesi		3	6	23	43	0	75
		4,0%	8,0%	30,7%	57,3%	,0%	100,0%
Toplam		262	147	68	60	126	663
		39,5%	22,2%	10,3%	9,0%	19,0%	100,0%

Person χ^2 :446,072 / SD:20 / P<0,000

Bu tabloda örneklemin lise türü ile üniversite sınavına hazırlık için dershaneye kaç yıl gidildiği arasındaki ilişki incelenmiştir. Tablodaki bulgulardan, dershaneye hiç gitmeyen meslek lisesi öğrencilerin oranı %47,9, Anadolu İ.H. lisesinde bu oran %17,1, düz liselerde de %27,3 olduğu saptanmıştır. Fen lisesi öğrencilerinde ise, dershaneye hiç gitmeyen öğrenci olmadığı saptanmıştır. Anadolu lisesinde dershaneye hiç gitmeyenlerin oranı %2,3, Anadolu öğretmen lisesinde %3,2'dir. Meslek lisesi öğrencilerinden 4yıl ve 3yıl üst üste dershaneye giden öğrenci bulgulanmamıştır. 4 yıl ve 3yıl dershaneye giden düz lise öğrencileri ve Anadolu İ.H. lisesi öğrencileri de çok az olarak bulgulanmıştır. Fen lisesi öğrencilerin %57,3'u 4 yıl boyunca dershaneye gitmiştir. Anadolu Lisesi öğrencilerden 3 yıl üst üste dershaneye gidenlerin oranı %23,3, 4yıl dershaneye gidenlerin oranı da %11,6'dır. Anadolu Öğretmen lisesinde ise 3 yıl üst üste dershaneye gidenlerin oranı % 25,4, 4 yıl üst üste dershaneye gidenlerin oranı da %3,2'dir. Farklı liselerde okuyan öğrencilerin dershaneye gitme durumu, üniversite sınavına daha iyi hazırlanmayla birlikte, sınavı kazanma inancının daha fazla olmasıyla açıklanabilir. Geçen senenin(2009 yılının) üniversite sınavındaki başarı istatistikinde liselerin başarı düzeylerine bakılacak olursa bulguların anlamlığı görülebilir.

2.3.6.5. Örneklemin Lise Türü İle Sınava Hazırlanılan Alan-Bölümden Memnun Olma
Tablo 76.Örneklemin Lise Türü İle Sınava Hazırlanılan Alan-Bölümden Memnun Olma

Lise türü	Sınava hazırlandığınız alan-bölümden Memnun musunuz?		Toplam
	Evet	Hayır	
Düz lise	250	65	315
	79,4%	20,6%	100,0%
Anadolu Öğretmen lisesi	54	9	63
	85,7%	14,3%	100,0%
Anadolu Lisesi	81	5	86
	94,2%	5,8%	100,0%
Anadolu İmam Hatip lisesi	63	13	76
	82,9%	17,1%	100,0%
Meslek Lise ve Teknik lise	27	21	48
	56,3%	43,8%	100,0%
Fen lisesi	73	2	75
	97,3%	2,7%	100,0%
Toplam	548	115	663
	82,7%	17,3%	100,0%

Person χ^2 :45,383 / SD:5 / P<0,000

Bu tabloda örneklemin lise türü ile lisede seçilen alan-bölüm memnuniyet durumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Seçtiği alan-bölümden en fazla memnun olan öğrenciler %97,3 oranla ile Fen lisesi öğrencileridir. Anadolu Lisesi öğrencilerinin seçtiği alandan memnun olma oranı %94,2; Anadolu öğretmen liselerinde seçtiği alandan memnun olan öğrencilerin oranı %85,7; Düz liselerde bu oran %79,4; Anadolu İ.H. liselerinde %82,9; meslek liselerindeki memnuniyetlik oranı da %56,3'dür. Bu bulgular okul türüne göre, lisede seçilen alan-bölüm seçiminin sağlıklı olup olmadığına dair fikir vermektedir. Bu doğrultuda, lise türlerinden alan seçiminde en doğru kararı Fen lisesi öğrencilerinin verdiği söylenebilir. Alan seçiminde doğru bir şekilde karar vermeyenler ise meslek liselerindeki öğrencileri olduğu bulgulardan saptanmıştır. Meslek lisesi öğrencilerinin yarısına yakınının, lisede seçtiği bölümü(meslek liselerinde bölümler vardır) isteyerek, yetenekleri ve ilgileri doğrultusunda tercih etmedikleri görülmektedir. Tablodaki bulgular ayrıca, Anadolu İ.H.lisesinin de meslek lisesi olmasına rağmen, bu okulun öğrencileri, seçtikleri bölümden, Anadolu meslek lisesi öğrencilerinden farklı olarak, memnuniyetlik durumları daha fazla olduğu bulgulanmıştır. Anadolu İ.H. lisesi öğrencilerinin okudukları okulu isteyerek tercih ettikleri bu bulgular doğrultusunda söylenebilir.

2.3.6.6. Örneklemin Lise Türü İle Seçilecek Mesleğin Hangi Dönemde Netleştiği

Tablo 77.Örneklemin Lise Türü İle Seçilecek Mesleğin Hangi Dönemde Netleştiği

Okul Türü	Seçeceğiniz Meslek Hangi Dönemde Netleşti			Toplam
	İlköğretimde	Lisede	Henüz netleşmedi	
Düz lise	30	248	37	315
	9,5%	78,7%	11,7%	100,0%
A. Öğretmen Lisesi	8	44	11	63
	12,7%	69,8%	17,5%	100,0%
Anadolu Lisesi	17	57	12	86
	19,8%	66,3%	14,0%	100,0%
A. İmam Hatip Lisesi	8	58	10	76
	10,5%	76,3%	13,2%	100,0%
A.Mes. ve Tek. Lise	6	34	8	48
	12,5%	70,8%	16,7%	100,0%
Fen lisesi	23	41	11	75
	30,7%	54,7%	14,7%	100,0%
Toplam	92	482	89	663
	13,9%	72,7%	13,4%	100,0%

Person χ^2 :29,990 /SD:10 / P<0,001

Bu tabloda örneklem gurubunun okuduğu lise türü ile seçeceği mesleğin hangi dönemde netleştiği arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır. Bu tabloda dikkati çeken en önemli bulgu örneklem gurubunu oluşturan öğrencilerden mesleğini ilköğretimde netleştiren en fazla oranda Fen Lisesi öğrencileri olarak bulgulanmıştır. Fen Lisesi öğrencilerinden %30,7'si mesleklerini ilköğretim döneminde netleştirmişlerdir. Anadolu Lisesi öğrencilerinden de ilköğretimde mesleklerini netleştiren öğrencilerin oranı % 19,8'dir. Fen lisesi ve Anadolu Lisesi öğrencileriyle ilgili çıkan oranlar, bu çocukların aileleri tarafından sağlıklı bir şekilde yönlendirildiklerini yani çocuğun ilgi ve yetenekleri doğrultusunda ve seçeceği mesleğin gelecekte iş imkanı sağlama durumuyla ilgili bir yönlendirme yaptıkları söylenebilir. Özellikle Fen Lisesi öğrencilerinin anne-babalarının eğitim seviyelerinin yüksek olması, öğrencilerin sağlıklı bir şekilde yönlendirilmelerine ve meslek tercihi yapmalarına imkan sağladığı düşünülmektedir.

2.3.6.7. Örneklemim Lise Türü İle Meslek Seçiminde Aile İle Çatışması
Tablo 78. Örneklemim Lise Türü İle Meslek Seçiminde Aile İle Çatışması

	Meslek Seçiminde Aileniz Çatıştınız mı?		Toplam
	Evet	Hayır	
Düz Lise	49	266	315
	15,6%	84,4%	100,0%
A. Öğretmen Lisesi	18	45	63
	28,6%	71,4%	100,0%
Anadolu Lisesi	12	74	86
	14,0%	86,0%	100,0%
A. İmam Hatip Lisesi	16	60	76
	21,1%	78,9%	100,0%
A.Mes. ve Tek Lisesi	14	34	48
	29,2%	70,8%	100,0%
Fen Lisesi	17	58	75
	22,7%	77,3%	100,0%
Toplam	126	537	663
	19,0%	81,0%	100,0%

Person χ^2 :11,687 / SD:5 / P<0,039

Bu tabloda örneklem gurubunu oluşturan öğrencilerin lise türü ile meslek seçerken aileleri ile çatışmaları arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır. Tablodaki verilerde, meslek seçiminde ailesiyle çatışan en fazla öğrenci % 29,2 ile A. Meslek ve Teknik Lisesi öğrencileri ve %28,6'lık oranı ile A.Öğretmen Lisesi öğrencileridir. Meslek seçiminde örneklem gurubunu oluşturan A.Meslek ve Teknik Lisesi öğrencilerinin, diğer lise öğrencilerine oranla meslek seçiminde aileleriyle çatışma oranının yüksek çıkmasının en önemli nedeni, öğrencilerin bu okullara sağlıklı bir şekilde yönlendirilmemelerinden kaynaklanmaktadır. İlköğretimde yetenek ve ilgileri doğrultusunda Meslek Liselerine yönlendirilmeyen öğrenciler daha sonra meslek seçiminde zorlanmaktadırlar. Bu durumdan dolayı da aileleriyle meslek seçimi konusunda çatışma yaşamaktadırlar. Anadolu öğretmen lisesi öğrencilerinin de meslek seçiminde aileleriyle bu oranda çatışma yaşamalarının en önemli nedeni; bu öğrencilerin ailelerinin genelde ekonomik anlamda alt tabaka aileler olması, çocuklarını garantili iş olarak gördükleri öğretmenlik mesleğine yönlendirmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu ailelerin çocukları genelde akademik olarak başarılı çocuklardır. Bu okuldaki öğrencilerin başarı seviyesi öğretmenlik mesleğinden daha iyi mesleklere yeteceği halde bu aileler, çocuklarını kendilerince garantili iş olarak gördükleri

öğretmenlik alanına yönlendirmektedirler. Bu durumun da öğrencilerde meslek seçiminde aileleriyle çatışmalarını ortaya çıkardığı düşünülmektedir.

2.3.6.8. Örneklem Lise Türü İle Meslek Seçiminde Dini İnançların Etkisi

Tablo 79.Örneklem Lise Türü İle Meslek Seçiminde Dini İnançların Etkisi

		Meslek Seçiminizde Dini İnançlar Sizin İçin Önemli midir?		Total
Lise Türü		Evet	Hayır	
	Düz Lise	149	166	315
		47,3%	52,7%	100,0%
	A. Öğretmen Lisesi	29	34	63
		46,0%	54,0%	100,0%
	Anadolu Lisesi	45	41	86
		52,3%	47,7%	100,0%
	A.İmam Hatip lisesi	69	7	76
		90,8%	9,2%	100,0%
	A.Mes. ve Tek. Lise	19	29	48
		39,6%	60,4%	100,0%
	Fen Lisesi	39	36	75
		52,0%	48,0%	100,0%
Toplam		350	313	663
		52,8%	47,2%	100,0%

Person χ^2 :52,381 / SD:5 / P<0,000

Bu tabloda örneklem gurubunu oluşturan öğrencilerin lise türü ile meslek seçiminde dini inançların önemi arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır. Tabloda dikkati çeken en önemli bulgu, meslek seçiminde dini inançların önemli bir etken olduğunu belirten Anadolu İmam Hatip öğrencileri olmuştur. Anadolu İmam Hatip öğrencilerin %90,8'i Meslek seçiminde dini inançların önemli bir etken olduğunu dile getirmişlerdir. Örneklem gurubunu oluşturan öğrencilerin yaklaşık yarısı meslek seçiminde dini inançların önemli bir etken olduğunu belirtirken, Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerin bu orandan farklı olarak meslek seçiminde dini inançların etkili bir faktör olduğunu belirtmelerinin nedeni, bu öğrencilerin aile yapısı, dini hassasiyetleri ve okudukları okulda aldıkları dini eğitimden kaynaklandığı düşünülebilir.

2.3.6.9. Örneklemin Lise Türü İle Seçilen Mesleğin Ailede veya Yakın Çevrede Olmasının Etkisi

Tablo 80.Örneklemin Lise Türü İle Seçilen Mesleğin Ailede veya Yakın Çevrede Olmasının Etkisi

		Ailemde ve yakın çevremde yapılan meslekler meslek seçimimi etkiler		Toplam
Lise türü		Evet	Hayır	
	Düz lise	110	205	315
		34,9%	65,1%	100,0%
	Anadolu Öğretmen lisesi	17	46	63
		27,0%	73,0%	100,0%
	Anadolu Lisesi	32	54	86
		37,2%	62,8%	100,0%
	Anadolu İmam Hatip lisesi	20	56	76
		26,3%	73,7%	100,0%
	Meslek Lise ve Teknik lise	15	33	48
		31,3%	68,8%	100,0%
	Fen lisesi	37	38	75
		49,3%	50,7%	100,0%
Toplam		231	432	663
		34,8%	65,2%	100,0%

Person χ^2 :11,571 / SD:5 / P<0,041

Bu tabloda örneklem gurubunun lise türü ile seçilen mesleğin ailede ve yakın çevrede yapılan meslekten etkilenmesi arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır. Tablodaki bulgular örneklem gurubunun yaklaşık üçte birinin seçilen mesleğin ailede ve yakın çevredeki kişilerden etkilenerek yapıldığını göstermektedir. Bununla birlikte örneklem gurubundaki Fen Lisesi öğrencilerinin meslek seçiminde ailede ve yakın çevredeki kişilerin mesleklerinin etkili olduğunu belirtenlerin oranı % 49,3'tür. Fen lisesi öğrencilerinin meslek seçiminde anne-babanın ve yakın çevrenin yaptıkları mesleklerin diğer okul türlerine oranla yüksek çıkmasının nedeni, Fen lisesi öğrencilerinin anne-babalarının eğitim seviyelerinin yüksek olması ile birlikte buna paralel olarak yaptıkları mesleğin toplumca itibar edilen meslekler olması şeklinde açıklanabilir. Özellikle anne-babalarının sahip oldukları mesleklerin prestijinin yüksek olması, çocukların bu durumdan etkilenmesine neden olmaktadır.

2.3.6.10. Örneklemin Lise Türü İle Meslek Seçiminde Ailenin Ekonomik Durumu arasındaki ilişki

Tablo 81. Örneklemin Lise Türü İle Meslek Seçiminde Ailenin Ekonomik Durumu arasındaki ilişki

		Meslek Seçiminde Ailenin ekonomik durumu etkili bir faktördür		Toplam
Lise Türü		Evet	Hayır	
	Düz lise	128	187	315
		40,6%	59,4%	100,0%
	Anadolu Öğretmen lisesi	32	31	63
		50,8%	49,2%	100,0%
	Anadolu Lisesi	32	54	86
		37,2%	62,8%	100,0%
	Anadolu İmam Hatip lisesi	22	54	76
		28,9%	71,1%	100,0%
	Meslek Lise ve Teknik lise	23	25	48
		47,9%	52,1%	100,0%
	Fen lisesi	32	43	75
		42,7%	57,3%	100,0%
Toplam		269	394	663
		40,6%	59,4%	100,0%

Person χ^2 : 8,604 / SD: 5 / P<0,126

Bu tabloda örneklem grubunun lise türü ile meslek seçiminde ailenin ekonomik durumunun etkisi arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır. Örneklem grubunda, meslek seçiminde ailenin ekonomik durumunu önemli faktör olarak gören Anadolu Öğretmen Lisesi öğrencilerinin oranı % 50,8'dir. Bu oran Anadolu meslek ve teknik lise öğrencilerinde ise % 47,9'dur. Meslek seçiminde ailelerinin ekonomik durumunu önemli bir etken olarak gören öğrencilerin, ailelerinin aylık gelir tablosuna baktığımızda bu oranların anlamlılığı ortaya çıkmaktadır. Ailesi alt gelir grubunda olan öğrencilerin meslek seçimi daha çok iş garantisi olan mesleklerden yana olmaktadır; buna da öğretmenlik mesleğini örnek verebiliriz.

2.3.6.11. Örneklemin Lise Türü İle Seçilecek Mesleğin Yapılması İle İlgili İnanç
Tablo 82.Örneklemin Lise Türü İle Seçilecek Mesleğin Yapılması İle İlgili İnanç

		Seçeceğiniz Mesleği yapacağımıza inancınız ne kadardır?					Toplam
		İnanıyorum	İnanmıyorum	Şüpheliyim	Önemli Değil	Diğer	
	Düz lise	279	5	24	7	0	315
		88,6%	1,6%	7,6%	2,2%	,0%	100,0%
	A. Öğretmen lisesi	55	1	6	1	0	63
		87,3%	1,6%	9,5%	1,6%	,0%	100,0%
	Anadolu Lisesi	71	0	13	1	1	86
		82,6%	,0%	15,1%	1,2%	1,2%	100,0%
	A. İmam Hatip lisesi	64	5	6	1	0	76
		84,2%	6,6%	7,9%	1,3%	,0%	100,0%
	A.Mes. ve Tek.Lise	26	8	13	1	0	48
		54,2%	16,7%	27,1%	2,1%	,0%	100,0%
	Fen lisesi	64	1	7	3	0	75
		85,3%	1,3%	9,3%	4,0%	,0%	100,0%
Toplam		559	20	69	14	1	663
		84,3%	3,0%	10,4%	2,1%	,2%	100,0%

Person χ^2 :70,936 / SD:20 / P<0,000

Bu tabloda örneklem gurubunun lise türü ile seçilecek mesleğin yapılmasına olan inanç arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır. Tabloda, örneklem gurubundaki öğrencilerin % 84,3'ü seçecekleri mesleği yapacaklarına inandıklarını belirtmişlerdir. Örneklem gurubundaki öğrencilerden A.Meslek ve Teknik Lisesi öğrencilerinden seçecekleri mesleği yapmaya yönelik inançlı olanların oranı, diğer lise öğrencilerine oranla farklı çıkmıştır. A.Meslek ve Teknik lise öğrencilerinin % 54,2'si seçecekleri mesleği yapacaklarına inandıkları belirtmişleridir. A.Meslek ve Teknik lise türünde diğer lise türündeki öğrencilere oranla farklı bir yüzde çıkmasının nedeni, bu lisedeki öğrencilerin bu okullara yönlendirilmelerinde yaşanan problemdir. Öğrencilerin meslek liselerine yönlendirilmesi ülkemizde sağlıklı bir şekilde yapılmaktadır. Özellikle anne-babanın, akademik başarısı düşük olan öğrencilerini üniversiteyi kazacaklarına inanmadıkları için A.Meslek ve Teknik liselerine en azından bir meslek sahibi olur düşüncesiyle yaptıkları yönlendirmeler daha sonra bu tür sonuçlar ortaya çıkarmaktadır.

2.3.6.12. Örneklemin Lise Türü İle Üniversite Sınavını Kazanma Beklentisi
Tablo 83.Örneklemin Lise Türü İle Üniversite Sınavını Kazanma Beklentisi

		Üniversite Sınavını Kazanma Beklentiniz Ne kadardır?					Toplam
Lise Türü		Çok yüksek	Yüksek	Normal	Düşük	Çok Düşük	
	Düz Lise	25	74	176	26	14	315
		7,9%	23,5%	55,9%	8,3%	4,4%	100,0%
	A. Öğretmen Lisesi	10	21	31	1	0	63
		15,9%	33,3%	49,2%	1,6%	,0%	100,0%
	Anadolu Lisesi	11	27	39	8	1	86
		12,8%	31,4%	45,3%	9,3%	1,2%	100,0%
	A. İmam Hatip Lisesi	6	20	38	6	6	76
		7,9%	26,3%	50,0%	7,9%	7,9%	100,0%
	A.Mes. ve Tek. Lise	2	11	23	8	4	48
		4,2%	22,9%	47,9%	16,7%	8,3%	100,0%
	Fen Lisesi	10	33	24	3	5	75
		13,3%	44,0%	32,0%	4,0%	6,7%	100,0%
Toplam		64	186	331	52	30	663
		9,7%	28,1%	49,9%	7,8%	4,5%	100,0%

Person χ^2 :44,089 / SD:20 / P<0,001

Bu tabloda örneklem gurubunun okuduğu lise türü ile üniversite sınavını kazanma beklentileri arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır. Örneklem gurubundaki öğrencilerden Fen Lisesi öğrencilerinin üniversite sınavını kazanma beklentileri çok yüksek ve yüksek olanlarının oranı toplamda %57,3 iken, bu oran Anadolu İmam Hatip liselerinde %34’2, Anadolu Meslek ve Teknik lisesinde % 27,1, Düz liselerde ise %31,4’tür. Örneklem gurubunda fen lise öğrencileriyle, Anadolu İmam Hatip, Anadolu Meslek ve Teknik ve Düz liselerde okuyan öğrenciler arasında, üniversite sınavını kazanma beklentisi arasında belirli bir fark olduğu görülmektedir. Bu durum şu şekilde açıklanabilir: Fen lisesi öğrencileri akademik başarıları yüksek olan, seçme öğrencilerdir. Bundan dolayı sınavı kazanmaya yönelik beklentileri diğer okul türlerindeki öğrencilere oranla daha yüksek çıkmıştır. Bununla birlikte düz lise öğrencilerinin sınavı kazanmaya yönelik beklentilerinin düşük çıkmasının en önemli nedeni de bu öğrencilerin akademik başarılarının düşük olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Anadolu Meslek ve İmam Hatip liselerinde, sınavı kazanmaya yönelik beklentinin düşük çıkmasının en önemli nedeni, ortaöğretim başarı puanının üniversite sınavında kendi alanları dışında yapacakları tercihte düşmesi sebebiyle açıklanabilir. Meslek lisesi öğrencileri lisede öğrenim gördükleri alan dışında üniversite sınavında başka bir bölümü seçtikleri takdirde ortaöğretim puanı düşmektedir. Bu durumda, bu öğrencilerin üniversite sınavında lisede okuduğu alandan başka bölümü kazanma beklentisini düşürmektedir.

2.3.7. Lisede Okunulan Alan-Bölüm İle Meslek Seçimi

2.3.7.1. Lisede Okunulan Alan-Bölüm

Tablo 84. Lisede Okunulan Alan-Bölüm

Lisede Seçilen Alan	n	%
Sayısal	243	36,7
Sözel	120	18,1
Eşit ağırlık	171	25,8
Yabancı dil	13	2,0
Mesleki Alan(meslek liseliler için)	116	17,5
Toplam	663	100,0

Bu tabloda örneklem gurubunu oluşturan öğrencilerin lisede seçtikleri alan-bölümle ilgili veriler görülmektedir. Sayısal alan öğrencileri 243 kişiyle örneklem gurubun %36,7'sini oluşturmaktadır. Sözel alan öğrencileri, 120 kişiyle örneklem gurubunun %18,1'ini oluşturmaktadır. Eşit ağırlık alanını okuyan öğrenciler 171 kişi ile örneklem gurubunun %25,8'ini oluşturmaktadır. Yabancı dil alanını okuyan öğrenciler 13 kişi ile örneklem gurubunun %2,0'ını oluşturmaktadır. Mesleki alanda okuyan öğrenciler de 116kişi ile örneklem gurubunun %17,5'ini oluşturmaktadır.

Tablo 85. 2009 ÖSS'de Toplam Kontenjan Tablosu

PUAN TÜRÜ	ÖSS Puanıyla Öğrenci Alan	Sınavsız Geçişle Öğrenci Alan	Toplam
SAY-1	20.043	128.278	148.321
EA-1	14.144	138.326	152.470
SÖZ-1	10.132	32.083	42.215
DİL	16.554	1.435	17.989
SAY-2	127.505	-	127.505
EA-2	93.696	-	93.696
SÖZ-2	37.479	-	37.479
TOPLAM	321.627	300.122	621.749

Kaynak:www.özdebir.org.tr, 14.05.2010

Yukarıdaki tabloda (tablo 86) 2009 Öss'de alanlara göre öğrenci alan üniversitelerin toplam kontenjanları verilmiştir. Bu tablodaki verilerde en fazla kontenjanı olan bölüm say-2 alanıdır. En az kontenjanı olan alan da dil bölümüdür. Dil bölümünden sonra en az kontenjana sahip olan bölüm ise söz-2'dir. Örneklemdeki öğrencilerimizden, sayısal alandan öğrencilerinin en fazla orana sahip olması, yukarıdaki tabloda (tablo 86) görüldüğü gibi üniversitelerdeki kontenjanların en fazla oranda sayısal alandan öğrenci alması ve toplum tarafından statüsü ve prestiji yüksek

olan doktorluk, mühendislik mesleğinin sadece sayısal alanı ile girilmesi, öğretmenlik mesleğinin de belli bir bölümünün bu alandan öğrenci alması ile ilgisinin olduğunu söyleyebiliriz.

2.3.7.2. Lisede Okunulan Alan-Bölümden Memnun Olma

Tablo 86. Lisede Okunulan Alan-Bölümden Memnun Olma

Seçtiğiniz alandan memnun musunuz?	n	%
Evet	548	82,7
Hayır	115	17,3
Toplam	663	100,0

Örneklem gurubuna katılan öğrencilerden, lise 2. sınıfta seçtikleri alandan memnun olanların oranı %82,7, seçtiği alandan memnun olmayanların örneklem gurubumuzdaki oranı %17,3'tür. Bu bulgular, öğrencilerin lisede, üniversite sınavına hazırlanılacak alana yönlendirilmesinde, yani mesleği yönlendirmede eksikliklerin yaşandığını göstermektedir.

2.3.7.3. Lisede Okunulan Alan-Bölümün Nasıl Seçildiği

Tablo 87. Lisede Okunulan Alan-Bölümün Nasıl Seçildiği

		Alan-bölümünüzü nasıl seçtiniz				Toplam
Alan-bölüm		Notlarımın en yüksek olduğu derslere bakarak seçtim	Sevdiğim derslere bakarak seçtim	Üniversitede okumak istediğim bölüme uygun tercih yaptım	Ailemin isteğine uygun tercih yaptım	
Sayısal		15	44	174	10	243
		6,2%	18,1%	71,6%	4,1%	100,0%
Sözel		21	42	49	8	120
		17,5%	35,0%	40,8%	6,7%	100,0%
Eşit ağırlık		32	53	82	4	171
		18,7%	31,0%	48,0%	2,3%	100,0%
Yabancı dil		3	3	7	0	13
		23,1%	23,1%	53,8%	,0%	100,0%
Mesleki Alan(meslek liseliler için)		20	23	69	4	116
		17,2%	19,8%	59,5%	3,4%	100,0%
Toplam		91	165	381	26	663
		13,7%	24,9%	57,5%	3,9%	100,0%

Person χ^2 :50,542 / SD:12 / P<0,000

Bu tabloda örneklem gurubunun lisede seçilecek alan-bölüm seçiminde etkili olan faktörün ne olduğu incelenmiştir. Lisede alan seçilirken, etkili olması gereken faktör, üniversite de okunmak istenilen bölüm olmalıdır. Üniversitede okunmak istenilen bölüm düşünülerek yapılmıştır. Bu anlamda en doğru alan seçimini yapan öğrencilerin, sayısal alan öğrencileri olduğu bulgulanmıştır. Lisede alan-bölüm seçiminde, bu faktörü en az dikkate alan öğrenciler de sözel bölümü öğrencileri olduğu bulgulanmıştır

2.3.7.4. Lisede Okunulan Alan-Bölüm Dershaneye Kaç Yıl Gidildiği

Tablo 88. Lisede Okunulan Alan-Bölüm Dershaneye Kaç Yıl Gidildiği

		Kaç yıl dershaneye gidildi					Toplam
Alan		1 Yıl	2 Yıl	3 Yıl	4 Yıl	Hiç gitmedim	
	Sayısal	64	64	50	53	12	243
		26,3%	26,3%	20,6%	21,8%	4,9%	100,0%
	Sözel	59	13	1	3	44	120
		49,2%	10,8%	,8%	2,5%	36,7%	100,0%
	Eşit ağırlık	74	47	13	3	34	171
		43,3%	27,5%	7,6%	1,8%	19,9%	100,0%
	Yabancı dil	5	3	3	0	2	13
		38,5%	23,1%	23,1%	,0%	15,4%	100,0%
	Mesleki Alan (meslek liseliler için)	60	20	1	1	34	116
		51,7%	17,2%	,9%	,9%	29,3%	100,0%
Toplam		262	147	68	60	126	663
		39,5%	22,2%	10,3%	9,0%	19,0%	100,0%

Person χ^2 :200,550 / SD:16 / P<0,000

Bu tabloda örneklem gurubunun lisede seçtiği alan-bölümle, üniversiteye hazırlık için dershaneye kaç yıl gidildiği arasındaki ilişki incelenmiştir. Dershaneye en fazla giden öğrenciler %21,8 ile sayısal öğrencileri olduğu bulgulanmıştır. Sözel öğrencilerinin ve meslek lisesi öğrencilerin dershaneye en az giden öğrenciler olduğu bulgulanmıştır. Eşit ağırlık öğrencilerinde dershaneye hiç gitmeyenlerin oranı %19,9, sayısal öğrencilerinde bu oran ise %4,9'dur. Dershaneye gitme durumu, ekonomik sebeplerle açıklanacağı gibi, üniversite sınavını kazanma isteği, inancı ve akademik başarıyla da açıklanabilir. Bu anlamda tablomuzdaki bulgular, sayısal öğrencilerin sınava daha iyi hazırlandığını ve sınavı kazanma isteği ve inancını daha çok hissettiğini gösterir. Sözel öğrencilerinin de sınava hazırlanma olsun, sınavı kazanma isteği ve inancını hissetme olsun diğer bölümü seçen öğrencilerden daha geride olduklarını söyleyebiliriz. İlköğretimden sonra yapılan lise seçimi ve lise 2.sınıfta seçilen alan-

bölüm seçiminde başarısız öğrencilerin genelde düz liselere ve meslek liselerine, düz liselerde de sözel bölümüne yönlendirildikleri veya gittikleri bilinmektedir. Bu doğrultuda tablomuzdaki bulgular anlamlı bulgular olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.3.7.5. Lisede Okunulan Alan-Bölüm İle Gelecek Hakkındaki Düşünceler
Tablo 89.Lisede Okunulan Alan-Bölüm İle Gelecek Hakkındaki Düşünceler

		Gelecek hakkındaki düşünceleriniz					Toplam
Alan		Çok ümitliyim	Ümitliyim	Ümitsizim	İlgisizim	Fikrim yok	
	Sayısal	45	142	27	5	24	243
		18,5%	58,4%	11,1%	2,1%	9,9%	100,0%
	Sözel	19	64	21	2	14	120
		15,8%	53,3%	17,5%	1,7%	11,7%	100,0%
	Eşit ağırlık	30	97	19	2	23	171
		17,5%	56,7%	11,1%	1,2%	13,5%	100,0%
	Yabancı dil	1	10	0	1	1	13
		7,7%	76,9%	,0%	7,7%	7,7%	100,0%
	Mesleki Alan(meslek liseliler için)	15	66	22	2	11	116
		12,9%	56,9%	19,0%	1,7%	9,5%	100,0%
Toplam		110	379	89	12	73	663
		16,6%	57,2%	13,4%	1,8%	11,0%	100,0%

Person χ^2 :15,646 / SD:16 / P<0,478

Bu tabloda örneklem gurubunun, lisede seçtikleri alan-bölüm ile gelecek ile ilgili düşünleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Sayısal öğrencilerinden, gelecekte çok ümitli ve ümitli olan öğrencilerin oranlarının toplamı %76,9, sözel öğrencilerde bu oran, %69,1, eşit ağırlık öğrencilerinde bu oran, %74,2, yabancı dil öğrencilerinde 84,6, meslek lisesi öğrencilerinde bu oran, %69,8'dir. Gelecekle ilgili en fazla ümitsiz olan öğrenciler %19,0'luk oranla meslek lisesi öğrencileri olduğu bulgulanmıştır. Sözel öğrencilerinde bu oran %17,5, sayısal öğrencilerinde bu oran, %11,1', yabancı dil bölümü öğrencilerinde gelecekte ümitsiz olan öğrenci olmadığı bulgulanmıştır. Örneklem gurubumuzdaki öğrencilerin gelecekle ilgili olan düşünceleri, üniversite sınavını kazanmaya yönelik duyulan inançla aynı paralelde olduğunu düşünülebilir. Bu doğrultuda, tablodaki bulguların anlamlı bulgular olduğu söylenebilir. Çünkü sağlıklı bir şekilde meslek lisesine ve liselerin sözel bölümlerine yönlendirilmemiş olan öğrencilerin üniversite sınavını kazanmaya olan inançları da düşük olmaktadır. Bu inancın düşük olması, gelecekle ilgili düşüncelerini de etkilemektedir. Bununla birlikte, meslek liselerine ve liselerin sözel bölümlerine yönlendirilen öğrencilerden, daha doğru ve sağlıklı bir şekilde sayısal, eşit ağırlık ve yabancı dil bölümüne yönlendirilen öğrencilerin gelecekle ilgili olan düşünceleri daha olumlu olduğu bulgulanmıştır.

Ülkemizde ilköğretimden sonra Ortaöğretim kurumlarına öğrenci seçimi için yapılan SBS sınavında başarısız olan öğrenciler genelde ya meslek liselerine, ya da düz liselerin sözel bölümlerine gitmektedirler. Bunun sonucunda da, bu öğrencilerimizin gelecekle ilgili düşünceleri tablomuzda ki bulguları ortaya çıkmaktadır.

2.3.7.6. Lisede Okunulan Alan-Bölüm İle Meslek Seçiminde Anne-Babanın Etkisi

Tablo 90.Lisede Okunulan Alan-Bölüm İle Meslek Seçiminde Anne-Babanın Etkisi

		Hangisi etkili olmuştur?				Toplam
Seçilen Alan		Annem	Babam	İkisi de olmamıştır	İkisinin de etkisi olmuştur	
Sayısal		106	97	20	20	243
		43,6%	39,9%	8,2%	8,2%	100,0%
Sözel		40	54	25	1	120
		33,3%	45,0%	20,8%	,8%	100,0%
Eşit ağırlık		65	65	34	7	171
		38,0%	38,0%	19,9%	4,1%	100,0%
Yabancı dil		5	5	2	1	13
		38,5%	38,5%	15,4%	7,7%	100,0%
Mesleki Alan(meslek liseliler için)		30	65	14	7	116
		25,9%	56,0%	12,1%	6,0%	100,0%
Toplam		246	286	95	36	663
		37,1%	43,1%	14,3%	5,4%	100,0%

Person χ^2 :36,396 / SD:12 / P<0,000

Bu tabloda örneklem gurubunun lisede seçilen alan-bölümle, anne-babanın etkisi arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır. Örneklem gurubumuzun sayısal öğrencilerinde, lisede alan-bölüm seçiminde, annenin etkisi, babanın etkisinden daha fazla olduğu saptanmıştır. Eşit ağırlık ve yabancı dil bölümünü seçen öğrencilerde lisede seçilen alan-bölüm seçiminde anne-baba etkisi eşit olarak saptanmıştır. Lisede sözel bölümünü ve meslek lisesinde meslek bölümünü seçen öğrencilerde alan seçiminde babanın etkisinin anneninkinden daha fazla olduğunu görülmüştür. Örneklem gurubumuzda ayrıca sözel bölümünü seçen öğrencilerin lisede alan-bölüm seçiminde, en fazla babanın etkili olduğu görülmektedir.

2.3.7.7. Lisede Okunulan Alan-Bölüm İle Yeni Sınav Sistemi Hakkında Bilgi Sahibi Olma

Tablo 91.Lisede Okunulan Alan-Bölüm İle Yeni Sınav Sistemi Hakkında Bilgi Sahibi Olma

		Yeni sınav sistemi hakkında bilgi sahibi misiniz?		Toplam
Alan		Evet	Hayır	
	Sayısal	188	55	243
		77,4%	22,6%	100,0%
	Sözel	68	52	120
		56,7%	43,3%	100,0%
	Eşit ağırlık	106	65	171
		62,0%	38,0%	100,0%
	Yabancı dil	11	2	13
		84,6%	15,4%	100,0%
	Mesleki Alan(meslek liseliler için)	57	59	116
		49,1%	50,9%	100,0%
Toplam		430	233	663
		64,9%	35,1%	100,0%

Person χ^2 :35,634 / SD:4 / P<0,000

Bu tabloda örneklem gurubunun lisede seçilen alanla, yeni üniversite sınav sistemi hakkında bilgi sahibi olma arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır. Tablodaki bulgular, yeni sınav sistemi hakkında en fazla bilgiye sahip olan öğrencilerin, yabancı dil öğrencileri olduğunu göstermektedir. Yeni sınav sistemi hakkında en az bilgiye sahip olan öğrencilerde meslek lisesi öğrencilerdir. Yabancı dil öğrencilerinde, yeni sınav sistemi hakkında bilgi sahibi olan öğrencilerin oranı %84,6, sayısal öğrencilerinden yeni sınav sistemi hakkında bilgi sahibi olan öğrencilerin oranı %77,4, eşit ağırlık öğrencilerinde, yeni sınav sistemi hakkında bilgi sahibi olan öğrencilerin oranı %62,0, sözel öğrencilerinde, yeni sınav sistemi hakkında bilgi sahibi olan öğrencilerin oranı %56,7, meslek lisesi öğrencilerinden, yeni sınav sistemi hakkında bilgi sahibi olan öğrencilerin oranı %49,1'dir. Bu oranlar bize bu bölümlerde okuyan öğrencilerin sınavla ilgili beklentilerinin ne derecede olduğunu göstermektedir. Ayrıca tablodaki bu bulgular bize, bu bölümleri okuyan öğrencilerin, üniversite sınavında ne kadar başarılı olacakları hakkında öngörü oluşturmaktadır. 2009 yılı üniversite sınavında başarılı olan en iyi liselere göre; bu liselerden Fen liselerinde, seçilecek alan olarak sadece sayısal alan bulunmaktadır. Diğer başarılı olan liselerden Anadolu liseleri, Anadolu Öğretmen liselerinde ise genelde sayısal, eşit ağırlık ve yabancı dil bölümleri öğrenciler tarafından seçilmektedir. Bu okullarda Sözel bölümlerinin açılma imkanı olduğu halde öğrencilerin geneli bu alanı seçmektedir. Bunun nedeni de, üniversitelerde sözel alanla ilgili tercih edilecek bölümlerin, sayısal alana göre az olması olarak

düşünülmektedir. Yani bu başarılı okulların öğrencilerin geneli sayısal öğrencilerinden oluşmaktadır. Bununla birlikte meslek liseli öğrencilerinin, katsayı durumundan dolayı üniversite sınavı ile ilgili durumları, sözel öğrencilerinkine benzer durum göstermektedir. Bu okulda okuyan öğrencilerin de, sınavı kazanmaya yönelik inançları düşük olduğu için, yeni sınav sistemi hakkındaki bilgileri aynı paralellikte düşük oranda çıktığı görülmüştür.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Meslek seçimi, sadece bir mesleki beceriye sahip olmayı seçmek değil, aynı zamanda bir yaşam biçimini ve tarzını seçmek anlamına gelmektedir. Mesleğin getirdiği bilgi birikimi, mesleğin koşulları ve mesleğin sosyal çevresi kişinin oluşturacağı alışkanlıklarının ve yaşama biçiminin altyapısını oluşturmaktadır.

Meslek seçimi kararı, her gencin önüne zor bir seçim olarak çıkmaktadır. Meslek seçimini yapacak olan genç birey, bu seçimi yaparken çok dikkat etmelidir. Meslek seçimi gelişimsel bir süreçtir. Bu sürece etki eden birden fazla faktör vardır. Meslek seçimi hem bireysel bağlamda, hem de toplumsal bağlamda birden fazla faktörden etkilenen bir seçimdir. Meslek seçimini etkileyen bu faktörlerin neler olduğunu iyi analiz edip, bu doğrultuda sağlıklı meslek seçimi yapılmalıdır.

Gençlerin meslek seçimi, günümüz ülke koşulları düşünüldüğünde önemli bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde, üniversite mezunu gençlerin, iş bulmakta zorluk çekmeleri ve sıkıntı yaşamaları, meslek seçimi konusunu daha önemli hale getirmektedir. Bu nedenle üniversite sınavına girecek olan gençlerin meslek tercihi yaparken bu durumu göz önünde bulundurup, meslek tercihini yapmaları gerektiği düşünülmektedir.

Bu çalışmanın amacı, meslek seçimini belirleyen sosyo- kültürel faktörlerin neler olduğunun araştırılıp, bu amaçla üniversite sınavına girecek olan gençlere, meslek tercihlerini belirlemede, bu konuda doğru karar verebilmelerine ve doğru bir şekilde yönlendirilmelerine etki edilecek anne-babalar, rehber öğretmenler, öğretmenler ve bu konuyla ilgili olan diğer kişi ve kuruluşlara yardımcı bir kaynak olacağı düşünülmektedir.

Teorik kısımda, anketin uygulandığı lise son sınıf öğrencilerinin gelişimsel dönemleri ile ilgili, okudukları lise türleri ile ilgili, meslek ve meslek seçimi ile ilgili, meslek seçimini etkileyen bireysel ve sosyo-kültürel faktörlerle ilgili ve mesleki gelişim kuramları ile ilgili gerekli bilgiler verilmiştir. Tezin teorik kısmındaki bu bilgiler, anketin sonuçlarında çıkan bulguların yorumlanmasında önemli bir yer tutmaktadır.

Bu araştırmamızda Malatya ilinde belirlenen, lise son sınıf öğrencilerine uygulanan, meslek seçimini etkileyen sosyo-kültürel faktörlerle ilgili anket sonuçlarından çıkan bulgular, gençlerin meslek seçiminde, sosyo-kültürel faktörlerin etkili olduğunu göstermektedir. Örneklem gurubundaki öğrencilerin, cinsiyetinin, ailelerinin ekonomik durumunun, anne-babanın mesleğinin ve anne-babanın eğitim

düzeyinin, yaşanan yerin sosyo-kültürel özelliklerinin, okudukları lise türünün, ailedeki bireylerin eğitim düzeylerinin meslek seçimini etkileyen sosyo-kültürel faktörler olarak ortaya çıkmıştır.

Örnekleme gurubunu oluşturan lise son sınıf öğrencilerine uygulanan anket sonuçlarından elde edilen bulguların sonuçlarını, tezin hipotezleri doğrultusunda incelenmeye çalışıldı.

Anne-babanın eğitim düzeyi, çocuğun meslek seçimini etkilemektedir hipotezimiz ile ilgili şu sonuçlar ortaya çıkmıştır:

Annenin eğitim düzeyi ile gencin meslek seçimi üzerindeki etkisi arasında paralellik bulunmaktadır. Annenin eğitim düzeyi arttıkça çocuğunun meslek seçimi üzerindeki etkisi de buna paralel olarak artmaktadır. Anneleri farklı eğitim seviyesinde olan öğrencilerin, annelerinin meslek seçiminde etkileri de farklı seviyede olmuştur. Annesinin eğitim seviyesi yüksek olan öğrencilerin, annelerinin meslek seçiminde etkileri, annelerinin eğitim seviyesi düşük olanlara göre daha yüksek seviyede çıkmıştır.

Annenin eğitim düzeyi ile lisede öğrenim görülen alan arasındaki ilişki de, annenin eğitim düzeyi arttıkça, lise 2. Sınıfta seçilen sayısal alanı seçen öğrencilerin sayısında da artış gözlenmiştir. Annenin eğitim düzeyi düştükçe, sayısal alanı seçen gençlerin oranı azalmaktadır. Annesinin eğitim düzeyi düşük olan öğrencilerin çoğu sözel bölümünü seçtikleri gözlenmiştir.

Annenin eğitim düzeyi ile lise 2. sınıfta seçilen alan-bölümden memnun olma durumu arasındaki ilişkide; annesinin eğitim düzeyi yükseldikçe lise 2. Sınıfta seçilen alan-bölümden memnun olma durumu da yükselmektedir. Annesinin eğitim düzeyi düşük olan öğrencilerin, lise 2. Sınıfta seçtikleri alan-bölümden memnun olma durumları, annesinin eğitim durumu yüksek olanlara göre daha düşük çıktığı araştırmamızda ortaya çıkmıştır.

Annesinin eğitim düzeyi ile eğitim görülen lise türü arasındaki ilişkide, annenin eğitim düzeyi yükseldikçe okunulan lise türlerinde de farklılıklar bulgulanmıştır. Annesinin eğitim düzeyi yüksek olan öğrenciler, akademik başarıları yüksek olan okulları tercih etmişlerdir. Bu liseler de daha çok Fen liseleri ve Anadolu liseleridir. Annesinin eğitim düzeyi düşük olan öğrencilerin okudukları okullar da genelde akademik başarıları düşük olan düz liseler ve meslek liseleri olarak bulgulanmıştır.

Babasının eğitim düzeyi ile ilgili değişkenler arasında kurulan ilişkilerle çıkan sonuçlarla, annenin eğitim düzeyi ile ilgili değişkenler arasında kurulan ilişkilerde çıkan sonuçlar arasında paralellik bulunmaktadır. Babanın eğitim düzeyi yükseldikçe, gencin

meslek seçimi üzerindeki etkisinin de arttığını görmekteyiz. Bununla birlikte babanın eğitim düzeyi düştükçe de çocuğun meslek seçimi üzerindeki etkisi de azalmaktadır.

Babasının eğitim düzeyi ile üniversite sınavına hazırlık için derslane eğitimi alma süresi arasında paralel vardır. Babanın eğitim düzeyi yükseldikçe, dershaneye gitme süresi de artmaktadır. Babanın eğitim düzeyi düştükçe de dershaneye gitme süresi düşmektedir. Babanın eğitim düzeyi arttıkça çocuğun üniversite sınavına hazırlanma olanakları daha çok artmaktadır. Babanın eğitim düzeyi yükseldikçe çocuğun eğitim olanaklarından yararlanması buna paralel olarak artmaktadır. Bu, babanın mesleği ve geliri ile de doğru orantılıdır.

Babalarının eğitim düzeyi ile lise 2. Sınıfta tercih edilen sayısal alanı seçenlerin oranının arttığını görmekteyiz. Bu sonuçlar annenin eğitim düzeyi ile lise 2. Sınıfta seçilen sayısal arasındaki ilişki ile paralellik göstermektedir

Babalarının eğitim durumu ile eğitim görülen lise türü arasındaki ilişki, annenin eğitim düzeyi ile eğitim görülen lise türü arasındaki ilişki de çıkan sonuçlara benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Babanın eğitim düzeyi arttıkça, çocuğun akademik başarısı yüksek olan okullarda okuma oranı da artmaktadır. Babanın eğitim düzeyi düştükçe, çocuğun akademik başarısı düşük olan okullarda okuma oranları da artmaktadır.

Tezin, anne-babanın eğitim düzeyi ile ilgili olan hipotezinde, anne-baba eğitimin düzeyinin çocuğun meslek seçiminde, seçtiği okul türünde, lisede seçtiği alanda, üniversite sınavına hazırlanmada, lisede seçtiği alandan memnun olma durumunda etkili olduğu bulgulanmıştır.

Tezimizin bir başka hipotezi olan, cinsiyetin meslek seçimi üzerinde etkili bir faktör olmasıyla ilgili ortaya çıkan sonuçlarda:

Cinsiyet ile meslek tercihinin yapılp yapılmaması arasındaki ilişki de, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla oranla meslek tercihi yaptıkları bulgusuna ulaşılmıştır.

Cinsiyet ile meslek seçiminde, hayaller ve idealler mi yoksa garantili bir iş sağlama arasındaki ilişkide, kız öğrencilerin meslek seçiminde hayallerin ve ideallerin etkili olduğunu belirtenlerin, erkek öğrencilere oranla daha yüksek oranda çıktığı görülmektedir.

Cinsiyet ile meslek seçiminde belirleyici faktör arasındaki ilişkide, kız öğrenciler için yetenek ve ilgilerin meslek seçiminde belirleyici faktör olduğunu düşünenlerin oranı, erkek öğrencilere oranla daha yüksektir.

Cinsiyet ile meslek seçiminde büyüklerin fikirlerinin önemli olması arasındaki ilişkide, meslek seçiminde büyüklerin fikirleri önemlidir diyen kız öğrencilerin oranı, erkek öğrencilere göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Tezin teorik kısmında da açıkladığımız gibi cinsiyet ile meslek seçiminde yukarda belirtilen değişkenler arasında çıkan sonuçların en önemli nedeni, mesleki olgunluk düzeyinin kız öğrencilerde daha yüksek olmasındandır.

Cinsiyet ile meslek seçiminde mesleğin ekonomik getirisinin önemli bir faktör olması arasındaki ilişkide, erkek öğrencilerde meslek seçiminde, mesleğin ekonomik getirisinin önemli bir faktör olduğunu düşünenlerin oranı kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Erkeğin toplumdaki mevcut rolü olan ailenin ekonomik durumunun nesnesi olması meslek seçiminde, mesleğin ekonomik getirisini, kızlara göre daha fazla düşünmesine neden olmuştur diyebiliriz.

Cinsiyet ile tercih edilen meslekler arasındaki ilişki de erkek öğrencilerle kız öğrencilerin tercih edecekleri mesleklere göre: Örneklem gurubundaki öğrencilerin erkek-kız fark etmeksizin daha çok öğretmenlik ve doktorluk mesleklerini tercih etmek istedikleri gözlenmiştir. Bununla birlikte kız öğrencilerin öğretmenlik ve doktorluk mesleklerini, erkeklerden daha çok tercih etmek istedikleri ortaya çıkmıştır. Erkek öğrencilerin kız öğrencilerden farklı olarak mühendislik ve polislik mesleklerini daha fazla tercih etmek istedikleri bulgulanmıştır.

Tezimizde cinsiyet ile meslek seçimi arasında kurulan ilişkide elde edilen bulgular, cinsiyet ile meslek seçiminin yapılıp yapılmaması, cinsiyet ile meslek seçiminin nedenleri, cinsiyet ile meslek seçiminde ilgi ve yeteneklerin önemi, cinsiyet ile mesleğin ekonomik getirisinin önemi, cinsiyet ile meslek seçiminde büyüklerin fikirlerinin önemi ile ilgili sonuçlar hipotezimize uygun bulgular olarak saptanmıştır.

Tezin hipotezlerinden olan, ailenin ekonomik durumunun meslek seçimi üzerinde önemli bir faktör olduğu ortaya çıkmıştır.

Ailenin ekonomik durumu ile çocuğun eğitim masrafına harcanan paranın miktarı arasındaki ilişkiyi gösteren bulgularda; ailesinin aylık ekonomik geliri ile çocuğun eğitime harcanan para arasında doğru orantı olduğu gözlenmektedir. Ailesinin aylık gelir durumu iyi olan öğrencilerin eğitim masrafları, ailesinin gelir durumu düşük olan öğrencilere göre daha fazladır.

Ailenin ekonomik durumu ile okunan lise türü arasındaki ilişkide elde edilen bulgularda, ailesinin aylık geliri düşük olan öğrencilerin daha çok düz liseye gittikleri

gözlenmiştir. Ailesinin aylık ortalama geliri yüksek olan öğrencilerin de daha fen ve Anadolu liselerine gittikleri gözlenmiştir.

Ailenin ekonomik durumu ile lisede seçilen alan-bölüm arasındaki ilişkide çıkan bulgulara, ailesinin aylık ortalama geliri yüksek olan öğrencilerin daha çok sayısal alanı seçtikleri ortaya çıkmıştır. Ailesinin aylık ortalama geliri düşük olan öğrencilerin de daha çok sözel bölümü seçtikleri bulgulanmıştır.

Tezin bir başka hipotezi olan, ailede üniversite okumuş kişilerin bulunmuşluğunun meslek seçiminde önemli bir faktör olduğu ortaya çıkmıştır.

Ailesinde üniversite okumuş öğrencilerin seçecekleri mesleklerle ilgili bilgi sahibi olma arasındaki ilişkide, ailesinde üniversite okumuş olan öğrencilerden seçecekleri meslek hakkında bilgi sahibi olanların oranı, ailesinde üniversite okumuş olan kimsenin olmadığı öğrencilere göre daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır.

Ailesinde üniversite okumuş kişilerin bulunduğu öğrencilerin eğitim gördükleri okulların akademik başarısı daha yüksek okullar olarak gözlenmiştir.

Ailesinde üniversite okumuş bulunan öğrencilerde, lisede sayısal alanı seçenlerin oranı, ailesinde üniversite okumuş kişi bulunmayan öğrencilere göre daha yüksek çıkmıştır. Ailesinde üniversite okumuş kişi bulunan öğrencilerde, lisede sözel bölümünü seçenlerin oranı da ailesinde üniversite okumuş kişi bulunmayan öğrencilere göre daha düşüktür.

Ailesinde üniversite okumuş kişilerin bulunduğu öğrencilerde lisede seçtikleri alandan memnun olanların oranı, ailesinde üniversite okumuş kişi bulunmayan öğrencilerde lisede seçtiği alandan memnun olanların oranına göre daha yüksek çıkmıştır.

Ailesinde üniversite okumuş kişilerin bulunma durumu, çocuğun meslek seçiminde, okul türünde, lisede seçtiği alanda, seçtiği alandan memnun olmasında etkili bir faktör olduğu bulgulanmıştır.

Tezin hipotezinden biri olan öğrencilerin meslek seçimine rehber öğretmenle fazla görüşülmediği ile ilgili bulgulara göre: örneklemin öğrencilerine meslek seçimiyle ilgili konuda, rehber öğretmenle görüşme sıklığı sorusuna, öğrencilerin genelde görüşmediği bulgulanmıştır. Tezin hipotezinden biri olan öğrencilerin meslek seçiminde rehber öğretmenden fazla yararlanılamıyor hipotezi bu bulgularla doğrulanmıştır.

Tezin bir diğer hipotezi olan meslek seçiminde mesleğin ekonomik getirisinin önemli bir faktör olmasıyla ilgili bulgulara ise, örneklemin büyük bir çoğunluğunun meslek seçiminde, mesleğin ekonomik getirisinin önemli olduğunu belirtmişlerdir. Bu

bulgular tezin hipotezinden biri olan, meslek seçiminde, mesleğin ekonomik getirisinin önemli bir faktör olduğunu doğrulamaktadır.

Tezin hipotezlerinden olan, meslek seçiminde öğrencilerin anne-babalarının yaptığı işlerin örnek alınmasıyla ilgili bulgulara, anne-babanın yaptığı işleri örnek almayan öğrencilerin oranı, örnek alanların oranından daha yüksek çıkmıştır. Örneklem gurubundaki öğrenciler tarafından, anne-babanın yaptığı işlerin meslek seçiminde genelde örnek alınmadığı ile ilgili hipotezimiz bu bulgularla doğrulanmıştır.

Tezin bir diğer hipotezi olan, meslek seçiminde, mesleğin ilgi ve yeteneklere uygun olmasıyla ilgili bulgulara göre: Örneklem gurubundaki öğrencilerin meslek seçiminde belirleyici faktör olarak en fazla oranda ilgi ve yeteneklere uygunluk faktörünün etkili olduğu gözlenmiştir. Bununla birlikte mezun olduğunda iş bulma imkanının kolaylığı da meslek seçiminde etkili faktör olarak bulgulanmıştır.

Tezin hipotezlerinden olan, meslek lisesi öğrencilerinin okudukları okullarına yönlendirilmeleri sağlıklı bir şekilde yapılmamaktadır hipotezi ile ilgili bulgulara göre: örneklem gurubunun lise türleri ile sınava hazırlandığı alandan memnun olma arasındaki ilişki incelendiğinde, meslek lisesi öğrencilerinde üniversite sınavına hazırlandığı alan-bölümden memnun olanların oranı, örneklem gurubunun diğer lise türlerinde okuyan öğrencilerinkinden daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bulgular, meslek lisesi öğrencileri okudukları okuldan en az memnun olan öğrenciler olarak gözlenmiştir.

Tezin bir diğer hipotezi olan, sözel öğrencilerinin lise 2.sınıfta seçtikleri alana yönlendirilmelerinde doğru bir yönlendirilme yapılmadığıdır. Bu hipotezin doğruluğunu göstermek için örneklem gurubunun alanlarıyla ilgili olarak, gelecekle ilgili düşünceleri ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Sözel bölümü öğrencilerinden gelecekte ümitsiz olanların oranı, sayısal ve diğer alanlarda okuyan öğrencilerden daha fazladır.

Tezin bir diğer hipotezi olan meslek liselilerin okudukları liseye yönlendirilmelerinde yaşanan sıkıntıdır. Örneklem gurubundaki Meslek liselilerin, diğer liselerde okuyan öğrencilere oranla en fazla oranda gelecekte ümitsiz olma oranı yüksektir. Bu sonuçlarda bu çocukları bu okullara yönlendirilmesinde yanlışlıklar yapıldığının göstergesidir.

Tezin bir diğer hipotezi olan, öğrenciler seçecekleri meslek hakkında yeterli bilgiye sahip değildir. Bu hipotezle ilgili bulgulara göre: seçeceği meslek hakkında bilgi sahibi olanların oranı, örneklem gurubunu oluşturan öğrencilerin yaklaşık yarısını

oluşturmaktadır. Bu oran bize, öğrencilerin seçecekleri meslekle ilgili gerekli bilgiye sahip olmadıklarını göstermektedir.

Genel olarak, tezle ilgili belirlenen hipotezlerin doğruluğu, elde edilen bulgularla gözlemlenmiştir. Bundan önce, bu konuyla ilgili yapılan çalışmalarda çıkan sonuçların bizim tezimizde çıkan sonuçlarla paralellik göstermesi, yapılan bu çalışmanın anlamlılığını göstermektedir.

Son olarak doğru meslek tercihi, mutlu ve verimli birey, gelişmiş ve sağlıklı toplumun oluşmasında önemli bir faktördür.

ÖNERİLER

1-Ülkemizde mesleki yönlendirme, İlköğretimin son sınıfında, 8.sınıfta yapılmaktadır. Yapılan bu mesleki yönlendirme, gerek mezun olacağı İlköğretim kurumundaki yönetici ve öğretmenlerden, gerekse gideceği Ortaöğretim kurumlarındaki yönetici ve öğretmenler tarafından gerekli hassasiyet gösterilerek değerlendirilmemektedir. Bu doğrultuda ilköğretim öğrencilerinin birinci sınıftan başlayarak sekizinci sınıfa kadar olan eğitim-öğretim sürecinde, ilgi ve yetenekleri takip edilip, gerekli değerlendirmeler yapılarak, bu öğrencilerin ciddi bir şekilde mesleki yönlendirilmeleri yapılmalıdır. Çocuğun gideceği Ortaöğretim kurumundaki yönetici ve öğretmenler de öğrencilerin, İlköğretimde yapılan mesleki yönlendirmesine dikkat ederek, bu doğrultuda alan-bölüm yönlendirmesi yapılmalıdır

2-İlköğretim ve Ortaöğretimde öğrencilerin mesleki yönlendirilmesi, okullardaki Rehber öğretmenin mesleki rehberlik adı altında yapması gereken görevlerdendir. Rehber öğretmenlerin okullarda yapacağı mesleki rehberlik çalışmasının eksiksiz yapılabilmesi için okullarda Rehber öğretmenlerin norm kadrolarının artırılması gerekmektedir. Bununla birlikte, okullarda, haftalık ders saatinde, rehberlik saatlerinin arttırması gerekmektedir. Okul Rehberlik servisinin amacı ve çalışma alanı ile ilgili okuldaki öğrencilerin, öğretmenlerin, idarecilerin ve öğrenci velilerinin bilgilendirmeleri gerekmektedir. Bu şekilde okullardaki rehberlik servislerinin daha aktif duruma gelmesi sağlanmalıdır.

3-Okullardaki öğrencilerin, mesleki yönlendirme sürecinde, Rehber öğretmenle birlikte, okul yönetiminin, öğrencinin okuldaki diğer öğretmenlerinin ve anne-babanın da aktif bir şekilde katılımının sağlanması gerekmektedir. Okul içinde Rehber öğretmen,

çocuğun yeteneğinin ve ilgisinin hangi alanda olduğuyla ilgili bilgiyi, derslerine giren öğretmenlerden alabilir. Bu doğrultuda mesleki yönlendirmenin önemi, öğrencilerin derslerine giren öğretmenlere de anlatılarak, mesleki yönlendirme sürecine, öğretmenlerini de aktif bir şekilde dahil edilmesi gerekmektedir.

Okul dışında öğrencinin nelerle uğraştığı, nelere ilgi duyduğu ve hangi alanlarda yetenekli olduğunu bilecek olan kişiler, çocuğun anne-babalarıdır. Bu durumda çocuğun mesleki yönlendirmeye ilgili okuldaki durumuyla birlikte, evdeki durumu da anne-babadan öğrenilerek mesleki yönlendirmeye anne-babayı da katmak gerekmektedir.

4-Liselerde mesleki yönlendirmeye ilgili, geçen sene (2008-2009 Eğitim-Öğretim yılında), müfredata konulan, fakat bu sene müfredattan çıkarılan tanıtım ve yönlendirme dersinin müfredata tekrardan konulması gerekmektedir. Bu derste öğrencilerin üniversitelerdeki bölümlere kaynaklık eden alanların seçilmesinde gerekli bilgiler verilmekteydi. Lise 2.sınıfta öğrencinin seçeceği alan-bölümün, üniversitede okumak istediği bölümle ilgili olduğu için, lise 1. sınıfta bu dersin tekrar konulup, öğrencilerin lisede seçeceği alan ve bunun devamında üniversitede okuyacağı bölümle ilgili bilgilendirilmesi yapılmalıdır.

5- Ülkemizde Ortaöğretime devam eden öğrencilerden meslek liselerine devam eden öğrencilerin sayısı, genel ortaöğretim okullarına devam eden öğrencilerinin üçte biri seviyelerindedir. Gelişmiş ülkelerde, bizim ülkemizinkinden farklı olarak meslek liselerine giden öğrencilerin sayısı, genel liselere giden öğrencilerin üç katı seviyesindedir. Bizim ülkemizdeki meslek lisesi öğrencilerinin sayısını gelişmiş ülkelerin seviyesine çıkarabilmek için, mevcut meslek liselerin ve bu okullardaki bölümlerin tanıtımının çok iyi bir şekilde yapılıp, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre bu okullara yönlendirilmeleri yapılmalıdır.

6-Değişimin çok hızlı yaşandığı dünyamızda yeni yeni meslekler ortaya çıkmakta, eski meslekler önemini yitirmektedir. Bununla birlikte, günümüzde meslek sayıları da gittikçe artmaktadır. Bu ortamda mesleklerinin tanıtımının çok iyi yapılıp, gelecek vaat eden ve gelecekte önemini yitirecek olan mevcut mesleklerin planlanması buna paralel olarak yapılmalı, mevcut mesleklerin gelecekle ilgili istihdam planı çıkarılmalıdır.

BİBLİYOGRAFYA

KİTAPLAR

Baldık, Ömer: **Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Rehberi**, Timaş Yay., İstanbul, 2004

Bakırcıoğlu, Rasim: **Rehberlik ve Psikolojik Danışma**, Anı Yay., 6. Baskı, Ankara, 2003

Bayhan, Vehbi: **Genç Kimliği**, İnönü Üniversitesi Yay., Malatya, 2003

Bayhan, Vehbi: **Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma**, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1997

Bauman, Zygmunt: **Sosyolojik Düşünmek**, Çev.: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yay., 3. Basım, İstanbul, 2002

Bilhan, Saffet: **Eğitim Sosyolojisi**, DTCF Basımevi, Ankara, 1986

Cebeci, Sedat: **Televizyonun Sosyolojik Boyutu**, Şule Yay., İstanbul, 1996

Devellioğlu, Ferit: **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Yay., Ankara, 2002

Elkın Frederick: **Çocuk ve Toplum Çocuğun Toplumsallaşması**, Çev.: Nazife Güngör, Gündoğan Yay., 1. Basım, Ankara, 1995

Elmacıoğlu, Tuncer: **Hayatın Bütününde Başarı**, Hayat Yayanları, İstanbul, 1998

Erden M., Akman Y.: **Eğitim Psikolojisi**, Arkadaş Yay., Ankara, 1995

Ergün, Mustafa: **Eğitim ve Toplum**, Ocak Yay., 2. Baskı, Ankara, 1992

Erkal, Mustafa: **Sosyoloji**, Der Yayınevi, İstanbul, 1999

Gander J. Marj, Gardiner W. Harry: **Çocuk ve Ergen Gelişimi**, Çev.: Ali Dönmez vd., İmge Kitabevi, 5. Baskı, Ankara, 2004

Gökçen, Birsen; **Ortaöğretim Gençliğinin Beklenti ve Sorunları**, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yay., Ankara, 1984

Jersild, Arthur T.: **Gençlik Psikolojisi**, Çev.: İbrahim N. Özgür, Gün Matbaası, 3. Basım, İstanbul, 1978

Kağıtçıbaşı, Çiğdem: **Yeni İnsan ve İnsanlar**, Sistem Yay. İstanbul, 2005

Karagözoğlu, Cengiz; İsmet Kemertaş: **Psikolojik Danışma ve Rehberlik**, Birsen Yayınevi; İstanbul; 2004

Köknel, Özcan: **Ana-Baba Okulu Ergenlik Dönemi**, Remzi Kitabevi, 5. Basım, İstanbul, 1995

- Köksalan, Bahadır; **Üniversite Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler**, İnönü Üniv. Sos. Bil. Enst. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya, Nisan 1999
- Kuzgun, Yıldız; **Meslek Rehberliği ve Danışmanlığına Giriş**, Nobel Yay., Ankara, Şubat 2003
- Kuzgun, Yıldız; **Kendini Değerlendirme Anket Formu**, ÖSYM Yay., Ankara, 1995
- Korkmaz, Abdullah; **Sosyal Tabakalaşma Ders Notları**, İnönü Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, Güz Dönemi, Malatya, 2000
- Lourence, Steinberg; **Ergenlik**, Çev.Figen Çok, İmge Kitabevi, 1.Baskı, Ankara, 2007
- Oktay, Mahmut; **Davranış Bilimlerine Giriş**, Der Yay., İstanbul, 2000
- Onur, Bekir; **Gelişim Psikolojisi**, İmge Kitabevi, 6. Baskı, Ankara, 1995
- Ozankaya, Özen; **Toplumbilime Giriş**, Ankara Üniv. SBF Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 1982,
- Özgüven, E.,İbrahim; **Psikolojik Danışma ve Rehberlik**, Pdrem Yay., Ankara, 2007
- Özsoy, Osman; **Değişen Dünyada Meslek Seçimi Geleceğin Meslekleri**, Hayat Yay., İstanbul, 2004
- Öztürk, E. Özbay, H.; **Gençlik**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995
- Sencer, Muzaffer; **Toplum Bilimlerinde Yöntem**, Say Yay., İstanbul, 1989
- Silah,Mehmet; **Sosyal Psikoloji - Davranış Bilimleri**, Seçkin Yay., 2.Baskı, İstanbul, 2005
- Sönmez, Veysel; **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**, Pagema Yayıncılık, Ankara,2000
- Tatar, Taner; **Siyaset Sosyolojisi**, Turan Yay., İstanbul, 1997
- Telman, Cavidan; **Başarıya Giden Yolda Meslek Seçimi**, Epsilon Yay., İst., 2000
- Tezcan, Mahmut; **Sosyolojiye Giriş**, Feryal Mat., Ankara, 1995
- Tezcan, Mahmut; **Eğitim Sosyolojisi**, Ankara, 1997
- Yeşilyaprak, Binnur, Güngör Abide, Kurç Güzin; **Öğretmenler İçin Eğitsel ve Mesleki Rehberlik Ders Notu**, Varan Matbaası, Ankara, 1996
- Yeşilyaprak, Binnur; **Eğitimde Rehberlik Hizmetleri**, Nobel Yay., Ankara, Eylül 2000
- Yörükoğlu, Atalay; **Gençlik Çağı**, Özgür yay.,12.Baskı, İstanbul, Mart 2004

Yörükoğlu, Atalay: **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk**, Özgür Yay., İstanbul, 1997

MAKALELER

Arslan, Kahraman, “Üniversiteli Gençlerde Mesleki Tercihler ve Girişimcilik Eğilimleri”, **Doğuş Üniv. Dergisi**, 2002/6

Arslan, Mehmet: “Eğitim Sistemimizin Kapanmayan Yarısı Yükseköğretime Geçiş”, **Erciyes Üniv. Sosyal Bil. Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 16, 2004

Çelebi, Nilgün: “Genç Sosyalleşmesi, Sosyal ve Kültürel Yapı”, **Aile Yazıları 3**, Derleyen: Beylü Dikeçligil, Ahmet Çiğdem; A.A.K. Yay., Ankara, 1990

Çiftçi, Orhan: “Çocuğun Sosyalleşmesinde Ailenin Rolü”, **Aile ve Toplum Dergisi**, Sayı: 2, Cilt: 1, Yıl: 1, Eylül, 1991

Çoban, Aysel Esen: “Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerinin Yordayıcı Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi”, **İnönü Üniv. Eğitm Fak. Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 10, Güz 2005

Doğan, Mehmet: “Üniversite Giriş Sistemi” **Cumhuriyet Bilim Teknik Dergisi**, 31 Ekim 1998

Gönüllü, Müzeyyen: “Lise Öğrencilerinin Bulundukları Liseye göre Gösterdiği Toplumsal farklılıklar”, **Çukurova Üniv., Sosyoloji Tartışmaları Dergisi**, Sayı: 1, Eylül 2003

İlhan, Süleyman: “Yeni Kapitalizm ve Meslek Olgusunun Değişen Anlamları Üzerine”, **Dumlupınar Üniv. Sosyal Bil. Dergisi**, Sayı.21, Ağustos2008

Kuzgun, Yıldız: “Mesleki Rehberliğin Bireylerin Yetenek ve İlgilerine Uygun Meslekleri Tanımalarına Etkisi”, **A.Ü.E.B.F. Dergisi**, Ankara, 1982

Tan, Hasan: “Psikolojik Danışma ve Rehberlik”; **M.E.B.Yay.**;İstanbul; 1992

Uyguç, Nermin: “Cinsiyet, Bireysel Değerler ve Meslek Seçimi”, **D.E.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 1, Yıl: 2003

Yeşilyaprak, Binnur: “Gençlere Meslek Seçiminde Yapılacak Yardımlar”, **Eğitim ve Bilim Dergisi**, Sayı: 59, 1986, Cilt. 10

İNTERNET

“Anadolu Öğretmen Liseleri” <http://mevzuat.meb.gov.tr/15.10.2009>

Aytekin, Arif: “**Meslek seçimini Etkileyen Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Faktörler İsparta Örneği**”; Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi; Isparta; 2005; www.yok.gov.tr 15.10.2009

“Cinsiyete Göre Öss Başarısı” www.osym.gov.tr 12.01.2010

ÇOLAK,Nevin: **“Eğitim Sosyolojisi Bakımından Dershaneler ve Eğitim:Üniversite sınavına Hazırlanan Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Sosyo-Kültürel Durum Analizleri Bursa Örneği”**; Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi, Bursa,2006, www.yok.gov.tr 10.09.2009

“Erkek Teknik Okulları” <http://etogm.meb.gov.tr/07.10.2009>

“ İmam Hatip Liseleri”<http://dogm.meb.gov.tr/> 10.11.2009

“İşte en gözde meslekler”, www.haber3.com, 04 Ağustos 2007

“Ortaöğretim Kurumları” <http://ogm.meb.gov.tr/12.11.2009>

“2009 Öss İle İlgili İstatistiki Bilgiler” www.osym.gov.tr 12.01.2009

Kızıltan, Gonca: “Meslek Seçimi”, www.eğitim.com.gençlik, 10.05.2007

[Kuzgun, Yıldız: “Üniversite Sınavının Tarihsel Gelişimi”,
www.osym.gov.tr,12.10.2007](http://www.osym.gov.tr)

Kuzgun,Yıldız; “Meslek Seçiminde Bilinmesi Gerekenler”, www.osym.gov.tr, 06.03.2007

“Malatya’daki Ortaöğretim Okullarıyla İlgili İstatistiki Veriler”

www.malatya.meb.gov.tr 20.12.2009

“Ösym Basın Toplantısı”,www.özdebir.org.tr,12.06.2010

Razon,Norma: “Bir gencin meslek seçimini etkileyen faktörler”,
www.dersisteyen.com,04.05.2007

Süngü, Yaşar: “Gençlik Meslek Seçemiyor”, www.yenisafak.com.tr,03.10.2007

“Türkiye’de Yükseköğretim” www.yogm.meb.gov.tr/yuksekogretim.htm 03.11.2009

“Tük İstatistikleri 2006-2008(Eylül)” www.tuik.gov.tr, 18.06.2010

“Türkiye’de İşsizlik”, www.blog.milliyet.com , 30.09.2006

“Üniversite Sınavının Tarihsel Gelişimi”, www.osym.gov.tr,12.10.2007

“Yeni Sınav Sistemi” <http://www.trt.net.tr/Haber/> 28.12.2009

Yelken, Kamil; **“Ortaöğretim Son Sınıf Öğrencilerinin Üniversite Tercihlerini ve Meslek Seçimini etkileyen Faktörler Sakarya İl Merkezi Örneği”**;Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi; Eylül 2008 www.yok.gov.tr 11.12.2009

ANKET FORMU

➤ 1-Lise birinci sınıfın sonunda üniversite sınavına hazırlandığınız alanınızı nasıl seçtiniz?

1()Notlarımın en yüksek olduğu derslere bakarak seçtim

2()Sevdiğim derslere bakarak seçtim

3()Üniversitede okumak istediğim bölüme uygun tercih yaptım

4()Ailemin isteğine uygun tercih yaptım

➤ 2-Lise birinci sınıfın sonunda alanınızı seçerken en fazla kimden yardım aldınız?

1()Arkadaşlarımdan 2()Ailemden 3()Yakın hissettiğim öğretmenlerimden

4()Okulumdaki rehber öğretmenimden 5()Dershaneadaki rehber öğretmenimden

6()Kimseden yardım almadım 7()Başka.....

➤ 3- Öğrenim gördüğünüz alan aşağıdakilerden hangisidir?

1()Sayısal 2()Sözel 3() Eşit Ağırlık 4() Yabancı Dil 5()Meslek Liseliler için Mesleki Bölüm

➤ 4- Üniversiteye hazırlandığınız alandan(Sayısal, Sözel, Eşit ağırlık, Yabancı Dil) memnun musunuz?

1() Evet 2()Hayır

➤ 5-Lise birinci sınıfın sonunda seçtiğiniz alanı değiştirme imkânınız olsa hangi alanı seçerdiniz?

1()Sayısal 2()Sözel 3()eşit ağırlık 4()Yabancı Dil 5()Değiştirmedim

➤ 6-Bir meslek tercihi yaptınız mı?

1()Evet 2()Hayır

➤ 7-Meslek seçimini yaparken zorlandınız mı?

1()Evet 2()Hayır 3()Henüz meslek tercihi yapmadım

➤ 8-Meslek seçiminde mesleklerle ilgili bilgi alıp, karar vermede yardıma ihtiyaç duyduunuz mu veya duyuyor musunuz?

1()Evet 2()Hayır

➤ 9-Sececeğiniz meslekle ilgili yeterli bilgiye sahip misiniz?

1()Evet 2()Hayır

➤ 10-Meslek seçiminde en çok bilgiyi hangi dönemde aldınız?

1()İlköğretimde 2()Lisede 3()Dershane

➤ 11-Seçmeyi düşündüğünüz meslek hangi dönemde kafanızda netleşti?

1()İlköğretimde 2()Lisede 3()Henüz netleşmedi

➤ 12-Mesleğinizi seçerken ailenizle çatıştınız mı?

1()Evet 2() Hayır

➤ 13-Meslek seçiminizde cinsiyetiniz etkili olmuş mudur?

1()Evet 2()Hayır

➤ 14-Seçtiğiniz mesleği gelecekte yapabileceğinize inanıyor musunuz?

1()İnanıyorum 2()İnanmıyorum 3()Şüpheliyim 4()Önemli değil 5()Başka.....

➤ 15- Seçeceğiniz meslekte hayalleriniz ve idealleriniz mi etkili olmuştur yoksa garantili iş sahibi olmak mı daha etkili olmuştur?

1()Hayallerim ve ideallerim 2() Garantili bir iş

➤ 16-Size göre aşağıdakilerden hangisinin üniversite sınavını başarmadaki etkisi daha fazladır?(Bireysel faktörleri dikkate almadan cevaplayınız)

1()Dershane 2()Okul 3()Özel ders

➤ 17-Üniversite sınavında istediğiniz bölümü kazanma beklentiniz aşağıdakilerden hangisidir?

1()Çok Yüksek 2()Yüksek 3()Normal 4()Düşük 5()Çok düşük

➤ 18-Üniversite sınavını kazanmak için özel ders alıyor musunuz?

1()Evet 2()Hayır

➤ 19-İstedığınız üniversiteyi ve bölümü bu sene kazanamazsanız en fazla kaç yıl sınava girmeyi düşünüyorsunuz?

1()1yıl 2()2 yıl 3()3 yıl 4()4 Yıl ve daha fazla 5()Bu yıldan sonra girmeyi düşünmüyorum

➤ 20-Okumak istediğiniz bölüme puanınız yetmezse,aynı bölümü paralı üniversitede okumayı düşünür müsünüz?

1()Evet 2()Hayır

➤ 21-Sınavda alacağınız puan özel üniversitelerin bursu bölümlerini kazanmaya yeterse tercihlerinizde özel üniversiteyi mi yoksa devlet üniversitelerine mi yer verirsiniz?

1()Devlet üniversitesi 2()Özel üniversite

➤ 22-Bulunduğunuz ilin dışında üniversite okumak ister misiniz?

1() Evet 2() Hayır

- 23-Size göre aşağıdaki etkenlerden hangisi meslek seçiminde daha belirleyicidir?
- 1() Ailenin isteği 2() Ücretinin yüksek olması 3() İlgi ve yeteneklerime uygun olması
4() Prestijinin yüksek olması 5() Mezun olduğumda iş bulma imkanının kolaylığı
6() Meslekte çalışan yakınların teşviki 6() Başka.....
- 24-Meslek seçimi ile ilgili herhangi bir seminer, panel, konferans ya da meslek tanıtım toplantısına katıldınız mı?
- 1() Evet 2() Hayır
- 25-Rehberlik servisi ile meslek seçimi konusunda ne sıklıkla görüşürsünüz?
- 1() Her zaman 2() Sık sık 3() Ara sıra 4() Hiçbir zaman
- 26- Size göre toplumda en iyi ve saygın meslek hangisidir?
- 1() Doktor 2() Mühendis 3() Avukat 4() Öğretmen 5() İş Adamı
6() Futbolcu 7() Manken 8() Şarkıcı 9() Başka.....
- 27- Üniversite sınavına hazırlık için dershaneye kaç yıl gittiniz veya kaç yıldır gidiyorsunuz?
- 1() 1Yıl 2() 2Yıl 3() 3Yıl 4() 4 yıl 5() Hiç gitmedim
- 28-Değişen üniversite sınav sistemi hakkında yeterli bilgiye sahip misiniz?
- 1() Evet 2() Hayır
- 29-Değişen üniversite sınav sistemi meslek seçiminizde herhangi bir değişikliğe neden oldu mu?
- 1() Evet 2() Hayır 3() Yeni üniversite sınav sistemi hakkında bilgim yok
- 30-Meslek seçiminizde anneniz mi,babanız mı daha etkili rol oynadı veya oynuyor?
- 1() Annem 2() Babam 3() İkisinin de Etkisi Olmamıştır 4() İkisinin de Etkisi Olmuştur
- 31-Meslek seçiminizde ailenizin tutumu nasıl olmuştur?
- 1() İlgi ve yeteneklerim yönünde
2() Statüsü yüksek meslekleri ve çevreye gösteriş yapma yönünde
3() Kendi mesleklerini empoze etme yönünde
4() İş İmkânı Olan meslekler yönünde
6() Başka.....
- 32-Ailenizin erkek çocukları Malatya ili dışında okumasına karşı tutumu nasıldır?
- 1() Olumlu 2() Olumsuz
- 33-Ailenizin kız çocuklarını Malatya ili dışında okumasına karşı tutumu nasıldır?
- 1() Olumlu 2() Olumsuz

➤ 34-Tercih etmek istediğiniz meslek aşağıdakilerden hangisidir?

- 1()Doktor 2()Mühendis 3()Avukat 4()Öğretmen 5()İşletme-iktisat
6()Kamu yönetimi-Siyaset 7()Polis 8()Subay, Astsubay 9()Reklamcılık-Halkla İlişkiler 10()Sanatçı
11()Eczacılık 12()Diş Hekimi 13()Mimarlık 14()Psikolog-Sosyolog 15()İlahiyat
16()Akademisyen 17()Arkeolog 18()PDR 19()Gazeteci 20()İş adamı
21()Mütercimlik-Yabancı Dil Öğret. 22()Radyo ve televizyonculuk 23()Başka.....

➤ 35-Size göre gençliğin en önemli sorunu aşağıdakilerden hangisidir?

- 1() İşsizlik 2() Toplumsal Baskılar 3() Psikolojik Sorunlar 4()Başka.....

➤ 36-Kendi geleceğinizi düşündüğünüzde genel olarak nasıl hissediyorsunuz?

- 1()Çok ümitliyim 2()Ümitliyim 3()Çok ümitsizim 4()İlgisizim 5()Fikrim yok

Aşağıdaki düşüncelere katılıyorsanız EVET’i, katılmıyorsanız HAYIR’ı işaretleyiniz (51.soruya kadar bu şekilde cevaplayın)

➤ 37- Seçeceğim mesleğin toplumdaki statüsüne ve bana sağlayacağı role dikkat ederim.

- 1()Evet 2() Hayır

➤ 38- İlerde seçeceğim mesleğin ekonomik getirisi, meslek seçimimde önemli bir faktördür.

- 1()Evet 2() Hayır

➤ 39-Seçeceğim mesleğin yeteneklerime ve ilgilerime uygun olması benim için önemlidir.

- 1()Evet 2() Hayır

➤ 40-Dini İnançlarım meslek seçimimde önemli rol oynar.

- 1()Evet 2() Hayır

➤ 41-Meslek seçimimde büyüklerimin fikirleri benim için önemlidir.

- 1()Evet 2() Hayır

➤ 42-Meslek seçiminde kimsenin düşüncesine başvurmadan kendi seçimimi yaparım.

- 1()Evet 2() Hayır

➤ 43-Benim için önemli olan üniversiteyi kazanmaktır; kazanacağım bölüm benim için o kadar da önemli değil.

- 1()Evet 2() Hayır

➤ 44-Babamın ya da annemin yaptığı işler meslek seçimimde bana örnek oluyor.

- 1()Evet 2() Hayır

➤ 45-Almış olduğum eğitim ve okuduğum lise türü meslek seçimimde önemli bir faktör oluşturmaktadır.

- 1()Evet 2() Hayır

➤ 46-Kendime uygun meslek bulamıyorum.

- 1()Evet 2() Hayır

➤ 47- Ailemde ve yakın çevremde tercih edilen meslekler, meslek seçimimi etkilemektedir.

- 1()Evet 2() Hayır

- 48-Ailemin ekonomik durumu hangi mesleği seçeceğim üzerinde önemli bir faktördür.
1()Evet 2() Hayır
- 49-Meslek seçimi benim için çokta önemli değildir. Gelecekte ne iş olursa yaparım.
1()Evet 2() Hayır
- 50-İlerde gerçekleştirmeyi düşündüğüm hayallerim meslek seçimim üzerinde önemli bir rol oynar.
1()Evet 2() Hayır
- 51-Cinsiyetiniz?
1() Erkek 2()Kız
- 52-Yaşınız?
1()15 2()16 3()17 4()18 ve üzeri
- 53-Kaç kardeşsiniz?
1()1 Kardeş 2()2 Kardeş 3() 3 Kardeş 4() 4 Kardeş ve üstü 5() Kardeşim yok
- 54-Annenizin mesleği nedir veya neydi?
1()Ev Hanımı 2()Memur 3() Öğretmen 4() İşçi 5() Doktor,avukat,mühendis,mimar vb.
6()Hemşire 7() Emekli 7()Başka.....
- 55-Babanızın mesleği nedir veya neydi?
1() Memur 2() İşçi 3() Çiftçi 4() Doktor, avukat, mühendis,mimar vb.
5() Küçük esnaf/ sanatkar 6() Sanayici/ büyük tüccar 7() Subay, astsubay
8()Öğretim elemanı, prof, dr 9()Emekli 10() İşsiz 11()Başka.....
- 56-Annenizin öğrenim durumu nedir veya neydi?
1() Okur yazar değil 2() Okur yazar 3() İlkokul mezunu 4() Ortaokul mezunu
5() Lise mezunu 6() Fakülte veya Y.Okul mezunu 7() Yüksek Lisans-Doktora Mezunu
- 57-Babanızın öğrenim durumu nedir veya neydi?
1() Okur yazar değil 2() Okur yazar 3() İlkokul mezunu 4() Ortaokul mezunu
5() Lise mezunu 6() Fakülte veya Y.Okul mezunu 7() Yüksek Lisans-Doktora Mezunu
- 58-Ailenizin ortalama geliri ne kadardır?
1() 550 ve aşağısı 2() 551-750 TL arası 3()751-1000 TL arası
4() 1001-2000 TL arası 5()2001-4000 TL arası 7()4000 TL ve üstü

➤ 59-Eğitim Masraflarınızı düşündüğünüzde aileniz size aylık ortalama ne kadar para harcıyor?

- 1() 100 tl'den az 2() 100-200 tl arası 3() 200-300 tl arası 4() 300-400 tl arası
5() 400 tl den fazla 6() Hiç harcamıyor aldığım burslarla okuyorum

➤ 60-Aşağıdakilerden hangisi sizin aile tipinizi ifade eder?

- 1() Çekirdek aile(Anne-baba ve evlenmemiş çocukların bir arada olduğu aile)
2() Geleneksel aile(Anne-baba ve yakın akrabaların bir arada yaşadığı aile)
3() Boşanma sonucu parçalanmış aile
4() Anne veya babanın vefatıyla parçalanmış aile
5() Anne veya babanın yurtdışında bulunduğu aile

➤ 61-Size göre aşağıdakilerden hangisi ailenizi daha iyi tanımlar

- 1() Muhafazakar,geleneksel 2() Özgürlükçü,demokratik 3() Diğer.....

➤ 62- Hayatınızın büyük kısmını aşağıdaki hangi yerleşim yerinde geçirdiniz?

- 1() Köy 2() Kasaba 3() İlçe 4() Şehir 5() Büyükşehir 6() Yurtdışı

➤ 63-Nerelisiniz?

- 1() Malatyalıyım, Malatya'da oturuyorum
2() Malatyalıyım, başka şehirde oturuyoruz
3() Malatya'nın köy veya ilçelerindenim
4() Başka şehirliyim

➤ 64-Ailenizde fakülte veya yüksekokul okuyan veya okumuş olan var mı?

- 1() Evet 2() Hayır

➤ 65-Ailenize ait ev var mı?

- 1() Evet 2() Hayır

➤ 66-Evinizde size ait oda var mı?

- 1() Evet 2() Hayır

➤ 67-Okuyor olduğunuz lise türü aşağıdakilerden hangisidir?

- 1() Normal düz (lise) 5() Anadolu Öğretmen Lisesi
2() Anadolu Lisesi 6() Anadolu İmam Hatip Lisesi
3() Teknik, Ticaret ve Meslek lisesi 4() Fen Lisesi

➤ 68-Okuyor olduğunuz lisenin adı aşağıdakilerden hangisidir?

- 1() Fatih lisesi 2() Ş.K.Ö.A.Meslek Lisesi 3() Malatya Lisesi 4() Fen Lisesi
5() Anadolu Öğretmen Lisesi 6() Kubilay Lisesi 7() Anadolu İ.H.L 8() Beydağı Abdulkadir Eriş A.L.

ÖZGEÇMİŞ

03.03.1978 yılında Malatya’da doğdu. İlköğrenimini ve Ortaöğrenimini Malatya’da tamamladıktan sonra 1997 yılında İnönü Üniversitesi Sosyoloji bölümünü kazandı. 2001 yılında mezun oldu. 2003 yılında Milli Eğitim Bakanlığında öğretmen olarak göreve başladı. Veysi Çurğatay şuanda Malatya il merkezin, Hacı İbrahim Işık İlköğretim Okulu’nda Rehber öğretmen olarak çalışmaktadır.